

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

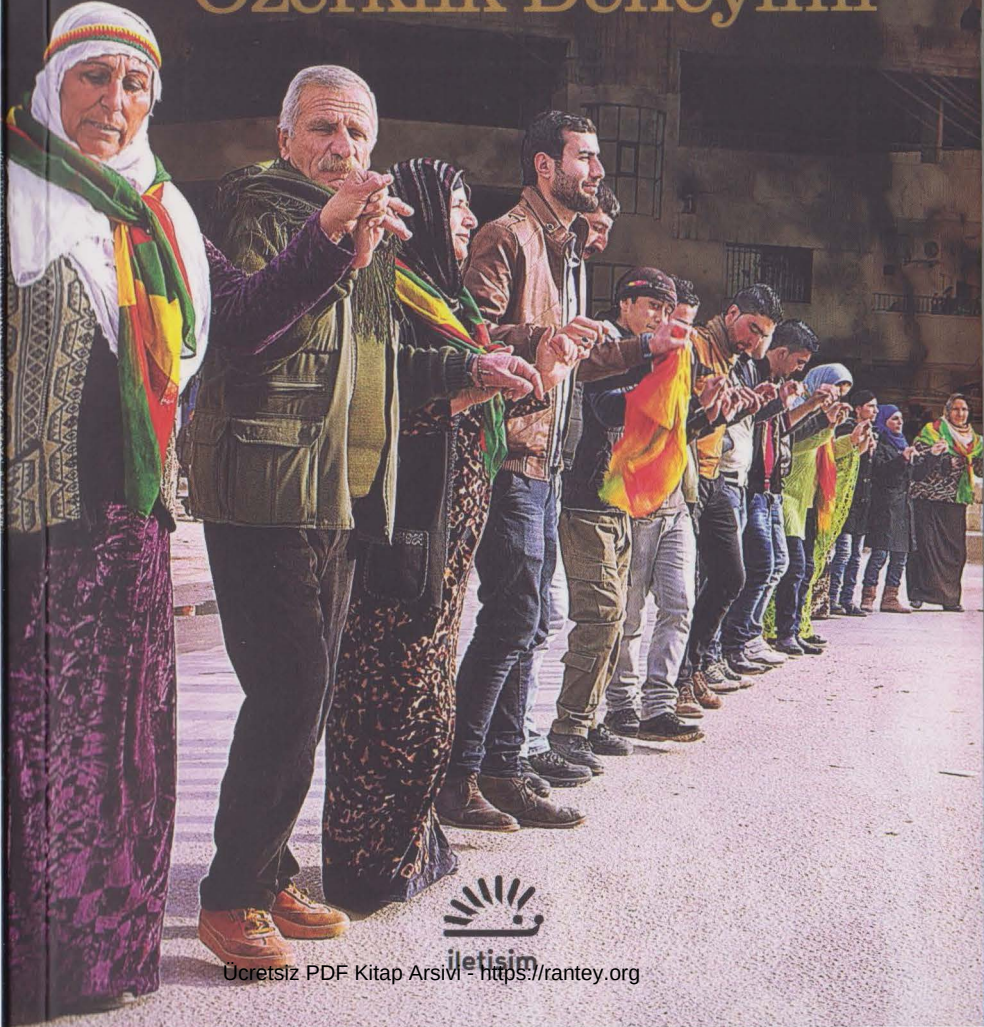
YASİN DUMAN

Rojava

YASİN DUMAN

Rojava

Bir Demokratik
Özerklik Deneyimi

iletisim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

YASİN DUMAN • Rojava

YASİN DUMAN Colemêrg'in (Hakkâri) Gever (Yüksekova) ilçesinde doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini Şemzînan (Şemdinli) ve Dîlok'ta (Gaziantep) tamamladı. 2013 yılında Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden ve 2015 yılında Sabancı Üniversitesi Çatışma Analizi ve Çözümü Yüksek Lisans Programı'ndan mezun oldu. Etnik gruplar arası çatışma ve barış, ayrımcılık ve asimilasyon politikaları ve özerklik üzerine araştırmalar yapmaktadır. 2015'te Sabancı Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi doktora programına başladı.

İletişim Yayınları 2338 • Bugünün Kitapları 205

ISBN-13: 978-975-05-1999-4

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITOR Ahmet Insel - Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Bayram Şen

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Yasin Duman

İÇ FOTOĞRAFLAR Yasin Duman Özel Arşivi

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>

YASİN DUMAN

Rojava

Bir Demokratik
Özerklik Deneyimi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İletişim

Toplumsal barışa ve adalete...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
SUNUŞ	11
GİRİŞ	21
BİRİNCİ BÖLÜM	
ÖZERKLİK VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ	25
Özerklik	25
Bir çatışma çözüm yöntemi olarak özerklik	29
Çok kültürlülük ve çok ulusluluk bağlamında özerklik	42
İKİNCİ BÖLÜM	
ROJAVA'DAN KISA BİR ÇATIŞMA TARİHİ	53
Suriye'de demografi ve milliyetçilik	53
Suriye'de iç savaş	57
Kürt sorunu: Sınırlar, siyasi baskılar ve yasaklar	64
Kürtlere yönelik toplu katliamlar, inkâr ve baskılar	66
Amûdê Sineması'nın yakılması	67
1962 nüfus sayımı ve Kürtlerin vatandaşlık haklarının son bulması	69
2004 Qamişlo Serhildanı	72
2011 sonrası Kürtler	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROJAVA'DA DEMOKRATİK ÖZERKLİK	79
Demokratik özerkliğin ilanı	79
Rojava'da toplumsal örgütlenme	85
Komünler	87
Halk meclisleri ve halk belediyeleri	93
Halk evleri	94
Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi	96
Birlikler (veya sendikalar)	99
Akademiler	101
Şehit Aileleri Kurumu	107
Barış ve uzlaşma komiteleri/heyetleri	108
Ekonomiyi Geliştirme Merkezleri ve kooperatifler	115

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROJAVA'DA ALGILAR VE İLİŞKİLER	119
Suriye ve Rojava'da yaşanan çatışmalara dair algılar	121
Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ile Suriye hükümeti arasındaki ilişkiler	144
Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ile Kuzey, Güney ve Doğu Kürdistan arasındaki ilişkiler	155

BEŞİNCİ BÖLÜM

ROJAVA'DA TOPLUMSAL SORUNLARIN ÇÖZÜM YOLLARI	163
Tanırma, yetki paylaşımı ve uzlaştırma	164

ALTINCI BÖLÜM

ROJAVA'DA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE MUHTEMEL SORUNLAR	193
--	-----

SONUÇ	211
--------------	-----

EK: Rojava Toplumsal Sözleşmesi	227
--	-----

KAYNAKÇA	243
-----------------	-----

Bu kitap, Ortadoğu'da bir halkın uzun süren mücadele pratiğini, kısmen de olsa, yansıtmaya çalışan küçük bir çalışmadır ve Cezîre Kantonu özelinde hazırlanmıştır. Şüphesiz Rojava'daki özerklik deneyimi, çok daha geniş, uzun soluklu ve detaylı bir araştırmayı hak etmektedir ve umarım bu çalışma yeni ve daha kapsamlı çalışmaların yapılmasına önayak olabilir. “Bir Savaşın Ortasında Barış ve Çatışma Çözümü: Rojava Demokratik Özerk Yönetiminde Olanaklar ve Zorluklar” başlıklı yüksek lisans tezimin sonucu olarak ortaya çıkan bu çalışmaya araştırma öncesi, süreci ve sonrasında titizlikle danışmanlık yapan ve çatışma analizi ve çözümü alanındaki deneyimleriyle katkıda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Betül Çelik'e çok teşekkür ederim. Cezîre Kantonu'nda deneyimlerini ve düşüncelerini açık yüreklilikle paylaşan bütün görüşmecilere, alan araştırması yaptığım süre zarfında beni ağırlayan ve görüşmecilerle buluşma yardımcı olan RONAHI TV ve Hawar Haber Ajansı çalışanlarına ve Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi öğretim görevlilerine ve öğrencilerine minnettarım. Tezimi oku-

yan ve Rojava'daki deneyimleriyle katkı sunan gazeteci arkadaşım Evangelos Areteos'a, Türkçe baskısının hazırlan-
dığı sırada kitabın taslağını okuyup önerileriyle son hali-
nin verilmesine katkı sunan sevgili arkadaşlarım Davut Ak,
Sevgi Işık, Laşer Rodî ve Bahar Şimşek'e ve İletişim Yayınla-
rı'ndan sevgili Tanıl Bora ve Ahmet İnsel'e çok teşekkür ede-
rim. Son iki yıldır Rojava'ya dair deneyim ve düşüncelerimi
sabırla dinleyen ve benimle tartışan bütün dostlarıma da yü-
rekten teşekkür ediyorum. Bu katkılar olmasaydı, şüphesiz
bu çalışmayı hazırlamak imkânsız olacaktı.

YASİN DUMAN

Ocak 2016

Rojava, güneş veya gün anlamına gelen *roj* kelimesi ile kurulmak anlamına gelen *ava bûn* fiilinin birleşmesinden meydana gelen Kürtçe bir kelimedir; fakat *ava bûn* fiili *roj* ile birleştiğinde güneşin battığı yer yani batı yönünü ifade eder. Bu çalışmaya da adını veren Rojava kelimesi, Kürdistan'da güneşin battığı yeri yani Batı Kürdistan'ı ifade ediyor. Kürdistan coğrafyası düşünüldüğünde, bugün Rojava denilen yerin aslında tam olarak batıda olmadığı, daha çok güneybatıya düştüğü görülecektir. Bu nedenle, bazı kaynaklarda Rojava, Güneybatı Kürdistan olarak da geçer. Fakat, daha yaygın kullanıldığı için bu çalışmada Rojava tercih edildi. Siyasi nedenlerle Rojava kelimesini kullanmak istemeyen devletler, partiler veya örgütlerinbunun yerine daha sıklıkla Suriye'nin Kuzeyi ifadesini kullanması, Rojava halkının siyasi statü taleplerini ve iradesini tanımadıklarını ve bu bölgeyi salt coğrafi bir isimlendirmeye sınırlandırdıklarını göstermektedir. Benzer bir yaklaşım, Irak'ın kuzeyindeki Federal Kürdistan hükümeti için de sergilenmekte ve çoğu zaman Federal Kürdistan hükümeti yerine Kuzey Irak Bölgesel [Kürt] Yönetimi

ifadesi tercih edilmektedir. Fakat Rojava halkı ve yönetimi, kendisini idari olarak Suriye'nin; coğrafi olarak Kürdistan'ın bir parçası olarak görüyor. Bu çalışma, Rojava halkının ve yönetiminin bakış açısını temel alarak, Suriye sınırları içerisinde yer alan bu bölgeyi Rojava olarak tanımlamaktadır.

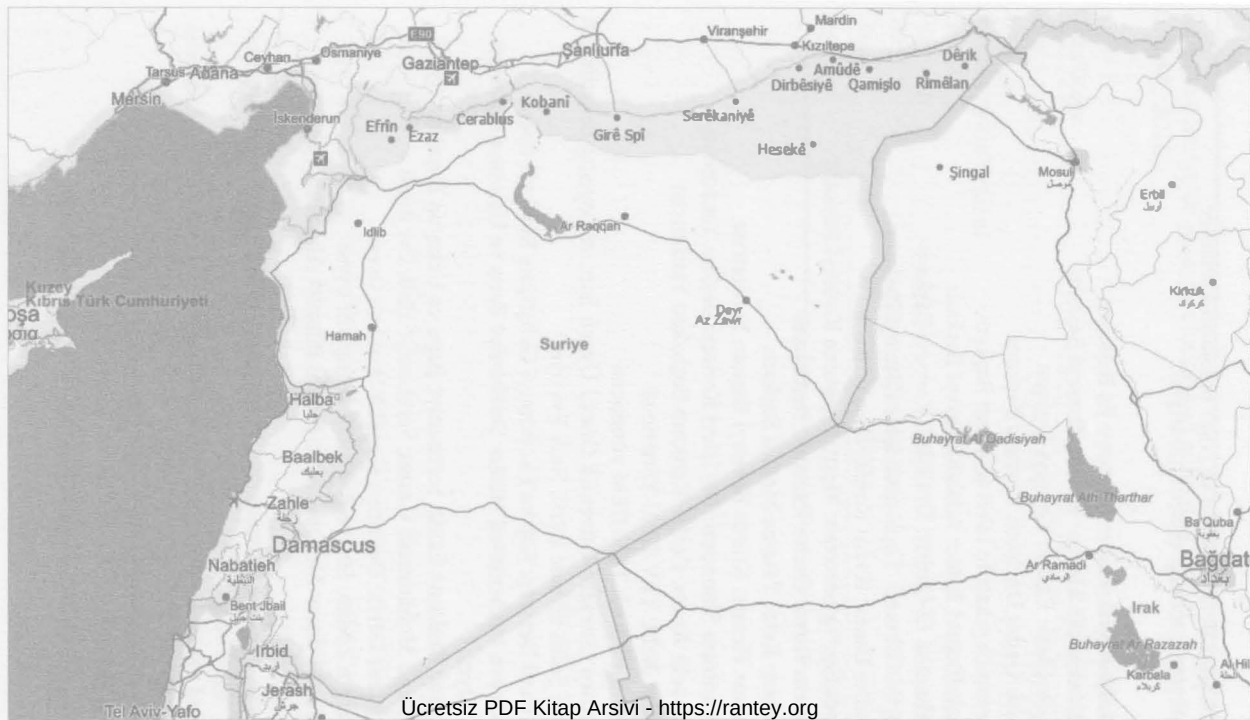
Bu çalışmanın yapılmasına dair düşüncem, 2012 yılında, Belçika'da Erasmus programı için bulunduğum sırada, gönüllü olarak çalıştığım Nüçe TV'de haber çevirisi yaparken oluştu. Suriye savaşının başlamasının üzerinden henüz bir yıl geçmişti, Suriye ve Rojava'dan sürekli çatışma haberleri geliyordu. Rojava'lı Kürtlerin bu savaş sürecinde nasıl hareket edeceği merak konusuydu. Kürtlerin, özerk bir sistem kurması ihtimal dâhilindeydi, fakat bunun nasıl gerçekleşeceğini ve sonuçlarının ne olacağını kestirmek biraz zordu. Buna rağmen, 2013 yılında Sabancı Üniversitesi'nde başladığım Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü yüksek lisans programında, Suriye iç savaşı ve Rojava üzerine çalışmaya karar verdim. 2013'ün sonlarına doğru, Rojava'da Kürdistan İşçi Partisi (PKK - *Partiya Karkerên Kurdistanê*) çizgisinde demokratik özerk bir sistemin kurulacağı yavaş yavaş netleşiyordu ve nihayetinde Ocak 2014'te Efrîn (Afrin), Cezîre (Jazeera) ve Kobanî (Ayn Al-Arab) bölgelerinde demokratik özerklik ilan edildi. Rojava'daki gelişmelere paralel olarak tez çalışmamın da konusu belirginleşiyordu. Bir savaşın ortasında ilan ve inşa edilen özerk bir yönetimin çatışma çözümü ve barış inşasında nasıl bir rol oynadığını araştırmaya karar verdim. Tez konusunu paylaştığım bazı arkadaşlarımla ve hocalarımla "Rojava'daki özerkliğin, bir tez konusu olarak çalışılmasının henüz erken olduğu" fikrine katılsam da Rojava'daki gelişmeleri günü gününe takip ederken, tahmin edilenin aksine, Rojava'da özerkliğin gün geçtikçe geliştiğine ve toplumsal barışın sağlanması adına bazı adımların atıldığına tanık oluyordum. Bu durum, Rojava üzerine çalış-

mayı hem önemli hem de heyecanlı kılıyordu. Fakat gelişmeleri İstanbul'dan takip etmek ve bir sonuca varmak yeterli değildi. Aklımda hep, "bu kadar yoğun savaşa rağmen Rojava'da gerçekten de anlatıldığı gibi bir özerk yönetim inşası var mı?" sorusu vardı. Hem bu sorunun yanıtını bulmak hem de Rojava'da yaşanan özerklik inşa sürecine bire bir tanıklık etmek için Ağustos 2014'te ve Ocak 2015'te Cezîre Kantonu'na gittim ve yaklaşık iki aylık bir saha araştırması yaptım. Cezîre Kantonu'nda tanık olduklarım, beklentilerimin oldukça ilerisindeydi. Toplumsal hayat savaş ve göçe rağmen devam ediyordu. Özerk yönetimin inşa ettiği kurumların yanı sıra, hızlı bir kurumsallaşma da vardı. Savaşın devam ediyor olması, Rojava'daki yönetimi veya orada yaşayan halkın çalışmalarını durdurmuyor, aksine –kendi ifadelerine göre– onları daha da motive ediyordu.

Alan araştırması sırasında, Cezîre Kantonu Demokratik Özerk Yönetimi görevlileriyle, sivil toplum kuruluşu yöneticileri ve üyeleriyle, siyasi parti temsilcileriyle ve akademilerde çalışan öğretmen ve eğitim gören öğrencilerle derinlemesine görüşmeler yaptım. Çalışmanın temel amacı, demokratik özerkliğin oluşum sürecini ve geliştirdiği çözüm ve barış pratiklerini anlamak olsa da; katılımcılara geçmişe dair sorular da yöneltip, onların Suriye'de devam eden savaşa, savaş öncesine ve sonrasına dair de neler düşündüklerini anlamaya çalıştım. Bu nedenle, görüştüğüm kişilerin daha ziyade demokratik özerk yönetimde ve yukarıda bahsi geçen kurumlarda yer alan insanlardan olmasına özen gösterdim. Ayrıca, özerk yönetime karşıt bir tutumla yaklaşan ve demokratik özerk yönetime muhalif sayılabilecek kesimlerin de görüşlerine yer vermeye çalıştım. Böylece, savaş ve özerk yönetimin inşasının bir arada olduğu bir zaman diliminde yapılan ve genel bir perspektif sunmayı amaçlayan bir çalışma ortaya çıkmış oldu.

Demokratik özerklik, esasında kaynağını Abdullah Öcalan'ın Kürt Sorununun çözümü için geliştirdiği perspektiften almaktadır. Aram Yayınları'ndan çıkan ve Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi imzalı eserlerde demokratik özerkliğe dair analizler bulmak mümkün. Bu çalışmada Öcalan'ın önerileri üzerine teorik bir tartışma geliştirmekten ziyade Rojava'da Öcalan'ın önerileri esas alınarak inşa edilen demokratik özerkliğin pratikte nasıl işlediği ve ne tür zorluklar ve engellerle karşılaştığı üzerine durulmaktadır. Çalışma, bu anlamda teorik tartışmalardan faydalanıp bir adım öteye giderek okuyucuya demokratik özerkliğin uygulamada nasıl bir yönetim modeli geliştirdiğine dair somut bir örnek sunmayı hedeflemektedir.

Elinizdeki kitap yedi temel bölümden oluşuyor. Birinci Bölüm'de özerklik tanımıyla beraber özerklik modelleri sunulurken, çatışma çözümünde özerkliğin nasıl bir rol oynadığı farklı örneklerle dile getirdim. İkinci Bölüm'de, Rojava'da geçmişte yaşanan çatışmaları ve onların sosyo-politik yansımalarını tartıştım. Üçüncü Bölüm'de, Rojava'da demokratik özerkliğin inşa sürecini ve onun toplumsal örgütlenmesini anlattım. Dördüncü Bölüm'de, Rojava'da geçmişten bu yana yaşanan çatışmaların, özerk yönetim ve sivil toplum tarafından nasıl algılandığına yer verdim. Beşinci Bölüm'de, bu çatışmaların Rojava Demokratik Özerk Yönetimi altında nasıl çözüldüğünü birebir deneyimlerle anlattım. Altıncı Bölüm'de, Rojava'da yaşanan zorlukları ve muhtemel sorunları dile getirdim ve Sonuç Bölümü'nde genel bir değerlendirme yapmaya çalıştım.

Harita 1. Aralık 2015 itibariyle Demokratik Özerk Yönetim'in kontrol ettiği bölgeler (Efrin, Kobani ve Cezire Kantonları).

**Görüşmecilerin isimleri ve bağlı oldukları kurumlar
(çalışma yapıldığı dönem itibariyle):**

Hediye Yûsif: Cezîre Kantonu Eş Başkanı
Nehwend M. Hesên: Kültür Konseyi Başkanı
Salih Ebdo: Eğitim Konseyi Başkanı
Salih Gedo: Dış İşleri Konseyi Başkanı
Kenan Berekat: İç İşleri Konseyi Başkanı
Ebdulhemîd Bekîr: Adalet Konseyi Başkanı
Mihemed El-Qadîrî: Din İşleri Konseyi Başkanı
Dijwar Ehmed: Toplumsal İşler Konseyi Başkanı
Emîna Umer: Kadın Konseyi Başkanı
Ebdulkerîm Saroxan: Meşru Savunma Konseyi Başkanı
Ekrem Huso: Cezîre Kantonu Başbakanı
Hakem Xelo: Yasama Meclisi Başkanı
Henne Henne: Kültür Konseyi Başkan Yardımcısı
Shamiram Shamoun: Dış İşleri Konseyi Başkan Yardımcısı
Hussein Azam: Cezîre Kantonu Başbakan Yardımcısı
Aldar Xelîl: TEV-DEM Yöneticisi
Îlham Ehmed: TEV-DEM yöneticisi
Sutoro (Süryani Güvenlik Gücü) Üyesi: İsim ve Soyisim belirtilmedi
Naîf Salih Ebbas: Dêrik Halk Evi üyesi
Ferhad Derwêş: Rojava Ekonomiyi Geliştirme Merkezi üyesi
Sureyya Muhammed Hisên: Serêkaniyê Barış ve Uzlaşma Komitesi
üyesi
Tariqê Brahîmê Êzîdî: Serêkaniyê Barış ve Uzlaşma Komitesi üyesi
Ahmad Mohammad Casim: Serêkaniyê Halk Evi üyesi
Rustem Dêrik: Devrimci Gençlik Hareketi üyesi
Mizgîn Zêdan: Suriye Kadınları İnisiyatifi üyesi
Hesên Ednan: Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi öğretim
görevlisi
Baran Baran: Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi
öğretim görevlisi
Azad Quto: Celadet Bedirxan Kürt Tarih, Edebiyat ve Dil Akademisi
üyesi
Ehmed Suleyman: Suriye Kürt Demokratik İlerici Partisi Genel
Sekreteri
Asya Abdullah: Demokratik Birlik Partisi Eş Başkanı

Rojava ve Suriye’de yaşayan ulusların nüfus dağılımları
(ANHA, 2016)

Ulus/Bölge	Rojava	Suriye Genelinde (Rojava dahil)
Kürt	2.500.000	3.150.000
Arap	300.000	13.650.000
Süryani/Asuri/Keldani	200.000	2.100.000
Ermeni	100.000	840.000
Türkmen	15.000	630.000
Dürzi	tespit edilmemiştir	630.000
Çeçen	30.000	210.000
Toplam	3.115.000	21.000.000

Demokratik Özerk Yönetim içinde yer alan parti,örgüt, birlik, dernek ve hareketler ve askeri/savunmabirimleri (Mart 2016)

Desteya Kordînasîyona Niştîmanî: Ulusal Koordinasyon Konseyi

Desteya Niştîmanî ya Erebi: Arap Ulusal Konseyi

Desteya Zîmanê Suryanî: Sûryanî Dil Konseyi

El Partî Demokratîk a Kurdistanê li Sûriyeyê: Kürdistan Demokrat

Partî- El Partî

Foruma Girkê Legê ya Çandî: Girkê Legê Kûltûr Forumu

Însiyatîfa Jinên Sûriyeyê: Suriyeli Kadınlar İnisiyatîfî

Kombûna Niştîmanî ya Demokratîk a Kurdî li Sûriyeyê: Suriye

Kürt Demokratik Ulusal Topluluğu

Komeleya Astengdaran a Tîrêj: Tîrêj Engelliler Derneği

Komeleya Çandî ya Sûriyanî: Sûryanî Kûltûr Derneği

Komîteya Hiqûqê a Rojavayê Kurdistanê: Batı Kürdistan Hukuk

Komitesi

Konfedresyona Xwendekarên Kurd ên Welatparêz: Kürt Yurtsever

Öğrenci Konfederasyonu

Kongreya Star: Yekîtiya Star Kongresi

Mala Êzîdiyan Malbata Mardînî: Mardin Ailesi Êzîdî Evi

Meclîsa Biratiya Gelan: Halkların Kardeşliği Meclisi

Meclîsa Gel a Rojavayê Kurdistanê: Batı Kürdistan Halk Meclisi

Meclîsa Suriyeya Demokratîk: Demokratik Suriye Meclisi

Meclîsa Tenduristiyê: Sağlık Meclisi

Navenda Lêkolînên Stratejîk a Rojava: Rojava Stratejî Araştırmalar

Merkezi

Navenda Pêşxistina Aboriya Rojavayê Kurdistanê: Batı Kürdistan

Ekonomiyi Geliştirme Merkezi

Partiya Aştîtiya Demokratîk a Kudî li Sûriyeyê: Suriye Kürt

Demokratik Barış Partisi

Partiya Çep a Demokratîk a Kurdî li Sûriyeyê: Suriye Kürt

Demokratik Sol Partisi

Partiya Çep a Kurdî li Sûriyeyê: Suriye Kürt Sol Partisi

Partiya Demokratîk a Kurdî Sûrî: Suriye Kürt Demokratik Partisi

Partiya Guherîna Demokratîk a Kurdistanê: Kürdistan Demokratik

Değişim Partisi

Partiya Karkerên Komînîst: Komünist İşçiler Partisi

Partiya Kesk a Kurdistanê: Kürdistan Yeşiller Partisi

Partiya Kombûna Sûrî ya Demokratîk: Suriye Demokratik Topluluk

Partisi

Partiya Komînîst a Kurdistanî: Kürdistan Komünist Partisi
Partiya Yekîtiya Demokratîk: Demokratik Birlik Partisi
Partiya Yekîtiya Niştimanî ya Azad: Özgür Ulusal Birlik Partisi
Partiya Yekîtiya Suryanî: Süryani Birlik Partisi
QSD: Demokratik Suriye Güçleri
Rêveberiya Têkiliyên Diplomasî ya Rojavayê Kurdistanê: Batı Kürdistan Diplomatik İlişkiler Yönetimi
Rêxistina Civaka Sivîl a Avakirina Dewlet û Welatî: Sivil Toplum Devlet ve Birlik İnşası Örgütü
Rêxistina Jinên Ciwan ên Şoreşger: Devrimci Genç Kadınlar Örgütü
Rêxistina Karûbarên Xwendekaran: Öğrenci Çalışmaları Örgütü
Rêxistina Keskahî ya Parastina Hawirdorê: Yeşil Alanları ve Çevreyi Koruma Örgütü
Rêxistina Mafê Mirovan: İnsan Hakları Örgütü
Rêxistina Parastina Mafê Zarokan: Çocuk Haklarını Koruma Örgütü
Rêxistina Sara a li Hember Tundiya li Dijî Jinê: Sara Kadına Karşı Şiddeti Önleme Örgütü
Rêxistina Şoreş a Jinan Rojavayê Kurdistanê: Batı Kürdistan Kadın Devrimi Örgütü
Saziya Zimanê Kurdî: Kürt Dil Kurumu
Sutoro: Süryani Savunma Güçleri
Tevgera Aştî û Lihevanîna Niştimanî: Ulusal Barış ve Uzlaşma Hareketi
Tevgera Civaka Demokratîk (TEV-DEM): Demokratik Toplum Hareketi
Tevgera Civaka Piralî: Çok Kültürlü Toplum Hareketi
Tevgera Guherîna Demokratîk a Kurdistanî: Kürdistan Demokratik Değişim Hareketi
Tevgera Ziman û Perwerdehiyê: Dil ve Eğitim Hareketi
Weqfa Jina Azad: Özgür Kadın Vakfı
Yekîtiya Ajokarên Rojava: Rojava Sürücüler Birliği
Yekîtiya Akademisyenên Sûryan: Süryani Akademisyenler Birliği
Yekîtiya Ciwanên Kurd: Kürt Gençlik Birliği
Yekîtiya Ciwanên Rojava: Rojava Gençlik Birliği
Yekîtiya Ciwanên Suryan: Süryani Gençlik Birliği
Yekîtiya Jinên Ciwan ên Rojavayê Kurdistanê: Batı Kürdistan Genç Kadın Birliği
Yekîtiya Jinên Sûryanî: Süryani Kadınlar Birliği
Yekîtiya Liberal a Kurdistanî: Kürdistan Liberal Birliği
Yekîtiya Mamosteyan: Öğretmenler Birliği
Yekîtiya Parêzerên Rojava: Rojava Avukatlar Birliği

Yekîtiya Ragihandina Azad: Özgür Basın Birliğı

Yekîtiya Ragihandina Azad a Jinê: Kadın Özgür Basın Birliğı

YPG: Halk Savunma Birlikleri

YPJ: Kadın Savunma Birlikleri

Not: ANHA'nın Kendal Şêxo imzalı "Kî dibêje Rêveberiya Xweser milkê PYD'ê ye? [Özerk Yönetim'in PYD'nin mülkü olduğunu kim söylüyor?]" ve 16 Mart 2016 tarihli haberinden alınmıştır. Şêxo'nun haberinde sadece 48 parti, örgüt, birlik, dernek ve hareket ismi yer alırken geriye kalan 12 tanesi yazar tarafından tamamlanmıştır (<http://ku.hawarnews.com/ki-dibeje-reveberiya-xweser-milke-pyde-ye/>).

Ortadoğu, etnik, dinî ve mezhebi sorunlar, güvenlik veya petrol gibi enerji kaynaklarının kontrolüne dair çatışmalar söz konusu olduğunda akla ilk gelen yerlerden biri olmuştur. Bozarslan'a göre (2011: 29), Ortadoğu'daki politik şiddet, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, son dönemlerde baş gösteren bir olgu değildir. Mısır, Libya ve Tunus'taki otoriter rejimlerin uygulamaları, İran, Irak, Suriye ve Türkiye'deki etnik ve mezhepsel baskılar ve ayrımcılıklar on yıllardır süren çatışmalara sadece birkaç örnektir. Toplumsal refah ve demokrasiden ziyade politik, etnik ve dinî bir şiddete dönüşen ve adına "Arap Baharı" denilen bu en son dalga, Ortadoğu ve Kuzey Afrika genelinde mevcut siyasi, toplumsal ve ekonomik kaosu derinleştirmekten öteye gidemedi. Yurttaşların özgürlük, demokrasi ve adalet talepleri, otoriter devlet yöneticileri tarafından şiddetle bastırıldı. Bu, aynı zamanda silahlanan muhalif grupların da karşı-şiddeti geliştirmesine neden oldu ve neticede yüzbinlerce insan hayatını kaybetti, milyonlarcası da ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. 2011'den bu yana, hükümetler, muhalif gruplar

ve partiler, bu şiddet ve karşı-şiddet sarmalını çözmek için farklı stratejiler geliştirdiler. Gelineen noktada, Tunus ve Mısır gibi ülkelerde devlet otoritesi seçimle ya da darbeyle yeniden sağlanırken, Suriye gibi ülkelerde hâlâ iç savaş devam etmektedir.

Suriye'nin kuzeyindeki Kürtler (yazının devamında Rojava Kürtleri olarak bahsedilecektir), başında etkisiz bir durumdayken, 2013'ten bu yana Suriye'deki savaşın önemli bir aktörü haline geldiler. Ocak 2014'te ilan ettikleri Demokratik Özerk Yönetim, Kuzey Kürdistan'a (Türkiye'nin Kilis şehrinden başlayıp, Şırnak'ın Cizre ilçesine kadar güney hattı boyunca uzanmaktadır) coğrafi olarak paralel üç kanton yönetiminde, Kürtlerin kendi siyasi, toplumsal ve ekonomik varlık mücadelelerinin en önemli pratiği oldu. Bu çalışma, özerklik temelinde kurulan Efrîn, Kobanî ve Cezîre kantonlarında sosyo-politik, etnik ve dinî çatışmaların nasıl çözüldüğünü araştırmaktadır. Aynı zamanda, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ni (a) Suriye hükümetiyle olan ilişkileri, (b) bölge devletleri ve Kürdistan'ın kuzeyi, güneyi ve doğusuyla olan ilişkileri ve (c) özerk kantonlar içerisinde yaşayan etnik gruplarla olan ilişkileri çerçevesinde incelemektedir. Rojava Kürtleri, iç savaş devam ederken ve IŞİD ve Cebhet el-Nusra gibi radikal dinî gruplar Rojava'ya saldırırken özerkliği kurdular. Bu sebeple Rojava özerkliği, müzakere ve uzlaş esasına dayalı veya çatışma sonrası kurulan özerk yönetimlerden farklı bir duruma tekabül etmektedir. Bu çalışma, Rojava'yı bir vaka çalışması olarak ele alsa da, aynı zamanda "özerk yönetimler farklı etnik ve dinî grupların yaşadığı sorunlara ve çatışmalara, mevcut çatışma hali (Suriye'deki iç savaş) devam ederken çözüm getirebilir mi ve eğer bir çözümü varsa, bunu nasıl başarabilir?" sorusuna odaklanmaktadır.

Milliyetçilik, kimlik politikaları, asimilasyon, politik mücadele ve temsiliyet, demokrasi, adalet ve özgürlük bağla-

mında, Rojava Kürtleri ile Suriye rejimi arasındaki sorunları incelemek bu çalışmanın önemli amaçlarından biridir. Başka bir deyişle bu çalışma, Kürtleri de kapsayan çatışmaları çoğul bir perspektifle sunmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda okuyucuyu, siyasi bir özerklik modeli olarak, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin, bahsedilen bu sorunları ve çatışmaları çözmek için kullandığı yol ve yöntemleri hakkında haberdar etmeyi amaçlamaktadır.

Siyasi özerklikler, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, etnik ve bölgesel çatışmalara politik-idari bir çözüm olarak tartışıldı. Dinştein (1981), Hannum (1996), Lapidoth (1997) ve Legaré ve Suksi (2008) çalışmalarında dünyanın farklı bölgelerindeki farklı özerklik modellerini incelerler. Bu çalışmaları da kapsayan literatür, çoğunlukla şu kaniya varmaktadır: Etnik ve dinî gruplara yerleşme (*decentralization*) yoluyla özyönetim veya özerklik kurmak için kendini yönetme hakkını tanımak, çatışmaların çözümünde önemli bir rol oynar (Casanova, 2005; Weller ve Wolff, 2005). Rojava Kürtleri, bir iç savaşın ortasında bağımsızlık veya ulus-devlet inşa etme amacı gütmeyen, üç özerk bölge ilan etti. Bu bölgelerde inşa edilen siyasi ve idari sistemde referans noktası, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın "bir ulus-devlet kurma amacı gütmeyen halkların demokratik sistemi" oldu. Bu özerklik modeli, PKK tarafından sunulan, Kürtlerle Türkiye, Irak, İran ve Suriye devletleri arasındaki sorunları sonlandıracağına dair politik bir çözüm olması sebebiyle incelenmeye değer bir durum. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ni bu açıdan incelemek, "Kürt Sorunu" çerçevesinde yapılan tartışmalara ve muhtemel çözüm senaryolarına pratik örnekler sunabilir.

Kuzey (Türkiye), güney (Irak) ve doğu (İran) Kürdistan'da yaşayan Kürtlere nazaran, batı (Rojava, Suriye) Kürtleri birçok yönden farklı özellikler taşımaktadırlar. Suriye

rejimi, uzun yıllar boyunca, Kürtleri farklı yollarla baskı altına aldı ve uluslararası kamuoyu da buna sessiz kaldı. Fakat özerk bölgelerin kurulmasıyla beraber Kürtler, Suriye iç savaşının farklı silahlı ve politik gruplarına karşı demokrasi, özgürlük ve eşitlik için savaşı en önemli aktörlerden biri haline geldi. Özellikle Kobani’de IŞİD’e karşı verilen mücadeleye, Kürtlerin ve Rojava’ya destek veren birçok uluslararası siyasi aktörün seferberliği sayesinde, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi uluslararası alanda daha görünür ve tartışılır oldu. Bu sadece Kürtler için değil, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’ne katılan ve destek veren Araplar, Süryaniler ve Çeçenler için de önemli bir dönemdi.

Rojava Kürtleri, barış ve çatışma üzerine yapılan araştırmalarda şimdiye kadar güney ve kuzey Kürtlerine nazaran fazla araştırılmadı. Rojava Kürtleri ile Suriye Devleti arasındaki çatışmalara dair çalışmalar, çoğunlukla Kürtlerin ve PKK’nin Türkiye ile Suriye devletleri arasında yaşanan su ve güvenlik gibi çatışmalarda bir “pazarlık kartı” haline geldiği üzerinde durmaktadır. Rojava Kürtleri ve PKK’nin, Suriye’deki gelişmeler ve Ortadoğu’da yeni bir dinamik olarak nitelenebilecek, özerk yönetimlerin kurulmasındaki rolü, akademik çalışmalarda fazla işlenmedi. Ayrıca dünyanın farklı bölgelerindeki mevcut özerk yönetimler, çoğunlukla devletin sistemindeki değişimler, anayasal düzenlemeler veya barış anlaşmalarının ardından kuruluyorken, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, bir iç savaş sürerken kurulmakta. Rojava deneyimi, ayrıca özerklik inşa yöntemlerine dair yeni bir tartışma açma potansiyelini de barındırmaktadır. Bütün bunlar, bu çalışmanın ortaya çıkmasının en önemli nedenleridir.

ÖZERKLİK VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

Özerklik

Özerklik, birçok sosyal bilim dalında, bir bireyin, grubun veya ulusun kendi kendini yönetebilme yeteneğine ve gücüne sahip olması olarak tanımlanır. Örneğin psikolojide özerklik, bireylerin özgür iradeleri ve kendi ihtiyaçları çerçevesinde düşünebilme ve hareket edebilme yeteneği anlamına gelmektedir. Ryan ve Deci (2006: 1557) özerkliği, “kendini yönetebilme/düzenleyebilme” olarak tanımlarken, onun karşıt anlamı heteronomiyi ise “bireyin iznine veya iradesine bağlı olmayan yönetim/düzenleme” olarak ele almaktadır. Bu açıdan özerklik, kendi kendine düzen sağlayabilmek veya yönetebilmek anlamına gelir. Siyaset bilimi çalışmalarında özerklik, daha çok siyasi bir idare olarak bir bölgeye veya gruba belirli haklar tanıyarak, kendilerini yerel örgütlenmeler ve kurumsallaşmalarla yönetebilmeleleri olarak tanımlanır. Blomgren (2012: 521) özerk yönetim formlarının ilk örgütlü örneklerinin kendi hukuk sistemlerine sahip eski Yunan şehir-devletlerinde görüldüğünü ifa-

de etmektedir. Modern özerklik sistemlerine dair kapsamlı bir çalışma yapan Thomas Benedikter (2009: 10), özerkliği bir bölgenin kültürel ve etnik özelliklerini koruyan demokratik özyönetimin önemli bir ayağı olarak tanımlamaktadır. Gerek Yunan şehir-devletlerinde olduğu haliyle, gerekse Benedikter'in tanımına göre, özerkliğin hem idari hem de toplumsal açıdan özyönetim çerçevesinde yerelde önemli avantajlar sunduğunu söyleyebiliriz. Yash Ghai (2000) ise özerk sistemlerin farklı etnik gruplara, kendilerine özgü konularda politika üretme ve yürütme hakkı verdiğini ifade eder. Burada önemli olan, özerk bir bölgede alınan kararların, ilgili bölgeyi bağlaması ve bu bölgede yaşayan halkların haklarının garanti altına alınmasına dönük olmasıdır.

Benedikter, üç tip özerklik olduğunu ve bunların yetkiler ve alanlar itibariyle siyasi özerklik, kültürel özerklik ve yerel özerklik diye ayrıldığını belirtir. Hepsi için geçerli olmasa da, bazı siyasi özerkliklerde, bağımsızlık amacı gütmeksiniz, bir bölgenin insanları yerel meclis, hükümet ve yürütme organlarıyla kendi iç işlerini idare etme yetkisine sahip olurlar (Benedikter, 2012: 73). Siyasi özerklikler, devlet benzeri kurumlar inşa ederek, yerel nüfusun iç self-determinasyon¹ talebini karşılarken, merkezî hükümetle olan bağı da devam ettirmiş olurlar. Weller ve Wolffe (2005: 14) göre dış politika ve savunma dışında, özerk hükümetler, merkezî hükümetlerin bütün yetkilerini devralırlar. Ayrıca “belirli bir bölgeye verilen özerkliğin kapsamından bağımsız olarak, ülkenin anayasal çerçevesi korunur ve özerk bölge ülkenin dahili bir parçası olarak kalmaya devam eder” (Weller ve Wolffe, 2005: 14). Federal sistemlere sahip olan İtalya ve Belçika bu tür siyasi özerkliklere verilebilecek güncel örneklerden-

1 Senese (1989: 19) iç self-determinasyonu “insanların kendi politik, ekonomik ve toplumsal sistemlerini özgürce seçme hakkı” olarak tanımlarken dış self-determinasyonu da “ulus-devletini kurma veya kendini mevcut bir devletin federal bölgesi veya parçası olma hakkı” şeklinde tanımlar.

dir (Wolff, 2011: 12). Benedikter, Wolff ve Weller'in görüşlerine paralel olarak, Atilla Nalbant'a göre özerklik, bir ülkenin üniter yapısında herhangi bir değişiklik yapmaz, çünkü merkezî sistemin bazı yetkilerini yerele devretmesi, devletin toprak bütünlüğüne zarar vermez (Nalbant, 2012).

Kültürel özerklik ise etnik ve dinî gruplara, kendi kurumları aracılığıyla kültürlerini koruma ve geliştirme hakkını tanır. Siyasi özerklikten farklı olarak, kültürel özerklikte grupların yasama ve yürütme yetkileri bulunmaz (Benedikter, 2012). Kültürel özerklik, eğitim, medya, ulusal sembollerin kullanımı ve kültürel mirasın, geleneklerin ve kültürel kimliğin özgünlüğünün korunmasını içerir. Etnik gruplar, bazı durumlarda bu hakları elde edebilmek için yasal yolları denerler. Örneğin, Romanya'daki azınlık gruplar uzun bir süre eğitim, anadil ve diğer kültürel öğeler için kültürel özerklik talebinde bulundular ve Romanya anayasasında anadilde eğitim ve kültürel özerkliğin tanınması için mücadele ettiler (Decker, 2007: 443-444). Romanya'nın AB'ye kabulünden sonra, milliyetçi muhalefete rağmen azınlıklara dair sorunlar anayasa² çerçevesinde "kısmen" çözüme kavuşturuldu fakat azınlıklara tanınan kültürel özerklik için mücadele hâlâ devam ediyor. Kültürel farklılığa referansla Prina (2013: 2), "farklılık yok edilemez" ve "farklılıkları inkâr etmek, karışıklıkları çözmez, kamuoyu söyleminde farklılıkları yok etmekten öteye geçmez" der. Kültürel haklar, geniş çerçevede kolektif haklara tekabül etmektedir ve özerklik belirli bir kültürel gruba, kendi kültürel ya-

2 Romanya anayasasının Genel İlkelerdeki, altıncı maddenin birinci ve ikinci alt maddeleri şöyle der: (1) Devlet, ulusal azınlıklara etnik, kültürel, dilsel ve dinsel kimliklerini koruma, geliştirme ve ifade etme hakkını tanır ve garanti altına alır; (2) Romanya devletinin kimliğin korunması, geliştirilmesi ve ifade edilmesine yönelik aldığı tedbirler diğer Romanya vatandaşlarıyla eşit olma ve ayrımcılığa yer vermeme ilkelerine uygun olmalıdır. Constitution of Romania, http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_26&parl=1#titlc0s0sba4.

pısını koruma ve yarına taşıma fırsatı sunmaktadır. Kültürel özerklik, aynı zamanda farklı kültürel grupların birbirlerini hoş görmesini öngörürken, kültürel çeşitliliğe karşı tutumlardan kaynaklanan sorunları çözme potansiyeline de sahiptir. Çünkü kültürel özerklik, insanların farklılıkları görebilmesinin ve bu farklılıklara eşit davranılması anlayışını geliştirmenin önemli bir aracıdır. Kültürel özerklik, bir yandan kültürel azınlık gruplarına kendilerini ifade etme şansı tanırken, çoğunluk gruplarına ise azınlık gruplarıyla temas kurma ve onları daha yakından tanıma olanağı sunmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için elbette önkoşul, her iki grubun da bu karşılaşmaya ve yakınlaşmaya hazır olmasıdır. Aksi durumda kültürel özerklik, çatışmaya açık bir zemin sağlamaktan öteye geçmez.

Yerel özerklik, yasama hakları olmasa da, kültürel özerlikte tanınan ayrıcalıklara sahip politik birimleri ifade eder (Benedikter, 2014: 77). Bu anlamda yerel özerklikler, daha fazla yetkiye ve yerel yönetimler, finansal kaynaklar ve kültür ve geleneklere dair konuların düzenlenmesinde daha fazla kontrol hakkına sahiptir. Meclisler (örneğin belediye meclisleri), yerel yönetimlerdeki tipik kurumlardır ve yerel kültürel ve finansal aktiviteleri idare ederler (Benedikter, 2014: 76). Örneğin Meksika'da "topluluk yaşam formuna ve kendi içindeki toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel örgütlenmeye karar verme hakkına sahiptirler" maddesiyle yerli halkların ve toplulukların öz yönetim ve özerklik hakkı garanti altına alınmıştır.³ Benzer şekilde Kolombiya anayasasının 27'inci maddesi de yerel topluluklara, anayasa ilkelere bağlı kalmak koşuluyla, kendilerini kültürel öğelerine göre yönetme hakkı verir. Fakat Meksika ve Romanya'dan farklı olarak, ayrıca "kendilerine uygun olan yasaları uygu-

3 Constitute Project, "Mexico's Constitution of 1917 with Amendments through 2007," https://www.constituteproject.org/constitution/Mexico_2007.pdf.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://mailey.org>

lama hakkı” da tanır.⁴ Romanya, Meksika ve Kolombiya’da ki bu durum, Benedikter’in siyasi özerklik, kültürel özeklik ve yerel özerklik diye sınıflandırdığı öz yönetim ve yerelleşme biçimlerinin özellikle anayasal çerçevede ve ülkelerin dinamiklerine göre düzenlendiğini göstermesi açısından somut örnekler sunuyor.

Bir çatışma çözüm yöntemi olarak özerklik

Özerk yönetimler, özerkliğin doğasına, özerk bölgelerle merkezî hükümet arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilere, farklı etnik, dinî ve siyasi grupların sosyo-politik algılarına bağlı olarak hem olumlu hem de olumsuz sonuçları beraberinde getiriyor. Özerk sistemler, yerel halkın ihtiyaçlarını iç self-determinasyon hakkını garanti altına alarak karşılamayı amaç edinirken, bu süreç içerisinde doğrudan ayrılığı ve ulus-devlet inşasını amaçlamayabilirler. Fakat bu tür sistemlerde özerk bölgeyle merkezî hükümet arasındaki ilişki iktidar paylaşımı veya yerelleşme ve yasal teminatlar (anayasa) üzerinden gerçekleşir. Özerk bölgelere tanınan idari ve yasal hakların ihlali durumunda, özerk bölgelerin bağımsızlık talep etmeleri, özerk sisteme müdahale eden merkezî hükümete bağlı bir birim olarak kalmalarından daha olasıdır. Kürdistan Federal Bölgesi⁵ ile Irak hükümeti arasında bütçe ve petrol gelirlerinin paylaşımı üzerinden çıkan finansal sorunlar, Kürtler ile Irak hükümeti arasındaki çatışmaların en temel sebeplerindendir. Kürtler, Irak Devleti’nin bütçesinin

4 Constitute Project, “Colombia’s Constitution of 1991 with Amendments through 2005,” https://www.constituteproject.org/constitution/Colombia_2005.pdf.

5 Bu çalışmada Irak Federal Kürdistan Bölgesi, Güney Kürdistan Hükümeti ismiyle anılmaktadır, çünkü federal hükümetin kurulduğu yer coğrafi olarak Kürdistan’ın güneyindedir ve bu bölge tek başına bütün Kürdistan’ı kapsadığı için Güney Kürdistan hükümeti/bölgesi ifadesinin daha yerinde bir tanımlama olacağını düşünüyorum.

% 17'sini talep ederken, Irak hükümetinin Güney Kürdistan hükümetine petrolü merkezî hükümetin denetiminde pazarlamayı dayatmasını reddetmişlerdir. Güney Kürdistan hükümeti, son yıllarda Irak'tan ayrılma ve bağımsızlığını elde etme talebini daha sık dile getirmeye başladı. Güney Kürdistanlı Kürtlerin Irak ordusundan ayrılma talepleri ve Irak ordusundaki Kürtlerin oranının % 17'den % 2'ye düşmesi, özellikle bağımsızlık yönünde atılan adımlardan biri olarak yorumlandı.⁶ Hindistan'da da, yerel halkın bağımsızlık talep etmesine kadar giden Kaşmir ve Pencap federal bölgelerinde, Güney Kürdistan-İrak hükümeti çatışmasına benzer bir süreç yaşandı. Yeni Delhi'nin bu iki federal bölgenin iç self-determinasyonunu ve idari özerkliğini ihlal edecek boyutta müdahaleyi arttırması, merkezî hükümetle federal bölgeler arasında daha fazla çatışmaya yol açtı (McGerry ve O'Learry, 1993: 34). Bu iki örnek, merkezî hükümetle federal bölgeler arasındaki finansal kaynakların dağılımında ihlallerin olmaması ve merkezî hükümetlerin, özerk bölgelerin iç self-determinasyon haklarına saygı duyması durumunda, federal sistemlerin daha iyi işleyebileceğini göstermektedir.

Toplumsal ve siyasal algılar da özerk sistemlerin işlerliği konusunda önemli bir role sahiptir. Eğer özerklik çok kültürlü bir bölgede uygulanıyorsa, herhangi bir etnik veya dinî grubun başka etnik veya dinî gruplara baskı kurması ve onları dışlamasından kaynaklanan yeni çatışmalara sebep olabilir. Özerk bölgelerde uygulanabilecek dil politika-

6 Peşmerge Komutanı Dr. Kemal Kerkuki, Bas News'e verdiği bir demeçte "Kürt asker, subay ve üst düzey komutanların Irak ordusundan ayrılmasını bağımsızlığa olan inancının vücut bulma hali olduğunu, Irak ordusundan ayrılan Kürt askerlerinin Peşmerge'ye katılmalarının anlamlı bir mesaj olduğunu ve bu saatten sonra Irak ordusunun kaderinin kendileri için önemli olmadığını" ifade ederken aslında Bağdat-Hewlêr arasındaki gerilimin ve bağımsızlık söyleminin askeri ve savunma alanında Kürtlerle Şiiiler arasında ciddi bir ayrılığa evrildiğine işaret etmektedir. Bas News, "Kürdler, Irak Ordusu'ndan ayrılıyor," Ocak 2016, <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/kurdistan/254155>.

ları, bu tür çatışmalara yol açabilecek birincil faktörlerdendir. Özerk bölgede, çoğunluğun veya belirli bir grubun dilinin resmî dil olarak kabul edilmesi ve farklı dillerin yasaklanması veya bu dillere ayrımcılık uygulanması, bu bölgedeki azınlıkların resmî dili kullanamıyor olmasından kaynaklanan işsizlik ve kamu hizmetlerine erişememeyi beraberinde getirebilir (Hannum, 1996: 462). Böyle bir yaklaşım, toplumun üyeleri arasındaki eşitsizliği arttırıp, gruplar arasındaki tansiyonun yükselmesine ve etnik bir çatışmaya sebep olabilir. Çok uluslu bölgelerde özerk yönetimler, çok dilliliğin doğurduğu ihtiyaçları karşılayabilecek politikalar uygulayabilir ve toplumda yaşanabilecek bu farklılıklara karşı ayrımcılığı azaltabilir.

Özerk bölgeler, genellikle yerel aktörlerle merkezî hükümetler arasında sağlanan anlaşmaların sonucu olarak kurulurlar. Fakat özerk yönetim fikrinin kendisi bile, ayrımcılığa uğrayan azınlıkların, kendi ulus-devletlerini kurmayı planladıkları etnik çatışmalarda, merkezî hükümette ve nüfusun çoğunluğu arasında “ayrılık ve bölünme” korkularını tetiklemeye yeter. Türkiye hükümetlerinin Kürtlerin taleplerine dönük politikaları, genellikle bu tür korkular üzerine şekillenmiştir, çünkü PKK kuruluş manifestosunda birleşik büyük Kürdistan’ın bağımsızlığını amaçladığını ifade etmiştir. Fakat Abdullah Öcalan-1990’larda, ulus-devlet kurma yerine konfederalizm temelinde, Kürt halkının ulusal haklarının elde edilmesi ve en son 2000’lerin başında da Türkiye halklarıyla demokratik özerklik statüsü altında yaşama talebini daha güçlü bir şekilde dile getirdi. Buna karşılık Türk toplumunun çoğunluğu arasında hâlâ Kürtlerin yakın gelecekte Türkiye’den ayrılacağına ve bağımsız devletlerini kuracaklarına dair bir inanç mevcuttur (SETAV, 2009: 109; KONDA, 2011). Elbette PKK ile Türkiye Devleti’nin 1984’ten bu yana devam eden çatışma hali, Türkiye’de hem

Kürtler hem Türklerde ciddi siyasi, toplumsal ve ekonomik zararlara yol açarken, bireylerde değişmesi zor kalıp yargılara ve algılara da sebep oldu.

Salamey ve Payne (2008: 454), çatışma çözümünde Lübnan'ın "ortaklaşmacı demokrasi" (*consociational democracy*) modeline vurgu yaparlar ve bu modelin dinî gruplar arasındaki gerginliği azaltıp, değişik tarihsel ve politik talepleriyle birlikte, yıllarca bir arada yaşamalarını sağladığını belirtirler. Salamey ve Payne'e göre, Lübnan'daki bu model, farklı gruplara uzlaşmacı özerklik imkânı sunarak, güçlü bir ulus-devletin kurulmasını da engellemiştir (2008: 455). Azınlıkları bu tür paylaşımcı ve ortaklaşmacı yollarla güçlendirmek, iç self-determinasyonu artırma, yerelleşmeyi güçlendirme ve ulus-devlet kurma isteklerini de ortadan kaldırma yolunda, farklı gruplar arasındaki işbirliğini arttırmak adına önemli bir yöntemdir. Fakat bazı araştırmacılar ve akademisyenler, özerkliğin bağımsızlığa giden yolun ilk adımı olduğu tespitinde bulunurlar. Cornell (2002: 245) azınlık grupların güçlü etnik mobilizasyonunun (örneğin güçlü siyasi, toplumsal ve askerî hareketliliğin) genellikle dış self-determinasyona ve neticesinde ayrılık ve bağımsızlığa yol açtığını ifade eder. Coğrafya, geçmişte kalan özerklik pratikleri, başka bir ayrılıkçı grupla kan bağıının varlığı, bir ülkedeki ayrılıkçı grupların sayısı ve bir bölge halkının kendi idaresini akraba olan başka bir ülkeye bağlamak istemesi gibi faktörler de ayrılık ihtimalini güçlendiren faktörlerdir (Sorens, 2012:52). Cornell ve Sorens'in argümanlarındaki ortak nokta, etnik (kan bağı, akrabalık) faktörlerin ve geçmişte tanınan veya muhtemel bir özerkliğin ayrılık taleplerini güçlendireceği yönündedir. Bu yönleriyle özerkliğin ulus-devlet inşa sürecinin bir parçası olarak görülmesi ve reddedilmesi anlaşılırdır fakat özerkliğin ulus-devlete evrileceği sadece özerkliğin elde edilmesi ve tanınmasından ziyade,

özerkliğın içinde uygulandığı sistemle ve yerel-merkezî aktörlerin tutumlarıyla yakından ilişkilidir.

Özerk olan bazı bölgelerin daha sonra bağımsızlık talep ettiği güncel birkaç örnek de bulunmaktadır. Büyük Britanya'ya bağılı olan İskoçya ve İspanya'ya bağılı olan Bask Ülkesi ve Katalonya, özerkliğın talepleri yeterince karşılayamayabileceğini gösteren önemli örneklerdendir. Devlet sistemlerine ve politikalarına bağılı olarak özerk bölgelerin veya ayrılmak isteyen halkların bağımsızlık taleplerine yönelik farklı yaklaşımlar da mevcuttur. Örneğin Büyük Britanya ve Kanada'da bağımsızlık talebi müzakere edilebilirken; İtalya, Fransa ve İspanya bağımsızlık taleplerini her zaman reddetmiştir. Hindistan, Türkiye, Filipinler ve Papua Yeni Gine'de ise ayrılık veya bağımsızlık talep eden hiçbir "legal" veya "illegal" aktöre tahammül söz konusu değildir. Devletlerin azınlıkların iç self-determinasyon hakkına nasıl yaklaştığı, azınlıkların bu yaklaşıma verdikleri tepkilerde önemli bir rol oynar. Birinci grupta azınlıklar veya dış self-determinasyon talebinde bulunanlarda, genellikle bunun için siyasi partiler, gençlik hareketleri, dernekler, kültür merkezleri yoluyla sosyo-politik bir mücadele görülürken; ikinci grupta olanlarda ise hem sosyo-politik hem de silahlı (gerilla hareketi gibi) bir mücadele görmek mümkündür. Üçüncü gruptakiler için ise, politik katılımın hiç olmadığı veya çok zorlu olduğu durumlarda, merkezî hükümetlere karşı sosyo-politik mücadelenin yanında silahlı mücadele en öne çıkan yol olarak görülür. Fakat ikinci ve üçüncü grupta merkezî hükümetin ve azınlıkların çatışmayı ele alma durumuna bağılı olarak, çözüm için zaman zaman siyasi görüşmeler de gerçekleştirilebilir. İspanya Devleti'nin ETA ile, Türkiye Devleti'nin PKK ile yaptığı görüşmeler bu tür süreçlere örnek olarak verilebilir.

Özerklik, yukarıda bahsedilen ve olası yeni çatışmalara yol açabilecek olumsuz taraflarının yanı sıra, yerelleşme formun-

da birçok etnik ve sosyo-politik sorunları çözme dinamiğini de barındırmaktadır. Yerelleşme süreçlerinde, merkezî hükümetler bazı yetkilerini yerel yönetimlere devrederler. Rashid (2005: 782) yerelleşmenin, iktidarın ve karar verme yetkilerinin bölgesel paylaşımı olduğunu ve bunun genellikle merkezî hükümetten kısmen veya tamamen bağımsız siyasi özerklikler tarafından sağlandığını ifade etmektedir. Duncan'a göre yerelleşme, aynı zamanda merkezî hükümetlere, yerel halkın bölgesel kaynakların kontrolünde sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda yardım ederken, hükümetlerin istikrarını sağlamasında da önemli bir rol oynar (Duncan, 2007: 711). Yerelleşme bu anlamda hem yerel hem de merkezî hükümetlerin taleplerini karşılayarak, bölgesel çatışmaların çözümünde önemli bir rol oynar.

Federalizm ve siyasi özerklik, yerelleşmenin en yaygın iki idari sistemidir. Birkaç devletin birleşiminden oluşan federalizm, üye devletlerin gönüllü katılımıyla ya da bir ülkede bölgelere idari hakların devredilmesi sağlanarak gerçekleşir (Lauglo, 1995: 11-12). Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Rusya, Brezilya, Hindistan ve Avustralya federal sisteme sahip bazı örneklerdendir. Her biri kendine özgü federal bir sisteme sahip olsa da, birçok örnekte federal hükümetler toplumsal farklılığı tanımaya izin verir (Forum of Federations, 2014). İsviçre, Kanada, İspanya ve Belçika federal sistemlerini inceleyen Bermeo (2002: 97-98), federalizmin demokratik bir sistem içerisinde uygulanması halinde, muhtemel bölünmeleri engelleyebileceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, bir yerelleşme formu olarak federalizm ve özerklik, bölgesel ve/veya azınlık sorunlarına siyasi-idari bir çözüm olabilir; çünkü federalizm ve özerklik iç self-determinasyon hakkını tanıırken, demokratik bir sistem içerisinde uygulandığında, bölünme ve bağımsızlığı da engellemektedir. Fakat bunun aksi bir durum da söz konusu olabilir ve

federalizm ve özerklik siyasi-idari sorunların derinleşmesine ve ayrılmaya yol açabilir. Güney Kürdistan'da federal hükümet kurulduktan sonra, Irak Devleti federal bir devlet sistemine geçti fakat Kürtler, Irak hükümetiyle aralarında yaşanan sorunlardan dolayı birçok defa ayrılıp bağımsız bir Kürt devleti kurmak istediklerini ifade ettiler.⁷ Dolayısıyla federalizm veya özerkliğin hangi koşullarda nasıl uygulandığı ve merkezî hükümet ile yerel hükümet arasındaki ilişkilerin yapısı federalizm veya özerkliğin sorunlara çözüm olup olmayacağını belirleyen önemli faktörlerolduğu sonucunu çıkarmak mümkün.

Anderson (2004: 110), özerklik ele alınırken bölgelerin ayrılmaya yönelik çağrıları ve merkezî devletlerin bu çağrılara karşı geliştirdiği baskı sonucu şiddet eylemlerinin görülebileceğini söylerken çatışma çözümünde özerlik önerisinde dikkatli olunması gerektiğinin altını çizer. Anderson'a göre özerklik talep eden grupların talepleri karşılanarak, çatışmanın temel nedeni olan 'kindarlığın' ortadan kaldırılması sağlanabilir (2004: 110). Özerklik, etnik azınlıklara kendilerini yönetme hakkını tanıdığı için, birçok bölgesel çatışmaya çözüm olmuştur. Cornell'in (2002: 247) de ifade ettiği gibi özerklik, çatışmalı bir bölgenin yönetim hakkına ulaşmacı bir çözüm sunmasından dolayı çatışma çözümünde bilinen bir yöntem haline gelmiştir. Cornell'in yönetim hakkı olarak bahsettiği durum, yerel hükümetlere devredilen fi-

7 Türkiye'nin Rojava'daki kantonlara yönelik 'olumsuz ve güvenlik tehdidi eklenli' yaklaşımı daha sonraki kısımlarda ele alınacak fakat Güney Kürdistan Hükümeti'nin bağımsızlık çıkışına AKP hükümetinin net bir karşı tavır alması ve hatta bir dönem AKP genel başkan yardımcısı olan Hüseyin Çelik'in "Irak bölünürse Kürdistan kardeşimizdir" açıklaması "acaba Türkiye bağımsızlığı destekler mi?" sorusunu gündeme getirmişti. Bu durum Türkiye'nin iç-dış politikasında bir çelişki gibi görünse de AKP'nin net bir şekilde "iyi Kürt, kötü Kürt" ayrımına gittiğini gösteriyor. Çelik'in açıklaması için bakınız Radikal, "Hüseyin Çelik: Irak bölünürse Kürdistan kardeşimizdir," 29 Haziran 2014, <http://www.radikal.com.tr/politika/huseyin-celik-irak-bolunurse-kurdistan-kardesimizdir-1399314/>

nansal kaynaklar, siyasi ve kültürel hakların düzenlenmesidir ve bu durum yerelleşme sayesinde mümkün olmaktadır.

Hannum'a (1996: 458) göre "dil, eğitim, polis ve güvenlik güçleri gibi resmî hizmetler, toprak ve doğal kaynaklar ve temsili yerel hükümet yapılanmaları" özerk sistemlerin çözüm bulabileceği beş temel alandır. Bu alanlar, aynı zamanda kurulan özerk hükümetlerle merkezî hükümetler arasında müzakere edilen en önemli yetki alanlarıdır. Yasaklandığı veya kullanılmadığı takdirde yok olmayla karşı karşıya kalan dil, kültürün önemli bir ögesi olarak çıkar karşımıza. Aynı zamanda birçok etnik çatışmada, en önemli müzakere konularından biri dil mevzuudur. Kuzey Kürdistan halkının Türkiye Devleti'nden talep ettiği ulusal kimliğin tanınması ve diğer siyasi taleplerin yanı sıra, kültürel baskı ve asimilasyona karşı Kürtçe diline dair talepler de Cumhuriyet'ten bu yana en önemli mücadele ve müzakere alanlarından biri oldu. Fakat bu sorun hâlâ Kürtlerin isteği doğrultusunda çözülebilmemiş değil. Demokratik Toplum Kongresi'nin (DTK), Kuzey Kürdistan'da yeniden şiddetlenen çatışmalı sürecin son bulması ve özerkliğin inşası adına yayınladığı bildiride on dört talep/madde (bkz. Kutu: DTK Sonuç Bildirgesi). Bildirgenin yedinci maddesi Kürtlerin dil konusundaki taleplerini "her kademedede eğitimin özyönetimlere bırakılması, Türkçenin yanı sıra bütün anadillerin de eğitim ve öğretim dili olması, eğitim müfredatında genel müfredat dışında yeni demokratik anayasa, evrensel değerler ve insan hakları çerçevesinde yerelin tarihi, kültürel ve toplumsal özgünlükleri ve ihtiyaçları temelinde müfredata eklemeler yapılması, Türkçenin yanında yerel dillerin de resmi dil olarak kabul edilmesi" cümleleriyle net bir şekilde ifade etmektedir. Dolayısıyla Kuzey Kürdistan'a siyasi özerkliğin tanınması, bu sorunun da çözülmesinde önemli bir adım olabilir fakat mevcut koşullar, özellikle çatışmaların çok yoğun ol-

DTK Sonuç Bildirgesi

1- Ülke genelinde kültürel, ekonomik, coğrafi yakınlıkları dikkate alınarak bir veya birkaç komşu şehri kapsayacak biçimde demokratik özerk bölgelerin oluşturulması.

2- Tüm bu özerk bölgelerin ve kentlerin demokratik esaslarla seçilmiş meclisler ve meclisler içinden seçilmiş özyönetim organları tarafından Türkiye'nin yeni demokratik Anayasası'nın temel prensipleri çerçevesinde yönetilmesi. Özerk Bölgelerin halk iradesinin ayrıca TBMM ve merkezî yönetimde de demokratik esaslar temelinde temsil edilmesi.

3- Demokratik özerk bölgeler ve diğer idari birimlerde merkezî yönetimin seçilmişler üzerindeki her türlü vesayetine son verilmesi, seçilmişleri görevden alma yetkisinin kaldırılması. Merkezî yönetim organlarının, yeni demokratik anayasa ilkelerine uyulması doğrultusundaki denetimleri dışında bölgesel ve yerel yönetimler üzerindeki her türlü vesayetinin son bulması.

4- Özerk bölge ve kentlerde şehir, mahalle, köy, kadın ve gençlik meclislerinin, farklı halklar ve inanç toplulukları meclislerinin, sivil toplum örgütlerinin karar alma ve denetleme süreçlerine doğrudan katılımının sağlanması.

5- Demokrasinin derinleşmesi, kapsamlılaşması, özgür ve demokratik yaşamın sağlanması açısından kadınların meclislerde, tüm karar mekanizmaları ve özyönetim kademelerinde eşit temsiline tanınması. Kadınların ihtiyaçları doğrultusunda meclis, komün ve toplumsal kurumlar kurabilmesi; kadın kurumları ve kadınlarla ilgili kararların tamamen kadın meclislerinin onayından geçmesi. Kadının her alanda özgür ve özerk örgütlenmesinin tanınması.

6- Gençliğin karar mekanizmaları ve özyönetim organlarında yer alması. Bu açıdan gençliğin her alanda özgün örgütlenmesi ve karar mekanizmalarına özgün kimliğiyle katılmasının sağlanması.

7- Her kademede eğitimin özyönetimlere bırakılması. Türkçenin yanı sıra bütün anadillerin de eğitim ve öğretim dili olması. Eğitim müfredatında genel müfredat dışında yeni demokratik anayasa, evrensel değerler ve insan hakları çerçevesinde yerelin tarihi, kültürel

ve toplumsal özgünlükleri ve ihtiyaçları temelinde müfredata eklemeler yapılması. Türkçenin yanında yerel dillerin de resmi dil olarak kabul edilmesi.

8- Dil, tarih ve kültür alanında her türlü çalışma yapabilmek. Aynı zamanda İnanç ve ibadet hizmetleri sunan kurumların özerk kurumlar olarak örgütlendirilmesinin sağlanması.

9- Bütün düzeylerdeki sağlık ve tedavi hizmetlerinin özerk yönetimlerce sunulabilmesi.

10- Yargı Sistemi ve Adalet Hizmetlerinin Özerk Bölge Modeline göre yeniden düzenlenmesi.

11- Toprak, Su ve Enerji kaynaklarının Ekolojik çerçevede toplum yararına işletilmesi,denetlenmesi ve üretimden pay alma yetkisinin Özerk Bölge Yönetimine verilmesi. Öz yönetimin tarım, hayvancılık, sanayi ve ticaret dahil her alanda genel demokratik anayasa ilkelerine ters düşmeden her türlü üretim ve işletme birimleri oluşturma,bu tür toplumsal ve bireysel girişimleri destekleme, teşvik etme,hibe desteği sunma yetkisine sahip olması.

12- Özerk Bölgenin yönetim alanında ve kent içinde, her türlü kara, hava, deniz ulaşım hizmetlerini sunması ve denetimini sağlama-sı. Trafik hizmetlerinin merkezî trafik kurumları ile uyumlu halde yerel yönetim organları denetimindeki birimlerce yürütülmesi.

13- Yukarıda belirtilen hizmetlerin sunulabilmesi için yerelde bütçelemenin Özerk Bölge Yönetimine devredilmesi ve kadın odaklı bütçelemenin esas alınması; merkezle ve diğer yerellerle varılacak anlaşmalara ve hakkaniyet ilkelerine bağlı olarak bazı vergilerin öz-yönetim birimleri tarafından toplanması. Merkezin yerelden topladığı bütün vergi gelirlerinden yerele pay verilmesi. Merkezin bölge-lerin gelişmişlik farkını giderecek şekilde gerekli tedbirleri alması.

14- Özerk Bölge Yönetiminin denetiminde, yereldeki asayişin tümünü sağlayacak resmi yerel güvenlik birimlerinin kurulması, bu birimlerin Anayasal kurallar çerçevesinde ihtiyaçlara bağlı olarak kurulmuş merkezî savunma ve güvenlik birimleriyle koordineli olarak çalışması. DTK Sonuç Bildirgesi, 27 Aralık 2015, <http://demokratiktoplumkongresi.com/dtk/dtk-sonuc-bildirgesi-turkce-ve-kurtce-tam-metin.html>.

duğu bir dönemde, bunun pek de mümkün olmadığını göstermektedir.

Türkiye’de, Türkçe dışındaki anadillerde eğitim sorunu henüz devam ederken, bazı ülkeler yerel özerk yönetimlerle ve yasal süreçlerle azınlıkların dil taleplerini karşılayabildiler. Çin bunlara verilebilecek örnek ülkelerden biridir. Çin’deki Guangxi, İç Moğolistan, Ningxia, Tibet ve Xinjiang (Doğu Türkistan) özerk bölgelerinde, “büyüklüğüne ve statülerine bakılmaksızın, bütün diller yasal garanti altındadır; fakat bu özerk bölgelerdeki temel azınlık dilleri resmî dairelerde, mahkemelerde, eğitimde ve medyada standart Çince ile alan ve kaynak paylaşımı yapmalıdır” ilkesine göre dil sorunlarını yasal düzenlemeyle çözüme kavuşturmuştur (Dwyer, 2005: 7).

Neredeyse bütün devletlerde resmî olarak kabul edilme-se de, birden fazla dil konuşulur. Çok dillilik, maalesef birçok devlette bir sorun olarak algılanır ve bu sorunu kültürel veya siyasi özerklik tanıyarak veya var olan dilleri de resmî dil olarak kabul ederek çözmek yerine, asimilasyon ve baskı yolu tercih edilir. Böyle bir uygulamaya maruz kalan diller de zamanla ölü diller veya yok olma tehlikesi yaşayan diller arasına girer. Oysa çok dillilik, verili bir alandaki toplumsal ve siyasi gruplar arasındaki iletişimi kolaylaştırabilir ve kültürel farklılıkların ayrımcılığa maruz kalmasına veya baskı altına alınmasına engel olabilir. Burada önemli olan, farklı kimliklerin kendilerini ifade etmelerine, kültürel gelişime ve ortaklaşmaya olanak sağlanmasıdır. Bu durum, etnik kimliklerin bir arada yaşamasını da kolaylaştırır ve ulus-devletlerde yaygın olan “azınlıklar ulusal birliğe tehdittir, bu yüzden asimile edilmelidir” algısını da ortadan kaldırmış olur ve ayrılıktan ziyade birbirini kabul etmeye dayalı gönüllü bir birlikteliğe neden olur.

Eğitim, dil alanıyla oldukça bağlantılı olup özerklik ve yetki tartışmalarında yer alan önemli konulardan biridir.

Siyasi özerklik mücadelesi veren bir etnik grup, anadilinde ve kendi kültürel özelliklerine göre bir eğitim talebinde bulunabilir. Bu talebin karşılanması hem anadilin, eğitimde kullanılmasını sağlar hem de dilin yok olmasını engellemiş olur. Lijphart (2004: 97) eğitim ve kültürel konularda iktidar paylaşımı ve grup özerkliğinin, bölünmüş toplumlarda (*divided society*) demokratik bir sistemin kurulmasını sağlayabileceğini ifade eder. Yerel düzeyde ilkokul, lise ve yüksek öğrenim düzeyinde anadilinde eğitim imkânı, asimilasyonu engellerken, yerel dilin gelişmesinin önündeki engelleri de kaldırmış olur. Özerk sistemlerde eğitim müfredatının içeriği, yerli halkın tarih, gelenek ve kültürleri temel alınarak ve merkezî hükümetin müdahalesi olmadan oluşturulmalıdır (Hannum, 1996: 461). Avrupa'da buna örnek olarak gösterilebilecek birçok yer vardır. Bunlardan biri federal sistemle yönetilen Belçika'daki Walon halkıdır. Walonlar, bütün eğitim kurumlarında, kendi müfredatlarını belirleme hakkına sahiptir (Benedikter, 2014: 2014). Benzer şekilde Çin'de de bütün özerk azınlıklar kendi anadillerini bütün seviyelerde eğitim dili olarak kullanabiliyorlar (Rong, 2009: 190). Hem özerk hem de federal sistemlerde yerel halklar, sunulan eğitim programına bağlı olarak, iki dilli veya çok dilli olurlar. Bu durum, hem özerk bölge içerisinde hem de genel anlamda, çoğunluk ile azınlık halkları arasında daha güçlü iletişim ve toplumsal ilişkilerin kurulmasına yardımcı olabilir.

Resmî hizmetlere ulaşım, özerkliğin kurumsallaşmasıyla yakından ilgilidir. Yerel halklar, özerk bölgelerinde kendi güvenlik güçlerini oluşturmaktan yanadırlar. Bask Ülkesi, kendi güvenlik güçlerini oluşturan özerk bölgelerden biridir. Benedikter'in (2014) Bask Ülkesi örneğinde ifade ettiği gibi, merkezî hükümete ait güvenlik güçlerinin yerel halkın oluşturduğu güvenlik güçleriyle değiştirilmesi, geçmişten kaynaklanan tansiyonu da düşürmeye yardımcı olabilir.

Geçmişte şiddet ve baskıyla ilişkilendirilen aktörlerin yerel aktörlerle değiştirilmesi, yerel halkın toplumsal ve siyasal dönüşümüne de katkı sağlayabilir.

Toprak hakkı, çiftçi toplumlarında veya az gelişmiş bölgelerde, özellikle tarım alanında, çalışmayla ve gıda üretimiyle yakından alakalıdır. Özerk sistemler, toprak hakkına dair yetkilerin ve üretim sistemlerinin, merkezî hükümetten yerel kurumlara devredilmesini sağlar. Duncan (2007: 712), bu hakların 20. yüzyılda neredeyse her yerde inkâr ve göz ardı edildiğini ifade eder. Farklı yerelleşme ve özerklik modellerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, bu yaklaşıma sahip merkezî hükümetlerin zorlandığı bir döneme geçildi. Böylece yerel yönetimler, kendi ihtiyaçlarını daha yakından tanıırken, problemlerini çözme ve ileride geliştirecekleri politikalar konusunda daha yetkin oldular. Bu durum, iki önemli sonucu beraberinde getirdi: (1) Merkezî hükümetlerin yerel bölgeler ve kaynaklar üzerindeki egemenlik ve kontrol hakları azaldı ve (2) yerel aktörler/yönetimler kendi imkânları dâhilinde sorunlarını çözme ve var olan kaynakları ihtiyaçları temelinde kullanma olanağına sahip oldular.

Doğal kaynakların kullanım hakkının özerk bölgelere mi verileceği veya tamamen merkezî hükümette mi kalacağı veya ikisi arasında mı paylaşılacağı sorusu, özerk bölge ile merkezî hükümet arasındaki finansal ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir rol oynar. Üniter devletlerde doğal kaynaklar genellikle devlet malı olarak merkezî hükümetin denetimindedir. Petrol, kömür, mineraller, su ve gaz gibi doğal kaynakların kullanımı için alınan vergiler yerel yönetimlere (belediyelere örneğin) verilmez. Bunlara dair bütün tasarruf hakkı ya merkezî hükümette ya da yerel bölgelerde merkezî hükümete bağlı kurumlardadır. Böyle bir sistemde birçok sorun ortaya çıkabilir. Yerel halk, doğal kaynakların çıkarılması için hükümetin izin verdiği kurumlarda veya işletmelerde çalışır

fakat kendi başlarına hükümetin izni olmadan böyle bir şey yapamazlar. Kendi bölgelerinde çıkarılan doğal kaynakların alımı veya kullanımını hakkında hükümetle fiyat pazarlığı yapma hakkına sahip değillerdir. Hükümet ayrıca doğal kaynakların çıkarılmasına dair yapılacak yıkım veya inşa çalışmalarında çoğunlukla halka danışmaz, halkın fikrini almaz. Merkezî ve üniter olmayan devletlerde ise, özerklik yoluyla, yerel halk doğal kaynakları çıkarma, işleme ve pazarlama haklarına sahiptir. Katalonya ve Güney Tirol, özerk sistemleri sayesinde bu tür kaynaklara erişim ve onları işleme haklarını elde eden bölgeler arasındadır (Benedikter, 2009: 41).

Yerel halkı temsil edecek kurumlar, merkezî hükümetle yerel halk arasındaki resmî ilişkileri düzenleyen yapılardır. Özerk meclis ve bakanlık gibi işleyen kurumlar bu ilişkileri etkili bir şekilde koordine edebilir ve yerel halkın taleplerini merkezî veya ulusal düzeyde müzakere edebilir (Hannum, 1996: 466). Bu kurumların nasıl çalıştığı ve hangi yetkileri elde ettiği genellikle merkezî hükümetle yerel yönetim arasındaki müzakerelerle ve anlaşmalarla belirlenir. Fakat Benedikter (2009: 50), özerkliğin bağımsız bir devlet olmadığını, bu yüzden savunma, dış işleri, sınırlar ve para sistemi gibi bazı sorumlulukların merkezî hükümette kalabileceğini belirtir. Anlaşma sağlanması halinde, özerk yönetimin ve merkezî hükümetin yetki ve sorumlulukları anayasal çerçevede garanti altına alınır ve bunların düzenlenmesinde özellikle azınlıkların haklarının hem ulusal hem de yerel düzeyde belirlenmesi için genellikle uluslararası sözleşmelere göndermeler yapılır veya onların uyarlanması sağlanır.

Çok kültürlülük ve çok ulusluluk bağlamında özerklik

Ulus-devletlerin neredeyse tamamı etnik, dinî ve kültürel farklılıkları barındırır ve modern ulus-devlet karakteristi-

gi bundan kurtulma çabasıdır. Bu nedenle ulus-devletler tarafından tanınmayan, talepleri karşılanmayan ve desteklenmeyen etnik, dinî ve kültürel farklılıklara sahip gruplar çeşitli düzeylerde toplumsal ve siyasi çatışmalarla karşı karşıya kalırlar. Çok kültürlü toplumlarda farklılıkların tanınması inkâr, asimilasyon ve farklı düzeylerdeki toplumsal ve siyasi baskılara engel olabilir. Çok kültürlülük, kültürel farklılığın varlığından öte bir anlam taşır ve özellikle iktidara çeşitli sorumluluklar yükler. Al-Haj ve Mielke (2007: 2), çok kültürlülüğün “farklı olma hakkı” olduğuna ve “sosyopolitik eşitsizliklerin giderildiği ve iktidarın, çok kültürlülüğe dair kavramları ve paylaşımcı toplumsallığı destekleyen şekilde müzakere edildiği ve paylaşıldığı” bir süreç olduğuna inanır. Ulus-devletlerde, çok kültürlü gruplar veya bireyler arasında toplumsal etkileşimler olsa bile, bazı topluluklar buna rağmen ayrımcılık ve eşitsizliklerle karşı karşıya kalabilirler. Buna neden olan birkaç faktör şöyle sıralanabilir: Birincisi, devlet düzeyinde azınlıkların resmî olarak tanınmaması ve desteklenmemesidir ve bu durum, neticede toplumsal sorunlara sebep olurken, kültürel farklılıkların toplumsal entegrasyonunu da engeller. İkincisi, ayrımcılığa maruz kalan topluluklar, haklarını elde edebilmek ve onları dışlayan, kabul etmeyen sosyo-politik düzenlerle mücadele edebilmek için bir örgütlenme başlatamayacak kadar güçsüz durumda olabilirler. Üçüncüsü, etnik azınlıklar devletin yaratılmış homojen yapısına ve birliğine bir tehlike olarak algılanırlar ve bu yüzden ne devlet ne de toplum nezdinde kabul görürler. Öte yandan siyasi özerklikler, aşağıda sıralanan avantajlardan ötürü, bu tür problemlerin birçoğuyla baş edebilirler. Birincisi, merkezî hükümetin yerel halkı ve kültürünü tanıması ve onunla iktidarı paylaşması, sosyopolitik entegrasyonu ve uzlaşmayı kolaylaştırır. İkincisi, bütün etnik ve dinî gruplar siyasi özerklik yönetiminde, birbirleri-

ne üstünlük sağlama arayışında olmadan, kendilerini örgüt-
leme hakkına sahip olurlar. Bu hak, farklı kimlikler arasın-
da ortaklık ve bir arada yaşama imkânı da sağlar. Üçüncü-
sü, ulusal ve uluslararası sınırlar değişmediği ve ayrılma ta-
lebi olmadığı için, siyasi özerkliğe sahip gruplar ulusal birli-
ğe bir tehdit olmazken, iktidarın yetkilerini yerelde paylaş-
mayı amaç edinirler.

Ulus-devletlerde vatandaşlık tanımı yapılırken ve yurttaş-
ların nasıl birer “ideal vatandaş” olacağının sınırları çizilir-
ken, her zaman referans verilen belirli bir etnik kimlik var-
dır. Bu etnik kimlikten farklı olanlar ise asimile edilmeye ça-
lışılır veya bu etnik kimliğin bir alt parçası olarak algılanır-
lar. Örneğin Türkiye’de⁸ ve Suriye’de⁹ vatandaşlık tanımları
Türk ve Arap etnik kimlikleri üzerinden yapılır. Bu etnik ta-
nımlamalar, yurttaşların uyması gereken belirli bazı kuralla-
rı ve yasaları dayatır. Bu ülkelerdeki azınlıklar, etnik ve ulu-
sal birliğin ve homojenliğin dayatıldığı anayasal zorunluluk-
lar nedeniyle tarihsel süreç içerisinde toplumsal, siyasi ve
ekonomik zorluklarla karşılaştılar. Sonraki bölümlerde an-
latılan Suriye’de Kürtlerin yaşadığı vatandaşlık sorunu bu-
nun en önemli sonuçlarından biridir.

Anayasada bütün kimlikleri içeren bir tanımlamaya yer
vermek ya da herhangi bir etnik veya dinî kimliğe referans
verip diğerlerini dışlayan bir tanımlamaya yer vermemek, bu
tür sorunlarla başa çıkmanın önemli yollarından biri olabi-
lir. Bu şekilde, aynı zamanda bütün yerel azınlık kimlikleri-
ne yasal koruma getirilirken, sistematik ve kurumsal insan
hakları ihlallerinin de kısmen önüne geçilmiş olur. Güney
Kore’de demokratik sisteme geçiş üzerine çalışmaları olan
Park (2003: 315), yerel hükümetin idari kalitesinin, demok-

8 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 66. Madde: Türkiye Devleti’ne vatandaşlık ba-
ğı ile bağlı olan herkes Türk’tür.

9 Suriye Anayasası 43. Madde: Suriye Arap vatandaşlığını düzenler.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi- <https://nante.org>

ratik vatandaşlığın ve işleyen demokratik kurumların varlığıyla yakından ilişkili olduğunu ifade eder. Park'a göre bütün yerel özerklikler olmasa da, demokratik olanlar, aynı zamanda vatandaşlarının karar alma süreçlerine aktif katılımını teşvik ederken, onların çok kültürlü toplumun eşit yurttaşları olmalarını da temin etmiş olur (a.g.e.: 292).

Daha demokratik siyasi ve idari sistemler kurmak, geleneksel devlet sistemlerinin detaylı bir incelemeden geçirilmesini gerektirir. ABD'deki toplumsal ekoloji ve komünist hareketin önemli savunucularından biri olan Murray Bookchin'e (2013: 97) göre devlet, baskıcı ve kolonyal sınıfın baskı altına alınan ve sömürülen insanların davranışlarını kontrol etmesi ve bunları gerçekleştirmek için de denetleme ve baskı altına alma gücünü (iktidarı) elinde tutmasına izin veren bir araçtır. Ulus-devletler ele alındığında, Bookchin'in "baskıcı ve kolonyal sınıf" dediği hükümeti ve "baskı altına alınan ve sömürülen" dediği de sürekli olarak siyasi argümanların nesnesi olan fakat ilki tarafından toplumda var olan sorunların çözümü için herhangi bir yetkinin tanınmadığı toplumsal çoğunluğu ifade etmektedir. Ziriğ (2014: 71), ulus-devletlerin tek bir ulus üzerinden inşa edildiğine, milliyetçi ve cinsiyetçi olduğuna, ticaret, endüstri, ekonomi ve iktidarı kapitalist bir güdü ile tekelleştirdiğine, etnik ve dinî kimlikleri, kültürleri ve dilleri zorla asimile ettiğine vurgu yapar. Bu tür ulus-devletler, nihayetinde herhangi bir kültürel farklılığa yaşam hakkı tanımaz ve siyasi aktivizmi hoş karşılamazken, muhalif grupları baskı altına almak ve "tek kimlik, tek ideoloji" çerçevesinde bir "toplumsal tek tipleştirme" yaratmak için devlet gücünün kullanılmasını meşrulaştırırlar. Bu tür durumlarda bir çatışmanın patlak vermesi mümkündür çünkü baskı altına alınan gruplar veya sınıflar, gerekli koşullar var olduğunda bütün enerjilerini totaliter rejimlere ve hükümetlere karşı bir ayaklanma başlatmak

üzere harcarlar. Bazı siyasi anlayışlar, farklı toplumsal grupları veya sınıfları en temel siyasi katılım ve sosyo-ekonomik mekanizmaların dışında bırakmanın, istikrarı sağlayarak devletin yararına olacağını düşünebilir, fakat her zaman geçerli olmayan bu durum, zamanla iç savaflara varan siyasi ve toplumsal çatışmalara yol açar. Sri Lanka’da, Tamil halkı ile Sri Lanka hükümeti arasında yaşanan çatışmaların temelinde yatan sebeplerden biri, Tamil halkının Sinhaleseler tarafından siyasi yönetimden dışlanmalarıdır.

Ancak, “kültürel, etnik ve siyasi farklılıklar her zaman çatışma yaratır” algısı birçok yerde yaygın olsa da, bunun aksini gösteren durumlar da söz konusudur. Bu tür farklılıklardan doğabilecek çatışmaları, şiddeti ve iç savafları engellemenin en önemli yollarından biri kültürel, etnik ve siyasi farklılıklar arasında eşitlik, karşılıklı kabullenme ve hoşgörüü sağlayacak kültürel veya siyasi özerkliklerin tanınmasıdır. Siyasi yönetimlerin, farklı etnik, dinî ve siyasi gruplar arasında hoşgörüü ve haklardan eşit şekilde yararlanmasını sağlamak, toplumsal gönüllü birlikteliği ve bir arada yaşamı mümkün kılabilir. Bu durum, özellikle ulus-devletlerde “marjinalize edilmiş/olmuş” etnik veya dinî grupların karşı karşıya kaldığı siyasi ve toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlar.

Benedikter (2014: 25), etnik azınlıkların çoğunun tarihsel olarak ait oldukları yerlerde yaşadıkları, fakat tarihi gelişmeler ve demografik, toplumsal ve ekonomik değişimler sebebiyle bulundukları ulus-devlet sınırları içerisinde azınlık durumuna düştükleri tespitinde bulunur. Bu ulus-devletler belirli bir kimlik üzerine inşa edildiği için, farklı kimliklere sahip insanların talepleri genellikle göz ardı edilir. Birbirine komşu Hindistan ve Sri Lanka’da yaşayan Tamil-ler, İspanya ve Fransa’da yaşayan Basklar ve Türkiye, İran, Irak ve Suriye’de yaşayan Kürtler bir bölünme ve bu devlet-

lerin azınlık halkları olma durumuyla karşı karşıya kaldılar. Burada bölünen sadece nüfus kitleleri değil elbette, coğrafya ve insanlık tarihiyle doğrudan ilişkili olan kültür ve dil gibi birçok öge de ulus-devletler tarafından birbirinden ayrılmış, uzaklaşmıştır.¹⁰ Farklılıkların baskı altına alındığı, kimliklerin yok sayıldığı veya asimile edildiği, siyasi temsiliyete izin verilmediği gibi durumlarda, ulus-devletlerin azınlıklara yönelik bu tür yaklaşımları da farklılık gösterir. Uzun süren ve şiddetin mevcut olduğu bazı durumlarda siyasi ve toplumsal baskılar ciddi çatışmaları ve silahlı mücadeleleri de beraberinde getirir. Türkiye ile PKK arasında, İspanya ile ETA ve Sri Lanka ile Tamil Kaplanları arasındaki silahlı çatışmalar ve savaş, bunun en somut örneklerindendir.

İnkâr edilen veya karşılanmayan temel hak ve özgürlükler, birçok etnik ve dinî çatışmada kendi bağımsızlığını veya özerkliğini kurma süreçlerini beraberinde getirir. Aborijinler örneğinde olduğu gibi, iç self-determinasyon talebi ve mücadelesi “kolektif kimliği koruma altına alma ve sosyo-ekonomik ve kültürel statülerini geliştirme” yöntemi olarak ele alınır (Elder, 2012: 21). Fakat çatışmanın doğasına ve iç self-determinasyon talebinde bulunan azınlığın ihtiyaçlarına bağlı olarak, özerkliğin sadece kolektif kimliği ve kültürel öğeleri korumayla ilgili değil, aynı zamanda azınlıklara siyasi, idari ve anayasal haklar tanıma gerekliliği de vardır. Bazı halklar, toprak, coğrafya ve ulusal tarihe yakından bağlıdır ve bu bağlılık onları siyasi ve kurumsal yapıları inşa etmeye motive eden önemli bir faktördür. Ayrıca bazıları, önceki ça-

10 Dört parçaya bölünmüş Kürtlerin birbirleri için Kürdistan'a atfen yön ifadeleri (örneğin Kuzey Kürdistan, Güney Kürdistan gibi) yerine Türkiye, Irak, Suriye ve İran Kürtleri demeleri, böylesi bir bölünmenin hem fiziki hem de zihinsel yönlerini göstermektedir. Örneğin, Doğu Kürdistan'daki Kürtlerin bir kısmı, Kuzey Kürdistan'a geçtiklerinde “*em hatin aliye Tirkhan* [Türklerin tarafına geçtik]” ifadesini kullanırlar. Kürtler arasında ulusal birlik tartışmalarının yoğun bir şekilde yapıldığı son yıllarda bunun etkisi zayıflamış olsa da, bu söylem hâlâ yaygın bir şekilde kullanılıyor.

tışmaların tekrarlanmamasını ve kazanımların siyasi özerklikle korunmasını, yerel yönetimlerini ve bölgesel iktidarlarını inşa edecekleri alanlarda ekonomi, toprak, kaynaklar ve tarım üzerinde tam bir inisiyatif elde etmek de isteyebilirler.

Özerklik elde eden bölgelerde bazı etnik ve dinî grupların azınlık durumuna düştüğü durumlar olabilir ve “özerklik içinde özerklik” talebi gündeme gelebilir. Hindistan’ın kuzeydoğusunda bazı bölgesel özerk konseyler olmasına rağmen, bazı etnik grupların yeni özerk konseylerin oluşturulmasını talep ettiği bir durum söz konusudur çünkü sosyo-kültürel aidiyetin korunması ve geliştirilmesi için siyasi yetki paylaşımına ihtiyaç duyulmaktadır (Singh, 2008: 1101). Bu konseyler ayrıca toprak paylaşımı, tasarrufu veya kullanımı, toprağın değişmeli olarak işlenmesi, köy ve kent komitelerinin kurulması ve idaresi, özel mülkiyetin mirası, evlenme ve toplumsal geleneklerin düzenlenmesini sağlayan belirli yasama, yönetme ve ekonomik güce sahiptirler (a.g.e.: 1103). Siyasi özerklik, bu nedenle azınlıklara, çoğunluğun sahip olduğu siyasi, ekonomik ve kültürel hakların temin edildiği daha ileri bir özerklik anlamına da gelebilir. Yash Ghai (2003: 23), Hindistan’daki Müslümanlar, Belçika’daki dil grupları, Estonya, Letonya ve Macaristan’daki ulusal azınlıklar ve İsrail’deki Araplar tarafından uygulanan ve kültür, dil, din ve kişisel hukuka dayalı grup özerklikleri azınlık durumuna düşen etnik ve dinî grupların karşı karşıya kaldığı sorunlara ve çatışmalara yönelik çözümlere dair önemli birer örnektir. Böylesi hukuka dayalı özerk bölgeler, toplumsal barışın da sağlanması durumunda, eşit olmayan statüler arasındaki farklılıkları gidererek birlikte yaşamı ve adil bir yönetimi mümkün kılabilirler.

Özerklikte, etnik ve dinî grupların ihtiyaçlarını karşılamak, farklı grupların ve onlar adına siyasi çalışma yürüten aktörlerin veya partilerin uzlaşması, özerkliğin meşruiye-

ti açısından son derece önemlidir. Özerklik, sosyo-politik ayrımcılıklardan veya ulus-devletin bir grubu diğer(ler)inden üstün tutmasından kaynaklanan nedenlerle, birbirinden hem fiziksel hem de algısal açıdan uzaklaştırılmış, birbirine düşmanlaştırılmış etnik ve dinî gruplar arasında yeniden ilişki kurarak, toplumsal uzlaş ve barışı sağlayabilir. Bunu başarabilmek için de küçük etnik veya dinî grupların azınlık durumunda kaldığı bölgelerde, özerk yönetimler merkezî hükümetin yetkilerini yerele devreden bazı anayasal düzenlemelerle bu tür sıkıntılara son verebilirler.

Peki, özerk yönetim kendi içerisindeki farklılıkları tanıyacağı ve bunu yasal zeminde hiçbir bölünme olmadan koruyacağı iddiasında bulunan bir devletten hangi noktalarda ayrışıyor?¹¹ Farklılıkların tanınması ve bunun yasal zeminde korunması, özerkliğin en rahat şekilde uygulanmasına yol açabilir. Fakat özerklik aynı zamanda bir devletin merkezde toplanan yetkilerinin yerel birimlere, bölgelere ve kolektif toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik yapılara devredilmesini öngörür. Demokratik özerklik,¹² kendi ilkelerini anayasanın demokratik maddeleri ve devletin merkezi idaresi ile sınırlamaz. Bunun aksine, demokratik özerklik kendisini oluşturan toplulukların bu anayasanın uygulanmasından

11 Bu soruya "Neden Kürtlerin de farklılıkların demokratik değerler çerçevesinde yer aldığı bağımsız bir devleti olmasın?" sorusunu ekleyebiliriz. Bu soru, özellikle Abdullah Öcalan'ın Demokratik Özerklik önerisini eleştiren ve Güney Kürdistan'a, özellikle de Kürdistan Demokrat Parti'ye, (PDK) yakın siyasi partiler ve bu partileri destekleyen kurum ve kişiler tarafından sorulmaktadır. Bu kitabın sonraki bölümlerinde ifade edildiği gibi, demokratik özerklik ulus-devletin kendisine karşıdır ve merkezî bir devlet yerine, halkın yönetime güçlü bir şekilde katıldığı, kendi sosyo-politik, ekonomik ve kültürel yaşam formlarına komünal bir yapı içerisinde karar verebildiği idari bir sistemdir. Temsili demokrasiden ziyade, toplumu dinamik bir örgütlenme ve doğrudan demokrasi ile güçlendirmeye, karar alma iradesini elde etmeye ve kendini her alanda savunmaya teşvik etmektedir.

12 Bu kitabın ana kavramı demokratik özerklik olduğu için bundan sonraki kısımlarda çoğunlukla özerklik kelimesinin geçtiği yerde demokratik özerkliğe referans verilmektedir.

sorumlu olmasını öngörür. Farklılıkları tanıdığı ve anayasal güvenceye aldığı iddiasında olan bütün devletlerin bir adım ötesine geçerek, bu devletleri yerelleştirir ve toplumun her alanda söz söyleme, karar alma ve denetleme hakkına sahip olduğu ve bu şekilde merkezileşmeyi sürekli engelleyen bir yapıya bürünmesinin önünü açar. Demokratik özerk bir yönetimde, farklılıkların kendilerini örgütleme, yönetme ve geliştirme hakkı garanti altına alınırken, bir etnik, dinî veya siyasi grubun diğer(ler)i üzerinde tahakküm kurmasına izin vermez. Bütün grupların aralarında dayanışmasını ve birbirine karşı sorumlu olmasını esas alır. Demokratik özerkliği, demokratik konfederalizmin bir yapıtaşı olarak tanımlayan Öcalan, ulus-devlet ile demokratik konfederalizm arasındaki ilişkiden bahsederken demokratik özerkliği, farklılıkları kendilerini ifade edebilecekleri alan olarak tanımlar:

“Uygarlık güçleriyle demokratik güçler arasında çoğu kez gerçekleştiği gibi, kapitalist modernite güçleriyle demokratik modernite güçleri de birbirlerinin varoluş ve kimliklerini kabul etme ve demokratik özerk yönetimlerini tanıma temelinde barış içinde bir arada yaşayabilir. Bu kapsam ve koşullar altında ulus-devletin sınırları içinde ve dışında demokratik konfederal siyasi oluşumlarıyla ulus-devlet oluşumları bir arada barış içinde yaşayabilir. Demokratik konfederalizm ulus-devlet sistematüğinden kaynaklanan olumsuzlukları aşma potansiyeline sahip olduğu gibi, toplumu politikleştirmenin de en uygun aracı konumundadır: Basittir ve uygulanabilir. Her topluluk, etnisite, kültür, dinî cemaat, entelektüel hareket, ekonomik birim vb. birer politik birim olarak kendilerini özerk bir şekilde yapılandırıp ifade edebilirler. Federe veya özerklik, kendilik denilen kavramı bu çerçeve ve kapsamda değerlendirmek gerekir.... Kültürel, etnik, ulusal kimliklerin kendilerini siyasi olu-

şumlarla ifade etmeleri en doğal haklarıdır. Daha doğrusu, ahlâki ve politik toplumun gereğidir. [Demokratik konfederalizm], ister ulus-devlet, ister cumhuriyet, ister burjuva demokrasileri biçimlerinde olsun, devlet gelenekleriyle ilkesel uzlaşmalara açıktır. İlkeli barış temelinde bir arada yaşayabilir.”¹³

Öcalan’a göre toplumu politikleştirmek, demokratik özerk bir sistemin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır, fakat bunun en uygun araç, basit ve uygulanabilir olduğu görüşü her zaman ve mekânda geçerli olmayabilir. Şüphesiz Öcalan’ın tarif ettiği demokratik özerklik modelinin uygulanabilmesinin belirli koşulları vardır ve bunlardan en önemlisi belki de buna karşı çıkacak veya engelleyecek merkezi ve katı bir otoritenin olmamasıdır. Yerel yönetimde inisiyatifli özerk bölgenin halkıyla paylaşmaya hazır bir yönetimin olması gerekmektedir. Halkın özerkliği kavraması ve bizatihi dahil olarak desteklemesi, ekonominin paylaşma ve toplumlar arası ilişkilerin çatışmadan uzaklaşıp uzlaşya açık olması demokratik özerkliğin inşasını ve sürekliliğini kolaylaştıracak diğer faktörler olabilir.

Ayrıca Öcalan’ın siyasi oluşumlar olarak kastettiği, her etnik, dinî, kültürel grubun konfederal ilişki çerçevesinde kuracağı sosyo-politik ve kollektif yapılardır. Rojava’da bu çerçevede oluşturulan çok sayıda kurum mevcuttur ve ileri-ki bölümlerde bu kurumlardan ve birbiriyle olan ilişkilerinden detaylıca bahsedilmektedir. Rojava gibi çok etnili ve çok dinli bir bölgede hem de uzun süren bir savaşın ortasında farklılıkların bu derece göz önünde bulundurulması ama bu farklılıklar arasında –Suriye’nin ve komşu Irak’ın birçok yerinde görünen gruplar arası şiddetli çatışmaların aksine– şimdiye kadar çok büyük olayların yaşanmamış olması, böl-

13 Abdullah Öcalan, “Demokratik Özerklik,” s. 2-3. http://www.pkkonline.com/tr/files/books/demokratik_ozerklik.pdf.

gedeki koşulların¹⁴ yanısıra demokratik özerkliğin uygulanma biçimiyle yakından ilişkilidir. Bundan sonraki bölümler Rojava'da demokratik özerkliğin kurulmasından önceki yakın tarih, iç savaş süreci ve demokratik özerkliğin ilanından sonra ortaya çıkan gelişmelere odaklanmaktadır.

14 Suriye'nin bazı bölgelerine göre Rojava'nın daha güvenli olması, halkların bu savaşın zararlarını en aza indirmek ve ileride birlikte yaşayabilmek için ortak hareket etmesi, halkın mülteci olmak istememesi vb. koşullar insanları saldırılara ve zorluklara karşı birlikte mücadele etmeye zorlamış olabilir. Bu zor koşulların demokratik özerkliğin daha hızlı yerleşmesine imkan tanıdığı göz ardı edilmemeli fakat demokratik özerk sistemin bu sorunlara nasıl yaklaştığı da bu mücadele birliğinin gelişmesine imkan tanımaktadır. İleriki bölümlerde bu ikili ilişkinin nasıl gerçekleştiği örnekleriyle ve birebir tanıklıklarıyla ele alınacaktır.

ROJAVA'DAN KISA BİR ÇATIŞMA TARİHİ

Suriye'de demografi ve milliyetçilik

Suriye Devleti kurulduğu günden bu yana çok uluslu bir ülkedir. Araplar çoğunluğu (% 90,3) oluştururken Kürtler, Asuriler, Süryaniler, Türkmenler, Çeçenler ve Ermeniler geriye kalan azınlık konumundadırlar (The World Factbook, 2014). Suriye, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile birlikte Birleşik Krallık ve Fransa tarafından Skyes-Picot Anlaşması (1916) ile paylaşılan bir koloni bölgesiydi. Bu kolonyal paylaşım, sadece coğrafi bir bölgeyi ve onun ekonomik-siyasi kaynaklarını paylaşmakla kalmamış, aynı zamanda yüz-yıllarca bir arada kültürel veya bölgesel özerk yönetimler altında, aralarında herhangi bir ulusal sınır olmaksızın yaşayan etnik ve dinî grupların yeni çizilen kolonyal sınırlarla birbirinden ayrılmasına da sebep olmuştu. 1923 Lozan Antlaşması imzalandıktan sonra bu etnik grupların çoğu farklı ulus-devletlerin egemenliği altında yaşamak zorunda kaldılar. Örneğin Kürtler, Asuriler ve Ermeniler, Suriye ve Türkiye ulus-devletlerinin egemenliğinde yaşamak zorunda ka-

lırken, birçoğu da ya bölge devletlerine ya da Batılı ülkelere gidip orada bir diaspora kurulmasına zemin hazırladılar.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki demokratik olmayan ve otoriter rejimler, etnik ve dinî farklılık taleplerini ya inkâr ettiler ya da bu talepleri karşılamakta başarılı olamadılar. Bu durum, bu bölgelerde hâlâ cereyan eden ve milliyetçilik, şovenizm ve mezhepçilikle gittikçe alevlenen çatışmaların ortaya çıkmasına yol açtı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde belirli bir özerk yönetime veya temel haklarını belirli koşullarla elde edebildikleri siyasi bir idareye sahip olan bu rejimler kendilerinin uzunca bir dönem uygulayageldiği kısmî özerk yapıları devam ettirmektense, özellikle ulus-devlet süreciyle beraber, etnik ve dinî farklılıklara yönelik baskı ve zor kullanmayı tercih ettiler. Suriye, 26 yıllık Fransız manda sisteminden çıktıktan sonra, Suriye Arap Cumhuriyeti adıyla 1946 yılında bağımsızlığını ilan etti. Manda sistemi boyunca Fransa, çoğunluk ve azınlık grupları arasındaki sosyo-politik ilişkileri manipüle ederek kendi çıkarları adına güç dengesini koruyabileceği bir strateji izledi (Kıran, 2014: 86). Örneğin Fransa, Sünni çoğunluğa (% 73) karşı, ülke nüfusunda % 12'lik bir paya sahip olan Arap Alevileri destekleyerek Suriye'deki mezhep çatışmasını hep ayakta tutmuş ve daha fazla siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal etkiye sahip olmayı başarmıştır (Bingöl, 2013: 25). O dönemlerde başlayan mezhep çatışmasının etkisini 1980'lerde de görmek mümkün. Arap Aleviler, 1970 yılında iktidara geldiler ve Sünniler ile Arap Aleviler arasındaki ilk kanlı çatışma 1982 yılında Hama'da yaşandı. Suriye rejiminin hava saldırılarının ve çoğunluğu Arap Alevilerden oluşan silahlı güçlerin saldırılarının ardından 20.000 insan yaşamını yitirdi. Katliam öncesinde Müslüman Kardeşler örgütünün, rejime bağlı silahlı güçleri hedef alan saldırılar gerçekleştirmesi, Suriye rejiminin bu katliamı gerçekleştirmesine zemin

hazırlayan neden olarak gösterildi (Kenner, 2011). Suriye’de 2011’de başlayan iç savaşta Sünnilerle Arap Aleviler arasındaki bu tarihi çatışmanın izlerini hem söylem hem de pratik anlamda görmek mümkün.

Fransa, zamanla hem iç siyasette hem de uluslararası alanda Suriye üzerindeki etkisini kaybetti. 1958 yılında Suriye ve Mısır, Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin (BAC) kuruluşunu ilan etti. Daha ziyade Mısır lideri Cemal Abdul Nasır’ın siyasi liderliğinde ön plana çıkan BAC, pan-Arap federalizmi şeklinde düşünülmüş olsa da hem Arap milliyetçiliğini artırdı hem de her iki ülkedeki Arap olmayan azınlıkların daha fazla dışlanmasına neden oldu.¹ Bu birleşme, Arapların yeniden canlanması için ilan edilmişti fakat birkaç yıl sonra iki ülke liderlerinin birbirlerini “ciddi ve samimi olmamakla” suçlaması nedeniyle, 1961 yılında dağıldı (Palmer, 1996: 50). Ancak bu dağılma hali bile milliyetçiliğin zayıflamasına yol açmadı. Tam tersine, Suriye’de milliyetçilik, askerî darbeler, milliyetçi anayasalar, tek parti sistemi ve sert politikalarla azınlıkların kâbusu olmaya devam etti.

Suriye’deki azınlıklar hem devlet hem de toplum nezdinde dışlanma ve baskı ile karşı karşıya kaldı. Arap milliyetçi-

1 Gambil’e (2006) göre öreğin Birleşik Arap Cumhuriyeti’nin (BAC) kurulmasından kısa bir süre sonra, başta Kürt general Tevfik Nizamettin olmak üzere Suriye’nin güvenlik kurumlarında yer alan Kürtlerin tamamı bu kurumlardan uzaklaştırıldı ve polis ve askeri akademilerde Kürtlerin eğitim alması engellendi. Özellikle BAC’nin kurulmasından sonra hayata geçirilen toprak reformu, mülkiyetin yeniden dağıtılmasına ve Cezîre’nin ekonomik yapısında değişimlere yol açarken bundan en fazla etkilenenler yine Kürtler ve Süryaniler olmuştu çünkü rejim dil, eğitim, sosyal ve toplumsal aktiviteler ve siyasi kurumlara müdahale ederek bölgenin etnik ve dinî yapısını devletin “dinî-kültürel” yapısına dönüştürmek için her yolu deniyordu (Altuğ, 2011: 83). Benzer şekilde, özellikle Nasır döneminde Kipti azınlığının Mısır’ın siyasi yapısından dışlanması, yükselen Arap milliyetçiliğine örnek verilebilir (Boles, 2001). Ayrıca bazı Süryani kaynaklar Nasır’ın BAC lideri seçilmesinden sonra Suriye’de azınlıklara yönelik baskı ve şiddetin başladığını ve binlerce Süryani’nin önce Lübnan’a, Lübnan’da başlayan savaştan sonra da İsveç ve diğer batılı ülkelere göç etmek zorunda kaldığını belirtiyor (Haninke, 2013).

liği ve Baas ideolojisi, Suriye’de uzun yıllar devam eden etnik ve kimlik çatışmalarına yol açtı. Ayrıca Suriye’de sistematik bir kültürel asimilasyon ve siyasi baskı uygulanırken, Araplar ile Arap olmayanlar arasında ciddi sosyo-ekonomik eşitsizlikler vardı. Kürtler, Asuriler, Süryaniler, Ermeniler ve Çeçenlerin etnik kimlikleri inkâr edildi ve anadilinde eğitim alma ve siyasi parti kurma hakları uzunca bir dönem tanınmadı. Bu alanda yapılan bütün çalışmalar kriminalize edildi ve binlerce insan tutuklandı, işkence gördü, sürgüne gönderildi veya devlet güçleri tarafından infaz edildi. Suriye’de fiilen hâlâ tek parti yönetimi mevcuttur ve bütün bu bahsedilen yıllar boyunca sadece Baas Partisi’nin seçimlere girmesine olanak tanındı. Yani bir iktidar sırf yeniden sadece kendisi iktidar olabilsin diye bütün siyasi sistemi buna göre tasarlamıştı. Siyasi parti kurmak isteyen etnik gruplar, Araplara nazaran daha fazla siyasi baskı ile karşılaştılar. Örneğin Kürtler, Suriye vatandaşı olarak kabul edilmedikleri için, hem devlet düzeyinde hem de toplumsal açıdan “bu ülkeye ait olmayanlar” veya “ayrılıkçı” olmakla suçlanıp, farklı türden siyasi ve toplumsal baskılara maruz kaldılar. Arap olmayan veya rejimi desteklemeyen birçok siyasi, dinî ve etnik grup da benzer uygulamalarla karşı karşıya kaldı.

Arap Baharı öncesi ayrımcılığa uğrayan bazı gruplar (örneğin Kürtler ve Asuriler/Süryaniler), farklı yollarla Suriye rejimine karşı direndiler, fakat hiçbir zaman talep ettikleri haklarını tam anlamıyla elde edemediler.² Suriye rejimi, 2012 yılında silahlı güçlerini şu an Rojava Demokratik Özerk kantonları olarak bilinen bölgelerden çekti ve bazı Araplar, Asuriler, Süryaniler, Çeçenler ve Ermeniler de, Kürtlerin öncülük ettiği demokratik özerk kantonlara farklı

2 Arap olmayan halkların Suriye rejimi tarafından tanınmaması, anadilinde eğitim hakkından yoksun olması, siyasi örgütlenme olanaklarının olmaması özellikle Rojava’da özerk kantonların ilanından sonra büyük oranda Kürtler ve Süryaniler arasında bir siyasi ve toplumsal mücadele alanı yarattı (Isaac, 2015).

toplumsal, siyasi, ekonomik ve güvenlik ihtiyaçları ereveyesinde katılarak destek sundular.

Suriye’de iç savaş

Arap Baharı, farklı bölgelerde farklı siyasi, toplumsal ve ekonomik sonuçlara yol açtı. Bazılarına göre bu bahar, yüzbinlerce insanın ölümüne ve milyonlarcasının göçüne sebep olduğu için Suriye’de bir bahardan ziyade “etin bir kış” olarak tanımlandı. Tunus ve Mısır’ın diktatör rejimleri, halk ayaklanmaları tarafından devrilirken, çok az insan sıradaki ülkenin Suriye olduğunu düşündü çünkü Suriye’de 2011’den önce izinsiz gösteriler çok nadirdi ve kimse bu kadar büyük bir patlamanın olabileceğine ihtimal vermiyordu (Phillips, 2011: 37-38). Ancak kısa bir süre sonra şubat 2011’de devlet güçlerinin Deraa’da on beş öğrenciyi hükümet aleyhine duvar yazısı yazdıkları ve grafiti çizdikleri için gözaltına almasıyla, hükümetin bu baskılarına karşı ilk protestolar başladı. Tutuklamaların hemen ardından, “binlerce Suriyeli Deraa’da toplandı ve daha fazla özgürlük çağrısıyla bu esareti reddettiler” (Abouzeid, 2011). Deraa, aynı zamanda Suriye devlet güçlerinin birkaç protestocuyu öldürüp, onlarcasını gözaltına aldığı kentti. Suriye rejiminin baskısı ve infazları sonraki günlerde giderek artan ve şiddetlenen protestolarla yanıt buldu. Beşar Esad, “dış güçleri” Suriye halkını hükümete karşı provoke etmekle suçladı (BBC 2012) fakat protestolar tüm hızıyla yayıldı ve neredeyse bütün bir ülkeyi sardı.

Suriye’deki muhalif partiler ve siyasetçiler Kasım 2012’de Katar’ın başkenti Doha’da bir toplantı sonrasında Suriye Devrimi ve Muhalif Güçleri Ulusal Koalisyonu’nun kuruluşunu duyurdular (Carnegie, 2015). Bu oluşum başta birçok ulusal örgüt ve siyasi yapıdan gelen 63 üyeden oluşuyordu (Carne-

gie, 2012). Rejimin saldırılarına karşılık vermek için Suriyeli muhalifler Aralık 2011'de silahlı gruplar oluşturmaya başladılar ve daha sonra bu silahlı gruplar Özgür Suriye Ordusu adı altında örgütlendiler (O'Bagy, 2013). Özgür Suriye Ordusu, Baas Rejimi'ne karşı 2012'de Doha'da kurulan Suriye Ulusal Koalisyonu'nu (SUK) desteklediğini beyan etti.

Suriye'de patlak veren iç savaşa çözüm arayışları savaşın başlamasından yaklaşık bir yıl sonra başladı fakat taraflar herhangi bir anlaşmaya varamadılar. Asseburg ve Wimmen'e (2012: 1) göre çözüme ulaşılamamasının ardında yatan en önemli neden, hem rejimin hem de muhaliflerin "kısa bir sürede askerî açıdan karşı üstünlük sağlayabileceği ve bu nedenle uzlaşmanın gereği olmadığı" düşüncesi idi. Fakat taraflar askerî üstünlük sağlayamadıkları gibi siyasi çözüm önerilerini de reddetti ve iç savaşta hayatını kaybedenlerin sayısı her geçen gün daha da arttı. Uluslararası kamuoyu da tarafları, şiddete son vermek ve uzlaşma esasına dayalı siyasi bir çözümü müzakere etmeye davet etti. Esad hükümetini destekleyen Rusya ve Suriye Ulusal Koalisyonu'nu destekleyen ABD, tarafları ilki 30 Haziran 2012'de İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan 1. Cenevre Konferansı'na davet ettiler. Görüşmeler sonrasında geçici bir hükümetin kurulması konusunda tarafların anlaştığı açıklandı, bu anlaşma aşağıdaki maddelerin uygulanmasını öngörüyordu:

- Hükümet ve muhalefet üyelerinden oluşan, tam yürütme yetkisine sahip karşılıklı anlaşma esasına göre bir geçici hükümet kurulması,
- Suriye toplumunun bütün gruplarının ve kesimlerinin anlamlı ulusal bir diyalog sürecine katılması,
- Anayasal düzenin ve legal sistemin gözden geçirilmesi,
- Yeni inşa edilen kurumlar ve görevler için özgür ve çok partili bir seçimin yapılması,

- Bütün aşamalarda kadınların tam temsilinin sağlanması (BBC, 2014).

Katılım ve iktidar paylaşımının yanı sıra anlaşma, ayrıca bütün tarafları şiddeti durdurmaya ve Suriye'ye insani koridorların açılmasına izin vermeye davet ediyordu. Taraflar ikinci konferansın yapılmasına ve daha sonraki sorunları görüşmeye karar verdiler. Fakat yukarıda belirtilen maddeler hiçbir zaman uygulanmadı ve taraflar ikinci konferansa eli boş döndükleri için daha sonraki sorunları tartışamadılar bile. 2. Cenevre Konferansı'nda muhalefetin en sık dile getirdiği nokta Esad'ın görevi bırakıp bırakmayacağıydı. Elbette muhalefetin odaklandığı tek konu bu değildi, fakat böyle bir taleple gelinmesi en başından görüşmeleri durdurmaya yeterliydi çünkü Esad hükümeti bunun kabul edilemez olduğunu belirtti ve görüşmeler son buldu. Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ayrıca kendi içinde birçok sorun barındırıyordu. SUK'a üye olan birçok muhalif grup arasındaki örgütlenme sorunları, SUK'un aktif bir mücadelede bulunmasına engel oluyordu. Esad hükümetinin anlaşma gereklerini yerine getirmemesinden dolayı, SUK içerisindeki 121 gruptan 44'ü görüşmelere katılmama kararı aldı. SUK, giderek zayıfladı ve kendisinden ayrılan çok sayıda siyasi ve silahlı grup olduğu için de halk nezdindeki temsiliyetini önemli oranda yitirdi ve uluslararası alandan aldığı desteği de zamanla kaybetti. Bu kayıplar, askerî alanda da kendini gösterdi ve Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) başlarda ele geçirdiği birçok bölgeye ya rejim güçleri ya da radikal cihatçı gruplar yerleşti. Bu nedenle SUK ve ÖSO'nun temel problemi muhalif grupları örgütleyip bir arada tutamamak olsa da, radikal cihatçı grupların git-tikçe güçlenmesi dengelerin seyrini önemli ölçüde değiştirdi.

Suriye iç savaşı, aynı zamanda radikal cihatçı grupların kendilerine yeni bir alan açmasına neden oldu. El-Nusra,

Ahrâr ash-Shâm ve IŞİD (Irak Şam İslâm Devleti) gibi örgütler “kendilerine özgü” yorumlarıyla Suriye’de bir İslâmî şeriat devleti kurmak için hem Suriye’den hem de diğer ülkelerden gelip onlara katılan binlerce üyeyle birlikte, Suriye’deki farklı silahlı gruplara karşı savaşımaya başladılar. Başta bu örgütler ya ÖSO’nun içerisinde örgütlüydüler ya da ÖSO’ya yakın bir cephede rejime karşı savaşıyor durumdaydılar. Fakat daha sonra ÖSO’dan kesin bir şekilde ayrıldılar ve kendi deyimleriyle “şeytan” olarak niteledikleri Esad’ın tarafını tutan bütün silahlı veya silahsız gruplara ve “şeriata” karşı gelen herkese silahlı saldırılar düzenlemeye başladılar. Bu grupların temel hedefleri arasında Suriye rejim güçleri ile Arap Aleviler, Kürtler ve Hristiyan topluluklar da vardı. Fakat bu radikal cihatçı gruplar arasında da zaman zaman alan, cephane ve kaynaklar için çatışmalar yaşandı (Middle East Monitor, 2014). Bu gruplar aynı zamanda, özellikle Halep yakınlarında, ÖSO’yu (Al-Abed, 2013) ve Kürtleri hedef alan saldırılar da gerçekleştirdiler. Suriye’nin kaotik yapısı ve çatışmanın çok yönlü olması, bu grupların kısa bir sürede birçok yeri ele geçirmesine ve Suriye’nin kuzeyi, doğusu ve güneyine doğru yayılmalarına kolaylık tanıdı. Birçok ülkeden gelip, cihatçı örgütlere katılan insanların en sık kullandığı yollardan biri Türkiye’nin askerî ve siyasi yetkililerinin kontrolünde olan ve Suriye’de bu örgütler tarafından tutulan sınır kapıları oldu. Özellikle, Akçakale sınır kapısı, hem mühimmat hem de cihatçıların Suriye’ye geçmesinde en sık kullanılan sınır kapısı haline geldi çünkü burası önceden El-Nusra, sonrasında IŞİD’in kontrolüne geçti. YPG (*Yekîneyên Parastina Gel* - Halk Savunma Birlikleri) güçleri Haziran 2015’te Girê Spî (Tel Ebyad) kentini IŞİD’den alınca, Akçakale sınır kapısındaki bu geçiş de engellenmiş oldu. ÖSO’yu destekleyen ülkeler, ÖSO’ya mühimmat ve askerî eğitim yardımı sağladıklarını açık bir şekilde dile getir-

diler ancak radikal cihatçı grupları destekleyen ülkeler bunu asla kabul etmediler. Suriye rejimi, ÖSO ve Kürtler Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye'yi Suriye ve Irak'taki bu cihatçı gruplara destek vermekle suçladılar. Önceleri bu iddialar karşısında sessiz kalan veya inkâr eden bir yaklaşım sergileyen uluslararası kamuoyu, cihatçıların Batılı ülkeleri ve onların çıkarlarını tehdit eden düzeye ulaştıktan sonra bu tavrını değiştirdi ve bu gruplara destek veren ülkelere bazı uyarılarda bulundu. Bunlardan en önemlisi, Türkiye üzerinden Suriye'ye geçen cihatçıların engellenmesi için ABD'nin Türkiye'ye Suriye ile olan sınır hattı boyunca daha fazla güvenlik önlemi alması (The Wall Street Journal, 2015) ve Türkiye'nin IŞİD'e karşı oluşturulan uluslararası koalisyonda aktif rol alması konusunda baskı kurmasıydı. Türkiye'nin Incirlik hava üssünü uluslararası koalisyonun kullanımına açması, ABD'nin taleplerini karşılamış gibi görünse de, daha sonra ortaya çıkan belge ve dökümanlar³ Türkiye-IŞİD arasında, özellikle savaşı ve mühimmat transferi ve petrol alım-satımında bir işbirliği olduğu iddialarını gündeme getiriyordu. IŞİD'in Mayıs 2014 - Şubat 2016 arasında AB ülkelerinde ve Rusya'da düzenlediği on bir saldırıda çok sayıda sivil insanı öldürmesi, Rusya'nın desteklediği Suriye rejiminin kontrolündeki bölgelerin bir kısmını kontrol altına alması, bu ülkeleri IŞİD'e karşı harekete geçiren en önemli faktörlerden oldu.⁴

3 Jihad Watch'un Türkiye'nin IŞİD'le işbirliği yaptığına dair iddia ve belgeleri derlediği raporda hem Türkiye'den hem de uluslararası alandan birçok referansa yer veriliyor. Detaylı inceleme için Ralph Sidway, "Report: Turkey collaborating with the Islamic State," Jihad Watch, 27 Kasım 2015. <http://www.jihadwatch.org/2015/11/report-turkey-collaborating-with-the-islamic-state>.

4 IŞİD'in saldırı düzenlediği ülkeler ve saldırılara dair detaylı bilgiler için Ray Sanchez, Tim Lister, Mark Bixler, Sean O'Key, Michael Hogenmiller and Mohammed Tawfeeq, "ISIS goes global: Over 70 attacks in 20 countries, 18 Şubat 2016, <http://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/>.

Suriye iç savaşı, Tunus'ta başlayan Arap Baharı'ndan bu yana bölgede yaşanan çatışmalar içinde en uzun süreni oldu. Bu durum, başında, Suriye halkının Tunus, Cezayir, Mısır, Libya ve Bahreyn'de olduğu gibi, talepleri için sokaklara inip meydanları işgal ettiği bir iç çatışma veya iç savaş olarak yorumlandı. Fakat bu çatışma, daha sonra bölgesel ve uluslararası güçlerin kendi çıkarlarına uygun hükümetlerin iktidarda kalması veya var olan hükümetlerin yerlerine yeni hükümetlerin kurulması için verilen savaş alanına döndü. Bir yandan iç savaş devam ederken, Suriye'nin bu kriz halinden nasıl çıkacağı ve ileride nasıl bir siyasi yapıya evrileceği, yanıtını arayan sorular olmaya devam ediyor. Bu çalışma hazırlanırken Suriye toprakları dörde bölünmüş durumdaydı. Suriye'nin batı ve güneybatısında çoğunlukla Suriye rejimi; kuzey ve kuzeydoğusunda Rojava Demokratik Özerk Yönetimi; güney ve güneydoğusunda IŞİD ve son olarak IŞİD ile Suriye rejimi arasında kalan kuzeybatı ve güneybatıdaki bazı bölgelerde de muhalif gruplar hâkim. Suriye'nin bu parçalanmışlığı, çok sayıda silahlı grubun varlığı ve uzlaşının zor olması, siyasi bir çözümün sağlanmasını zorlaştıran faktörlerdendir.

Bununla beraber, Suriye rejimine destek veren Rusya'nın, Ekim 2015'te Suriye'ye doğrudan askerî müdahalede bulunması, hem rejime muhalif ÖSO'yu hem de Rojava'ya ciddi askerî saldırılar düzenleyen IŞİD'i zayıflattı. Suriye Ulusal Koalisyonu ve bu koalisyonu destekleyen devletler Rusya'ya tepki gösterirken, Rusya'nın IŞİD'e karşı hava operasyonlarına, ABD ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nden işbirliği çağrısı geliyordu. Bu kitap hazırlandığı dönemde Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da ve Cezîre Kantonu kentlerinden Dêrik'te iki ayrı toplantı yapılıyordu. Riyad'da olan toplantıya, Suriye Ulusal Koalisyonu ve rejime karşı savaşan askerî güçlerin temsilcileri katılırken, Dêrik'teki kongreye Rojava'da olan parti, örgüt ve askerî güçlerin temsilcileri katıl-

di. Özetle, Suriye iç savaşına siyasi, askeri ve insani yardım açısından müdahil olan onlarca devlet ve onların alanda desteklediği farklı askeri ve siyasi aktörden bahsederken, yaşanan bu savaş halinin halklar açısından farklı toplumsal sonuçlara yol açtığını söylemek mümkün. Bu çalışma söz konusu sonuçları daha ziyade Rojava ve Cezîre Kantonu bağlamında ele alsa da, Suriye’de savaş başladığı günden Mart 2016’ya gelindiğinde 470.000’den fazla kişi hayatını kaybederken 4,1 milyon insan ülkeyi terk etmek ve 6,5 milyon insan ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştı (Council on Foreign Relations, 1 Mart 2016). Suriye savaşının insanlığa, tarihe ve doğaya verdiği zarar açısından bu bilgiler, bu çalışmanın veya herhangi bir raporun istatistik verilerinden daha fazla anlam ifade etmeli. 2015’in son aylarında Avrupa ülkelerine gitme yolunda cansız bedenleri kıyıya vuran veya sınırlarlarda tel örgülerle bu ülkelere geçişleri engellenen binlerce mültecinin, sınırda tecavüz edilen insanların⁵ yaşadığı travma, etkisini çok daha uzun bir zamana yayacaktır. Suriye iç savaşına dahil olan ülkeler ve onların desteklediği güçler silahsız ve herkesçe kabul edilecek bir çözüm yolu bulmadıkça, insanlara kendi ‘topraklarında, bedenlerinde ve hafızalarında’ açılan bu yaraları birlikte sarma olanakları tanınmadıkça bütün bu rakamlar birer veri olmaktan öteye geçmeyecek.

5 Rojava’dan ve Suriye’nin diğer bölgelerinden Kuzey Kürdistan’a ve Türkiye’ye geçmek isteyen çok sayıda insan sınırda askerlerce öldürüldü ve yaralandı. Bazılarının tecavüz edildiği haberleri bazı medya kanallarında yer aldıysa da akıbetine dair detaylı bilgiler kamuoyuyla paylaşılmadı. Tecavüz olayının yaşandığı iki olay için bakınız: Bianet, “Rojavalı Kadına Askerden Tecavüz İddiası Meclis’te,” 7 Ağustos 2014, <http://bianet.org/bianet/kadin/157639-rojavalı-kadına-askerden-tecavuz-iddiasi-meclis-te> ve t24, “Suriyeli mülteci kadın: Sınırdaki bir askerin tecavüzüne uğradım,” 2 Eylül 2015, <http://t24.com.tr/haber/suriyeli-multeci-kadin-sinirda-bir-askerin-tecavuzune-ugradim,308355>. Bu iki olay sadece medya aracılığıyla bize ulaştırılanlar, bir de hiç açıklanmayan, raporlanmayan hak ihlalleri ve savaş suçları var. Bütün bunlar düşünüldüğünde savaşın sebep olduğu fiziksel ve psikolojik yıkımın boyutu çok daha zor oluyor.

Kürt sorunu: Sınırlar, siyasi baskılar ve yasaklar

Kürdistan, tarihî ve siyasi bir bilince sahip olan ve coğrafyaya dair ulusal bir aidiyet hisseden Kürtler için bir anavata- na tekabül eder. Hiçbir zaman Kürtlerin tamamını içinde barındıran bağımsız bir devlet kurulamamış olsa da, Kürdistan bölgesi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kendi iç işlerini düzenleyebildiği, ve bugünkü modern özerklik sistemleri gibi olmasa da, özerk bir statüye sahipti. Kürdistan coğrafyası genel olarak, Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu, Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyi ve İran'ın batısında kalan bölgelerin bütünüdür. İran ve Irak kendi "ulusal sınırları" içerisinde bulunan Kürdistan bölgelerini resmen tanımaktalar fakat bunları Doğu Kürdistan (İran) ve Güney Kürdistan (Irak) değil sadece Kürdistan olarak tanımlarlar. Doğu ve kuzey şeklinde yön belirtmek, aslında bir yandan Kürdistan'ın parçalandığını kabul etmek anlamına gelirken, diğer yandan da bu ülkelerde yaşayan Kürtler için, ulusal coğrafi birlik algısı daha güçlü bir şekilde dillendirilecektir. Suriye, Rojava'nın özerk statüsünü tanırsa, Kürdistan'ın kendi içinde kalan bölgesini de tanıyan devletler arasında yer alacaktır. Türkiye'de ise buna yönelik herhangi bir durum söz konusu değil. Fakat Kürtler, Araplar, Asuriler, Süryaniler, Ermeniler, Çeçenler, Türkler ve Türkmenler ile Kürdistan'ı da içine alan Mezopotamya coğrafyasında yaşadılar. Türkiye, Suriye, Irak ve İran ulus-devletleri kurulduktan sonra, Kürtlerin önceden sahip olduğu kısıtlı özerk yönetimlerini reddettiler, bu nedenle Kürtler, farklı ulusların, dinlerin ve mezheplerin milliyetçi ve dinci/mezhepçi egemenliği altında yaşamak zorunda kaldı.

Diaspora Kürtleri de dahil edildiğinde, dünyadaki Kürt nüfusu en az otuz milyonu bulmaktadır (CNN, 2015). Kürtlerin tamamı henüz ayrı bir ulusal kimlik olarak tanınmadı-

ğı için, Kürt nüfusu hakkında genellikle tahmini rakamlar verilmektedir. Suriye Devleti'ndeki Kürtlerin nüfusu toplam nüfusun yaklaşık % 8'i ile % 10'u arasındadır ve bu, Suriye'de yaklaşık iki milyon Kürt'ün yaşadığı anlamına gelmektedir. Suriye'deki Kürtlerin büyük bir çoğunluğu bugün Rojava olarak bilinen bölgede, yani Suriye'nin kuzeyinde, Irak ve Türkiye ile sınırı olan bölgede yaşamaktadır. Geriye kalan Kürt nüfusu ise farklı siyasi, toplumsal ve ekonomik sebeplerle gittikleri Halep ve Şam gibi büyük şehirlerde yaşamakta. 2011'de başlayan iç savaştan sonra, Suriye'nin diğer şehirlerinde yaşayanların bir kısmı Rojava'ya geri döndüler. Kürtlerin Suriye'deki siyasi mücadele tarihi, Suriye rejiminin Kürtlere ve Rojava'ya olan yaklaşımı da önemli ölçüde etkiledi.

Suriye Devleti, parlamenter ve anayasal sisteme sahip olmasına rağmen, Kürtlerin siyasete katılmasına, siyasi partiler kurmasına izin vermedi ve Kürt dilini her zaman yasakladı (Bedreddin, 2014: 19). Ayrıca Suriye'nin totaliter rejimi, toplumsal çoğulculuğun gerektirdiği ihtiyaçları hiçbir zaman karşılamadı ve farklılıkları bir arada yaşatabilen bir siyasi sistem geliştiremedi (a.g.e.: 20). Suriye'deki ilk Kürt ulusal hareketi, 1927 yılında Rojava'nın Qamişlo ve Lübnan'ın Sofer kentinde kurulan Xoybûn Hareketi'ydi.⁶ Xoybûn'dan 30 yıl sonra, ilk Kürt partisi Kürdistan Demokratik Partisi-Suriye (PDK-S) kuruldu. Fakat Suriye hükümetinin, farklı etnik gruplardan oluşan azınlıklara karşı uyguladığı asimilasyon ve tekçi yaklaşım, Suriye siyasetinde çok büyük sorunlara yol açıyordu ve bu yaklaşım, daha sonra ülke yönetiminde etkili olan askerî yetkililerde de kendini şiddetli derecede gösterdi (a.g.e.: 24). Son askerî darbe, Salah El-Ce-

6 Kuzey Kürdistan'daki birçok Kürt ulusalcısı, Türkiye'ye karşı mücadele etmek için Xoybûn Hareketi'ne katıldı. Bu hareket daha sonra Suriye'deki Fransız manda sistemi tarafından "Suriye'deki Kürtleri etkileyip, ulusal bir Kürt hareketi başlatabilir" endişesiyle kapatıldı (Yıldırım, 2015: 364).

did ve Hafız El-Esad gibi üst düzey askerî yetkililere sırtını dayayan Nureddin Atassi tarafından 1966 yılında gerçekleştirildi (Country Studies). Hafız El-Esad daha sonra Baas Partisi'nin lideri oldu ve 1971'den 2000 yılına kadar Suriye hükümetini kendi etrafında oluşturduğu, kendisine sadık askerî ve siyasi bir grupla yönetti. Bu ulusal ve otoriter rejim, Kürtlerin herhangi bir siyasi çalışmasına veya eylemselliğine izin vermedi ve 1961 yılında PDK-S'yi yasaklarken Kürt ve Kürdistan'a dair her şeyi illegal bir çerçevede ele aldı. Sonraki yıllarda Kürtlere yönelik otoriter politikaların dozu daha da arttı ve özellikle tutuklamalarla birlikte binlerce insanın siyasi çalışma yürütmesine olanak tanınmazken, istihbarat örgütü ve rejimin "karanlık gücü" Şebihalar tarafından yüzlerce insan infaz edildi.

Kürtlere yönelik toplu katliamlar, inkâr ve baskılar

Kürtler, Kürdistan'ın bölünmesiyle yaşamak zorunda kaldıkları bütün ulus-devletlerde toplu katliamlar, sürgünler, hapis, işkence ve psikolojik şiddete maruz kaldılar. 1920'ler, Kürt halkının emperyalist Avrupa devletlerine ve onların izlediği politikalar nedeniyle Kürdistan'ı dörde bölen devletlere karşı gelişen isyanların ilk yıllarına tekabül etmektedir. Bu isyanlar daha sonra Kürtler ile Türkiye, Irak, İran ve Suriye devletleri arasında, bugüne kadar farklı boyutlarda süren bir "iç çatışmaya" dönüştü. Fakat yine de Kürtler en büyük darbeyi Lozan Antlaşması'nda aldı çünkü çizilen yeni ulusal sınırlar ve kurulan yeni ulus-devletlerle Kürtler dört parçaya bölündü ve siyasi, toplumsal ve askerî birliği elde edemedi. Kürtler arasında bu devletlere karşı mücadele edecek bir siyasi ve askerî birlikteliğin sağlanamaması, uluslararası diplomatik destekten yoksun olunması ve bu devletlerin hükümetleriyle Kürtlerin temel taleplerini müzake-

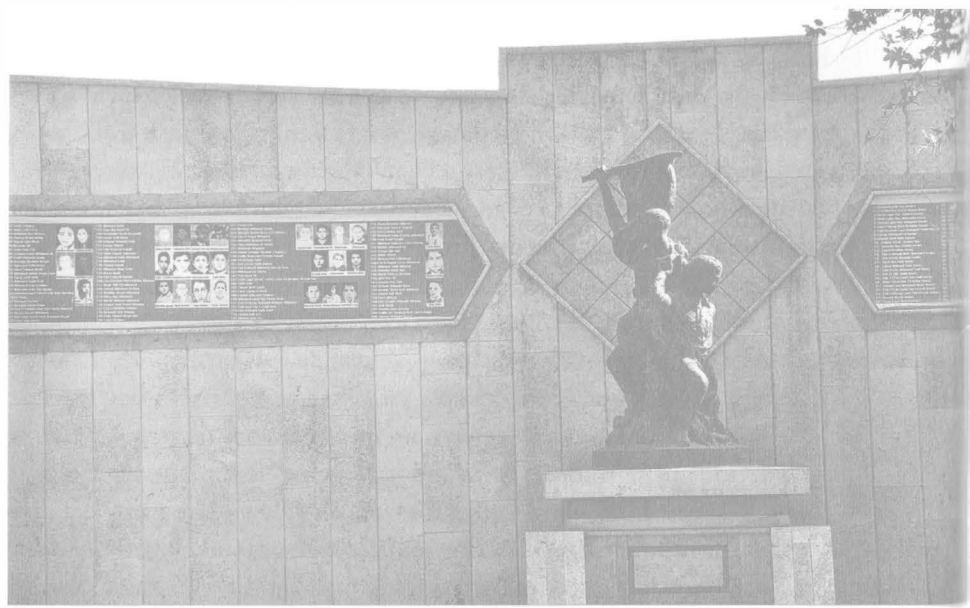
re edebilecekleri siyasi temsiliyete izin verilmemesi, Kürtlerin en temel dezavantajlarından. Kuzey Kürdistan'daki 1925 Şêx Seîd (Şeyh Said) İsyanı, 1938 Dêrsim İsyanı, Güney Kürdistan'da on bir ay süren Enfal Harekâtı'nın bir parçası olan 1988 Halepçe Katliamı, Doğu Kürdistan'da 1947'de kurulan Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra yaşanan katliamlar ve Batı Kürdistan'da 1960'ta Amûdê Sineması'nın yakılması ve 2004'te Qamişlo Serhildanı⁷ sonrası katledilen insanlar, Türkiye, Irak, İran ve Suriye devletlerinin Kürtlere yönelik planlı ve sistematik katliamlar yaptığının en somut delillerindendir. Bu çalışma, Rojava'ya dair olduğu için daha ziyade Suriye rejiminin Rojava'da uyguladığı toplu katliamlar ve baskılara yer vermektedir. Bu katliamlar ve baskılar, Kürt toplumunun politikleşme ve Suriye rejimine karşı mücadele etme süreçlerini anlamak açısından önem arz etmektedir. Suriye ve Rojava'daki insan hakları ihlalleri ve etnik kimliklerin nasıl kutuplaştığı da yer yer ifade edilmektedir.

Amûdê Sineması'nın yakılması

Rojava'nın Cezîre Kantonu'nda bulunan Amûdê kentinde 1960 yılında yakılan sinemada neredeyse tamamı Kürt olan en az 284 çocuk yaşamını yitirdi. Yangının nasıl çıktığına dair farklı söylentiler olsa da, en yaygın ve doğruluğuna en fazla inanılan anlatı aşağıdaki gibidir:

“13 Kasım 1960'ta Suriye rejimi kentteki bütün ilkökul çocuklarının sinemaya getirilmesini emretti. Bu emir, o dönem Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi veren Ceza-yir'e destek toplamak için verilmişti. Öğretmenler, öğrencileri sinemaya götürdüler ve sinema ücretleri ailelerin-

7 Serhildan, Kürtçede isyan veya ayaklanma anlamına gelmektedir.

13 Kasım 1960'ta Amûdê Sineması Yangını'nda hayatını kaybeden çocuklar için yapılan Şehitler Bahçesi'nin avlusu (31 Ağustos 2014).

den zorla alındı. 150 kişilik kapasitesi olan sinemaya yaşları 8 ile 14 arasında değişen yaklaşık 500 öğrenciyi sığdırdılar. Film başladığında çocuklar ilk sürprizi yaşamışlardı bile. Önceden herhangi bir uyarı olmadan *The Blame of Midnight* isimli Mısır yapımı bir korku filmi başladı. Çığlıklar ve bağrışmalar duyulurken, sinemanın projeksiyon dairelerinden alevler yükselmeye başlamıştı bile. Yüzlerce çocuk bir anda çıkış kapısına yöneldi. 130 metrekairelik alanda sadece iki dar çıkış kapısı vardı. Sinema, ahşap bir yapıydı ve kısa sürede alev aldı. Kentteki halkın bütün çabalarına rağmen, 284 çocuk feci şekilde can verdi. Amûdê Sineması Yangını, Rojava Kürtlerinin tarihinde en kötü anlardan biri olarak bilinmektedir” (Rojava Report, 2014).

Suriye rejimi yangının nasıl çıktığını araştırmadı ve çocukları sinemaya zorla götüren yetkililer ve öğretmenler hakkında herhangi bir soruşturma veya dava açılmadı. Bazı görgü tanıklarına göre, sinemanın kapıları rejim güçleri tarafından dışarıdan kilitlenmişti ve yangın çıktıktan sonra kapıyı açmaya çalışanlar silah zoruyla engellenmişti. Bu olayı ve rejimin yaklaşımını protesto eden ve adalet talep eden halk yine devlet güçleri tarafından saldırıya uğruyordu. Kürtler bu nedenle her yıl 13 Kasım'da Amûdê Sineması Yangını'nın kurbanlarını anma etkinlikleri düzenliyorlar.

1962 nüfus sayımı ve

Kürtlerin vatandaşlık haklarının son bulması

Kürtler, Suriye hükümeti tarafından üç gruba ayrıldı: (a) Vatandaşlık hakkı olanlar, (b) yabancı olarak kaydedilenler ve (c) hiçbir şekilde kaydı olmayanlar. 1962 nüfus sayımı, 1945'ten sonra Suriye'ye gelen Kürtleri ülkeden çıkarmayı amaçlıyordu, ancak rastgele birçok Kürdün vatandaşlığının iptal edilmesi ve birçoğuna da vatandaşlık verilmemesi bu amaca hizmet etmiyordu (Yıldız, 2005: 94). Suriye hükümeti, ülkedeki Kürt nüfusu, zaten orada yaşayan ulusal bir etnik grup olarak değil, Türkiye'den göç eden bir nüfus olarak değerlendiriyordu (a.g.e: 7). Bu, hükümetin yüzbinlerce Kürdü ihmal etmesine ve onlara karşı uygulanan ayrımcı ve adil olmayan idari yaklaşımı meşru kılmasına dayanak oluşturuyordu. Yabancılar ve kayıt altına alınmayan insanlar eğitim alma, resmî kurumlarda çalışma, sağlık hizmeti alma, sosyal destek alma, seyahat etme ve özel mülkiyet sahibi olma haklarına sahip değillerdi. Yapılan nüfus sayımı, resmî bir düzenlemeden çok öte bir şeydi ve Kürtlerin bölgeyi terk etmesi, başta komşu ülkeler olmak üzere, başka ülkelere göç etmesi veya tamamen Arap toplumu içerisinde erime-

sini amaçlayan bir stratejiydi. Sayımın resmî kararına ilişkin dönemin Hesekê (Al Hasakah) Bölgesi polis amiri şu ifadeleri kullanıyordu:

“Cezîre bölgesi, diğer Arap bölgeleri ile kıyaslandığında, daha verimli ve daha fazla kaynağa sahiptir. Bütün Araplara çağrıda bulunuyorum! Bu bölgeyi korusunlar ve bu bölgeyi rezil, kötü insanlardan alsınlar. Kürt sorunu, Kürtlerin örgütlenmeye başladığı bu dönemde, Arap ulusunun bedeninde büyüyen bir tümörden başka bir şey değildir. Bunu tedavi etmenin tek yolu, bu tümörü bedeninizden tamamen söküp atmaktır” (Umar, 2012).

Kürtleri Rojava bölgesinden çıkarmak için Suriye hükümeti aslında bazı programlar planlamıştı. Örneğin, Suriye hükümeti ve Arap toplumunun milliyetçi kesimi, Kürtlere karşı hem resmî kurumlarda hem de kamusal alanda ayrımcılık uygulayarak onları göçe zorlamak istiyordu. Bunun en somut ayaklarından biri de Kürtlerin “Arap Kemeri” dedikleri, esasında Cezîre bölgesinde yaşayan Kürtlerin topraklarının zorla alınıp Suriye rejimine veya Araplara verilmesini öngören bir projeydi. Şimdiye kadar bu ve buna benzer uygulamalar sonucunda yaşanan hak ihlallerini açığa çıkaran birkaç rapor yayınlandı. Örneğin 2008 yılında Human Rights Watch, Suriye’de yaşayan Kürtler üzerine hazırladığı özel bir raporda, Kürtlerin hükümet politikalarıyla nasıl marjinalize olduklarına detaylıca yer verdi. Raporda Arap Kemeri’ne dair şu tespitlere yer verildi: “Hükümet, 1965 yılında Arapların, Kürtlerin yıllardır yaşadığı bölgelere yerleşmesini teşvik eden resmî bir karar çıkardı ve Rojava Kürtlerinin, hâlihazırda ulusal bir mücadele başlatan Kuzey ve Güney Kürdistan halkı gibi bir mücadeleye başlamaması için mümkün mertebe birbirinden ayrı tutulmasını (izole edilmesini) istedi” (Human Rights Watch, 2009).

Nüfus sayımının amaçlarından biri de Kürt halkından zorla alınan mülkiyetin,devlet hazinesine geçirilmesinin meşru kılınmasıydı çünkü nüfus sayımı sonrasında artık Suriye vatanı olmayan ve özel mülkiyet hakkı olmayan Kürtlerin toprakları Suriye hükümetinin tasarrufuna alınmış ve bir kısmı Araplara devredilmişti veya satılmıştı. Cezîre Bölgesi'ne yerleşen/yerleştirilen Arapların büyük çoğunluğu, Tabqa Barajı'nın yapılması sonucunda arazileri ve evleri su altında kalanlardan oluşuyordu. Rejimin, onlara Suriye'nin herhangi bir yerinde, benzer şekilde arazi temin edebilecekken, onları Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı alanlara yerleştirmesi, her iki Kürt köyün arasına bir Arap köyünün kurulmasını sağlaması, izlenen politikanın ne kadar ince işlediğini de göstermektedir. Arap halkının buralara yerleşmesi, Suriye rejimi için şu açılardan önemliydi: (a) Kürtler Türkiye, Irak veya Suriye içindeki büyük şehirlere göç edecek, verimli ve önemli doğal kaynaklara sahip Cezîre Bölgesi'ni Suriye hükümetine ve Arap nüfusa bırakacaktı, (b) Kürtlerin asimilasyonu daha hızlı gerçekleşecek; çünkü birbirinden ayrılmış bir halkın toplumsal, kültürel ve ulusal bağları zayıflarken, Kürtler arasında dayanışma ve mücadele ruhu da yitirilmiş olacaktı, (c) Kürtler, bir arada yaşayamadıkları için, hükümete karşı örgütlenip ulusal bir mücadele hareketi geliştiremeyeceklerdi. Suriye hükümeti, izlediği politikalarla nihayetinde Arap Kemerini oluşturmayı başarmış, binlerce Kürt Rojava'yı ve Suriye'yi terk etmek ve kendi topraklarını ve kaynaklarını Araplara bırakmak zorunda kalmıştı. Rojavalı bazı aileler, çocuklarını Suriye'de kamusal haklardan yararlanabilsinler diye kimliği olan yakın akrabalarının nüfusuna kaydediyor veya Kuzey Kürdistan'daki akrabalarının yanına gönderiyordu. Suriye'nin Arap Kemerini siyasetinden etkilenen sadece Kürtler değildi elbette, başka bir bölgeye göç ettirilen ve yeni sorunlarla karşılaşan Arap toplumu

da hükümetin bu politikasının kurbanı olmuştu. Neticede çoğunluğu Kürt olan bir bölgeye yerleşen Araplar, Kürtlerle olası bir çatışmayla karşı karşıya bırakılmış, kendilerini korumak için rejim tarafından silahlandırılmışlardı.

2004 Qamişlo Serhildanı

Suriye’de milliyetçilik her zaman yaygındı ancak Güney Kürdistan Kürtlerinin, ABD’nin 2002’de Irak’ı işgali sonrası elde ettikleri haklar ve statüler sonrasında, Suriye hükümetinin ve Arap milliyetçilerinin Rojava Kürtlerine yaklaşımı daha da sertleşti. 12 Mart 2004 tarihinde Qamişlo stadyumunda karşılaşan bir Kürt ve bir Arap futbol takımı henüz maça başlamamışken, Deir Ez-Zour’dan gelen Arap milliyetçi taraftarlar, Kürt taraftarlara stadyuma su termosları içinde getirdikleri taşlarla saldırırlar. Kısa bir süre sonra Suriye Devleti’nin silahlı güçleri stadyum içinde yaşanan bu olaya müdahale etti ve 7 Kürt taraftar yaşamını yitirirken onlarcası da yaralandı. Öldürülen Kürt taraftarların cenaze törenleri sonrasında gerçekleştirilen protestolar da yaşanan çatışmalarla hayatını kaybeden insanların sayısı 30’a yakındı. Kürtler sadece Rojava’da değil, Şam ve Halep gibi Suriye’nin büyük şehirlerinde de kendilerine yönelik bu saldırıya karşı protesto eylemleri düzenledi. Bu olaydan sonra, Beşar Esad ilk kez Kürt partilerini sorunu tartışmak için davet etti fakat bu partilerin hiçbiri Suriye hükümeti nezdinde yasal değildi. Esad, Kürt temsilcilerle yaptığı toplantıdan sonra El-Cezire televizyonuna yaptığı açıklamada Kürtlerin Suriye’nin temel bileşenlerinden biri olduğunu ve bütün vatandaşlık haklarının kısa bir süre içinde geri verileceğini vaat etti (Amüdê, 2014). Fakat Esad verdiği sözü tutmadı ve Kürtler adına hiçbir şey değişmedi. Bu toplantıdan sonra hükümet tarafından atılan tek adım,

protestolarda gözaltına alınan Kürtlerden bazılarının serbest bırakılmasıydı.

Qamişlo Serhildanı, Suriye hükümetiyle Kürtler arasında ciddi bir sorun olarak gözükse de ve Arap milliyetçileri bunun bir parçası hatta sebebi durumunda olsalar da, bu durum Rojava toplumunda Kürtlerle Araplar arasında bir nefrete veya kutuplaşmaya yol açmadı. Kürtlerle Araplar arasındaki toplumsal ilişkiler, çatışmalar ve ölümler nedeniyle gerilmişti belki ama yaşananlar iki halk arasında kapsamlı bir çatışmaya sebep olmadı. Dolayısıyla Qamişlo Serhildanı'nı, Kürtlerle Araplar arasında bir nefret patlaması olarak görmekten- se, Kürt halkının Suriye hükümetinin yok sayma, inkâr etme ve ayrımcılık politikalarına karşı bir tepkisi olarak görmek daha yerinde olacaktır. Birçok Kürt, stadyumda kendilerine saldıran milliyetçilerin rejimle işbirliği içerisinde bunu yaptığına inanma eğilimindeydi, bu nedenle Cezîre Bölgesi'nde yaşayan Araplara karşı düşmanlık beslememekteydi. Kürtlere karşı böylesi kitlesel bir olayın ilk kez gerçekleşmiş olması, Kürtlerin “dışarıdan gelen” ve bu saldırıyı düzenleyenlerle Qamişlo'da ya da Cezîre'de yaşayan Arapları aynı şekilde algılamaması muhtemel bir etnik çatışmayı engellemişti. Bütün bu olaylar yaşanırken Süryanilerin tavrının ne olduğu ise çok araştırılmadı. Altuğ'un (2011: 138) çalışmasında geçen bir kısımda Şam'da yaşayan ve Suriye Komünist Parti üyesi bir Süryani, hafızaya referans vererek, şu ifadeleri kullanıyor:

“Lübnan iç savaşında henüz tazeliğini koruyan tarihi hafıza nedeniyle Süryaniler Müslümanları katletti. Benzer şekilde 2004'te Qamişlo'da yaşanan olaylar olduğunda Hıristiyanlar eski *ferman*⁸ günlerini hatırladılar; [bu nedenle] korktular ve evlerine ve mahallelerine kapandılar.”

8 *Ferman*, sadece Ermeni ve Süryani katliamlarının başladığı tarih olan 1915 yılını değil, 1920'lerin Fransız yönetimini de dahil eden bir referans olarak çalışmada yer almaktadır (Altuğ, 2011: 2014).

Fakat olayların ve protestoların Qamişlo ile sınırlı kalmaması ve kitleselleşmesi, Qamişlo Serhildanı'na 'Kürt baharının başlangıcı' yakıştırmalarını da beraberinde getirmişti çünkü ilk kez bu nebze büyük bir eylemsellik gelişmişti. Kürtlerin ilk silahlı birliklerini bu dönemde kurması bu yakıştırmada belki de en fazla dile getirilen faktörlerden biri oldu. Fakat bundan daha çarpıcı olan ise yukarıda alıntılanan anının tam tersi bir durumun gerçekleşiyor olmasıydı: 12 Mart 2004'te Qamişlo'da evlerine ve mahallelerine çekilen Süryanilerin büyük bir kısmı bugün Rojava'da Kürtlerle ve Araplarla ortak hareket ve mücadele etme yolunu seçti. Bunu ortaya çıkaran koşullara ilerleyen bölümlerde detaylıca yer verilecektir. Bu nedenle Suriye iç savaşında Kürtlerin rolü, talepleri ve motivasyonlarına bakmak, söz konusu koşulları ve evrildiği alanları görmeye yardımcı olabilir.

2011 sonrası Kürtler

Kürtler, Suriye'deki en büyük etnik azınlık grubudur. Qamişlo Serhildanı sonrası, öz savunma temelinde, silahlı örgütlenme (*Yekîneyên Xweparastina Gel* - Halkın Öz Savunma Güçleri) planlandıysa da, bu yeterince gerçekleşmemişti ve 2011 yılına kadar Kürtlerin ilan edilen örgütlü herhangi bir silahlı gücü yoktu. Suriye'deki iç savaşta Kürtlerin nereden duracağı, hangi taraftan yana olacağı sorusu merak ediliyordu. Rejim karşıtı gösterilerin başında Kürtler, Suriye muhalefeti ile beraber hem Rojava'da hem de Suriye'nin büyük kentlerinde protestolara katıldılar. Suriye Ulusal Konseyi (SUK), Kürt partileriyle rejim karşıtı genel muhalefet içerisinde yer almaları için bir dizi toplantı yaptı. Toplantılarda, Kürtler, SUK'un Kürtleri ulusal bir kimlik olarak kabul etmesi ve "yerelleşme temelinde Kürtlere federal bir bölge verilmesini" istedi (Khoury, 2014). Oluşturulacak yeni yöne-

timde SUK'un tanıyacağı bu federal bölgede iç işlere karışmaması koşulu da gündeme getirildi. Fakat SUK, Kürtlerin bu taleplerini kabul etmeyince, bazı Kürt partileri daha sonra Demokratik Birlik Partisi'nin öncülük ettiği ve "Üçüncü Yol" olarak tanımladıkları yeni bir cephe açmaya karar verdiler. SUK'un Kürtlerin statü ve hak taleplerini sürekli olarak devrimden sonraya ertelemesi, tartışmaya açmaması ve Kürtleri ayrı bir aktör olarak görmemesi, verilen bu kararda etkili olmuştu. Üçüncü Yol,⁹ Kürtlerin rejimi de SUK'u da desteklememesi anlamına geliyordu çünkü her ikisi de Suriye'de yaşayan halklara demokratik ve özgür bir gelecek vaat etmiyordu. Rejim, kendi sisteminde ısrar ederken, onun yerini almak isteyen SUK ise Kürtlerin statü talebine net bir yanıt vermeyip, ısrarla "devrimden sonraya" erteliyordu. Aralık 2015'te El-Cezire Türk'e verdiği bir demeçte SUK Başkanı Halid Hoca, SUK'un neden başarısız olduğuna dair şu tespitte bulunuyordu: "Suriye'de Arap, Kürt, Türkmen, Süryani, Asuri gibi etnik yapılardan tutun da, dinî ola-

9 "Üçüncü Yol" kavramı ile kast edilen aslında sadece 'ne rejime ne de muhalefete katılmama' durumundan ibaret değil. Demokratik özerkliğin kendisi, bütün pratikleriyle bu "Üçüncü Yol" kavramına referans veriyor. Demokratik Özerk Yönetimin birçok yetkilisi de "Üçüncü Yol" kavramını tanımlarken demokratik özerkliğin sahada uyguladığı politikaları baz alarak açıklıyor. TEV-DEM Yürütme Konseyi ve Yekîtiya Star Üyesi Henîfe Hisên, Yeni Özgür Politika için kaleme aldığı makalede "Üçüncü Yol" kavramını diğer iki yola kıyasla şöyle ifade ediyor: "Diyebiliriz ki dünyada, özellikle Ortadoğu'da üç proje birbiriyle savaş halindedir. Birincisi, kapitalist modernitedir ve öncülüğünü Batılı ülkeler yapmaktadır. Batılı devletler bu projeyle bölgeyi yeniden dizayn etmeyi ve küreselleşmeyi [tam anlamıyla] gerçekleştirmeyi istiyorlar. İkincisi, değişmek istemeyen statükocu güçlerdir. Rusya, her ne kadar IŞİD'e karşı savaşıyor olsa da Suriye şahsında statükocu güçlerin değişmesini istemiyor. Üçüncüsü ise hareketimizin [TEV-DEM] öncülük ettiği demokratik modernite projesidir. İlk iki proje ulus-devlete sığınıyor ve özgürlük ve demokrasiyi esas almıyorlar. Sosyolojik açıdan toplumu analiz etmemişlerdir ve halkların, kültürlerin, kimliklerin, inançların, kadınların, gençlerin ve emekçilerin çıkarlarını göz önünde bulundurmuyorlar" (Yeni Özgür Politika, 2015). Hisên'in ifadesi, söz konusu kavramın hem yerel ve bölgesel hem de uluslararası siyasete bakış açısını şekillendirme iddiasında olduğunu söylemek mümkün.

rak Aleviler, Dürziler, İsmaililer, Sünniler, siyasal olarak ise liberaller, komünistler, Müslüman Kardeşler gibi yapılar bir araya gelerek bir şemsiye altında toplandılar ve yeni Suriye'yi kurmak için siyasi hamle yaptılar. Dolayısıyla SUK, ilk başta bu devrim koşullarını sağlayabilirdi ancak sonrasında yabancı ülkelerin olaya müdahil olmasıyla, onların yardımlarına göre şekillenmeye başladık ve bu yapılanma içinde sokaktan uzaklaştık. Yani devrimden uzaklaştık" (Ataş, 2015). Dolayısıyla Halid Hoca'nın da ifade ettiği gibi, SUK Suriye halkları adına mücadele vermek yerine, kendisini destekleyen devletlerin taleplerine tecüman olmaya veya bu talepleri gerçekleştirmek için çaba sarf etmeye zorlanıyordu. Bu durumdan Rojava halkına olumlu bir sonuç çıkmasını beklemek çok da gerçekçi durmuyordu. Rojava'da demokratik özerkliğin inşası, söz konusu 'Üçüncü Yol' olarak tanımlanan bu sürecin yansımasıdır fakat ileride Suriye rejimi ve/veya Suriye muhalefetiyle kesişme noktasına gelebilir fakat bu noktaya geldiğinde tarafların birbirini bu üç yoldan hangisinden yana dönüştüreceğini söylemek biraz zor. Rojava, tıpkı diğer iki taraf gibi, ileride Suriye'nin Rojava sisteminde ihtiyaç duyacağından ve benimseyeceğinden emin olsa da, bunun kısa vadede gerçekleşmesinin zor olduğu söylenebilir çünkü Suriye siyasi ve toplumsal yapısı henüz Rojava modelini tanıma, tartışma ve uygun olup olmadığına karar verme koşullarına sahip değil.

SUK'un 'umut vermeyen' ve birlikte hareket edemeyen bileşenlerinin başarısızlığına karşı Rojava'da savunma güçleri oluşturmak, Kürtler açısından bir öncelikti çünkü Rojava'da yeni bir siyasi ve toplumsal sistem kurmak ve geliştirmek için var olan toplumsal dinamiklerin korunması gerekiyordu. YPG (*Yekîneyên Parastina Gel* - Halk Savunma Birlikleri) ve YPJ (*Yekîneyên Parastina Jinan* - Kadın Savunma Birlikleri) bu amaç doğrultusunda 2011 yılında kuruldu. Başta

tamamı Kürtlerden oluşan bu birliklere daha sonra Kürt olmayanlar da katılmaya başladı (ANHA, 2014). Hıristiyan bir halk olan Asuriler de kendi silahlı örgütü Sutoro'yu (Sutoro, Arami dilinde güvenlik anlamına gelmektedir) kurdular. Sutoro, YPG ve Rojava'nın polis gücü Asayiş'in bir bileşeni olarak oluşturuldu. YPG ve YPJ'ye katılan Kürtler sadece Rojava'lı Kürtler değildi. Kuzey, Güney ve Doğu Kürdistan'dan, Avrupa ülkelerinden ve Kürtlerin göç ettiği başka bölgelerden de Rojava'ya gelen yüzlerce Kürt, YPG ve YPJ'ye katılıp cihatçı gruplara karşı savaştı (Ahmad, 2014). Bu anlamda Rojava, hem Kürtler hem de rejim baskısı altında kalan ve ya cihatçı grupların saldırı tehdidi altında olan bütün halklarla beraber yeni bir mücadele alanı haline geldi. 19 Tem-

Süryani Savunma Güçleri Sutoro üyeleri (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

muz 2012'de YPG ve YPJ, rejim güçlerini Kobani'den çıkardı ve takip eden günlerde de Efrîn ve Cezîre bölgelerinde de Kürt savunma güçleri bütün devlet kurumlarını kontrol altına aldılar.

YPG, rejim güçlerini bu bölgelerden çıkarırken herhangi ciddi bir silahlı çatışma yaşanmadı. Bu durum, SUK ve SUK'a destek veren ülkeler tarafından Esad ile Kürtler arasında bir anlaşma yapıldığı iddialarının ortaya atılmasına sebep oldu. İddiaya göre Esad, Kürtlere özerklik veya federal bir bölge verecek, buna karşılık Kürtler de Esad'a karşı savaşmayacaktı. Kimileri Esad'ın başka bir cephede savaşmak istemediğini, olası bir Kürt ayaklanmasına yol açmamak için bu bölgelerden çekilmeyi tercih ettiğini düşünüyordu (Hamsici, 2014). Demokratik Birlik Partisi (PYD) Eş Başkanı Salih Muslîm, bu iddiaların doğru olmadığını, Kürtlerin Suriye hükümetiyle yıllardır süren bir siyasi mücadele ve çatışma içerisinde olduklarını, en son Qamişlo'da yaşanan katliamın bunun en somut delili olduğunu ifade ediyordu (Çamlıbel, 2014). Esad hükümeti, ortaya atılan bu iddialar ve Rojava'da kurulan özerk yönetime dair herhangi bir resmî açıklamada bulunmadı fakat zaman zaman hükümet yetkililerinden Rojava'ya ve YPG'ye dair açıklamalar duyulmak mümkün.¹⁰

10 Bu açıklamalardan biri Suriye rejiminin BM elçisi Beşar Caferi'nin "Suriye'nin kuzeyinde elde edilen zafer hem Suriye rejiminin hem de Suriye Kürtlerinin zaferidir. Herkes Suriye ordusunun direkt yardımından yararlanıyor" çıkışıydı. Açıklamanın yer aldığı haberde geçmemesine rağmen, haberin başlığı "YPG, Suriye ordusunun bir parçasıdır" şeklinde verilmiş. Eskaf, Mahmoud, "Bouthaina Shaaban: Kurdish YPG Is Part Of Syrian Army," The Middle East Observer, 20 Şubat 2016, <http://www.middleeastobserver.org/bouthaina-shaaban-kurdish-ypg-is-part-of-syrian-army>.

ROJAVA'DA DEMOKRATİK ÖZERKLİK

Demokratik özerkliğin ilanı

Rojava Kürtleri, devam eden savaşa ve bölge üzerinde süren cihatçı saldırılara rağmen özerklik ilan etti. Özerklik ilanı, Rusya ve ABD tarafından düzenlenen ve Suriye iç savaşına çözüm bulması beklenen ve 23 Ocak 2014'te başlayan 2. Cenevre Konferansı'na davet edilmemeleri üzerine, konferansın hemen öncesinde gerçekleşti. Kürtlerin bu tutumu kendi kaderini tayin hakkıyla beraber aynı zamanda uluslararası kamuoyunun Kürtleri dikkate almaması ve onların taleplerine sessiz kalmasına verilen bir tepkiydi. Özerkliğin ilanı, Kürtlerin bugün Rojava'nın diğer bileşenleriyle gerçekleştirdiği siyasi ve idari gelişmelerin ilk adımı oldu. PYD Eş Başkanı Salih Muslîm bunun, SUK ve Suriye hükümeti arasında yapılacak bir anlaşmayı beklemektense, Kürtlerin özerklik ilan edip, kendi geleceklerine karar verme iradesi olduğuna dikkat çekiyordu (Kurdistan Tribune, 2014). Kürtlerin böyle bir adım atacağını bekleyenler olduysa da, bu kadar erken olmasını muhtemelen beklemiyorlardı. Fakat Kürtler açığ-

sından rejimle muhalefet arasında bir uzlaşma çok zor görünüyordu ve var olan otorite boşluğu özerkliğin inşa edilmesi temelinde değerlendirilebilirdi. Bu nedenle Ocak 2014'te özerk kantonların ilanı birbiri ardına geldi ve Efrîn, Kobani ve Cezîre'de özerk kanton yönetimleri ilan edildi.

Özerkliğin ilanı hem olumlu hem de olumsuz sonuçları beraberinde getirdi. Rojava üzerinde ağırlaştırılan ambargo ve diplomatik tecrit, muhtemelen en çok hissedilen olumsuz etkilerdendi. Türkiye ve Güney Kürdistan hükümeti Rojava'da ilan edilen demokratik özerk sistemin başarılı olmaması için sıkı bir ambargo uyguladılar. Her iki hükümetin de kendine özgü sebepleri vardı: (a) Türkiye, Rojava'da PKK ideolojisi çerçevesinde olası bir Kürt idaresi kurulmasını engellemek isterken; (b) Güney Kürdistan hükümeti de hem Rojava'daki siyasi idarenin kendi kontrolünde olmasını hem de Cezîre bölgesindeki, başta Rimêlan'ın zengin petrol kuyuları olmak üzere, ekonomik kaynaklardan faydalanmayı istiyordu (Biehl, 2014). Güney Kürdistan hükümetinin yönetiminde Mesûd Barzanî liderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi'nin (PDK) etkisi çok büyük ve Rojava'ya yönelik hükümet politikaları bu nedenle daha çok PDK'nin etkisinde kalıyor. PDK ile PKK arasındaki ideolojik farklılık ve ekonomik ve sosyo-politik hâkimiyet sağlama gerilimi, Rojava'ya dönük politikaları da etkiliyor. Güney Kürdistan'ın Rojava'nın özerk yönetimini tanımaması, sınırlarla birbirinden ayrılan ama buna rağmen ulusal birlik talep eden Kürtlerin beklentilerinin aksine bir durumdu. PDK'nin Rojava sınırı boyunca Türkiye ile aynı zamanda hendek kazması, var olan sınırları hem fiziksel hem de zihinsel olarak daha da derinleştirirken, Rojavalı Kürtlerin, Barzanî ve PDK'ye karşı duydukları saygı yerini öfke ve "ihânet" söylemine bırakıyordu.

Türkiye ve Güney Kürdistan hükümetinin bütün karşı çabalarına rağmen PKK, Rojava'daki ideolojik ve silahlı mü-

cadelenin temel kaynağı ve yürütücüsü oldu. PDK'nin Rojava'ya yaklaşımını değiştirmesinden sonra, Güney Kürdistan hükümeti Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ne yardım etmeyi kabul etti. Rojava'da aktif olan iki temel siyasi oluşum olan Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM) ile Suriye Kürtleri Ulusal Konseyi (ENKS) arasında uzlaşma sağlanması adına –PKK ve PDK arasında yapılan birtakım görüşmelerden sonra– Mesûd Barzanî liderliğinde Ekim 2014'te Duhok kentinde görüşmeler yapıldı. TEV-DEM Abdullah Öcalan'ın “demokratik ulus” ve “demokratik özerklik” çizgisinde özerk yönetime öncülük eden kanat olurken, ENKS daha çok Suriye Ulusal Koalisyonu içerisinde yer almayı ve PDK ile yakın bir ilişki kurmayı tercih etti. Her iki oluşum da Rojava'da kurulacak sistemde kendilerinin de olmasını talep ettiler fakat uzlaşma konusunda sürekli sorun yaşadılar. Duhok toplantıları sonrasında taraflar, Kürt Siyasi Dönüşümü adıyla 30 delegasyondan oluşan bir dizi toplantı yaptı. Yapılan toplantılarda ortak komitelerin oluşturulması kararı alındı. 12 Aralık 2014'te ilk defa toplanan delegeler, ortak bir yönetim ve ordu kurma kararı aldılar (Xebat Nûçe, 2014) fakat bu hiçbir zaman gerçekleşmedi. ENKS yetkilileri, tam bir yıl sonra, Ekim 2015'te verdikleri bir demeçte, Demokratik Özerk Yönetim'e katılmak için üç şart öne sürdüler: Rojava'daki öz savunma görevi kaldırılmalı, siyasi tutsaklar¹ serbest bırakılmalı ve eğitim sistemi değiştirilmeli

1 Human Rights Watch'un (2014) yayınladığı bir rapora göre Asayiş Efrîn'de 130 ve Kobani'de 83 kişiyi tutuklamıştı fakat bunların siyasi tutuklu olmadığını beyan etmişti. ENKS'nin bahsettiği siyasi tutuklulardan bir kısmı da bu 213 tutuklu arasındaydı. Ayrıca 50'ye yakın ENKS'li tutuklu Amûdê'de PYD karşıtı bir gösteri sırasında tutuklanmış ve gösteriden sonraki güne kadar 6 kişi öldürülmüştü. PYD'nin bu rapora cevaben yazdığı metinde ise gösteri sırasında Til Temir'den gelip Amûdê'den geçen YPG konvoyuna göstericiler arasından biri ateş etmiş ve bir YPG savaşçısı hayatını kaybetmişti (Peace in Kurdistan, 2014). Bunun üzerine yaşanan çatışmalar sonrası ise insanlar hayatını kaybetmişti. TEV-DEM yöneticilerinden İlham Ehmed ise söz konusu tutuklular için “tutuklu insanlar [ENKS üyesi] Azadî ve El-Partî üyesi olabilirler fakat tutuk-

(Rûdaw, 2015). Rojava'da öz savunma görevi ilk olarak Nisan 2015'te Cezîre Kantonu'nda başladı ve çıkarılan bir yasayla 18-30 yaş arasındaki sağlıklı ve askerlik yapabilecek herkesin dokuz ay (1 Ocak 2016'da görev süresi altı aydan dokuz aya çıkarıldı) Öz Savunma Güçleri'ne (Hêzên Xweparastinê) katılarak öz savunma görevini (Erka Xweparastinê) yerine getirmesi zorunlu² kılındı. Öz savunma görevi, daha sonra Efrîn Kantonu'nda da uygulanmaya başladı. Demokratik Özerk Yönetime göre öz savunma görevi, Kobanî'de olduğu gibi herhangi bir saldırı durumunda YPG ve YPJ dışında toplumu savunabilecek düzenli bir ordunun kurulmasını sağlamaktı ve bu nedenle öz savunma görevinin kaldırılması mümkün değildi. ENKS üyesi Suriye Kürdistan Demokratik Parti (PDKS) genel sekreteri Suud El-Molla'ya göre YPG, YPJ ve Asayîş, PYD'nin silahlı güçleridir ve siyasi tutuklular bu güçler tarafından PYD yönetiminin kendisi dışında kalan grupları ve partileri sindirmesi adına cezaevinde tutulmaktadırlar (Schmidinger, 2015: 223). PYD ise, YPG ve Asayîş'in ihtiyaç olduğu için kurulduklarını kabul ederken, bu güçlerin PYD'nin milisleri olduğu iddiasını reddetmektedir. Yine PYD'ye göre YPG, YPJ ve Asayîş, Demokratik Özerk Yönetimin meşru halk savunma güçleridir ve Rojava'da her

luluk sebepleri siyasi değil, Efrîn'deki ve diğer yerlerdeki patlamalardan ve cinayetlerden tutuklandılar. Bu da siyasi suçlar arasında değil zaten" ifadelerini kullanıyordu (Orient News, 2014). PYD'nin tarafsız heyetleri konuyu bütün yönleriyle ele almaya ve bağımsız bir soruşturma yapmaya çağırması çelişkilerin ve çatışmaların son bulmasına yardımcı olabilirdi fakat PYD'nin çağrısı karşılık bulmadı ve ne Human Rights Watch ne de başka bir kurum bu konuyu bir daha gündemine aldı.

- 2 Öz savunma görevinin zorunlu olup olmadığına dair tartışmalar devam ediyor. TEV-DEM yöneticilerinden İlham Ehmed'e göre öz savunma görevi zorunlu değil, gönüllülük esasına dayanıyor ve amaç halkın kendisini ve toprağını savunacak kadar askeri eğitim almasını sağlamak iken (Hawar Net, 2014), ENKS'li yetkililere göre öz savunma görevi esasında Suriye rejiminin kararıdır ve Demokratik Özerk Yönetim insanları zorla öz savunma güçlerine almaya çalışarak Rojava halkının toprağını terk etmesine neden oluyor (Nêrîna Azad, 2014).

partinin kendi silahlı gücünün olması gerektiği fikrine karşı çıkmaktadır (a.g.e.: 171). Eğitim konusundaki tartışma ise 2015 eğitim yılının başlamasıyla alevlendi. ENKS'ye üye partiler eğitim müfredatı için hazırlanan ve Cezîre Kantonu Eğitim Konseyi'nin onayladığı ders kitaplarının PKK çizgisinde olduğunu ifade ederken (Rûdaw, 2015), eğitim konseyi bunun doğru olmadığını, ENKS'nin her şeye olduğu gibi anadilinde eğitime de karşı olduğunu söyleyerek, ENKS'nin bahsettiği kitapların Maxmûr kampındaki eğitim müfredatına ait olduğunu ve Rojava'da ideolojik öğeler içermeyen farklı kitapların kullanıldığını savundu (ANF, 2015a). İncelediğim kitaplardan Cezîre Kantonu Özerk Yönetimi tarafından onaylanan, Toplum ve Yaşam 3. Sınıf (Civak û Jiyan-3) kitabı, gerçekten de ENKS'nin dediği gibi, kısmen PKK çizgisinde hazırlanmıştı. Kitabın bazı sayfalarında Öcalan'a ait sözlerle yer verilirken bazı kısımlarında ise PKK gerillasıyken yaşamını yitirenlerin anısına yazılar bulunuyordu. Efrîn Kantonu'nda ise durum farklıydı ve kitaplarda Cezîre Kantonu'nda olduğu gibi PKK veya Öcalan'a dair doğrudan bir şey yoktu. Kobanî'de ise hangi kitapların kullanıldığına ulaşamadım. Ayrıca ilkokullarda ve diğer eğitim kurumlarında ders verecek öğretmenlerin eğitime başlamadan önce –tıpkı diğer bütün kurum çalışanları için yapıldığı gibi– Öcalan'ın yazdığı kitapların ders materyali olarak kullanıldığı eğitim devrelerine katılması gerekiyor. Bu eğitim devrelerinde ise genellikle 'Kürdistan tarihi, ortak yaşam, hakikat rejimi, devlet ve iktidar, öz savunma ve Önderlik gerçeği³' başlıklı dersler veriliyor. Ayrıca, örneğin Serêkaniyê'de olduğu gibi bazı dil okullarında Öcalan'ın hayatının anlatıldığı, fotoğraflarının ve sözlerinin yer aldığı panolar ve köşeler var. Do-

3 Önderlik sözcüğü PKK kaynaklarında Abdullah Öcalan'a referans vermektedir ve Rojava'daki eğitim devrelerinde verilen Önderlik gerçeği dersinde ise daha ziyade Öcalan'ın yaşamı ve düşünceleri ele alınmaktadır.

layısıyla ENKS'nin de ifade ettiği gibi, eğitim kurumlarında Öcalan'ın ve PKK ideolojisinin etkisinin olduğunu söylemek mümkün ve bu durum toplumda ayrımcılığa ve bazı çocukların Kürtçe eğitimden mahrum kalmasına neden oluyor.

TEV-DEM ile ENKS arasındaki sorunların devam etmesi, var olan ambargo ve diplomatik tecridi daha da ağırlaştırıyordu. Bir anlaşma sağlanamadığı için Güney Kürdistan hükümeti tarafından beklenen yardımlar da PDK aracılığıyla engelleniyordu. Türkiye de, tıpkı ENKS gibi, TEV-DEM'in de Suriye Ulusal Koalisyonu arasında olması gerektiğine inanıyordu. Rojava yönetiminin bunu reddetmesi, Türkiye'nin bir süredir Rojava yetkilileriyle yaptığı görüşmelerini askıya almasına, sınıra duvar örmesine ve hendek kazmasına neden oldu. Bütün bunlar, Rojava yönetiminin dışarıyla ve özellikle de Kuzey Kürdistan'la fiziki bağlantısını kesmeyi amaçlıyordu. Nihayetinde Türk yetkililer, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin ve Türkiye'nin ulusal birliğini tehdit ettiğini, hatta YPG ve PYD'nin tıpkı IŞİD gibi bir terör örgütü olduğunu iddia ettiler (T24, 2014). Buradaki temel kaygı, uluslararası kamuoyunun Rojava'ya siyasi ve askerî destek vermesini ve Kuzey Kürdistan halkıyla Rojava halkı arasındaki iletişimi ve yardımlaşmayı engellemekti. Fakat bu işe yaramadı. YPG ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, özellikle Kobani'de yaşanan savaştan sonra, uluslararası alanda hem askerî hem de diplomatik destek almıştı. Bununla beraber iç savaşın başından beri Kuzey Kürdistan halkı Rojava'da savaşarak askerî olarak ve oraya gönderdiği yardımlarla da maddi açıdan sürekli destek sundu.⁴

Efrîn, Kobani ve Cezîre'deki kantonlar, bütün iç, bölgesel

4 Rojava'ya cihatçılarla savaşmak için gidenler sadece Kürtler değildi elbette. Türkiye'den Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP), Devrimci Anarşist Faaliyet (DAF), Birleşik Özgürlük Güçleri (BÖG) savaşçılarının yanı sıra Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin 2015 yılı raporuna göre YPG'ye Amerika, Avrupa, Asya ve Avustralya kıtalarından yaklaşık 400 savaşçı katıldı.

ve uluslararası sorunlara rağmen, özerk yönetimi toplumsal alanda güçlendirecek ve sosyal örgütlülüğü her anlamda sürekli kılacak birçok sivil toplum örgütünün kurulmasına öncülük etti. Bu örgütler zamanla kanton yönetimiyle halk arasındaki ilişkiyi düzenleyen ve kanton yönetimini denetleyen bir oluşum haline geldiler. Bu kurum ve örgütlerden bazılarına, Rojava'daki toplumsal örgütlenmenin kaynağının ne olduğunu inceleyen kısımda yer verilmektedir.

Rojava'da toplumsal örgütlenme

Rojava'da uygulanan demokratik özerklik, Abdullah Öcalan'ın, Murray Bookchin'in toplumsal ekoloji ve komünalizm argümanlarından etkilenecek tasarlanan bir toplumsal ve siyasi örgütlenme modelidir. Öcalan, makalelerinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AIHM) sunduğu savunmalarında, Bookchin'in çalışmalarına referans verirken, Kürt siyasi hareketine ve örgütlerine, özellikle yerel yönetim çalışmalarında Bookchin'in bahsettiği noktaları, Kürdistan'ın toplumsal, siyasi ve ekonomik dinamiklerine göre uyarlanması gerektiğini önerdi. Bookchin (2013: 64), özgür bir toplum yaratmanın, bireyin değişimini tetikleyecek özgür bir toplumsal mücadele ve konfederalizm içinde dönüşebilecek ve özgürleşebilecek kalıcı ve demokratik ortak kurumlar üzerine kurulu siyasi taban hareketleriyle mümkün olduğuna inanır. Öcalan'a (2008) göre ise özerklik, demokratik konfederalizmin bir parçasıdır ve Ortadoğu'da yaşanan bütün krizlere çözüm olma potansiyeline sahiptir. Öcalan demokratik konfederalizmi şöyle tanımlamaktadır:

“Demokratik konfederalizm devlet olmayan, demokratik ulus örgütlenmesidir. Demokratik konfederasyon azınlık örgütlenmesidir; kültür örgütlenmesi, dinî örgütlenme,

hatta cins örgütlenmesi ve buna benzer örgütlenmelerdir. Buna demokratik ulus ve kültür örgütlenmesi diyorum. Her köyde demokratik bir komün çıkar. Her kültürel örgütlemenin, bunların tümünün birleştirilmesi konfederasyondur. Çizgi olarak yansıtılmalı. Buna devlet olmayan demokratik konfederasyon diyorum.” (Öcalan, 2008)

Bookchin’in kurumsal dönüşüme ve Öcalan’ın devlet olmayan örgütlenmeye yaptığı vurgular, aynı toplumsal örgütlenme modeline referans vermektedir. Komünlere ve komünalizme yapılan vurgular, tahayyül edilen bu yeni örgütlenme modelinin ulus-devlet olmayı gerektirmeyen toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik dinamiklerin üzerine kurulacağına işaret etmektedir. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, devlet benzeri bazı özellikler taşısa da, esasında devlet olmayan bir perspektifle örgütlenmeyi amaç ediniyor. Bu açıdan “Rojava da bazı özerk bölgeler gibi kendi ulus-devletlerini kurma yolunda mı ilerleyecek?” sorusu bazen sıkça gündeme gelmektedir. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla beraber 15 ulus-devlet oluşması ve bu devletlerin belirli bir etnik kimlik çerçevesinde inşa edilmesi, Rojava’da da benzer bir sürecin yaşanacağına dair verilen en somut örneklerden biridir.

Bookchin (2013: 62), konfederal özellikler taşımayan, bölgesinde bulunan ilçeler ve kentler arasında karşılıklı ilişkileri barındırmayan hiçbir siyasi yönetim hareketinin doğru siyasi yapılar olarak kabul edilemeyeceğini belirtir. Bookchin’e göre, ulus-devleti yerel düzeyde ilçeler ve kentlerle değiştirmek, toplumsal değişim için mücadele etmek anlamına gelir (a.g.e.: 62). Rojava’daki kanton sistemi, aslında Suriye Devleti’ni ve rejimini yerel yönetim organlarıyla değiştirmek ve yerel düzeyde komünler aracılığıyla toplumu karar alma süreçlerinin temel aktörü haline getirmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal örgütlenme daha çok TEV-DEM’in

yurttaşlarla yaptığı çalışmalarla yürütülüyor. Mahallelerde, köylerde, ilçe ve illerde yerel meclislerin yardımıyla yapılan toplantılarda ve düzenlenen eğitim devrelerinde TEV-DEM, özerk yönetimin ne olduğunu ve neyi amaçladığını yurttaşlara anlatıyor. TEV-DEM, komünlere toplumu örgütlemeye ve Demokratik Özerk Yönetimi geliştirmede önemli bir rol yüklüyor (ANHA, 2015). Aşağıda birer birer anlatılan yapılar ve örgütlenmeler bir yandan halkın ihtiyaçlarını giderek, insanların Rojava'dan göç etmesini engellemektedir. Diğer taraftan da demokratik özerk sistemin temellenmesini sağladığı için, belki de bahsedileceği gibi, hızlı ve yaygın bir şekilde örgütlenme olanağı buldu.

Komünler

Öcalan'a göre, kapitalizm bireyciliği öne çıkararak, insanları birbirinden ve toplumlarından ayırırken, komünalizm bu bireyleri yeniden bir araya getirme ve toplumlarına kazandırma imkânını sunmaktadır ve komünler aracılığıyla toplumsallaşma ve dayanışma yoluyla insanlar birbirlerinin ihtiyaçlarını da karşılarlar (SBA,⁵ 2014: 74). Öcalan, komünleri şöyle tanımlamaktadır: "Komün bir meclis değildir. Meclislerin daha küçük biçimleri de değildir. Komün, işleyen küçük bir toplumdur. İnsanların özgür ve demokratik ilkelemlerle yaşadığı bir ilk okul gibidir" (SBA, 2014: 74).

Öcalan'ın tanımına göre komünler, insanların dayanışma içerisinde olabildiği, kendi kendine yettiği yerel özerk birimler ve en küçük toplumsal forumlar şeklinde örgütlenmelidir. Komünlerde özel mülkiyet yoktur ve komün üyeleri birbirlerinin ihtiyaçlarının farkında olarak ellerinde var olan

5 SBA, bu çalışmada Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi için kullanılan bir kısaltmadır. Bu akademiden çıkan yayınlar Aram Yayınları tarafından basılmaktadır.

imkânları komünün ortak kullanımına sunmalıdırlar. Ayrıca insanlar, özgür iradeleriyle komünlere katılım sağlarken, ortak maddi bir yaşam ve ortak toplumsal kültürel anlayış inşa ederler. Dolayısıyla Rojava'nın, demokratik özerk yönetimin inşasında komünlere böyle bir misyon yüklemesinin nedeni tam olarak bu motivasyondan kaynaklanmaktadır.

Rojava'da neredeyse bütün köy ve mahallelerde komün merkezlerini görmek mümkün. Komün sayıları Cezîre Kantonu'nda, Efrîn ve Kobani'ye göre daha yüksek çünkü Cezîre hem örgütlenme alanında daha güçlü hem de yerel çalışmalara katılan nüfus açısından daha büyük. Mahalle komünleri, mahallenin sakinlerinden oluşuyor ve genellikle yaşamını yitiren YPG, YPJ veya Asayîş üyelerinin ismini alıyorlar. Birbirine yakın komünler bir araya gelip, komün merkezleri kuruyorlar. TEV-DEM'e üye olan örgütler de kendilerine bağlı komünler kurabiliyorlar. TEV-DEM üyesi ve Rojava'daki kadın örgütlerinin çatı örgütü olan Yekîtiya Star da birçok yerde sadece kadınlardan oluşan mahalle veya köy komünleri kurmuş.⁶ Kadın komünlerinde komün üyelerinin kişisel ve toplumsal sorunlarının çözülmesi için birtakım çalışmalar yapılıyor. Komün üyelerine komünlere bağlı kooperatiflerde iş imkanı sağlama, sağlık ve psikoloji alanlarında eğitim devreleri düzenleme ve komün üyelerinin kendilerini koruyabilmeleri için temel silahlı savunma eğitimlerinin verilmesi bu tür komünlerde yapılan en temel ve yaygın çalışmalar arasında sayılabilir. Fakat Rojava'daki bütün komünler planlandığı şekilde işlememektedir. Komünlerin erkek eş başkanlarının kadın eş başkanların aktif rol almasını engellemesi, komün kaynaklarının kişisel çıkarlar için

6 Efrîn Kantonu'nda oluşturulan bir kadın komününün açılışında Yekîtiya Star üyesi Zelal Cîger, kadın komünlerine yüklenen görevleri ve komünlerden beklentilerini şöyle özetliyor: "Kadınlar bu komünlerde özgür toplumun tohumlarını ekiyorlar ve demokratik ve ahlâki bir toplum yaratabilmek için örgütlülüklerini daha da güçlü kılmalılar" (ANHA, 2015).

kullanılması, eğitim devrelerinin aksaması ve komün üyelerinin çalışmalara katılması konusunda toplumsal örgütlenme çalışmalarının yetersiz kalması görülen en yaygın problemler arasındadır (ANHA, 2016).

Roja'ya'daki gençlik hareketleri de benzer şekilde özerk yönetimi ve toplumsal örgütlenmeyi desteklemek açısından kendi komünlerini kurdular. Örneğin çoğunlukla Arapların ve Kürtlerin yaşadığı Hesekê'de kurulan bir gençlik komününde yapılan bir konuşmada üyeler, komünleri toplumun iradesi olarak görürken, gençlerin daha fazla komün kurmaya ve toplumu bu komünler aracılığıyla toplumsal ve ekonomik zorluklara ve fizikî saldırılara karşı desteklemeye ve savunmaya davet ediyordu (ANHA, 2015). Gençlik komünlerinde çalışmalar ağırlıklı olarak genç nüfusa yönelik yapılsa da, diğer komünlerle ortak bazı noktaları da mevcut. Örneğin kadın komünlerinde olduğu gibi, gençlik komünlerine de tahsis edilen bazı tarım alanlarında komün üyelerinin hem kendi bireysel hem de komün topluluğunun ihtiyaçlarını gidermek adına üretim yapılıyor. Savunma komiteleri aracılığıyla her komün üyesi hem kendisini hem de toplumunu koruyabilecek kadar askerî pratiğini geliştirmesi için eğitiliyor. Başta ekonomi ve savunma olmak üzere, bu şekilde komün üyelerinin Demokratik Özerk Yönetimin başka bir birimine, örneğin sadece Ekonomi Konseyi ve Savunma Konseyi'nin politikalarına bağlı kalarak yaşamını sürdürmesinden önce, kendi bölgesinde, köyünde veya mahallesinde kendi işlerini idame edebilecek yeterliğe ulaşması planlanıyor.

Farklı etnik gruptan insanların yaşadığı alanlarda bazen ortak komünler oluşturuluyor. Girkê Legê, Kürtlerin, Arapların ve Süryanilerin bir arada yaşadığı bu alanlardan biri. Girkê Legê'nin ilçesi olan Rimêlan'da kurulan Şehîd Dilşad⁷

7 IŞİD'e karşı savaşta yaşamını yitiren bir YPG savaşçısı.

Komünü, bu ilçede kurulan on komünden biri. 37 üyesi bulunan komüne, her üç etnik gruptan insanlar üye olmuşlar. Bu üyelerden biri olan Ebdilqadir Remo'nun anlatımına göre, "komünler sayesinde ilçe halkı dayanışmayı ve komün içinde yardımlaşmayı da güçlendiriyor" (ANHA, 2015). Serêkaniyê gibi, Cezîre Kantonu'nun diğer birçok şehrinde Kürtler, Araplar ve Çeçenler birçok mahallede ortak komünler kurdular. Suriye rejiminin hüküm sürdüğü dönem boyunca ciddi altyapı sorunları yaşayan kent, 2013 yılında Cebhet El-Nusra'nın saldırılarına hedef oldu ve kentin her noktası bu saldırının izlerini taşıyor. Uzun yıllardır yaşanan alt yapı sorununun çözümünde ve yeniden inşa sürecinde, kurulan ortak komünler önemli bir rol oynamış. Örneğin, komünlerin ortak kullanımına sunulan iş makineleri hem alt yapı sorunlarının çözümünde hem de kentin yeniden inşasında kullanılıyor.

Mahalle veya köy sakinlerinin ihtiyaçlarına bağlı olarak komünler insanların günlük hayatta karşı karşıya kaldığı problemleri çözmeye yardımcı olacak belli başlı komiteler kuruyorlar. Örneğin, neredeyse bütün komünlerde eğitim, maliye, kadın, gençlik, barış ve uzlaşma ve savunma komiteleri var. Eğitim komitesi kültürel farkındalık, birlikte yaşam, ekoloji, insan hakları gibi çeşitli alanlarda komün üyeleri ve mahalle sakinleri için eğitim programları organize ediyor. Maliye komitesi, komünün mali kaynakları ve giderleri konusunda görev alıyor. Kadın komitesi, kadın üyelerin örgütlenmesi ve jineoloji⁸ ve kadın tarihi alanında eğitim prog-

8 Kürt Kadın Hareketinin kullandığı jineoloji terimi, daha çok Öcalan'ın yaptığı "yoğunlaşmalar" çerçevesinde tanımlanıyor. Öcalan'a göre, jineoloji "kadın özgürlük ideolojisi ile sosyal bilimin birleşimidir" (SBA, 2014: 15) Öcalan ayrıca jineolojiyi, kadının tarihsel olarak hep dışlandığı doğa, toplum, tarih ve felsefeyle olan ilişkisi bağlamında tanımlamaktadır (SBA, 2014: 152). Kürt Kadın Hareketi 8 Mart 2016'da Jineoloji isminde bir dergi yayınlamaya başladı. Derginin genel yayın yönetmeni Nahide Ermiş, jineolojiyi "bölüp parçalayan, karşılaştıırıp çatıştıuran her tür iktidarcı anlayışa karşı bir duruş, bilinç ve aydın-

ramlarının düzenlenmesini sağlıyor (SBA, 2014). Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, toplumun bireylerine cinsiyet sorunlarının ve bu sorunların muhtemel çözümlerinin anlatıldığı akademiler ve eğitim merkezleri aracılığıyla jineolojinin kurumsallaşmasını amaçlamaktadır. Bununla beraber, Rojava'da kadınlar bütün toplumsal, siyasal ve askerî örgütlenmeler içerisinde yer alıyorlar ve bu nedenle birçoğuna göre Rojava'da yaşanan gelişmeler aynı zamanda bir "kadın devrimi" olarak da nitelenir.

Komünlerde genellikle bulunan gençlik komitesi, genç üyelerin örgütlenmesi ve ilgi alanları çerçevesinde eğitilmesi için çalışma yürütmektedir. Barış ve uzlaşma komitesi, çoğunlukla toplum nezdinde saygı duyulan ve sorunlara erdemlilikle yaklaşan yaşlı üyelerden oluşmaktadır. Günlük hayatta ortaya çıkan sorunların yanında uzun zamandır yaşanan sorunları veya davaları çözmek için halkın başvurduğu yer genellikle barış ve uzlaşma komiteleridir. Barış ve uzlaşma komitelerinin işleyişi hakkında daha detaylı açıklamalar sonraki kısımlarda bulunmaktadır.

Savunma komitelerinde olanlar ise silah kullanma ve savunma eğitimi alan üyelerden oluşmaktadır. Günün belirli vakitlerinde, özellikle gece saatlerinde ana caddelerde ve sokak başlarında nöbet tutan, bu yolları kullananların kimliklerini ve araçlarını kontrol eden savunma komiteleri üyeleri, mahallenin güvenliğini sağlamakla sorumludur. Her ko-

lanma projesi" olarak tanımlarken, jineolojinin "kadının baş aşağı giden toplumsal tarihine hem de dünyayı ezen ezilen, sömüren sömürülen, egemen köle karşıtlığına dayanarak bölüp parçalayan kapitalist sistem anlayışına köklü bir eleştiri ve müdahale olarak [geliştğini ve] kapitalist sistem zihniyetine alternatif olma iddiasıyla yeni bir sistem, yeni bir gelecek kurgusu, yeni bir tarih ve yeni bir toplum anlayışı ile kendi sistemini [ördüğünü]" ifade ediyor (ANF, 2016). Jineoloji çalışmaları bu dergi çatısı altında teorik bir düzlemde ve *Kongreya Jinên Azad* (KJA - Özgür Kadın Kongresi) çatısı altında da pratik düzlemde kendini geliştirme imkanı yaratmış oluyor. KJA'ya dair detaylı bilgiler için <http://www.kongreyajinenazad.org/kja-sozlesmesi-ozgur-kadınlar-kongre-sozlesmesi/>.

münde bir yönetici heyet vardır ve bu heyette kadınlar ve erkekler eşit oranda temsil hakkına sahiptirler. Rojava Toplumsal Sözleşmesi'nde komünleri, çalışma, örgütlenme, yürütme, haklarını ve özerk yönetimle ilişkisini tanımlayan bir yasa mevcuttur (ANHA, 2014). Komünlerdeki komitelerin sayısı ve işleyişi genellikle yukarıda anlatıldığı gibidir fakat ihtiyaç duyulduğunda yeni komitelerin eklendiği bazı durumlara rastlamak da mümkün.

Rojava'daki komünlerin sayısı net olarak tespit edilebilmiş değil fakat IŞİD'den alınan yerlerin her birinde hızla komünler kuruluyor. Örneğin Haziran 2015'te YPG, YPJ ve Burkan El-Fırat güçleri tarafından IŞİD'den alınan ve Kürtlerin, Arapların ve Türkmenlerin bir arada yaşadığı Girê Spî'de (Tel Abyad) komün kurma çalışmaları Kasım sonlarında başladı. İlk komün 24 Kasım'da Til Findir isimli bir köyde kurulurken, köyün ihtiyaçları esas alınarak komün bünyesinde uzlaş, sağlık, sosyal hizmetler, kadın ve savunma komiteleri oluşturuldu (JINHA, 2015). Girê Spî'deki ilk kadın komünü ise 3 Aralık'ta El-Yabise köyünde kuruldu (ANHA, 2015). Şüphesiz Rojava'da bu kadar hızlı komün örgütlenmesinin kaynağı hem son birkaç yıldır yaşadığı demokratik özerk deneyimden hem de 1970'lerin sonundan bu yana PKK'nin Rojava halkını toplumsal ve siyasal açıdan örgütlemesinden⁹ kaynaklanmaktadır. Bunun yanında, bu tür toplumsal örgütlenmeleri engelleyecek ve aksatacak, silahlı olsun ya da ol-

9 Öcalan'ın 1978'de Suriye'ye geçmesinden hemen sonra PKK gerillalarına ilk eğitim devrelerinin yapıldığı Suriye ve Lübnan'da yüzlerce Rojava'lı PKK'ye katıldı. PYD de dahil olmak üzere, bugün Rojava demokratik özerk yönetiminin bütün siyasi, toplumsal, ekonomik, savunma ve eğitim kurumlarında Öcalan'ın bizatihi yirmi yıllık, PKK'nin ise 1978'den bu yana yürüttüğü çalışmaların etkisini görmek mümkün. Salih Müslim'in de dediği gibi, 2011'de iç savaş başladığında Rojava'lı birçok PKK gerillası halkı savunmak ve Öcalan'ın önerdiği, PYD'nin 2007'de kongresinde kararlaştırdığı demokratik özerkliği kurmak için Rojava'ya döndüler (Radikal, 2016). Dolayısıyla PKK Rojava'da 1970'lerin sonundan bu yana ideolojik, toplumsal ve siyasi örgütlenme geliştirirken, 2011'den bu yana da aktif bir askerî çizgiyi hayata geçiriyor.

masın, siyasi bir otoritenin olmaması da komünlerin hızla kurulmasına ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamasına önayak olmaktadır. Elbette saldırı altında olan bölgelerde komünlerin kurulması gecikse de, güvenliğin büyük ölçüde sağlandığı yerlerde bu süreç hızla işlemektedir.

Halk meclisleri ve halk belediyeleri

Rojava'daki halk meclisleri, komünlerden önce tıpkı komünler gibi bir mahallede, köyde, ilçede veya kentte yaşayan halk tarafından kuruldu. Bu meclisler, yereldeki toplumsal örgütlenmelerde ve belediyelerin oluşturulmasında önemli bir role sahip. Halk hizmet komiteleri, ilk kez 2013 yılında Suriye rejim güçleri Rojava'dan çıkarıldıktan sonra kurulan halk belediyelerinin çatısı altında çalışmaya başladı. Bu komitelerin de dâhil olduğu halk meclisleri daha sonra TEV-DEM ve Demokratik Özerk Yönetim tarafından halk belediyelerinin resmî meclisleri olarak kabul edildiler. Hizmet komitelerinde yer alanlar, bir süre sonra belediyenin kayıtlı çalışanı olarak işe alındılar ve alt yapı sorunları ve şehir düzenleme çalışmaları çerçevesinde hizmet sunmaya devam ettiler. Komünlerin kurulmasıyla beraber, halk belediyeleri ve meclisleri, komünlerle ortak çalışmaya başladı. Eş başkanlık sistemi uygulanan halk belediyelerinde, hizmet komitelerinin neredeyse tamamında kadın çalışanlar da yer almaktadır. Halk belediyeleri, hem Yerel Yönetimler Konseyi'nden hem de TEV-DEM'den ekonomik destek alıyor.

Rojava'da aynı zamanda Efrîn ve Hesekê'deki Kürt-Arap Kardeşliği Meclisi ve Serêkaniyê'deki Halkların Kardeşliği Meclisi gibi, "Kardeşlik Meclisleri" de bulunmaktadır. Bu meclisler Rojava'da etnik ve dinî çatışmaların yaşanmaması için halklar ve inançlar arası ilişkileri güçlü tutmayı amaçlıyor. Özellikle cihatçı grupların hedef aldığı ve Kürtlerin,

Süryanilerin, Çeçenlerin ve Arapların bir arada yaşadığı Hese-kê, Serêkaniyê ve Til Temir gibi bölgelerde aktif çalışıyor. Bu tür meclislerin kurulması birçok açıdan önemli. Suriye rejiminin iktidarda ve Rojava'da hüküm sürdüğü dönemde halk birbiriyle daha ziyade okul, pazar, iş yeri gibi toplumsal alanlarda birarada olurken, halkı baskı altına alıp yasakladığı için toplumsal örgütlenme ve siyasi faaliyet yürütebilecek imkânlara sahip değildi. Kurulan ortak komünler ve meclisler, ortak bir şekilde yönetilen belediyeler ve inşa edilen kurumlar halkı birbirine yakınlaştırırken, günlük hayatta karşılaşılan sorunlarla birebir yüzleşme ve bu sorunları çözme pratikleri de geliyor.¹⁰

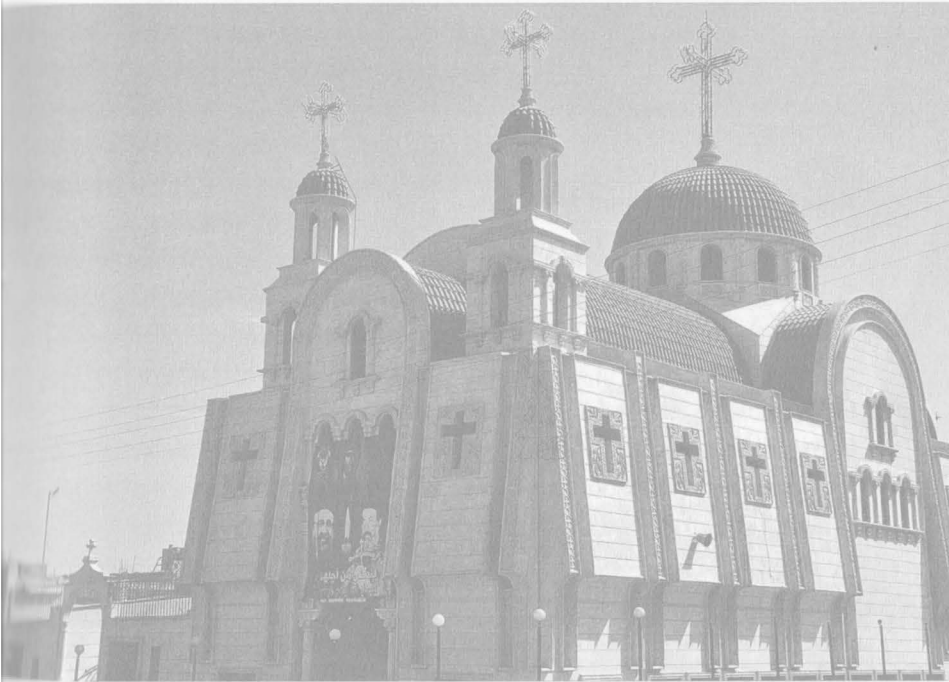
Halk evleri

Halk evleri, komünlere benzer yapılara sahip, fakat komünler kadar yaygın olmasa da mahalle düzeyinde karşılaşılan sorunların çözümünde, komünler ve halk belediyesi meclisleriyle ortak hareket eden birimlerdir. Halk evleri, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde yeni ve ortak bir geleceği inşa etmek, kültürel ve siyasi asimilasyonun etkilerini kırmak, bütün etnik ve dinî bileşenleri korumak ve birlikte yaşamak adına kurulan toplumsal örgütlenmelerdir (Altay, 2014). Cezîre Kantonu'nun çok kültürlü kentlerinden biri olan Dêrik Halk Evi üyesi Mihemed Salih bir demecinde halk evlerini şöyle tanımlıyor:

“Toplumsal sorunların yine toplumun ahlâki değerleri temel alınarak çözülmesi amacıyla kurulan ilk kurum *Halk*

10 Ortak bir şekilde inşa edilen ve yönetilen kurumlarda hangi etnik/dinî grubun ne kadar temsil edildiğine dair net bir istatistik yok fakat belediye eş başkanları ve konsey yardımcılarını gibi kurumlarda başkanlardan veya yardımcılardan biri Kürtse diğeri mutlaka başka bir etnik gruptan seçiliyor. Benzer şekilde kadın-erkek temsil oranı da yarı yarıya paylaşıyor.

Evi'dir. İsminden de anlaşılacağı gibi *Halk Evi* bütün halkların evidir. Kimliği, kültürü, dili ne olursa olsun, herkesin sorunlarını getirip özgürce tartışabildiği ve sonuç aldığı bir kurumdur. Nasıl ki bir evde aile bireyleri birbirine karşı saygılı davranmak ve kendi ev değerlerini korumak zorundadır, burada da yine aynı şekilde gelen kişiler *Halk Evi*'ni kendi evi gibi görüp korumak zorundadır. Yine bu şekilde, *Halk Evi*'ne gelen sorunları mahkemeye gitmeye gerek görmeden halletmek [amaçlardan biridir]. Bir başka amaç da, sorunlar halledilirken toplumun eğitilmesidir. Yani, hem halkın sorunlarını çözmek, hem de halka kendi sorunlarını çözen kurumun devlet ya da iktidar güçleri değil, kendi iradeleri olduğunu göstermek amaçlandı" (Botan, 2014a).

Dêrik'te Süryanilere ait bir kilise. Kapısına asılan fotoğraftaki papazların kaybedildiği söyleniyordu. Fotoğrafın altında "Onlar için dua edelim" ifadesi yer alıyor (1 Eylül 2014).

Mihemed Salih, aynı demeçte bu tür örgütlenmelerin Kürdistan toplumundaki tarihsel varlığından bahsediyor. Aileler veya aşiretler arasında sorunlar olduğunda, bu ailelerin veya aşiretlerin akıl insanları bir eve davet edilir ve sorunlarını müzakere ederek çözmeleri istenirdi. Mihemed Salih, bu geleneğin, PKK'nin 1980'lerden beri yürüttüğü halk çalışmalarıyla yeniden canlandığını ve bu temel üzerine, şimdi bütün Rojava bölgesinde halk evlerinin açıldığını, insanların toplumsal örgütlenmeye katıldığını belirtiyor (Botan, 2014b). Komünlerin yaygınlaşmasıyla beraber, halk evlerinin zamanla ortadan kalktığını görebiliriz, çünkü komünler hem daha yaygın hem de aslında, halk evinin görevlerini yerine getirecek kadar farklı alanlarda çalışma olanağına sahip. Rojava'nın dinamik yapısı, toplumun ihtiyaçları temelinde sürekli kendini yeniden örgütlenme olanağı sunuyor ve bu da, hızla değişen askerî ve siyasi duruma daha iyi adapte olma imkânı tanıyor.

Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi

Kadın Evi (*Mala Jinan*) olarak da bilinen Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi (*Navenda Zanist û Perwerdehiya Jinan*), Yekîtiya Star'a bağlı olan ve kadınların haklarının elde edilmesi ve korunması, demokratik bir toplum, özgür ve ekolojik bir yaşam örgütlenmesi adına çeşitli çalışmalar yürütmektedir (Botan, 2014b). Kadına yönelik her türlü şiddeti sonlandırmak, ekonomik ve ailevi sorunlarla başa çıkmak, boşanan kadınlara yaşayabilmeleri ve hayatlarını idame edebilmeleri konusunda yardım etmek, bu merkezin temel amaçlarındandır. Bunun yanında Rimêlan'da Kadın Eğitim ve Bilim Merkezleri'nin kadrolarının jineoloji, kadın tarihi, aile sistemleri ve kadın hakları alanında eğitim aldığı Kadın Akademisi de bulunmaktadır. Kadın Eğitim ve Bilim Merkezle-

ri, aynı zamanda kadınların karşı karşıya olduğu sosyal, siyasi ve ekonomik sorunların çözülmesine dair hazırlanan yasa tasarılarında, Kadın Konseyi'ne danışmanlık yapmaktadır. Kadın Eğitim ve Bilim Merkezleri'ne gelen kadınlar, yaşadıkları aile içi ya da toplumsal sorunları merkezdeki kadınlarla paylaşma imkânı bulurken, bu merkezlerde düzenlenen *doğal toplum*, *cinsellik*, *toplumsal cinsiyetçilik*, *kadın tarihi*, *Kürt tarihi*, *demokratik özerklik*, *meşru savunma*, *özel savaş* gibi bir ya da iki hafta süren eğitim devrelerine de katılabiliyor. Üstlendiği sorumluluk itibarıyla bu merkezler, bir yandan kadınların kendi varlıklarına ve tarihsel varlık süreç-

Yekîtiya Star'ın çağırısı üzerine 9 Ocak 2015'te Qamişlo'da bir araya gelen yüzlerce kadın, 9 Ocak 2013'te Paris'te katledilen PKK kurucularından Sakine Cansız, Kürt Hareketi Avrupa Gençlik Çalışanı Leyla Şaylemez ve KNK Diploması Komitesi Üyesi Fidan Doğan'ın ölüm yıl dönümünde yaptığı bir yürüyüş kortejinden.

lerine dair kolektif bir farkındalık geliştirirken, diğer yandan da kadınlar arası dayanışma ağı kurmayı ve bu ağı geliştirmeyi amaç ediniyor. Merkezdeki çalışmalara katılan kadınlardan biri verdiği bir demeçte “bazılarının gölgesinde yaşayarak ve onlardan medet umarak elimize hiçbir şey geçmez. Bunun bilincinde olup, kendi kendimizi [güçlendirip mücadelemizi] yükseltmemiz gerekiyor” (*Yeni Özgür Politika*, 2012) derken, aslında kadınların kendi kaderlerini erkeklerle veya özerk yönetimin inisiyatifine bırakmadan hem askerî hem de toplumsal örgütlenmeyi geliştirerek, yaşamın her alanına aktif bir şekilde katılmayı ve karar alma süreçlerine eşit bir şekilde ortak olmayı benimsediklerini net bir şekilde gösteriyor.

Kadın Savunma Birlikleri olan YPJ’nin, Asayîş gücü içerisinde Kadın Asayîş’inin (*Asayîşa Jinê*) kurulması ve son olarak Öz Savunma Güçleri’nin (*Hêzên Xweparastina Cewherî*) içerisinde kadın birimlerinin bulunması, kadınların toplumsal örgütlenmelerini motive ederken, onların devamlılığına da garantör olabiliyor. Bir YPJ savaşıncısına göre, sadece kadınların yer aldığı sivil ve askerî örgütlenmelerin kurulmasının altında yatan nedenlerden biri, erkeklerin karışık birliklere liderlik etmesinden, kadınların kendi örgütlenmelerine bizzat liderlik etmek istemesi ve kendi birliklerini yönetmeyi öğrenmek istemeleridir (Schmidinger, 2015: 206). Savaş bittikten sonra, kadınların yine bu şekilde toplumsal, siyasi ve askerî alanda aktif olmaya devam edip etmeyeceği veya demokratik özerk yönetimin veya genel olarak toplumun, kadınları eskisi gibi baskı altına alıp almayacağı merak edilen konulardan biri oldu hep. Bu soruya PYD Eş Başkanı Asya Abdullah şöyle yanıt veriyor: “Şu an [bir] savaş yaşıyoruz ve kadınlar bu savaşın askerî tarafına katılmalı. Kadınlar her zaman zayıf ve politikayla ilgilenemez olarak görüldü. Ama şimdi savaşçı olarak varlar [ve] Rojava’yı koruyorlar.

Sadece erkekler savaşırsa, savaştan sonra da onlar [erkekler] savaşmış oldukları için istediklerini yaparlar” (a.g.e.: 214). Sanırım Asya Abdullah’ın bu yanıtı Rojava’daki kadınları, ci-hatçı askerî saldırılar bittikten sonra, nasıl bir mücadele alanının beklediğine dair önemli bir ipucu vermektedir.

Birlikler (veya sendikalar)

Rojava’da “birlik” ismiyle örgütlenen ve sendika diyebileceğimiz çok sayıda sivil toplum örgütü var. Mevcut birliklerin birkaçı hariç, geriye kalanların tamamı Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’nin ilanından sonra kuruldu, çünkü o zamana kadar Suriye rejimi böyle bir girişimi yasaklıyor veya suç sayıyordu. Sosyal bilimci Schenk’e göre, “sendikalar, sadece iş alanında değil, aynı zamanda toplum içinde de yerel, ulusal veya küresel olarak demokrasi için hep önemli bir güç olmuştur” (Schenk, 2012: 7). Rojava’da kurulan sendika ve birlikler de örgütlenme yoluyla, farklı toplumsal grupların haklarını elde etme ve koruma mücadelesi verirken, demokratik bir yönetim için de özerk yaşamın inşasına katkı sunmayı amaç ediniyorlar. Savaş ve sınırların getirdiği kısıtlamalar nedenleriyle, henüz ulusal veya uluslararası bağlamda bir çalışma ağına ve demokratikleştirme gücüne sahip olamamışsa da, temel perspektif bunu esas alıyor. Rojava’daki sendikalar, ayrıca demokratik özerk yönetimi denetleme, ona perspektif sunma ve ihtiyaç duyulduğunda özerk yönetimin aldığı kararları veto etme ve yeniden düzenlenmesini sağlama haklarına sahipler. Mevcut kapitalist düzende sendikalar, siyasi idareye karşı, güçleri oranında işçilerin çalışma saatleri, maaşlar ve grevler gibi temel konularda mücadele verirken, Rojava’da sendikalar ve birlikler idareye yön veren temel aktör konumundalar. Cezîre Kantonu Şoförler Sendikası, Rojava İşçiler Sendikası, Efrîn Kantonu Emlak-

çılar Sendikası, Rojava Öğretmenler Birliği, Rojava Öğrenciler Birliği, Rojava Demokratik Gençler Birliği, Rojava Gazeteciler Birliği, Özgür Basın Birliği, Rojava Avukatlar Birliği, Rojava Eczacılar Birliği ve Rojava İşçiler Birliği, Rojava'da özerkliği takiben kurulan ve oldukça aktif çalışmalar yapan sendika ve birliklerdendir.¹¹

Rojava'daki bütün bu sendika ve birlikler, çalışma izinlerini Toplumsal İşler Konseyi'nden alıyor ve Rojava'da faaliyet yürütürken Rojava Toplumsal Sözleşmesi'ne bağlı kalmak zorundalar. Sendikalar ve birlikler, bazı çalışmalarda aynı alanda faaliyet gösteren Rojava Demokratik Özerk Yönetimi Konseyleri ile bazı projelere ve çalışmalara ortak oluyorlar. Örneğin, gençlik alanında yapılan bazı projelerde, Rojava Demokratik Gençler Birliği ile Gençlik ve Spor Konseyi birlikte çalışmalar yürütüyor. Bununla beraber, birliklerin veya sendikaların alacağı kararlara bağlı olarak yapılarında değişikliğe de gidebiliyorlar. Örneğin, Efrîn Kantonu'ndaki Sanayici Birliği aldığı bir kararla, adını Sanayici ve Zanaatkârlar Komünü olarak değiştirirken, tüzüğünü de komün örgütlenmesini esas alarak yeniden düzenledi (ANHA, 2015). Yine Efrîn Kantonu'nda Ekim ayında İslâm ve Êzidîlik dinlerine mensup kadın ve erkeklerin katılımıyla Dinî İşler Birliği kuruldu. Birlik, aldığı kararlar çerçevesinde, farklı dinlere mensup insanlar ve toplumlar arasında birlikteliğin sevgi, hoşgörü, saygı ve kardeşlik ekseninde güçlendirilmesini ve

11 Bu çalışmanın alan araştırması yapılırken adı geçen birlik ve sendikaların büyük bir kısmı henüz kurulmamıştı. Dolayısıyla bu çalışma üye sayıları gibi detaylı bilgiler sunamamakta. Fakat yukarıda da bahsedildiği gibi, Rojava'daki birlik ve sendikaların kendilerini ilgilendiren alanlarda Demokratik Özerk Yönetimin uygulamak istediği politikaları belirleme ve karar alma süreçlerine müdahil olması söz konusu. Bunun en somut örneği Yekîtiya Star'ın Kadın Konseyi'nin ve Öğretmenler Birliği'nin de Eğitim Konseyi'nin aldığı kararlara ve önerdiği yasa tasarılarının şekillenmesine müdahil olmasıdır. Bu ilişki, çıkarılan her yasada, bu birlik ve sendikaların taleplerinin ve önerilerinin yer almasına olanak sağlarken, sivil toplum örgütlerinin genel siyasi idareye ortak olmasını mümkün kılmaktadır.

yardımlaşmayı pekiştirecek pratiklerin uygulanmasını esas alacağını açıkladı (ANHA, 2015). Dinler ve mezhepler arası çatışmaların yoğun olduğu bir coğrafyada, “mezhep savaşı” olarak da nitelenen bir çatışmanın ortasında, Rojava’da böyle bir çabanın olması, elbette toplumsal barışın inşası adına önemli bir adımdır. Fakat, ANHA’nın haberinde, bu birliğe Efrîn’in Mabeta bölgesinde yaşayan ve nüfusu on beş bine yakın Alevinin¹² temsilcilerinin katılıp katılmadığı hakkında bir bilgi yer almıyor. Böylesi bir birliğe Alevilerin dahil edilmesi, şüphesiz birliği kuruluş amacı ve pratikleri açısından daha anlamlı ve tutarlı kılabilir. Efrîn Kantonu Başkanı Hêvî Îbrahîm, Alevi bir Kürt’tür ve Suriye’de mezhepçi şiddetin yaşandığı bir dönemde, Efrîn’de insanların hâlâ barış içinde birlikte yaşadığının, Sünnilerin, Şiilerin, Ezidîlerin ve Alevilerin birbiriyle sorun yaşamadan var olabildiğinin altını çiziyor (Schmidinger, 2015: 219). Rojava yönetiminin seküler bir yapıya sahip olması, farklı dinler ve mezheplerin baskı ve şiddete maruz kalmadan yaşayabilmesine olanak sağlıyor. Fakat dönem dönem pratikte bazı sorunlarla karşılaşıldığı durumlar da yaşanıyor. Bu sorunların ne olduğuna dair daha detaylı bilgiler “Rojava’da Karşılaşılan Zorluklar ve Muhtemel Sorunlar” başlıklı bölümde sunulacaktır.

Akademiler

YPG, YPJ ve Asayîş’e bağlı olan akademiler dışındaki bütün akademiler, halk eğitim kurumlarıdır ve daha ziyade sosyal bilimler alanında eğitim verirler. Eğitim geçmişine bakılmaksızın, bütün yurttaşlar bu akademilerde eğitim alma

12 Rûdaw’ın bir haberine göre Efrîn bölgesinde yaşayan Alevilerin neredeyse tamamı Kürt ve Bektaşidir ve sanıldığının aksine Suriye rejimine değil, Suriye muhalefeti ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’ne destek verirler. Rûdaw, 28 Eylül 2014, “Elewiye Efrîne”, <http://rudaw.net/kurmanci/kurdistan/2808201416>.

hakkına sahiptirler. Akademilerde eğitim alanlar, genellikle üç aylık devreler şeklinde süren ve Ortadoğu, Suriye ve Kürdistan tarihi, güncel siyasi gelişmeler, demokratik ulus ve demokratik özerklik, insanlık tarihi, jineoloji ve kadın tarihi alanında verilen derslere katılıyorlar. Eğitim materyalleri çoğunlukla Öcalan'ın Kürtçe ve Arapçaya çevrilen makalelerini ve AIHM'e sunduğu savunmalarını esas alıyor.¹³ Ayrıca, TEV-DEM ve Yekîtiya Star da bu akademilerde kullanılmak üzere bazı broşürler, kitapçıklar ve yayınlar hazırlıyor. Akademilerde ders verenler, bazen de kendi ders materyallerini kullanıyor.

Rojava'nın ilk üniversitesi olarak bilinen ve 2 Eylül 2014'te açılan Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi ile Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi ve Celadet Bedirxan Tarih, Dil ve Edebiyat Akademisi Qamişlo'da kurulan ilk yüksek eğitim kurumlarıdır. Bunların yanında Rimêlan'da Kadın Akademisi ve birkaç şehirde kurulan Nûrî Dêrsimî Düşünce Kurumları da toplumsal eğitim alanında aktif çalışan kurumlar arasında yer alıyor. Ayrıca Cezîre ve Efrîn'de birçok kentte, ilköğretimde görevlendirili-

13 Milliyet, 2013'te yayınladığı "Kenya'dan İmralı'ya 14 yılın öyküsü" başlıklı bir haberde, Abdullah Öcalan'ın İmralı'da kaldığı 14 yıl boyunca 2.300'e yakın kitap okuduğunu yazıyordu. Savunmalarında, özellikle tarih, mitoloji ve felsefe üzerine yapılan çalışmalara referanslar veren Öcalan, güncel toplumsal, siyasi ve ekonomik gelişmeleri de bu kaynaklar ve kendi değerlendirmeleri üzerinden tarihsel bir çerçevede anlatır. Eğitim materyali olarak sadece Öcalan'ın kitaplarının okutulmasına eleştirel bir yaklaşım geliştirmek mümkün. İnsanların günlük hayatta veya kısa veya uzun vadede karşılaştığı olayları, olguları, sorunları sadece bir kaynak etrafında tanımlamasının, anlamasının ve çözmeye çalışmasının öğretilmesi zamanla bu kaynağın "tek otorite, tek doğru" olarak algılanmasına neden olabilir. Fakat Rojava'da demokratik özerklik büyük oranda Öcalan'ın toplumsal, siyasi, ekonomik, askerî ve eğitim alanlarına dair yaklaşımlarını esas aldığı için başka kaynakların (da) okutulmasını beklemek, en azından özerkliğin yeni inşa edildiği bir dönemde, biraz gerçekçi olmayabilir. Zamanla alternatif eğitim kurumlarının açılmasıyla beraber Öcalan dışında farklı kaynaklara başvurulduğunu görmemiz mümkün fakat Öcalan'ın eğitim kurumları aracılığıyla insanların kendilerini, toplumu ve dünyayı nasıl algıladıklarına büyük oranda etki ettiğini söylemek mümkün.

Nûrî Dêrsimî Düşünce Kurumu Serêkaniyê Şubesi, Şehit Rûstem Cûdî Akademisi
(25 Ağustos 2014).

len öğretmenlerin yetiştirilmesi için Eğitim Bilimleri Fakülteleri kuruldu.

Rojava'daki akademiler, aynı zamanda kanton hükümetinin kurumlarında, belediyelerde ve Asayiş'te çalışan görevliler, komün, halk evi ve halk meclisi çalışanları için de bir dizi eğitim devreleri organize ediyor. Bu eğitim devrelerinin amacı, halkın örgütlenmesinde görev alan insanların demokratik özerk sistemi anlamasını sağlamak, demokratik ulusun inşasına katkı sunmalarına yardımcı olmak, farklı aidiyetlere sahip insanların bir arada nasıl yaşayacağını ve halkla ilişki kurulurken nasıl bir yaklaşım içinde olunması gerektiğini öğretmek. Komünlerden, halk evlerinden ve halk meclislerinden katılanlar, benzer eğitimleri kendi komünlerinde vermekle görevlendiriliyor. Böylece, toplumun kendi kendini eğitime ihtiyacı da bu yerel örgütlenme ile sağ-

lanıyor. Bazıları, bu akademilerde kalıp öğretmen olarak çalışıyor. Akademide ders verenlerin herhangi bir diploma ya sahip olması gerekmiyor. Yukarıda bahsedilen konularda kendini eğitmiş ve akademinin yapacağı çalışmalara katkıda bulunmak isteyenler, akademi öğretmenleriyle yapılan bir mülakat ve değerlendirme sonrasında yeterli bulunursa, akademinin bir kadrosunda işe alınıyor.¹⁴

Farklı akademilerde jineoloji dersi veren Dorşîn Akîf bir demecinde akademilere ve eğitime dair şu ifadeleri dile getiriyor:

“Akademi eğitimleri, toplumsal yaşamın inşasına dönük, öncü kadro inşası ve toplumsal değişim-dönüşüm eğitimlerini kapsıyor. Bu eğitimlerde temel alınan perspektif, demokrasi, eko-ekonomi ve cinsiyet özgürlüğü paradigmasıdır. Ulus-devletin geliştirmiş olduğu eğitimin dışında bir sistemimiz var. Daha çok bilginin, bilimin inşa edildiği yere, yani topluma geri verilmesi esas alınıyor” (Aydın, 2014).

Akîf’in tanımladığı gibi akademiler, mevcut olan akademik alanın sunduğundan farklı bir yapı ve içerikte eğitim

14 Akademideki ilk öğretmenler daha önce Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi’nde (SBA) görev alanlardan oluşuyordu. Tıpkı Maxmûr’dan gelip Rojava’da ilk Kürtçe dil eğitimi veren öğretmenler gibi Medya Savunma Alanları’nda 2004 yılında kurulan Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi’nde görevli olanların Rojava’da kurduğu ve ilk eğitimleri verdiği bu akademilerde, kısa bir süre sonra Rojavalılar arasında bu akademilerde ders verecek kadrolar yetiştirildi. Söz konusu akademilerde çalışacakların Abdullah Öcalan’ın sosyal bilim anlayışına aşina olması ve bu anlayışı daha yakından öğrenmeye ve öğretmeye kararlı olması öğretmen alımı için yapılan mülakatlarda en fazla dile getirilen beklentilerdendir. Aday öğretmen bu beklentiye karşılayacağını beyan ederse öncelikle öğretmen adayların katıldığı yoğun bir eğitim sürecinden geçiriliyorlar ve başarılı olmaları durumunda öğretmen olarak çalışmaya başlıyorlar. SBA’ya dair daha detaylı bilgi için akademi çalışanları ile yapılan röportajlara bakabilirsiniz: “Bir Yol Daha Var: Sosyal Bilimler Akademisi” (Yeni Özgür Politika, 24 Ekim 2013. <http://www.yeniozgurpolitika.eu/index.php?rupel=nuce&id=25190>) ve “Geleceğe ışık tutan bir çalışma” (Yeni Özgür Politika, 25 Ekim 2013. <http://yeniozgurpolitika.info/index.php?rupel=nuce&id=25221>).

sunulmasını planlıyor. Farklı deneyimlere ve birikimlere sahip insanların katılımı oldukça yüksek ve bu, akademilerde daha güçlü bir çaba harcanmasını gerektiriyor. Özerk yönetim yakın bir dönemde kurulduğu için, hızla gelişme potansiyeline sahip, fakat toplumsal destek olmadan başarılı olmayacağı bir aşamada bulunuyor.

Rojava'da akademiler, tıpkı bazı sivil toplum örgütleri gibi, ihtiyaç duyulduğunda kendileriyle aynı alanlarda çalışma yürüten kanton konseyleriyle ortak hareket ediyor. Örneğin, Cezîre Kantonu Adalet Konseyi, Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi ile birtakım ortak projeler yaptı. Adalet Konseyi Başkanı Ebdulhemîd Bekîr, Cezîre Kantonu'nda halk mahkemelerinin açılmasında etkili olan faktörleri şu ifadelerle anlatıyordu:

“Devrim gerçekleşince, halk için bir şeyler yapmamız gerekiyor diye düşündük. Bir Adalet Divanı kuruldu. Bu divan, kimin yargıç, kimin mahkeme üyesi olacağına karar verdi. Eğitim de verdiler, hâlâ da akademide [Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi] eğitim devam ediyor. Nasıl çalışacaklarına dair eğitim alıyorlar. Büyük bir kısmı avukat. Birçoğu bizim buradaki avukatlardandır. Diploma sahibi olmayan insanları da aldık. Toplumsal adalet için çalışabilecek, halk arasında saygı gören, halk arasındaki sorunların çözümünde yer almış insanları da aldık mahkemelere. Mahkemelerimizde toplumsal adaletin var olmasını istedik” (Dirbêsiyê, 21 Ağustos 2014).

Rojava'da özerklik inşa edildiği dönemde ihtiyaç duyulan alanlarda deneyim sahibi, ‘profesyonel’ insanlar yeterince ol- saydı, akademilerde görevlendirilenlerin profillerinde durum belki biraz farklı olabilirdi; ancak böyle olmaması bir yandan bazı sıkıntılara yol açarken, diğer yandan kendi imkânları çerçevesinde deneyim sahibi olmayan insanların dahil edil-

Dêrik'teki halk mahkemelerinden biri. Masada cam bölmenin içinde Kur'an var. Kutsal kitaplar üzerine yemin etmek isteyenler için, mahkemelerde Kur'an, İncil ve Êzidîlerin kutsal kitabı Mishefa Reş bulunduruluyor (1 Eylül 2014).

mesiyle, daha önce bu alanda çalış(a)mamış insanların görevlendirilmesi onlara hem gelir hem de deneyim elde etme açısından bir imkân sağlıyor. Fakat bu durum eğitim alanında bazı ciddi sorunlarla karşı karşıya kalındığını veya yakın zamanda kalınacağı gerçeğini değiştirmiyor. Örneğin farklı kaynakların kullanıl(a)mıyor olması analitik ve eleştirel düşünmenin gelişmemesine, eğitim kurumlarında görev alacakların belirli bir politik yaklaşıma sahip veya bu politik yaklaşımı edinmeye hazır olmasının beklenmesi, öğretmenlerin 'belirli bir siyasi anlayışa veya ideolojiye sahip' olmasına ve eğitim kurumlarının fiziksel yapısının dönüştürülmesinde yaşanan sorunlar amacına uygun eğitim kurumlarının inşa edilememesine yol açabilir. Demokratik Özerk Yönetim'de Kürtçenin ve Süryanicenin resmi dil olmasıyla beraber hayatın her

alanında Kürtçe ve Süryanice okuyabilmek ve yazabilmek bir zorunluluk haline geldi. Bu nedenle Kürtlerin ve Süryanilerin kendi anadillerinde okuyabilme ve yazabilmesi için yoğun bir çalışma yapıldı fakat hâlâ yazışmaların önemli bir kısmı sadece Arapça yapılıyor. Bu da ister istemez akademilerde ve diğer kurumlarda çalışmaların Kürtçe dilinde yapılması konusunda verimliliği ve erişilebilirliği kısmen azaltıyor.

Şehit Aileleri Kurumu

Şehit Aileleri Kurumu, savaşta yaşamını yitiren YPG, YPJ, Asayiş ve Sutoro üyelerinin aileleriyle dayanışma için çalışmalar yapıyor. Bütün kentlerde bu kuruma bağlı birimler var. PKK gerillası iken yaşamını yitirenlerin aileleri de, bu kurumlar aracılığıyla oluşturulan toplumsal dayanışma ağında toplumsal ve maddi destek alıyorlar. Kurum üyeleri düzenli olarak aileleri ziyaret ediyor ve anma etkinlikleriyle ailelere destek oluyorlar (Azadiya Welat, 2014). Bunun yanında TEV-DEM Şehit Aileleri Kurumu'na üye ailelere, yakacak, gıda ve giyecek yardımı da sağlıyor. YPG, YPJ ve Asayiş içerisinde farklı etnik gruplardan üyeler de olduğu için, Şehit Aileleri Kurumu sadece Kürt veya Süryani aileleri ile değil, yaşamını yitiren Arap, Çeçen ve YPG'ye farklı kıtalardan katılan savaşçıların aileleri ile de dayanışma ağı geliştiriyor. Şehitliklerde yapılan cenaze törenlerinde veya anmalarda, genellikle Kürt, Süryani, Arap ve Çeçen aileler bir arada bulunuyor. Cenaze törenleri ve anmalar insanların acılarının paylaşılması ve toplumsal desteğin yanı sıra, halklar arasında ortak bir hafızanın inşa edilmesini de beraberinde getiriyor. 20. yüzyılın başlarında, Ermenilerin ve Süryanilerin katledilmesi ve Suriye Arap ulus-devletinin kurulmasından sonra, başta Kürtler olmak üzere bütün azınlıkların uzun yıllar boyunca hem toplumsal hem de devlet ek-

senli askerî şiddete maruz kalması, bir düşmanlaşma-ayrışma hafızası inşa ederken, özellikle 2012'den sonra halklar arasında hem askerî hem de toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan dayanışmanın gelişmesiyle beraber barışma-birleşme hafızası inşa ediliyor. Bu inşa sadece Rojava'da değil, Suriye'nin Kürtlerin yaşadığı diğer bölgelerinde de gerçekleşiyor. Hem Suriye rejiminin, hem muhaliflerin hem de cihatçı grupların saldırılarının yaşandığı Halep'te bir arada yaşayan Arap, Türkmen ve Kürtler, kendilerini savunmak için ortak savunma birlikleri kurdular (DIHA, 2015). Benzer şekilde Rojava'da ve Rojava dışında kalan bölgelerdeki Kürt, Arap, Süryanilerden oluşan on üç askerî/silahlı grup birlikleri birleşerek 15 Ekim 2015'te Demokratik Suriye Güçleri'ni kurdu. Bunun gibi birçok duruma rastlamak mümkün ve Suriye'de farklı halklar belki de ilk kez, temelde varlığına yönelik ortak bir tehdide karşı mücadele etmek adına da olsa, bu kadar yakın ilişki kurma imkânı buldu.

Ulus-devletin, milliyetçilik ve mezhepçilik eksenli ilk hafıza inşasına karşı özerk yönetimin, eşitlik ve adalet eksenli ikinci hafıza inşası Rojava'da, özellikle de Cezîre Kantonu'nda, farklı kimlik ve geçmişlere sahip bu kadar farklı toplumsal grubun nasıl bir arada yaşadığını kısmen açıklıyor. Elbette, insanların savaş ortamında birbirlerine ihtiyaç duyması da böylesine bir hafızanın inşasını mecbur kılmış olabilir, ama savaş sadece Rojava'da yaşanmıyor. Suriye'nin diğer bölgelerinde bu şekilde bir hafıza inşasının pek de ortaya çıkmadığını görmek mümkün.

Barış ve uzlaşma komiteleri/heyetleri

Toplumsal barışın inşası, kriz durumlarında ve çatışma sonrası süreçlerde kabul edilebilir, sağduyuya dayalı ve uzlaştırıcı çözümler sunmaya imkân tanır. Toplumsal barışı ger-

çekleştirmek, siyasetçilerin, yerel yöneticilerin ve seçilmişlerin ötesinde bir toplumsal kesimin çabasını gerektirmektedir. Bütün ulus-devletlerde eksik olan bu toplumsal kesimin boşluğu, Rojava'nın il, ilçe, köy ve mahallelerinde kurulan halk evlerinde ve komünlerde örgütlenen, barış ve uzlaşma heyetleriyle dolduruluyor. Bu heyetlerin temel amacı, toplumun kendi davalarını veya sorunlarını mahkemeye gitmeden, avukata, hâkime veya savcıya gerek duymadan,¹⁵ uzlaşma esasına göre çözebilmek. Bu heyette yer alanlar ya gönüllü insanlar ya da seçimle bu heyet içerisinde çalışmalara katılıyorlar. Gönüllü olanların çoğu Rojava'da özerk yönetimin inşasından önce zaten toplumla sıkı bir ilişki içerisinde olan, çoğu kanaat önderi ve toplumun saygı duyduğu, vicdanına ve tecrübelerine güvenilen insanlar. Halkın, kendi sorunlarını rejim mahkemelerinde aylarca beklemeden, rüşvete bulaşmadan, yolsuzlukla ve adil olmayan taraflı kararlara razı olmaya mecbur kalmadan; toplumsal uzlaşmayı esas alıp, sorunlarının en kısa zamanda ve adil bir şekilde çözüleceğine dair olan inançları, bu heyetlere başvuruyu arttıran faktörler arasında yer almaktadır. Borç, mal-mülk alım-satımı, miras davaları, aile içi (çoğu zaman kadına yönelik) şiddet gibi davalar, uzlaşma heyetlerine en fazla gelen davalar arasında. Rejim mahkemeleri hâlâ varlığını korumakta, fakat halkın ısrarla uzlaşma heyetlerini tercih etmesinin sebebi nedir? Yüzlerce dava mahkemelere götürülmeden nasıl çözülüyor?¹⁶ Halk barış ve uzlaşma heyetinin ilkelerine, önerilerine veya kararlarına nasıl ikna oluyor? Barış ve Uz-

-
- 15 Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi çalışanlarından Baran Baran'a göre, "kendi sorunlarını çözebilmesi için toplumun, yüzlerce sayfalık kitapları, yıllarca üniversitelerde okuyup ezberleyen avukatlara, hâkimlere ve savcılara ihtiyacı yok. Halkın ihtiyaç duyduğu adalet, o kitaplarda yazılmıyor"
- 16 Cezîre Kantonu'nun Dêrik kentinde yer alan Koçerat bölgesinde, bazıları yirmi yıl süren 300 dava Barış ve Uzlaşma Heyetleri tarafından çözüldü (Mîrza, 2015).

laşma Heyetlerinin çalışma ilkeleri, bu sorulara büyük oranda yanıt vermektedir, bu yüzden bu ilkelerden bahsetmek konuyu anlamamıza yardımcı olabilir.

Bariş ve uzlaşma heyetlerinin ilkeleri:

- Tarafların önyargısız bir şekilde dinlenmesi: Bariş ve Uzlaşma Heyetleri, kendilerine gelen şikâyetler üzerine tarafları halk evine davet ediyorlar. Taraflardan biri gelmezse, Bariş ve Uzlaşma Heyeti, tarafları dinlemek için mutlaka o kişiye/kişilere ulaşıyor. Bunun için gerekirse ev ziyareti yapılıyor ve uzlaşının sağlanması, çözüme ulaşılması için mutlaka tarafların şikâyetleri, talepleri ve ihtiyaçları tespit ediliyor. Bu çalışmalar esnasında, uzmanlardan veya özellikle dava konusu olmuş konularda çalışan, tecrübeli kişilerden de yardım alınıyor. Örneğin, kadına yönelik şiddet davalarında Yekîtiya Star veya Kadın Bilim ve Eğitim Merkezi'nden yardım talep ediliyor. Burada kadınlara hem sosyal destek sunuluyor, hem de talep ettiği durumlarda fiziksel şiddetten korunması için adımlar atılıyor.
- Taraflara çözüm önerilerinin sunulması: Heyet, tarafları dinledikten ve uzman veya tecrübeli kişilerin de fikirlerini aldıktan sonra, her iki tarafı da uzlaşmaya ikna edecek, ama aynı zamanda hiçbirinin zararına olmayacak bir çözüm önerisiyle taraflarla yeniden görüşüyor. Örneğin, borç davasıyla ilgili bir kararda, borcun nasıl ödeneceğine dair bir öneri sunulurken, borçlunun mevcut ekonomik koşullar gereği ödemeyi tek seferde yapamaması halinde, alacaklının taksitli ödemelere razı edilmesi, sunulan önerilerden biri.
- İkinci defa önerilerin sunulması: Taraflar sunulan önerilere razı olmazlarsa, heyet talepleri tekrar dinliyor ve

ikinci defa çözüm önerisi sunmak için tarafların bulunmadığı bir odada toplanıyor. Alınan karar veya çözüm önerisi bir kez daha taraflara sunuluyor. Uzlaşma çıkmazsa, heyet davayı Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin mahkemelerine sevk ediyor. Mahkemeye gidip gitmeme kararı, tarafların inisiyatifindedir. Fakat, taraflardan biri mahkemeye götürülmesinde ısrar ederse, dava mutlaka mahkemede de görülüyor ve orada alınan kararın yaptırımı gerçekleşiyor.

- Mahkemeye gitmeden sorunların çözülmeye çalışılması: Uzlaşma heyetleri, mümkün olduğu kadar davaları mahkemeye göndermemeye çalışıyor. Bunun ise çeşitli sebepleri var. Birincisi, mahkemenin uzlaştırmadan ve her iki tarafı da ikna ve memnun edecek bir karar vermek yerine, yaptırımı esas alarak, aslında ikisinin de yararına olmayan kararlar vermesidir. Örneğin, aile içi şiddet davalarında eşine şiddet uygulayan erkeğin mahkemede yargılanıp tutuklanması, kadın üzerindeki şiddete fiziksel olarak son verebilir, fakat kadının ve erkeğin yaşadığı sorunları çözmeye yetmeyebilir. Kadının bir başkasına gerek duymadan, kendi yaşamını idame edebilmesinin olanakları var olmadığı müddetçe, bu tür davaları hapis cezasıyla veya boşanmayla sonuçlandırmak, toplumda boşanma oranlarını arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Kaldı ki boşanma durumunda veya erkeğe hapis cezası verildikten sonra, kadınların yaşadığı sorunların tamamen çözüldüğünü, şiddetin son bulduğu söylemek mümkün değil. Uzlaşma heyetinin bu tür davalarda amaçladığı ise, daha çok kadın üzerindeki şiddeti Yekîtiya Star, Kadın Bilim ve Eğitim Merkezi ve Kadın Asayışı'nin yardımıyla bir an önce sonlandırmak, sorunların çözümü için diğer toplumsal örgütlenmelerden yardım talep etmek esasına

dayanmaktadır.¹⁷ Elbette bunun için tarafların uzlaşmaya açık olması gerekmektedir, aksi takdirde taraflar davanın boşanmayla sonuçlanmasını istiyorsa, dava mahkemeye gönderilmektedir (Yeni Özgür Politika, 2015). Diğer bütün davalarda da aynı yol izlenmektedir. Uzlaşma heyetleri en son çare olarak mahkemeleri seçmektedirler.

Bu yöntem Toplumsal Uzlaşma'nın doğasına veya Rojava'da gelişen Kadın mücadelesinin amacına aykırı mıdır? Barış ve Uzlaşma Heyetleri ve Demokratik Özerk Yönetimin mahkemelerinin bu yaklaşımının kadını pasifize eden bir yanı olduğu da söylenebilir. Örneğin şiddet veya baskı gören kadının eşiyle veya ailesiyle yeniden barıştırılması veya uzlaştırılması, yeniden bir arada yaşaması konusunda ikna edilmesi, kadının iradesini kısıtladığı ve bu nedenle özgürlüğüne ket vurduğu bir durumla karşı karşıya kalmasına sebep olabiliyor. Yekîtiya Star üyesi Henîfe Hisên, kadınların sorunlarını ele alma, çözme ve kadınların hak ve özgürlüklerini garanti alma konusunda izlenen yöntemlere dair sunulan eleştirileri kabul ediyor ve bunun nedenini şöyle açıklıyor: "...pratikte halen problemler yaşanıyor halen geri, geleneksel, feodal, cinsiyetçi yaklaşımlar var. 'Eski yaşam tarz ve alışkanlıklarımızla da yeni sistem içerisinde yaşayabiliriz'

17 Kadınların maruz kaldığı şiddetin sonlandırılması için adı geçen kurumlar ile kadın ve kadına şiddet uygulayan kişi arasındaki ilişki sürekli kılınmaya çalışılıyor. Örneğin şiddet gören kadınların Yekîtiya Star kurumlarına gelmesi veya Yekîtiya Star üyelerinin kadını sık sık ziyaret etmesi temelinde bir nevi 'gözetleme' veya 'denetleme' mekanizması geliştiriliyor. Ayrıca Kadın Konseyi'nin Toplumsal Sözleşme Yasama Meclisine ve kabul edilen 27'inci Yasa mahkemelerinde kadın kurumlarından bir temsilcinin mahkemeye danışmanlık yapmakla görevlendirileceğini zorunlu kılmaktadır. Bu yasayla mahkeme sürecinde kadın üzerinde kurulabilecek baskının engellenmesi ve kadının kendini savunabilmesinin önü açılmış oluyor fakat pratikte bunun ne kadar uygulandığı konusunda bir fikir sahibi olmak ancak yerinde yapılacak gözlem ve incelemelerle açığa çıkarılabilir.

şeklinde zayıf, geri yaklaşımlar var. Çünkü halen cins bilinci, cins mücadelesi yeterince [benimsenmiş] değil. Kadındaki bilinç yetersizliği, karşı cinste de olumsuz yansımalarla neden olabiliyor.”¹⁸ Henîfe Hisên’in bu ifadeleri BUK’un aldığı bazı kararların aslında ‘geçiş dönemi’ olarak da tanımlanabilecek bu ‘sancılı sürecin’ parçası olduğuna işaret ediyor. Bununla beraber, özellikle 2015 yılından sonra Yekîtiya Star çatısı öncülüğünde kadınların üretime ortak olması ve kendi taleplerini karşılaması için bir çok kadın kooperatifi kuruldu. Bu şekilde belki kadının eşinden veya ailesinden gördüğü şiddet, baskı ve zorlamalara ekonomik imkanları kısıtlı olduğu için katlanmasına gerek kalmadan, kendisine özgü toplumsal ve ekonomik bir alana katılma olanağı bulabiliyor. Bunu bütün kadınlar yapabiliyor veya bütün kadınların bu olanaklara erişimi var demek şimdilik biraz zor zira Kadın Konseyi de bu konuda henüz tam bir başarı sağlanamadığını kabul ederken hem kadında, hem de erkekte olumlu yönde bir dönüşüm olduğunu ifade ediyor.¹⁹

Bazı davalarda tarafları barıştırmak, uzlaştırmak ve çözüme ikna etmek aylar hatta yıllar alırken, bazıları ise birkaç gün içerisinde çözülebiliyor. Taraflardan biri davayı mahke-

18 Henîfe Hisên’in Yeni Özgür Politika’da yayınlanan bir röportajında, Rojava’da kadın mücadelesine dair olumlu ve olumsuz yanlarıyla ele alınan en temel ve kritik değerlendirmeleri görmek mümkün. Söyleşinin tamamını okumak için bakınız Sozdar Dersim, “Rojava Kadın Devrimi’nin Şifreleri,” *Yeni Özgür Politika*, 24 Aralık 2015. <http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&id=49660>.

19 Bu çalışma için yapılan görüşmede Kadın Konseyi Başkanı Emîna Umer, Demokratik Özerk Yönetimin henüz yeni bir deneyim olduğunu ve sorunların adım adım çözüme kavuşturulduğunu fakat hem toplumdaki derin ata erkil hatların kırılmasının biraz zor olması hem de devam eden iç savaştan dolayı bazen zorluklarla karşılaşıldığının altını çiziyordu. YPJ savaşçılarının, Kadın Asayiş güçlerinin oluşmasının toplumdaki ataerkil anlayışın zayıflatılmasında önemli rol oynadığını söylemekle beraber, ‘toplumun önemli bir kısmının ama özellikle erkeklerin kadınlarla eşit yaşam koşullarına sahip olma’ fikri konusunda zaman zaman direndiğini de ifade ediyordu (Qamişlo, Ağustos 20, 2014).

meye götürmekte ısrar etmediği müddetçe, barış ve uzlaşma heyetleri, davayı çözme yollarını araştırmaya devam ediyorlar. Dolayısıyla sorunlara toplumsal bir çözüm getirme arayışı, uzlaşma ve barış sağlanana kadar sabırla sürdürülüyor.

Barış ve Uzlaşma Komiteleri, çoğunlukla çatışma sonrası dönemlerle ilişkilendirilen bir oluşum. Güney Afrika ve Kanada'daki hakikat ve uzlaşma komisyonları, Sudan'daki uzlaşma komisyonları, Afganistan'daki barış ve uzlaşma komisyonları çatışmalı bölgelerde kurulan bu tür kurumlardır. Fakat Rojava'daki barış ve uzlaşma komisyonları, savaş devam ederken barış inşa etme ve çatışmalı grupları uzlaştırmak için çaba sarf ediyor ve sadece Kürtlere değil, sorunlarını mahkeme aracılığıyla çözmeye çalışan bütün etnik gruplardan insanların yönlendirildiği ilk adres oluyor. Dolayısıyla Araplar, Süryaniler, Çeçenler ve Ermeniler arasında da Barış ve Uzlaşma Heyetlerinde çalışan hem de bu heyetleri çözümün adresi olarak görenler var. Bu heyetlerin çalışmalarını sekteye uğratan veya etkisini azaltan savaştan kaynaklanan birçok faktör var. Fakat bu kaos ortamında, çatışma yaşanan bir ortamda barışmak ve uzlaşmak da bir avantaj olabilir. Çünkü, savaş ve kriz durumlarında insanların kendi bireysel veya toplumsal çıkarları gereği birbirine yardım etmesi ve dayanışma göstermesi gerekebilir. Bunun için çatışmalı olan tarafların uzlaşması, geçici bir süreliğine de olsa barışması, bireyin ve toplumun yararına olur. Burada önemli ve belirleyici olan, Barış ve Uzlaşma heyetlerinin ne ölçüde kabul gördüğü, sorunlarının ne kadarını çözüme kavuşturduğu ve barışçıl ortamı ne kadar devam ettirebildiğidir.

Özetle, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, birçok zorluğa rağmen hâlâ ayakta kalabiliyor ve daha geniş bir çerçevede diplomatik ilişkiler kurabiliyor. Uluslararası kamuoyu, Rojava'daki gelişmeleri daha yakından takip ediyor ve özerk siste-

min nasıl işlediğiyle daha fazla ilgilenmeye başlıyor. Toplumsal örgütlülüğün daha da güçlendiği bir dönemde, YPG'nin elde ettiği askerî başarılar, Suriye muhalefeti içerisinde bazı siyasi ve silahlı grupların YPG ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'yle daha yakın bir ilişki kurmasına önayak olabiliyor. Bu temelde, YPG ile ortak hareket eden Burkan El-Fırat güçleri ve Rojava'nın özerk kantonlarını birkaç defa ziyaret eden, TEV-DEM'in siyasi çözüm projelerine destek veren Haya Al-Tansiq grubunun yaklaşımı bunun en somut örnekleridir. Bütün bu gelişmeler, Rojava'nın özerk yönetimini güçlendirirken, bölgesel ve uluslararası siyasi alana daha aktif katılmasında, istikrarı sağlamasında ve yurttaşların ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir olanak sunmaktadır. Bu da, nihayetinde özerkliğin meşru bir siyasi yönetim olarak görülmesini ve desteklenmesini beraberinde getirir.

Sivil toplum örgütleri, karar alma süreçlerine dâhil olma gücüne bağlı olarak, demokratik bir yönetimin kurulması ve dayanışma esasına göre toplumun ihtiyaçlarını karşılama temelinde önemli bir rol oynayabilir. Rojava, birçok alanda çok ciddi saldırılar ve baskılar ile karşı karşıya kalıyor. Güçlü sivil toplum örgütlerinin varlığı, Rojava'nın bu saldırı ve baskılara karşı koyabilmesini ve bölge halkına, ihtiyaç duyduğu en temel hizmetlerin sağlanmasının devamlılığına katkı sunabilir.

Ekonomiyi Geliştirme Merkezleri ve kooperatifler

Demokratik Özerk Yönetim'in Toplumsal Sözleşme'sinin 42. maddesi ekonomi ve üretime dair şunları ifade etmektedir:

“Demokratik Özerk Yönetimlerdeki ekonomik sistem; toplumsal gelişim, adalet ve üretimin devamı üzerine kurulu-

dur ve bilimsel-teknolojik imkânlara dayanır. Üretimin geliştirilmesi ve ekonomik icraatların amacı, insan ihtiyaçlarını karşılamak ve onurlu bir yaşamı tesis etmektir. Demokratik Özerk Yönetimler ‘Herkes çalışmasına göre kazanacak’ esasına göre, ortak bir ekonomi ve meşru bir yarış kabul eder, tek elde toplamayı (stoklama) yasaklar ve toplumsal adaleti tesis eder. Ulusal üretim araçlarının mülkiyeti tesis edilir, yurttaş, işçi ve doğa hakları korunur ve ulusal egemenlik güçlendirilir.”

Rojava Ekonomiyi Geliştirme Merkezleri (REGM - Naven-da Geşkirina Aboriya Rojava) 13 Temmuz 2014’te kurulmaya başlandı. REGM’de görev alanlar Rojava’da inşa edilmek istenen komünal ekonominin genel çerçevesinin ve belirlenen ilkelerin ve küçük tarımsal kooperatiflerin ve projelerin hayata geçirilmesi için bir dizi çalışma yaptı. REGM, bununla beraber, çiftçilik ve tarım ürünlerinin ticaretini yapan insanlara, TEV-DEM aracılığıyla maddi destek sunmaya çalıştı. Rojava toprakları tarımsal üretim açısından elverişli bir yapıya sahip olduğu için, ekonomik canlanma için yapılan çalışmaların bu alanlarla başlaması bir açıdan avantajdı, çünkü hem alan hem de bu alanlarda çalışacak deneyimli iş gücü mevcuttu. REGM, tarımsal ürünleri çiftçilerden satın alıp, pazarda savaş dolayısıyla yükselen sebze, meyve ve kuru gıda fiyatlarını düşürmeye çalışırken, üretimin süreklileşmesi için çiftçilerin ihtiyaç duyduğu yakıt, tohum ve gübre gibi maddeleri de uygun bir fiyata temin edip, kimi zaman karşılığı ileri bir tarihte ödemesi kaydıyla borç veriyordu (ANHA, 2015). Fakat, Rojava üzerindeki sıkı ambargonun da yol açtığı zorluklardan kaynaklı olarak, bu şekilde küçük çaplı üretimlerin halkın ihtiyaçlarını yeterince karşılamadığı ve komünal ekonominin gelişmesi daha geniş çaplı hazırlıklara gereksinim duyduğu için kooperatiflerin kurulmasına hız verildi.

Kooperatifler, genellikle REGM veya komünlerin inisiyatifinde gelişen ve TEV-DEM ve Yekîtiya Star'ın öncülük ettiği ve destek sunduğu projeler şeklinde kuruluyor. Kooperatiflerin üretim alanına ve üretim araç-gereçlerinin maliyetine bağlı olarak, kooperatiflere üye olmak isteyenlerden belirli miktarda para alınarak projeye başlanıyor. Cezîre Kantonu'nda adına İttifak Kooperatifi (*Koperatîfa Hevgirtinê*) denilen, kanton genelindeki en büyük kooperatiflerden biri olan ve tarım ürünleri alıp satmayı planlayan bir kooperatife, en az 15.000 Suriye lirası (yaklaşık 200 TL) veren herkes üye olabilirken, kooperatifin açılacağına duyurulmasından kısa bir süre sonra üç bine yakın insan üyelik başvurusunda bulundu. İttifak Kooperatifi alıp satmak istediği ürünlerin bir kısmını da komünlerden satın almayı planlıyor (ANHA, 2015). Bütün kooperatiflerde olduğu gibi, üretimden veya alım-satımdan elde edilen gelirler, kooperatif üyeleri arasında üye olmak için yatırdıkları para oranında paylaşılıyor. Dolayısıyla, hem üretimi güçlendirmek, hem de bütün üyelere daha fazla maddi destek olmak adına, üyelere gelecek katılım ücreti için bir üst sınır belirlenmiyor.

Komünlerin kurulmasıyla beraber, Demokratik Özerk Yönetimin komünlere kooperatif kurmaları için verdiği topraklarda da tarım yapılmaya başlandı. Hangi komüne ne kadar toprak verildiği, komünlerin aldığı karara ve üretim ve çalışan kapasitesine göre değerlendirilirken, üretime en elverişli ürünlerin seçilmesi ve TEV-DEM ve REGM'nin sunabileceği desteğin sınırları gözetilerek karar veriliyor. Bununla beraber, Yekîtiya Star, kadınlar için hem kooperatiflerin hem de iş alanlarının açılmasına öncülük eden birkaç proje hayata geçirdi. Bunlardan biri, Temmuz 2013'te Efrîn Kantonu'nda açılan dikim atölyesinde yüz elli kadına dikim eğitimi ve iş imkânı sunan bir işyeri (ANHA, 2015). Şehit Aileleri Kurumu da benzer şekilde kooperatiflerin kurulma-

sı ve kurum üyesi ailelerin maddi kazanç elde edebilecekleri iş imkânlarının sunulmasına destek oluyor. Ekonomik üretimde ekolojik perspektifin esas alınması gerektiği, Rojava'da sıkça dile getirilen taleplerden biri ve bunun ilk adımı Ekim ayında Efrîn Kantonu'nda düzenlenen Demokratik Ekonomi Konferansı'nda, Ekolojik Ekonomi Akademisi'nin kurulması kararı oldu (ANHA, 2015).

Rojava'da, ekonominin hangi temeller üzerine inşa edileceğine dair sorular sıkça gündeme geldiyse de, kooperatiflerin attığı bu adımlar dışında, özellikle demokratik özerk yönetim ulusal ve uluslararası alanda tanınmadığı ve askerî saldırılar ve ambargo devam ettiği için somut bir yanıt vermek zorlaşıyor. Fakat Efrîn Kantonu Ekonomi Konseyi Başkanı Ehmed Yûsif'in sosyal ekonomiyi temel alan makalesine göre, Rojava'daki sosyal ekonomik sistem, özel mülkiyet hakkının tanındığı, ekolojinin göz önünde bulundurulduğu, kullanım değerinin değişim değerinden fazla olmadığı ve komünalite/komünlere dayanan temel ilkeleri temel alır (Yusuf, 2015: 286). 2012'ye kadar da Suriye rejiminin politikalarıyla şekillenen Rojava ekonomisi, kapitalist öğelerin ve gelişmelerin fazla yer almaması nedeniyle, yeni bir ekonomi modelinin denenmesi için uygun bir fırsat sunarken, kendini dayatan savaşın ve bu savaşa dahil olan tarafların Suriye'de ve Ortadoğu'daki ekonomik çıkarları ve pazar alanlarının ileride Rojava'yı nasıl etkileyeceğini kestirmek biraz zor. Bu nedenle, bu çalışmada ekonomi üzerine ifade edilecekler yukarıda verilen bilgilerin sınırları ölçüsünde kalmaktadır.

ROJAVA'DA ALGILAR VE İLİŞKİLER

Algı, bir durumu veya olayı anlama ve yorumlama sürecidir. Algılar, olumsuz anlamda şekillendiği zaman büyük oranda çatışmaların başlamasına ve şiddetlenmesine neden olan ve değişmesi pek de kolay olmayan düşünce formlarıdır. Çatışmalarda, taraflar genellikle birbiriyle uyuşmayan algılara sahiptir ve bu algı çatışması, bazen bilinçli olarak daha fazla kazanım elde etmek, karşı tarafın isteklerini yerine getirmeden onu anlaşılmaya zorlamak için kullanılan bir strateji- dir. Bu tür algılar, ortak bir noktada uzlaşma sağlandığında olumlu bir düzeyde kolayca buluşabilir. Çatışmanın son bulması ve sürecin bundan sonraki adımlarda her iki tarafın da kazanımlarının olduğu bir aşamaya evrilmesi, algıların değiştiğinin, çatışmadan barış sürecine geçildiğinin ifadesi- dir. Suriye iç savaşında maalesef henüz bu yönde ciddi bir adım atılmadı ve algılar gittikçe daha karmaşık bir hâl aldı.

Suriye'de yaşanan çatışmalar, birden fazla tarafı olan bir savaş sürecidir ve orada hem devletler hem de devlet olmayan aktörler bulunmaktadır. Devlet olan taraflar arasında Suriye, Türkiye, Irak ve İran gibi bölgesel ve ABD, Rus-

ya ve Avrupa Birliği ölkeleri gibi uluslararası aktörler var. Devlet olmayan aktörler arasında ise SUK, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, IŞİD ve diğer bazı silahlı örgütler bulunmaktadır. En son geliştirilen silahlar, hava, deniz ve kara savunma aygıtlarının neredeyse tamamının kullanıldığı bir coğrafyadan söz ediyoruz. Adı geçen ve Suriye’de farklı tarafları destekleyen veya onların temsiliyetini üstlenen bölgesel ve uluslararası aktörlerin Rojava’yı nasıl etkilediğine baktığımızda ise bu dengenin Rojava’da iki ayak üzerinden şekillendiğini görüyoruz: (1) IŞİD’e karşı mücadele ve kantonların coğrafi birliğini sağlamak ve (2) demokratik özerkliği Suriye toplumuna mümkün olduğu kadar anlatabilmek, yayabilmek ve hem ulusal hem de uluslararası alanda resmen tanınmasını sağlamak. Demokratik Özerk Yönetimin ne rejimle ne de muhaliflerle savaşmak istemeyip önceliği IŞİD ve benzeri (Cephet El-Nusra ve Ahrar El-Şam gibi) örgütlerle mücadele etmesi, hem ABD hem de Rusya ile ilişki geliştirmesi ve elinde bulundurduğu alanlarda toplumsal yaşamı yeniden inşa etmesi kendisine meşruiyet kazandırmasına ve hem Suriye’de hem de uluslararası alanda etkisini genişletmesine katkı sunuyor. Demokratik Özerk Yönetimin en belirgin argümanlarından biri, Rojava’da inşa edilen demokratik özerk sistemin Suriye’deki savaşın son bulmasına ve etnik, dinî ve siyasi sorunların çözümüne katkı sunacağıdır. Bu argüman, Demokratik Özerk Yönetimin kendi kurduğu sistemin iyi olduğuna dair bir propaganda mı yoksa gerçekten de Suriye’de Rojava’da olduğu gibi bir yönetim kurulabilirse söz konusu etnik, dinî ve siyasi sorunlar çözölür mü? Bunu anlamanın en iyi yöntemlerinden biri belki de Demokratik Özerk Yönetimin demokratik özerk sistemi inşa eden, bu sistemin kurulmasında aktif rol oynayan insanların Suriye ve Rojava’da sadece son birkaç yılda değil, belki de 40-50 yıllık süreçte süregelen sorunlara ve çatışmalara dair algıla-

rına ve sorunların ve çatışmaların çözülmesi adına ne önerdiklerine ve ne yaptıklarına bakmak olabilir.

Suriye ve Rojava'da yaşanan çatışmalara dair algılar

Efrîn, Kobanî ve Cezîre özerk kanton yönetimleri, Suriye'de devam eden savaşa ve bu bölgelerde radikal cihatçı grupların süregiden saldırılarına rağmen, sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda yeniden inşa çalışmalarına bütün hızıyla devam ediyorlar. Ocak 2014'te ilan edilen özerk kantonların her birinde bakanlık gibi çalışan 22 konsey bulunuyor. Konsey başkanlıklarına ve yardımcılıklarına getirilenler için bir seçim yapılmadı fakat TEV-DEM çatısı altında bulunan 57 Kürt, Arap ve Süryani örgüt, kurum ve partiden önerilerle ve uzlaşısı esasına dayalı olarak görevlendirmeler yapıldı. Bu konsey başkanlıklarına ve yardımcılıklarına Kürt, Arap, Süryani ve Çeçen halklarından temsilciler getirildi. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde aşağıda ismi sıralanan konseyler halkın ihtiyaçlarını gidermek ve özerk yönetimi geliştirmek için çalışmalar yapıyorlar: İçişleri Konseyi, Dışişleri Konseyi, Meşru Savunma Konseyi, Adalet Konseyi, Bölgesel, Belediye, Nüfus ve Şehircilik Konseyi, Maliye Konseyi, Çalışma ve İşçi Yerleştirme Konseyi, Eğitim Konseyi, Tarım Konseyi, Elektrik, Sanayi ve Yeraltı Kaynakları Konseyi, Sağlık Konseyi, Ticaret ve Ekonomi Konseyi, Şehit Aileleri Konseyi, Aydınlanma ve İletişim Konseyi, Ulaştırma Konseyi, Gençlik ve Spor Konseyi, Turizm ve Arkeoloji Konseyi, Din İşleri Konseyi, Kadın Konseyi. Bununla beraber doksan bir kişiden oluşan ve Rojava Toplumsal Sözleşmesi'ni hazırlayan bir halk meclisi de var. Bundan sonra, Cezîre Kantonu konseylerinden ve sivil toplum kuruluşlarından otuz üç kişi ile yapılan derinlemesine görüşmelerden alınan bazı bölümlere yer verip, Suriye

iç savaşıdan önce ve sonrasında var olan algılar, ilişkiler ve çatışmalara odaklanacağız.

İki tür çatışma üzerinde duracağız: Sosyo-politik çatışmalar ve etnik-dinî çatışmalar. Birinci grup, politik sistem, Suriye hükümetinin politikaları ve bunun toplumsal yansımalarını incelerken, azınlıklar üzerindeki baskı, dışlanma, ayrımcılık, asimilasyon ve inkâr pratiklerini ele alıyor. İkinci grup ise, farklı gruplar arasındaki etnik ve dinî çatışmaları analiz ediyor. Farklı etnik ve dinî grupların birbirine uyguladıkları ayrımcılık ve şiddet pratikleri bu grubun ana temalarını oluşturuyor. Görüşmelerde, bu iki gruba dair olan kısımlardan yapılan alıntılar çatışmaların nasıl başladığını ve nelere yol açtığını somutlaştırma amacı güdüyor.

Görüşmeler sırasında ortaya çıkan durumlardan biri, çatışmalara dair neredeyse herkesin birbirine çok yakın fikirlerle sahip olmasıydı. Örneğin çatışmaların en temel sebebi olarak farklı etnik ve inanç gruplarından herkes Suriye hükümetinin izlediği politikalara işaret ediyordu. Bu siyasi bir yaklaşım da olabilir fakat kimse herhangi bir etnik veya dinî grubu, çatışmalardan birinci derecede sorumlu olarak görmüyordu. Buna dair en fazla dile getirilen nokta, Suriye hükümetinin veya Baas Rejimi'nin bütün toplumsal ve siyasi alanlarda biricik iktidarını sürdürebilmek için insanları karşı karşıya getirdiği ve böylece kendisine yönelik olası bir toplumsal tepkiyi engellemeye çalıştığıydı. Bunu da ayrımcı ve baskıcı politikalar izleyerek ve farklı kimliklerden gruplar arasında eşitsizlikler yaratarak gerçekleştiriyordu. Görüşmelerde ortaya çıkan en önemli noktalardan bir diğeri, Suriye hükümetinin en başta ve en fazla Kürtler olmak üzere, Arap olmayan etnik grupların varlığını inkâr etmesi, asimilasyon ve siyasi baskı politikalarıyla onların her türlü toplumsal ve politik eylemliliklerini sindirmeye çalışmasıydı.

Cezîre Kantonu Eş Başkanı Hediye Yüsif bu politikalara

maruz kalanlardan biriydi. Şam'daki Adra Cezaevi'nde birkaç yıl hapis yattıktan sonra, Kobanî'nin rejimden alındığı gün olan 19 Temmuz 2012'de serbest bırakılan Yûsif, Suriye rejiminin Kürtleri zayıflatmak ve kendi kaderini tayin hakkından mahrum bırakmak için her yolu denediğini anlatıyor. Yûsif'in anlatımına göre:

[Baas Rejimi] hiçbir zaman Kürt halkının iradesi ve özgürlüğü için verdiği mücadeleyi tanımadı. Halkımıza en temel hakları bile sağlamadı. Tam tersine bir ulus iradesiz, kararsız ve sadece rejimin çıkarları için yaşasın diye her türlü siyaseti uyguladı (Rimêlan, 28 Ağustos 2014).

Ortadoğu'da yaşanan etnik çatışmalar üzerine çalışan Binder (1999: 8), ulus-devletlerin bir ulusal topluluk veya kimlik etrafında şekillendirdiği politikalarla, bu kimliğe uyan bazı grupları tanıdığı bazılarının ise varlığını inkâr ettiği tespitinde bulunur. Bütün politikalarını Arap kimliği üzerine şekillendiren Suriye hükümetinin Kürtleri ve diğer etnik azınlık grupları tanımaması Binder'in bu tespitine birebir uymaktadır. Fakat Suriye hükümetinin bu yaklaşımı, Kürtlerin temel haklarını elde etmek için verdiği siyasi ve kolektif mücadelenin de önünü açtı. Cezîre Kantonu Yasama Meclisi Eş Başkanı Hakem Xelo da Hediye Yûsif'in dile getirdiği durumlara dikkat çekiyor:

Rejimin yasaları, onun milliyetçi ideolojisini esas alıyordu. Yasalar, rejimin milliyetçi yaklaşımına göre oluşturulmuş ve rejimin bir diktatörlük olmasını sağlayacak iktidar içindi. Suriye'de tek parti sistemi vardı. Kürt kimliği tanınmıyordu. Suriye Anayasası'na göre ne Kürtler, ne Asuriler, ne de diğer uluslar kendi kimlikleriyle tanımlanıyordu. Suriye'de yaşayan bütün uluslar Arap olarak tanımlanıyordu. Hatta kimliklerimizde uyruğumuz "Suriyeli Arap" olarak

kaydediliyordu; Kürt, Asuri, Süryani, Ermeni veya Çeçen olsan bile (Amûdê, 30 Ağustos 2014).

Hakem Xelo'nun da ifade ettiği gibi, Suriye'deki bütün etnik kimlikler hükümetin inkâr ve asimilasyon politikalarının bir nesnesiydi. Suriye Devleti'nde, anayasasında ve politikalarında Arap kimliğinin ön planda olması, Arapların bu siyasi sistemde herhangi bir problem yaşamadığı anlamına gelmiyor. Kürtler ve özellikle 1976-82 arasında aktif olan Müslüman Kardeşler, Suriye'deki iki temel muhalif gruptur (Aras ve Toktaş, 2008: 37). Tarihsel sürece bakıldığında, rejim tarafından en sert biçimde bastırılanların da yine bu iki grup olduğu görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak Hediye Yüsif, Arapların da dönem dönem baskı altında olduğunu ama diğer etnik gruplara kıyasla en yoğun şiddet ve siyasi baskıya Kürtlerin maruz kaldığını ifade etmektedir:

Kürtler elbette daha fazla baskı altına alındı. Kendilerini Suriye rejiminin şovenizmiyle tanımlayanlar daha güçlüydü. Kabul et ya da etme; Araplar toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan daha ileri bir durumdaydılar. Haklarından en fazla mahrum kalan Kürtlerdi. Ülkeden hiçbir şey alamadılar. "Varlıkları" bile yoktu. Bu nedenle Suriye'de hakları en fazla ihlal edilenlerin Kürtler olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz (Rimêlan, 28 Ağustos 2014).

Yüsif, Kürtlerin ve Arapların karşı karşıya olduğu sosyopolitik zorluklar ve sorunlar arasında da bir ayrım yapmaktadır:

Araplar da sorunlar yaşadılar, bu bir gerçek fakat bu bir ulusun varlığıyla, tarihsel bir varlıkla veya tam temsiliyetin yokluğuyla ilgili değildi. Kürtler, bir ulus olarak ve bağımsızlıkları için öldükleri ülke olan Suriye'nin vatandaşı olarak yaşayamadılar. Bu nedenle, Kürt gençleri ulusal bir ayaklan-

ma başlattıkları zaman Suriye'nin bütün hapishaneleri onlarla dolduruluyordu. Kürtlerin bütün siyasi çalışmaları hükümet tarafından şiddet ve katliamlarla yanıtlanıyordu. Şüphesiz, Baas Rejimi derin bir tarihe sahiptir. Otoritesini kurmak için toplumdaki hiçbir ayaklanmaya tahammül etmiyordu. Bunun içinde, Homs ve Hama olayları da var. Müslüman Kardeşler örgütü rejime başkaldırdığında bu şehirlerde hiç tereddüt etmeden katliam yapıldı. Bunun için siyasi iradenin sesini kesti. İradesiz bir toplum yarattı, terbiye etti. Kürtler hak talebinde bulunmak için bir sürece başladığında, Kürtlere karşı çok özel politikalar yürütüldü. Bundan önce de Kürt bölgesinin eritilmesi (asimilasyonu) için uzun zamandır yürütülen bir tahrip siyaseti var: Kürtleri, Kürtlükten arındırmak, bitirmek (Rimêlan, 28 Ağustos 2014).

Kürtlerin, Suriye'nin Fransa'ya karşı verdiği bağımsızlık mücadelesine katılması fakat bunu takip eden yıllarda Kürt ulusunun inkâr edilmesi, 1960'lı yıllarda vatandaşlıktan çıkarılması, Kürtlerin yaşadığı en büyük hayal kırıklıklarından biri oldu. Kürdistan'ı dörde bölen bütün ulus-devletlerde bu uygulamayı görmek mümkündür. Tek bir ideoloji, ulusal kimlik ve hatta bazen tek bir din veya mezhebin dayatılması, çoğunlukla otoriter, dışlayıcı ve inkârı ön plana çıkaran rejimlerin doğmasına yol açar.

Suriye iç siyaseti üzerinde çalışmaları olan Pierret (2013), Suriye rejiminin, başta orduda olmak üzere, onlarca yıl Arap Alevileri kayıran bir siyaset izlediğini ve bunun mezhep kutuplaşmasına ve Sünni nüfusunun ayrımcılığa ve baskıya uğramasına neden olduğunu belirtir. Fakat Suriye rejimine yönelik herhangi bir etnik veya dinî muhalif hareket her zaman devlet güçlerinin şiddetiyle karşı karşıya kalmıştır.

Suriye iç savaşında da tanık olduğumuz gibi şiddetin farklı biçimleri vardır. Johan Galtung (2000), şiddeti doğrudan,

kültürel ve yapısal şiddet olmak üzere üç gruba ayırır. Galtung'a göre doğrudan şiddet gözle görülen, yıkıcı ve zarar vermeyi amaçlayan bir şiddet türüdür. Sıcak savaş hali, toplu katliamlar, infazlar veya yaralamalar doğrudan şiddet örnekleridir. Yapısal şiddette ise gözle görülen ve zarar verme amacı güden bir şiddet yoktur, fakat etkileri doğrudan şiddete göre daha geniş ve yıkıcı olabilir (a.g.e.: 102). Uzun süren ambargolar, açlık ve işsizlik yapısal şiddetin en sık yaşanan durumlarından. Kültürel şiddet de, gözle görülmeyen fakat çok açık bir şekilde kelimeler, imajlar veya sembollerle zarar verme veya öldürme amacı taşıyan bir şiddet türüdür (a.g.e.: 102). Kültürel şiddetin, doğrudan veya yapısal şiddeti meşrulaştırmaya zemin hazırlayan bir yönü vardır. Ayrımcılığı, ötekileştirmeyi ve şiddeti tetikleyen her türlü kelime, imaj ve sembol kullanımı kültürel şiddetin bir parçası olabilir.

Baas Rejimi altında yönetilen Suriye'de hem geçmişte hem de iç savaşta, Galtung'un kategorize ettiği iç şiddet türlerinin hepsini görmek mümkün. 1982 Hama Katliamı, 1960 Amûdê Sineması Yangını, 2004 Qamişlo Serhildanı, 2011'den bu yana devam eden toplu katliamlar, ambargo, açlık ve yoksulluk ile etnik, dinî ve mezhep savaşı özelliklerini barındıran Suriye iç savaşının doğrudan, yapısal ve kültürel şiddeti en derinden yaşadığını söylemek mümkün. Cezaevlerinde yapılan işkenceler, görüşmelerde çok sık dile getirilmediyse de, Suriye'de doğrudan şiddetin en yaygın örneklerindendir. Cezaevlerindeki işkencelere dair Hakem Xelo şunları ifade ediyordu:

Suriye'de güçlü muhalefet partileri yoktu. Kaldı ki rejim herhangi muhalif bir partinin siyasete katılmasına bile izin vermiyordu. Sürekli tutuklama, işkence ve sürgün vardı. Bu nedenle Suriye'de demokratik bir atmosfer hiçbir zaman oluşmadı (Amûdê, 30 Ağustos 2014).

Serêkaniyê Barîş ve Uzlaşma Komitesi'nde çalışan Sureyya Muhemmed Hisên, Yekîtiya Star örgütünde çalışmalar yürüttüğü için rejim tarafından tutuklananlardan biriydi:

Rojava Devrimi öncesi devlet sürekli baskı uyguluyordu, fakat biz buna rağmen siyasi çalışmalarımıza devam ettik. Birçok defa gözaltına alınıp tutuklandım. Çoğu zaman dayak yiyordum. Tutuklu kaldığım bir yıl boyunca her gün sopalarla işkence gördüm (Serêkaniyê, 24 Ağustos 2014).

Öyle görünüyor ki, tutuklama ve işkence Suriye hükümetinin siyasi aktivist grupları ve bireyleri bastırmak için en çok kullandığı yöntemlerdendi. Suriye'de cezaevinde uygulanan işkenceler nedeniyle birçok insan yaşamını yitirmişti. Bunlardan biri, Süryani Birlik Partisi üyesi olan Said Malki idi. Esad güçleri tarafından tutuklanan Malki'nin cezaevindeyken öldürüldüğü haberi 2013 yılında duyurulmuştu. İsminin bilinmesini istemeyen Süryani güvenlik gücü Sutoro üyesi bir görüşmeci Malki'nin öldürülmesine dair şunları ifade ediyordu:

Rejim, kontrol ettiği bölgelerde bazı Süryanileri tutukladı. Bunlar siyasi tutuklulardı. Süryani halkının siyasi lideri Said Malki Qamişlo'da tutuklandı. Daha sonra Şam'a götürüldü. Bize öldürüldüğü haberi ulaştı, fakat cenazesini almadığımız için bu haberin doğru olup olmadığını onaylayamadık ve bu nedenle de bunu duyurmadık (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Kürtler gibi Süryani siyasetçiler ve aktivistler de Suriye rejiminin tutuklama ve işkencelerini yaşamışlardı. Belki biraz da bu yüzden, benzer siyasi süreçleri yaşamak Kürtlerle Süryaniler arasında bir dayanışmaya ve ortak mücadele geliştirmeye yol açmıştı. Siyasi baskı ve doğrudan şiddetin yanında, Suriye rejimi Suriye'nin farklı bölgeleri arasında sosyo-

politik ve ekonomik eşitsizliklere yol açan birtakım ekonomi politikaları da uygulamıştı. Hükümetin diğer bölgelerine yapılan yatırımlara nazaran Rojava'da yaşayanlar, hükümetin bütçesinden en az yararlananlardandı. Özelde Rojava-lı Kürtleri, yaşadıkları bölgeleri ve topraklarını terk edip göç etmeye zorlamak Suriye hükümetinin izlediği başka bir siyasetti. Toplumsal İşler Konseyi Başkanı Dijwar Ehmed, Rojava kentleriyle Suriye'nin batısında yer alan kentleri kıyasladığında ciddi bir refah ve sağlıklı yaşam farkı olduğunu belirtiyordu:

Kürtlerin yapmaya çalıştıkları tek şey ailelerini geçindirecek bir iş bulmaktı. Son 10-15 yıldır bunu Cezîre bölgesinde yapmanın imkânı kalmamıştı. Bu yüzden büyük şehirlere göç ettiler. Tıpkı Kuzey Kürdistan'da halkın iş bulabilmek ve ailelerine normal bir yaşam sunabilmek için İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve Mersin'e gittikleri gibi. Avrupa ülkelerine gidenlerin yanında, binlerce insan bölge devletlerine göç etti, Lübnan'a gitti örneğin. Binlerce insan iş bulmak, para kazanmak ve ailesini geçindirmek için Şam, Halep, Homs ve Lazkiye'ye göç etti (Qamişlo, 30 Ağustos 2014).

Suriye rejiminin ekonomik ve doğal kaynakları kendi belirlediği şekilde kullanması da yaşanan çatışmanın bir parçasıydı. Suriye Ekonomi Forumu'na göre 2010 yılında işsizlik oranı % 10 civarındaydı (Syrian Economic Forum, 2014). Özel veya kamu sektöründe çalışma izinleri olmayan Kürtler, bu % 10'un en büyük kısmını oluşturuyorlardı. Kimlik sahibi olan Kürtler, Suriye'nin iş bulabildikleri, daha gelişmiş kentlerine göç ettiler. Ayrıca, Suriye rejimi Cezîre bölgesinde sulama sisteminin geliştirilmesine izin vermediği için, yeşil alanlar çok az ve toprak tarıma elverişli ve bereketli olmasına rağmen, yeterince verim elde edilemiyordu. Serêkaniyê Ekonomiye Geliştirme Merkezi üyesi Ferhad Derwêş,

Suriye hükümetinin Cezîre bölgesinde halkın tarım yapmasına ve çiftlik işletmesine izin vermediğini belirtiyor ve bunu şöyle açıklıyordu:

Halkın tarım yapmasına izin vermemesinin nedeni gayet açıktı. Rojava'da ekonomi ne zaman biraz gelişme gösterse, hükümet bir karar alıp buna engel oluyordu. Rejim insanların aç kalmasını istiyordu. Aç kalan biri hiçbir şey yapamaz. Yapacağı tek şey para kazanıp ailesini geçindirmek olur. Eğer su ve ekmeğin yoksa düşünemezsin. Burada pamuk üretebileceğimiz maksimum alan 10.000 m²'ydi. Bundan fazlasına izin verilmezdi. Ağaç bile dikemezdin. Neden? Çünkü ağaçlar doğayı ve toplumu güzelleştirir. Rejim buna hiçbir zaman izin vermedi, burada ağaç dikmek bile yasaktı (Serêkaniyê, 23Ağustos 2014).

Görünen o ki Baas Rejimi döneminde, Rojava'da insanların kendi toprakları üzerinde çok kısıtlı bir tasarruf hakkı vardı. Rejimin bütün sosyal, siyasi ve ekonomik aktiviteler üzerinde söz hakkına sahip olma arzusu ve kendi belirlediği yasalar ve düzenlemeler çerçevesinde hareket etmeyenlere karşı her türlü şiddeti uygulaması yapısal şiddetin diğer biçimlerini oluşturmaktadır. Ayrıca, Rojava halkının işsizlik nedeniyle farklı şehir ve devletlere göç etmesi, Galtung'un yapısal şiddet olarak tanımladığı duruma birebir uymaktadır. Bu, başka bir bölgeye göç eden insanların orada yaşadığı barınma ve iş bulma zorluklarının yanında, başka sonuçlara da yol açıyordu şüphesiz. İnsanların kendi yurdundan göç etmesi, hem toprakla hem de kültür ve tarihsel kök ve kimlikle olan bağlarının kesilmesi anlamına gelmektedir. On, on beş yıl gibi bir süre bir toplumun kültürel kimlik, coğrafya ve tarihle olan bağlarının zayıflaması için kısa bir süre olabilir, fakat Hassan (2013) Rojava'dan yaşanan ilk göçlerin en az otuz yıllık bir tarihi olduğunu ifade ediyor. Ken-

di mahallelerini oluşturmak için hükümetle oynadıkları fare-kedi oyunundan sonra Kürtler en sonunda Kürtçe zorla kurulan anlamına gelen “Zorava” bölgesine yerleştiler (Hassan, 2013).

Zorava, Kürt göçmenlerin on yıllar önce yerleştikleri, şam’ın gecekondlu bölgelerinden biridir. Birçok gecekondlu oluşumunda gördüğümüz gibi Zorava, şam’ın diğerk bölgelerine sağlanan altyapı imknlarından hiçbirine sahip değildi ve oraya ilk yerleşenler çoğunlukla birbirini tanıyan insanlardı, fakat daha sonra birçok insan orada gecekondlu yapılar inşa etmeye başladı (Silman, 2010). Galtung (2000: 4) bu tür durumların, yapısal şiddet ürünü olduğunu ve insanların siyasi baskılar ve ekonomik sömürüden kaynaklı ölmeye veya sefalet içinde yaşamaya mahkm edildiği durumlar olduğunu belirtir. Bütün bu sosyo-politik ve ekonomik zorluklar nedeniyle yaşanan glerden sonra bazı Kürtler, kültürel ve ulusal kimlikleriyle veya kendi geçmişleriyle olan bağlarını yitirdiler ve ulusal bir aidiyetle hakları için mücadele etmekten korktular. Hassan (2010) ayrıca şam’a göç eden Kürtlerin bazılarının Kürtçe konuşmadığını ve özellikle 2004 Qamişlo Serhildanı sonrası yaşanan protestolara katılmadığını belirtir. Qamişlo’da yaşanan çatışmalar sonrası Halep ve şam’da yaşayan Kürtler de protesto eylemleri düzenlediler, fakat Hassan’ın ifadelerinden, rejimin uyguladığı politikaların Kürtler arasında kültürel, siyasi ve toplumsal ilişkileri etkisiz kıldığı için kısmen başarılı olduğunu çıkarabiliriz.

Eric Brahm (2003), atışma aşamalarını analiz ettiği çalışmasında uzun süren ekonomik eşitsizliklerin bazı çatışmalara neden olabileceğini söyler. Güçlü değer ve statü farklarının var olduğu bir bağlamda, hükümetlerin bir azınlık grubunun ihtiyaçlarına duyarsız kalmasını tetikleyen bir olayın ardından, bunun açık çatışmaya yol açabileceğini belirtir (Brahm, 2013). Suriye’de yaşayan azınlıklardan biri olan

Kürtler statüsüz ve kimliksiz bir halk olarak hem Rojava'da hem de Suriye'nin başka bölgelerinde defalarca şiddet olaylarına tanık ve dâhil oldular. Bu anlamda, Kürtlerle dönem dönem yaşanan açık çatışmaların zemini çoktan oluşturulmuştu ve daha önceki bölümde anlatılan 2004 Qamişlo Serhildanı bunun en bilinen örneğiydi.

Dijwar Ehmed'in dikkat çektiği başka bir konu, Kürt genç nüfusunun karşı karşıya kaldığı zorluklar ve sorunlardı. Ehmed, Suriye hükümetini, Rojava'daki ve Suriye'nin diğer bölgelerine göç eden Kürt gençlerini yozlaştırmakla suçluyordu:

Suriye rejimi genç nüfusun önündeki bütün yasal engelleri kaldırdı. Ne isterlerse yapabiliyorlardı. Genelevlere gidebiliyor, esrar ve diğer uyuşturucu maddeleri içebiliyorlardı. Rejim bütün yönleriyle gençlerin yozlaşmasını istiyordu. Gençlerle kurduğumuz bütün yakın ilişkiye ve harcadığımız çabaya rağmen bu sorunlar hâlâ devam ediyordu. Bunlar, rejimin ardından bize bıraktıklarıdır. Halkımız yıllarca bu şekilde yaşadı. Rejim, bilinçli olarak elli yıl boyunca bu tür politikaları geliştirdi (Qamişlo, 30 Ağustos 2014).

Devrimci Gençlik Hareketi üyesi Rustem Dêrik ile yapılan görüşmede, Dijwar Ehmed'in anlattıklarına benzer ifadeler yer alıyordu. Yekîtiya Star gibi Devrimci Gençlik Hareketi de özerk yönetim kurulmadan önce vardı, fakat Suriye hükümeti tarafından yasadışı ilan edilmiş ve çalışmaları yasaklanmıştı, ama buna rağmen hareketin üyeleri çalışmalarını sürdürüyorlardı. Rustem Dêrik'e göre rejim Rojava'da genelevleri ve uyuşturucu madde kullanımını yaygınlaştırmaya çalışıyordu:

Qamişlo'da genelevler vardı. Dêrik'te de vardı ama Qamişlo'daki gibi sayıları fazla değildi. Rejim Rojava'daki genelevlerin sayısını arttırmak istiyordu ve aslında sayıları yavaş

yavaş artıyordu da. Rojava Devrimi'nden önce esrar ve eroin içmek de oldukça yaygındı. Rojava'ya farklı türden uyuşturucu maddeleri sokuluyordu, özellikle kuzeyden. Efrîn hâlâ bu tür sorunlarla uğraşıyor (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Genelevlerin varlığı ve uyuşturucu madde kullanımı hem Toplumsal İşler Konseyi hem de Devrimci Gençlik Hareketi açısından rejimin gençler üzerinde yürüttüğü toplumsal bir yozlaşma politikası olarak tanımlanmaktadır. Bu durum aynı zamanda Rojava'da toplumsal kodları ve değer yargılarını anlamamız için bir ipucu niteliğindedir. Ehmed'e göre, gençliğin, hazırlığı yıllardır yapılan Rojava Devrimi'nde önemli bir yeri vardı ve rejim bunun farkında olduğu için, özellikle devrimi engellemek veya geciktirmek adına bu alana yönelik siyaset üretiyordu.

Eğitim, özellikle Kürt öğrenciler açısından çatışmaya konu olan başka bir alandı. 1962 yılında Hesekê valiliği tarafından yapılan nüfus sayımının ardından yüzbinlerce Kürt'ün kimliği ve vatandaşlık hakları ellerinden alındı. Eğitim hakkı dâhil olmak üzere, bütün vatandaşlık hakları resmî olarak iptal edildi. Nüfus sayımının yapılmasından bu yana birkaç nesil yetişti ve nüfus cüzdanı olmayan insanların çocukları da bütün vatandaşlık haklarından mahrum bırakıldı. Kürt öğrenciler arasında kimliği olanlar sadece on iki yıl eğitim alabiliyorlardı. Bu liseye kadar okuyup üniversitede eğitim alma haklarının olmadığı anlamına geliyordu. Rustem Dêrik, Kürt öğrencilerin bu nedenle karşılaştığı sorunları şöyle ifade ediyordu:

Bilindiği gibi Kürt gençleri[nden birçoğunun] kimliği yoktu. Kürt toplumu aslında kimliksizdi. Bir kimlikleri olmadığı için ne kadar süre okuduklarının da bir anlamı yoktu. Zaten sadece on iki yıl okuyabiliyorlardı ama üniversite eğitimi alamıyorlardı. Üniversite eğitimi alabilenler, kimliği olan

Kürt öğrencilerdi. Fakat onlar da üniversiteden mezun olduklarında iş bulamıyorlardı. Ya evde oturuyorlardı ya da vasıfsız işçi olarak çalışıyorlardı. Bu nedenle, biz bu hareketi kurduğumuzda aramıza ilk katılanlar bu işçilerdi. Rejime karşı büyük bir kin besliyorlardı, çünkü rejim onların bütün eğitimini boşa çıkarmıştı. (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Bu öğrenciler, üniversite eğitimi alamayacaklarını bildikleri halde on iki yıl boyunca okula gidiyorlardı. Muhtemelen bu sistemin bir gün değişeceğini veya Suriye’de olmasa bile komşu Arap ülkelerinden birinde eğitim alabileceklerini umuyorlardı. Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi’nde eğitim alan öğrencilerden bazıları iç savaş öncesi Lübnan’a üniversite okumaya gitmişlerdi, fakat daha sonra Cezîre bölgesine gelip Rojava’da kurulan bu akademiye okumaya başlamışlardı. Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi öğretim görevlilerinden biri olan Hesên Ednan, Suriye hükümetinin verdiği eğitime dair ciddi eleştiriler sunuyordu. Ednan’a göre Suriye hükümeti, öğrencilerin toplumsal ilişkilerden izole eden bir yaklaşımla sadece hükümetin öngördüğü çerçevede ve düzeyde çalışacak bir anlayışla eğitilmesini istiyordu (Qamişlo, 2 Eylül 2014).

Tarım Konseyi Başkanı Dr. Salih El-Zebba, Kürtlerin Suriye’de en fazla ezilen halk olduğu hakkını teslim ederken, Suriye hükümetine destek vermeyen Arapların da eğitim ve çalışma gibi en temel haklardan mahrum edildiğini ifade ediyordu:

Ben doktora mezunuydum örneğin, fakat rejim aldığım eğitime uygun bir iş bulmama izin vermiyordu. Benden daha düşük bir eğitim alanlar, benden daha iyi işlerde çalışabiliyordu. Bizim aşiretimiz Baasçı değildi. Eğer biz de Baas Partisi’nin üyesi olsaydık, rejim bizi de desteklerdi (Dirbêsiyê, 25 Ağustos 2014).

İstanbul'da görüştüğüm ve 2011'den önce Baas Partisi üyesi olan genç bir master öğrencisi,¹ partiye nasıl üye olduğunu ve üyeliğin ne anlama geldiğini şöyle özetliyordu:

Baas Partisi'ne, tıpkı birçok Suriyeli çocuk gibi, 15 yaşındayken üye oldum. Okul idaresi öğrencilere üyelik formu dağıttı ve bütün öğrencilere bu formu doldurmaları söylendi. Anne-babası çocuklarının üye olmasını istemiyorsa zaten çocuklarını bu formu doldurmamaları yönünde önceden uyarıyorlardı. Bu durumda okul yönetimi üye olmak istemeyen çocukları ikna etmeye çalışıyordu. Üye olmayanları ise Baas Partisi içindeki üstlerine bildiriyorlardı. Formu doldurmayan çocuklar bazen anne-babalalarıyla birlikte sorguya çağırılıyorlardı. Hükümet kurumlarında çalışanların Baas Partisi üyesi olması bekleniyordu. Aksi takdirde kesinlikle herhangi bir kurumda işe alınmaları çok zorlaşırdı. İşe alınsalar bile görevde yükselemezlerdi. Bu insanlar herhangi bir sorun yaşadıklarında, örneğin göz altına alındıklarında, kesinlikle ciddi zorluklar yaşırdı çünkü Baas Partisi'ne üye değillerdi ve üye olmama neredeyse bir suç haline gelmişti. Bu durum Hafız Esad zamanında çok katıydı, Beşar Esad döneminde daha az katı haldeydi ama yine de baskı unsuruydu. Örneğin ben 2011'de devrimi desteklerken sorguya alındım ama Baas Partisi üyesi olduğum için ucuz kurtulmuştum (İstanbul, 16 Mart 2016).

Baas Partisi'nin eski üyelerinden olan M.Ö.'nün kişisel deneyiminden de anlaşıldığı üzere, parti üyeliği eğitim kurumlarında neredeyse müfredatın bir parçası haline getirilmiş durumda. İnsanların üye olmayı reddetme hakları olsa da, Baas Partisi'ne üye olan herhangi biriyle kesinlikle aynı

1 İsmi gizli kalmasını istediği için kendisinden M.Ö. (Master Öğrencisi) diye bahsedilecektir.

imkanlara sahip olamıyorlar. Tarım Konseyi Başkanı Dr. Salih El-Zebba'nın deneyimi M.Ö.'nün anlatımıyla birebir örtüşüyor. Baas Partisi'ne üye olmak deyim yerindeyse 'bütün kapıları açarken', partiye üye olmamak devlet kurumlarında yaşanabilecek herhangi bir sorunun çözümünü neredeyse imkansız kılıyor.

Eğitim ile yakından bağlantılı olan ve azınlıklar için korunması gereken önemli kültürel öğelerden biri olan dil, anadili Arapça olmayan Suriye vatandaşlarının Baas Partisi'ne üye olsalar bile çözemeyecekleri başka bir meseleydi. Suriye hükümeti, Kürtlere anadilini öğrenme veya anadilde eğitim hakkını hiçbir zaman tanımadı. Kimlik verilmeyen bir halka, bu hakların verilmesini zaten kimse bekleyemez. Hatta Suriye hükümeti kültürel yaşam ve gelişim için önemli olan dilin konuşulmasını dahi engelledi. Celadet Bedirxan Tarih, Dil ve Edebiyat Akademisi'nde öğrenci olan Azad Quto, Suriye hükümetinin asimilasyon siyasetini ve Kürt diline yaklaşımını şöyle anlatıyordu:

Rejim Kürt dilinin yok olmasını, insanların bu dili öğrenmemesini istiyordu. Kürt çocuklarının dillerini unutmalarını istiyordu. Yıllar geçtikçe insanlar çocuklarını Kürtçe yerine Arapça öğrenmeye teşvik ettiler. Aileler, çocukları eğitime başlamadan önce Arapça öğretiyorlardı. Bütün bunlar rejimin kirli politikalarının sonuçlarıydı (Qamişlo, 30 Ağustos 2014).

Azad'ın Suriye hükümetinin izlediği politikalara dair argümanları, Kültür Konseyi Başkanı Nehwend Mihemed'in ifade ettikleriyle paralellik gösteriyordu:

Kürtler, Araplar ve Süryaniler burada birlikte yaşıyor. Bütün kültürler yasaklıydı ve insanlar asimile ediliyordu. Bizim istediğimiz ise bütün unutturulan ve asimile edilen

Celadet Bedirxan Tarih, Dil ve Edebiyat Akademisi öğrencileri (Qamişlo, 30 Ağustos 2014).

kültürlerin yeniden hayat bulması ve korunmasıdır (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Kültür Konseyi başkan yardımcılarında olan Henne Henne, üyesi olduğu Süryani toplumunun Kürtlerle aynı kaderi paylaştığını ve rejimin farklı kimliklere ve kültürlere yaklaşımında inkâr ve asimilasyon politikalarının çok yoğun bir şekilde uygulandığını ifade ediyordu. Bu yüzden Rojava halklarının birbirine ihtiyaç duyduğunu ve ancak bu şekilde yeniden kültürlerini yaşayabileceklerini ekliyordu:

Süryani kültürü bu toplumun bir parçasıdır. Kürtler gibi Süryaniler de asimile edildi. Kürtlerle birleşip kültürümüzü

yeniden canlandırmamız gerektiğini düşündük. Süryaniler önceden Türkiye'deydi. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Cezîre bölgesine göç ettiler. İstedikleri ilk şey okul inşa etmek olmuş. Eğitim sayesinde Süryani kültürünü ayakta tutmak istemişler. Böylece 1950'lere kadar kültürümüz gelişti, fakat 50'lerden sonra Suriye'de sürekli iç çatışmalar yaşandı. Birçok defa askerî darbe oldu. Bu darbelerden diktatörlükler çıkıyordu ve iktidara gelenler okullarımızı kapattılar. Süryanice eğitim yasaklandı ve o dönemden beri Süryaniler anadilinde eğitim hakkını elde edemediler. Tıpkı Kürtçe gibi Süryanice de baskı altına alındı ve yasaklandı (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Henne, 1939'da Fransa ile Türkiye arasında yapılan anlaşmanın, Birinci Dünya Savaşı'ndan kaçıp Cezîre bölgesine yerleşen Süryanilerin kaderinde önemli bir yeri olduğunu ifade ediyor:

Süryaniler Suriye'ye iki temel göç hareketiyle geldiler. Birincisi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, diğeri ise Fransa'nın Iskenderun'u [Hatay'ı] terk edeceği zaman Türkiye ile yapılan anlaşma sonrasında. Büyük göç hareketi, yapılan bu anlaşma sonrası gerçekleşti. Bu anlaşma, Süryani halkının iradesi dışında yapılan ve onlara dayatılan bir anlaşmaydı (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Uluslararası güçlerin veya bölge devletlerinin arasındaki anlaşmazlıklar veya anlaşmalar belli ki Süryaniler için zorla yerinden edilmenin en önemli nedenlerinden biri olmuş. Bu anlaşma aynı zamanda uzun vadeli bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiş. Öncelikle kültürel ve etnik bir grubun üyeleri, bu savaş ve anlaşmalarla birbirlerinden toplumsal, kültürel ve siyasi açıdan fiziksel olarak sınırlarla ayrılmış ve Türkiye ve Suriye hükümetleri tarafından bütün hak-

ları askıya alınmış. Derik'te görüşülen Sutoro üyesi, Süryanilerin hem Türkiye'de² hem de Irak'ta katliama uğradığını, bu trajedinin yeniden yaşanmaması için Sutoro'yu kurduklarını ifade ediyordu.

Geçmişin travmaları ve Suriye'deki taraflara güvenememe, Süryanileri kendi silahlı birliklerini kurmaya yönlendirdi. Sutoro, Rojava savunma güçleri olan YPG ve Asayiş'e bağlıdır. Öcalan, Süryanilerin Kürdistan'ın kadim bir halkı olduğunu ve sadece İttihat ve Terakki'nin değil, İttihat ve Terakki ile birlikte hareket eden bazı Kürtlerin de Süryanilerin acı tarihinde sorumluluk sahibi olduğunu belirtir (Öcalan, 2014: 11). Fakat buna rağmen Cezîre bölgesinde bulunan Kürtler ve Süryaniler, özerklik öncesine göre daha iyi ilişkilere sahip olduklarına ve bunda tarihin inkâr edilmesinin, acıların paylaşılmasının etkili olduğuna inanıyor.

Sutoro üyesi, ayrıca rejimin bu tarihsel gerçeklikler üzerinden sürekli Süryanileri ve Kürtleri birbirine karşı düşmanlaştırdığını ifade ediyordu:

Rejim Kürtlerle Süryaniler arasında sorunların ve çatışmaların çıkmasını istiyordu. Süryanilere, "Kürtler sizi katletti", Kürtlere de "Siz Müslümansınız, bize Süryanilerden daha yakınsınız" diyordu. Belediyeleri Süryaniler yönetiyordu, ama bunlar Baas Partisi'ne yakın olan Süryanilerdi. Belediyelerin Süryanilere verilmesi, Kürtlere karşı atılan bir adımdı. Kürtleri, Süryanilerin rejime daha yakın olduğuna inandırmak ve Süryanilere karşı kışkırtmak istiyordu (Derik, 28 Ağustos 2014).

2 Mêrdîn'in Midyad ilçesindeki Süryaniler, 1914-1915 yılında gerçekleşen katliamları ilk kez 2015 yılında, yani katliamın 100. yıl dönümünde protesto ettiler. Süryani Birlik Derneği Başkanı Yuhanna Aktaş, "Bilinen ve yaşanan bir olayın geç de olsa tanınmasına sevindik. Tarihte yaşanmış bir olay ve bunu görmezden gelemezsiniz. Soykırımı tanıma kararına tepkileri ise çocukça. Kendi tarihimize yüzleşmek zorundayız" cümleleriyle yaşananları özetliyordu (ANF, 2015).

Suriye rejimi neden Suriye'deki etnik gruplar arasında bir çatışma çıkarmak istiyordu? Böyle bir çatışma ortamından ne kazanıyordu? Rojava'da Kürtler, Araplar, Süryaniler ve Çeçenler tarafından kurulan ortak yönetimler, yerel konseyler ve silahlı güçler, kendi bölgelerini rejimin savaş odaklı sosyal, siyasi ve ekonomik politikalarına ve şiddet eylemlerine karşı korumalarını sağladı. Qamişlo'da bazı küçük noktalarda rejim güçleri hâlâ var olsa da, geriye kalan bütün kanton bölgelerini bu ortak yönetimler yönetiyor ve ortak savunma güçleri koruyor. Rejim, belki de halklar ve inançlar arasında çatışma yaratarak toplumsal bir dayanışmanın gelişmesi ve rejime karşı ayaklanmasını engellemek veya geciktirmek istiyordu. Suriye'de demokratik bir yönetim sistemi olmadığı ve insanların özgür bir şekilde siyasete katılmasına olanak tanınmadığı için 2011'de yaşanan ayaklanmaya benzer bir isyan yine de yaşanır mıydı kestirmek biraz zor fakat rejimin böyle toplumsal ve siyasi bir ayaklanmayı engellemesinin en iyi yollarından biri, ülkede bunu başlatabilecek aktif etnik, dinî veya siyasi grupları, onların bu farklılıklarını birbirleriyle çatışacak hale getirip karşı karşıya gelmelerine zemin hazırlamak olurdu. Böylece insanları sürekli uğraşmak zorunda kalacakları toplumsal sorunlarla meşgul ederek Suriye hükümeti yıllarca kendi iktidarını sürdürmeyi başardı.

Suriye hükümeti bunu yaparken elbette yalnız değildi. Yerel alanda rejimin politikalarının uygulayıcısı olanlar, yıllarca süren bu otoriter yönetimin en önemli ortakları veya failleriydiler. Serêkaniyê Barış ve Uzlaşma Komitesi üyesi Sureyya tanık olduğu sorunları şu ifadelerle anlatıyor:

Devlet her şeyi yıktı. Düşün ki bir rejim çalışanının arkadaşı veya akrabası, biriyle bir sorun yaşıyor. Kürt veya Arap olması önemli değil. Rejim çalışanının yaptığı ilk iş gidip o insana baskı yapmak ve arkadaşının veya akrabasının de-

diğini kabul etmeye zorlamaktı. Gidip o kişinin mallarına, toprağına ve hayvanına el koyuyordu örneğin. Bu kişinin bütün üretim aktivitelerine engel oluyordu. Nasıl biri çıkıp başka birinin her şeyine karışır, mallarına el koyar? Rejim ve onun yerel çalışanları, halkımıza tam olarak bunu yapıyordu (Serêkaniyê, 28 Ağustos 2014).

Yapılan görüşmelerde aktarılan ilk elden deneyimler, rejimin kendisini destekleyenlere yönelik, kendisine muhalif olanlara göre daha destekleyici bir yaklaşım içerisinde olduğunu çok açık bir şekilde gösteriyor. Baas Rejimi'nin bu anlamda hangi etnik gruptan olursa olsun, kendisine muhalif olanları cezalandırırken ayırım yapmadığını, benzer şekilde kendisine destek verenleri de eşit şekilde kolladığını görüyoruz. Bu nedenle sadece Kürtler değil, rejime karşı olan bütün etnik, dinî ve siyasi gruplardan insanlar, mutlaka rejimin otoriter politikalarına maruz kalmışlardır. Bu gerçek, neredeyse bütün görüşmelerde dile getirildi ve bu nedenle, insanlar Rojava'da veya Suriye'de halkların yaşadığı sorunları, halklar arası bir çatışmadan ziyade devletin sebep olduğu, dolayısıyla devlet ile halk veya devlet ile siyasi gruplar arasında yaşanan bir çatışma olarak tanımlıyorlar. Suriye'deki Alevi-Sünni çatışmasının da bu noktayla ilişkili bir yönü olduğu birçok defa dile getirildi. Örneğin Fildis'e göre (2012: 155), Suriye'deki Alevi azınlığın, Suriye rejiminden ve ordu-dan aldığı güçle İslâmî dinî eğitimi ve *ulemalığı* (Müslüman alimliği) engellemek için uzunca bir dönem Sünniler üzerinde ciddi bir baskı kurmuştu.³ Benzer şekilde Süryaniler

3 Esad ailesi yönetimindeki Suriye rejiminin Alevileri diğer dinlere mensup olan insanlardan daha fazla desteklediği, devlet kurumlarının neredeyse tamamına Alevi olanları getirdiği iddiaları ve hatta Sünni kitlenin ayaklanmasında bu kitleyi bastırmak için yine çoğunluğu Alevi olan askeri birlikleri görevlendirmesi, 2011'de başlayan ayaklanmaların sonrasında bunun bir mezhep çatışmasına dönüştüğü şeklinde yorumlandı. Sosyal medyadan yayınlanan birçok video bu yöndeki yorumların asılsız olmadığını gösteriyordu çünkü videoların çoğunda

20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra, tıpkı Ermenilerde olduğu gibi, hem dinî hem de etnik kimlikleri dolayısıyla farklı dinî ve etnik grupların baskı ve şiddetine maruz kaldılar. Bazı Süryani kaynakların tespitine göre Süryanilerin büyük bir kısmı “tarihsel olarak komşuları tarafından etnik olarak Araplaştırılma, Kürtleştirilme, Türkleştirilme ve Farslaştırılma ve dinî olarak da Müslümanlaştırma politikalarıyla karşı karşıya kaldı” (AINA).

Kadınlar, Suriye’de devlet politikaları nedeniyle hedefte olan bir başka toplumsal grup oldu. Ataerkil toplumsal ve siyasi sistem bütün Ortadoğu ülkelerinde çok sert bir şekilde hâlâ varlığını sürdürmektedir. UNICEF’in cinsiyet eşitliğine dair 2011 yılında yayınladığı rapor, Suriye yasaları ve düzenlemeleri nedeniyle ciddi cinsiyet hakları ihlallerinin yaşandığını belirtmektedir. Bu çalışmada, kadın haklarına dair soruları cevaplayan görüşmeciler de buna dair ilk elden deneyimlerini paylaştılar. Bunlardan biri Suriye Kadınları İnisiyatifi üyesi Mizgîn Zêdan’dı. Zêdan’ın üyesi olduğu bu inisiyatif iç savaştan sonra farklı kesimlerden kadınları bir araya getirme ve hakları için yasal bir mücadele yürütmeyi amaçlamaktadır. Zêdan’ın anlattıklarına dayanarak, kadınların hangi etnik gruba ait olduğuyla ilintili olarak da verdikleri mücadelelerin bazen daha çetin olabildiğini görebiliriz. Kürt kadınlarının verdiği mücadele konusunda Zêdan şunları dile getiriyordu:

Kimliği olmayan biriyle evlenen bir kadın, kendi vatandaşlık hakkı olsa da bunu çocukları için kullanamıyordu. Bazı Kürt kadınlarının kimlikleri vardı, fakat rejim onların eşle-

öldüren ve öldürülen insanların dinî kimlikleri üzerinden Suriye iç savaşının bir Alevi-Sünni savaşı olduğu söyleniyordu. Bu videolardan bazıları için “Syria Genocide Assad Alawite Shia Thugs Torture Murder Sunni Old Man”, “Syria’s Assad Kills 10 year old Boy - Alawite Army on Sunni Killing Spree”, “Syria 45 Killed in Secterian Cleansing of Sunnis by Alawite Militia” başlıklarıyla Youtube kanalından arama yapılabilir.

rine kimlik vermiyordu. Dolayısıyla, bu kadınlar eşleri için de vatandaşlık başvurusu yapamıyorlardı. Biz bu uygulamaya son vermek istedik. Suriye’de şeriat hukuku vardı ve iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine eşit sayılıyordu. Biz ise kadınların erkeklerle eşit olmasını istiyoruz (Qamiş- lo, 20 Ağustos 2014).

Zêdan’ın anlattığı gibi Kürt kadınlarının kimlik sorunu da yaşıyor olması, toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunların da daha fazla olduğunu ortaya koyuyordu. Çünkü kimlik sadece resmî bir belge değil, aynı zamanda sağlık, eğitim ve sosyal yardım gibi birçok olanaktan faydalanmaya imkân tanıyan bir gereklilik. Öte yandan, Suriye’de hem şeriat hem de sivil (seküler) mahkemeler vardı ve Zêdan’ın dikkat çektiği şahitlik sorunu İslâmî kuralların uygulandığı şeriat mahkemelerinde yaşıyordu.

Mizgîn Zêdan, ataerkil toplumun kadın üzerinde uyguladığı şiddeti, devletin erkek üzerinde uyguladığı şiddetle bir görüyordu ve kadın gibi erkeğin de özgürlük sorunu olduğuna dikkat çekiyordu:

Yani kadın babasının veya eşinin elinde bir makine değil. O da insandır, hakları var. O da canlıdır, düşünebilir, üzülebilir. Her şeyi, erkeğinki gibidir. Toplumun hepsi bu açıdan bakmalı bu konuya. “Ben bir erkeğin mülkü değilim, ben de onun gibiyim. O da benim gibidir” demeli. Ben kendi görüşümü onun üzerinde farz kılacağım demiyorum, fakat iyilik adına birbirimize eşit olalım. Yani ikimiz de özgür olalım. Kendisi gelip bunu yaptığında [şiddet uyguladığında], özgür olmuyor ki! O da özgür değil, o erkek özgür değil. Ona çok büyük bir şiddet uygulayabilen bir rejim var. Tek bir söylemiyle onu yıllarca tutuklayabilir, ona çıplak işkence uygulayabilir ve her şeyi yapabilir. Ama eğer geniş bir bakış açısıyla yaklaşılsa, kadın ve erkek beraber bir ya-

şam sürdürebilirler. Kadınlar toplumun yarısıdır. Eğer toplumun yarısı kadınsa ve özgür değilse, o zaman toplum da özgür değildir (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Zêdan'ın bu ifadeleri iki önemli gerçeği ortaya çıkarıyor. Birincisi erkek kadına şiddet uygulayarak hem hak ihlali yapıyor, hem de var olan cinsiyet çatışmalarını daha da derinleştiriyor. İkincisi, erkek cinsiyet özgürlüğü ve özgür kolektif bir yaşamla kurulacak olan özgür toplumun yaratılmasındaki en büyük engel oluyor. Bu anlamda kadınların hem ev içi, hem toplum, hem de devlet kaynaklı baskı, şiddet ve hak ihlalleriyle karşı karşıya olduğunu, erkeklerin ise bu eşitlikçi olmayan baskı rejiminin hem nesnesi hem de öznesi olduğunu söyleyebiliriz.

Kadın Konseyi Başkanı Emîna Umer, özerklikten sonrasına kıyasla kadınların uzunca bir dönem bu otoriter ve ataerkil sisteme boyun eğdiğini ve nasıl mücadele edilmesi gerektiğini bilmediklerini ifade ediyordu (Qamişlo, Ağustos 20, 2014). Têkoşîn Ozan (2015), Rojavalı ve Suriyeli kadınların sorunlarının bazı yasaların çıkarılmasıyla çözülecek kadar basit olmadığını, bunun daha ziyade bir algı ve zihniyet problemi olduğunu söylüyor. Kadınların karşı karşıya kaldığı problemlerin çok yönlü olması ve bunun uzun bir toplumsal deneyim tarihine sahip olması, yasa ve düzenlemelerle beraber toplumsal dönüşümü de farz kılmaktadır, aksi durumda yasalar bir anlam ifade etmeyecektir.

Suriye'deki on bir insan hakları örgütü tarafından hazırlanan bir rapor, kadına yönelik şiddetin en fazla rejimin silahlı güçleri, Şebiha güçleri (rejime bağlı paramiliter bir grup) ve Suriye muhalefetinin silahlı grupları tarafından uygulandığını duyurdu (Syrian Women Network, 2013). Kadınlar üzerindeki saldırılar, özellikle radikal cihatçı ve aşırı şiddet yanlısı grupların ayırım gözetmeksizin yaptığı

saldırıları sonrasında daha da şiddetli ve görünür oldu (Human Rights Watch, 2014). Bütün bunlar, Suriye iç savaşı öncesi ve sonrasında bütün etnik, dinî ve siyasi gruplardan kadınlara yönelik farklı tür baskı ve şiddet formlarının olduğunu göstermektedir. Kaçırılma ve giyim, dolaşma, çalışma ve ihtiyaçlara ve eğitime erişim konusunda yaşanan hak ihlalleri, kadınların en fazla karşı karşıya kaldığı durumlar olmuştur (a.g.e.).

Bütün muhalif tarafların maruz kaldığı toplumsal, siyasi ve ekonomik kısıtlamalar, ayrımcılık ve baskılar Suriye iç savaşının oldukça karmaşık ve birbiriyle ilişkili yanları olduğunu göstermektedir. Bunlara dair görüşmelerde dile getirilen algılar ve düşünceler, kişisel deneyimlerle sınırlı kalabilir, fakat sergilenen pratikler Baas Rejimi'ne ve onun otoriter politikalarına karşı mücadele ederken, insanların nasıl bir deneyime dayandığını göstermesi açısından önemlidir. Ortadoğu, Kuzey Afrika veya Güney Afrika'da karşımıza çıktığı gibi, Suriye iç savaşında da muhtemelen henüz haberdar olmadığımız, raporlaştırılmamış çok benzer hak ihlalleri yaşanmıştır. Savaş son bulduğunda, kendi hikâyesini veya tanık olduğu hikâyeleri henüz anlatamamış çok sayıda insanın çıkması ve bu konuların ulusal ve uluslararası mahkemelerde gündeme gelmesi muhtemeldir.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ile Suriye hükümeti arasındaki ilişkiler

Özerk yönetim, yetkinin yerelleşmesi veya yetki dağılımını esas alır. Mevcut özerkliklerin çoğunluğu, yerel aktörlerle merkezî hükümet arasında imzalanan antlaşmalardan sonra kurulan ve tam işler hale gelen siyasi idarelerdir. Dünya Bankası'nın tanımına göre:

Yetki dağılımı genellikle hizmetlerin sorumluluğunu belediyelere transfer eder. Bu belediyeler, kendi belediye başkanlarını ve konseylerini seçer, gelirlerini toplar ve yatırım kararı vermek için bağımsız bir yetkiye sahiptir. Gelişmiş bir sistemde, yerel hükümetler yetkilerini kullandığı ve içerisinde kamu işlevi gören belirli ve yasal olarak tanınmış coğrafi sınırlara sahiptir. Bu bir idari yerelleştirmedir ve birçok siyasi yerelleştirmenin temelini oluşturmaktadır.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Dünya Bankası'nın bu tanımına kısmen uysa da iki temel farklılığı barındırır: (1) Rojava Demokratik Özerk Yönetimi Suriye'de herhangi bir coğrafi sınır çizmemektedir ve (2) Rojava Demokratik Özerk Yönetimi henüz Suriye hükümeti veya uluslararası alanda yasal olarak tanınmamıştır. Suriye rejim güçleri Rojava bölgelerinden çıkarıldığı zaman, Suriye hükümeti ile Rojava'daki yerel partiler veya örgütler arasında herhangi bir resmî belge imzalanmadı. Hatta bunun silah zoruyla yapılmış olması, farklı türden bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Suriye hükümeti, Rojava'da özerkliğin inşasına ve tanınmasına dair henüz açık ve somut bir adım atmış değil. Suriye hükümetinin özerkliği tanımak istediğine dair birtakım haberler yayınlandıysa da, henüz bu anlamda bir gelişme yaşanmadı. Fakat bütün bunlar, yine de Rojava'nın bir özerklik formu olmadığı anlamına gelmez, sadece var olan özerklik modellerinden bazı yönleriyle ayrıldığını gösterir.

Çatışmaların çözümü süreçlerinde siyasi çözüm yollarının aranması, taleplerin müzakere yoluyla tartışılması ve karşılıklı adımlarla uzlaşının sağlanması, taraflar arasında güven ve barış inşası için son derece önemlidir. Alfredson ve Cungu (2008: 4) müzakerelerin, demokratik toplumlar da siyaset yapmak için önemli olduğunu, bunun politika sonuçlarını şekillendirmede ve hangi politikaların nasıl uygu-

landığını etkilemede potansiyel bir faktör olduğunu belirtir. Fakat Suriye'deki taraflar birkaç defa denenmesine rağmen müzakereleri devam ettirme ve barışla sonuçlandırma da başarılı olamadılar. Cenevre'de Rusya ve ABD'nin çağrısıyla yapılan konferanslara davet edilmeyen Kürtler ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, çözümü kendi geliştirdiği diplomasi kanallarıyla sağlamaya çalışıyordu. Cezîre Kantonu yetkilileri, Suriye hükümetiyle henüz bir görüşme gerçekleştirilmediğini, fakat özerk yönetim ve ileride uygulayacakları politikaları Suriye hükümetiyle müzakere etmek istediklerini ifade ediyorlardı. Bunun şimdiye kadar gerçekleşmemiş olması ve Rojava yönetiminin uluslararası konferanslara dahil edilmemesi, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ni kendi çözüm arayışlarını bulmaya mecbur bıraktı. Cezîre Kantonu Eş Başkanı Hediye Yûsif'e göre:

Rojava'da, iç savaşın başlamasıyla biz kendi üçüncü çizgimizde gitmeye karar verdik. Biz ne rejimin ne de muhalefetin politikalarının destekçisi olduk. Toplumun gücüne dayandığımız ve ondan güç aldığımız üçüncü bir yol. Özerklik, demokratik topluma olan inançla işliyor. Bu nedenle rejimle hiç ilişkimiz olmadı, hatta bazen rejimle çatıştığımız da oluyor. Rejim halkımızı baskı altına aldığı ve ona karşı şiddet uyguladığında, biz de yanıt verip halkımızı savunuyoruz. Kürt, Arap veya Süryani olsun, hepsini savunuyoruz. Devrimimizin başlangıcında askerî bir amacımız yoktu. Yöntemlerimiz barışçıldı, fakat devrimimize yönelik saldırılar bizi meşru savunma yolunu seçmeye zorladı. Halkımızı ve toprağımızı korumayı amaçladık. Bu nedenle, kim saldırırsa saldırın, bu çeteler [cihatçı gruplar], Suriye rejimi veya diğer taraflar olsun, kendimizi savunuyor ve saldırılara yanıt veriyoruz. Şimdiye kadar Suriye rejimiyle herhangi bir görüşmemiz olmadı (Rimêlan, 28 Ağustos 2014).

Hediye Yûsif, diğerk görüşmecilerin de ifade ettiğigibi, Rojava'daki siyasi, toplumsal ve askerî gelişmeleri bir devrim olarak tanımlıyor. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, SUK ve Suriye rejiminin Kürtleri bir ulus ve aktör olarak görmemesinden dolayı, onu muhatap alıp haklar ve talepler için herhangi bir müzakere yürütmedi. Bu nedenle, zaman zaman Rojava savunma güçleri, Suriye muhalefeti ve Suriye ordusuyla karşı karşıya geldi ve başta Serêkaniyê ve Hesekê olmak üzere birçok yerde kısa süreli alan hâkimiyeti savaşı yaşandı. Kürtlerden oluşan ENKS, başından beri SUK içerisinde yer aldıysa da, SUK'un öncülük etmek iddiasında olduğu geleceğın Suriye'sinde Kürtlerin hangi statüde yaşayacağı, ne tür haklar elde edeceğine dair somut bir ifade hiçbir zaman kullanılmadı ve ısrarla devrimden sonra tartışılacağı söylendi. Suriye'deki savaş ve kriz derinleştikçe, Kürtler kendilerini daha az güvende hissettiler ve kendilerini hem rejimden hem de ÖSO'dan ve daha sonra cihatçı gruplardan korumak adına silahlı örgütlenmeye başladılar.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, bağımsız bir devlet kurma amacı taşımazken, buna paralel olarak kendisini Suriye'nin bir parçası, Rojava halkını da Suriye halkı olarak tanımlamaktadır. Cezîre Kantonu Yürütme Meclisi Başkanı Ekrem Huso buna dair görüşlerini şöyle açıklıyordu:

Şimdiye kadar Suriye rejimiyle görüşmedik. Devrimimiz, rejimi buradan çıkarmak için başladı. Suriye halkıyla bir problemimiz yok. Bizim sorunumuz rejimle. Rejim halkların ve bireylerin haklarını ihlal etti, demokrasiyi hükümsüz kıldı. İlk önce Suriye halkıyla bir araya geleceğiz ve geleceğin Suriye'sini inşa edeceğiz, sonra rejimle müzakere edeceğiz (Amûdê, 26 Ağustos 2014).

Suriye halkı ile birlikte mücadele etme ve Suriye'nin yeniden inşası için ülke içinde bir müzakere yapılması tale-

bi, Rojava'da uzun zamandır dile getiriliyordu. Bunu gerçekleştirmek için de bir dizi ön görüşme yapıldı. Hatta Mayıs 2014'te Rojava'dan bir heyet İstanbul'a gelip Suriye Ulusal Konseyi içinde yer alan bazı parti ve siyasetçilerle görüşmeler gerçekleştirdi. SUK'un Kürtleri ulusal bir aktör olarak kabul etmemesi ve taleplerini gerçekleştirilecek devrimden sonraya bırakması, TEV-DEM öncülüğünde gelişen siyasi özerkliğin, kendisine SUK'tan bağımsız bir yol çizmesine neden oldu. Rojava'nın bazı bölgelerinde olduğu gibi, Rojava savunma güçleriyle ÖSO'nun bazı grupları ortak savunma hatları ve operasyon odaları (birimleri) oluşturup bu bölgeleri IŞİD'den almaya çalışıyorlar. Bu pratik en başından sergilenebilirdi, fakat Kürtlerin yok sayılması, ÖSO'nun Rojava'da hâkimiyet kurmaya çalışması buna ciddi bir engel oldu ve nihayetinde rejim karşıtı güçler arasında bir bölünme gerçekleşti. Bu elbette rejimin çıkarınydı ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi bunun farkına vardı. Fakat SUK'u ve ÖSO'yu, Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkı ve demokratik özerklik çerçevesinde kabul etmeye ve tanımaya ikna edemedi. Ayrıca Rojavalı birçok yetkiliye göre, SUK ve ÖSO'nun hâlâ güçlü bir milliyetçi damarı var ve bu nedenle tam bir ortaklığın ve birlikteliğin sağlanması oldukça zor.

Bütün bu sorunlara rağmen Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Suriye halkları arasında bir dayanışma geliştirmek adına bir proje taslağı hazırladı ve bütün taraflara şiddete son verme ve ülke içinde bütün tarafların katılabileceği müzakerelere başlama çağrısı yaptı. Suriye'de Demokratik Çözüm İçin Kürt İnisiyatifi'nin 16 Şubat 2015'te açıkladığı siyasi çözüm projesinin temel ilkeleri şunlardı:

- Otoriter, milliyetçi ve şovenist bir yapıdan, herkesin kendi kendini yönetebildiği yerelleştirilmiş demokratik bir sisteme geçişi sağlamak,

- Hangi isimle olursa olsun, cihatçı Selefi gruplara karşı mücadele etmek,
- Suriye'nin ulusal birliğini korumak,
- Bütün bileşen halklarıyla Suriye'deki farklılıklara saygı göstermek,
- Barışçıl ve demokratik bir çözüm taslağının hazırlanması ve bunu destekleyen bütün siyasi güçlerle bu taslağı tartışmak,
- Bu siyasi güçlerin mümkün olan en büyük bileşimini oluşturmak ve bu güçlerin siyasi temsilcileriyle genişletilmiş toplantılar yapmak. Bu toplantılar, projeye göre atılacak adımlara karar verecek ve alanda uygulayacak,
- Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen ve sivil toplum örgütleri ve toplumsal aktörlerin de dâhil olduğu, barışçıl bir çözüme inanan bütün siyasi güçlerin katıldığı bir Suriye Demokratik Çözüm ve Barış Konferansı düzenlemek,
- Belirli yetkileri olan bir konferans konseyi seçmek. Demokratik Suriye Konseyi bütün bileşen halkların üyelerini dâhil etmeli ve kadın ve gençlerin temsiliyetini de göz önünde bulundurmalıdır (Kurdish Question, 2015).

Bu ilkeler, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin Suriye'de olası bir barışçıl ve demokratik çözümün, hem Suriye'deki siyasi tarafların hem de BM gibi uluslararası bir aktörün dahil edilmesiyle mümkün olacağına inandığını gösteriyor. TEV-DEM üyesi İlham Ehmed, rejimle olası görüşmelerin bütün Suriye için bir dizi reformlara ve olumlu gelişmelere bağlı olacağını ifade ediyor:

Rejimle görüşmek, gelişmelere ve reformlara bağlıdır. Eğer bu proje ilerlerse, belirli bir yaklaşım sergileriz. Krizi sonlandırmak için müzakere ederiz, neden olmasın? Bizim için

kişiler veya gruplar (kitleler) değil, toplum önemlidir. Toplumla ilişkilerimizi geliştirdikçe, var olan ilişkiler gelişir ve daha fazla insan ve parti bize katılır. Proje, Rojava halkıyla kurduğumuz ilişkilerle güçlenir (Qamişlo, 19 Ağustos 2014).

TEV-DEM'in Diploması Komitesi bu anlamda yoğun çaba sarf ediyor. Rojava'daki partiler, örgütler, cemaatler ve aşiret topluluklarıyla toplantılar yapıp, hem demokratik özerklik sistemini, hem de Suriye'ye dair bu ve benzeri projelerini anlatıp toplumsal destek talep ediyor. TEV-DEM'in yaptığı bu toplantılara farklı kurumlar da eşlik ediyor. Örneğin, savunma Rojava için hâlâ bir öncelik ve TEV-DEM'in henüz askerî örgütlenmenin yeterince güçlü olmadığı kentlerde, öz savunmanın geliştirilebilmesi için yaptığı toplantılara, genellikle YPG ve Asayiş görevlileri de eşlik ediyor. Aşiretlerle yapılan görüşmelerde, örneğin, İç İşleri Konseyi'nin de katılımıyla, özerk yönetimin politikaları anlatılıyor. Bütün bunlar, özerk yönetimin toplumsal açıdan örgütlenmesini nasıl gerçekleştirdiğini çok net bir şekilde gösteriyor. Elbette buna rağmen, özerk yönetime katılmayan, TEV-DEM'e ve onun projelerine farklı sebeplerden destek vermeyen veya uzak duran insanlar, aşiretler veya gruplar var. Bu anlamda, TEV-DEM veya özerk yönetim kusursuz bir şekilde çalışıyor ve bütün halkın desteğini almıştır denilemez, fakat büyük oranda bu başarıldı. Halkın sosyo-psikolojik durumu, geçmişte yaşanan baskı ve şiddet, siyasi belirsizlik ve süregelen çatışma ve savaş hali, birçok kesimin TEV-DEM'den veya özerk yönetimden uzak durmasına yol açarken, ENKS gibi bazı siyasi oluşumlar ideolojik farklılıklar ve anlaşmazlıklardan dolayı, TEV-DEM'i ve özerk yönetimi tanımadığını, bu nedenle desteklemediğini zaten ifade ediyor. Bu sorunları çözmek için bazı adımlar atıldıysa da başarılı olmadı ve

Roja'va'da hâlâ özerk yönetime muhalif ve onun iradesini tanımayan bazı kesimler var.

Ekrem Huso'nun, rejimle müzakere etmek için ön koşulun Suriye halkıyla bütünleşmek olduğuna dair vurgusu İlham Ehmed'in de dile getirdiği bir durumdu:

Rejim, şimdiye kadar bu proje için herhangi bir açıklama yapmadı. Fakat rejim de bunu kabul ederse, savaşı bitirmeyi ve siyasi sürecin başlamasını isterse ve demokratik bir Suriye için reform yapmayı kabul ederse, rejimle bu projede fikir alışverişinde bulunabilirler (Qamişlo, 19 Ağustos 2014).

Çok açık ki Roja'va'daki özerk yönetimin yetkilileri ve TEV-DEM, mevcut koşullarda Suriye rejiminin bu savaşın hâlâ güçlü bir tarafı olduğunu, olası bir çözüm arayışında rejimin mutlaka olması gerektiğini ve yapılacak reformların belki de barışa giden yolun ilk adımları olduğunu belirtiyor. PYD Eş Başkanı Salih Muslim, 2013'te 32. Gün isimli TV programına verdiği röportajda,⁴ “başta Esad tek başınaydı, onun gitmesi çözüm olabilirdi, ama bu çatışmalar öyle bir hale geldi ki iki milyon Alevi Esad'ı destekliyor. Esad'ın gitmesi iki milyon Alevinin öldürülmesi demektir” şeklinde bir tespitte bulunuyordu. Yine, özellikle Türk medyası, AKP iktidar çevreleri ve onun desteklediği SUK, Salih Muslim'i Esad'ın gitmesini istememekle, Esad rejimini savunmakla suçladılar. Oysa Muslim'in tespiti doğrudu ve yanlış, çözümü sadece Esad'ın gitmesine bağlayan kesimler oldu. Hâlbuki, Arap Baharı'nın kasıp kavurduğu diğer ülkelerde liderler değiştiğinde sorunlar tamamen çözülmemişti ve Mısır bunun en somut örneğiydi. Demokratik bir siyaset anlayışının gelişmemesi ve engellenmesi, her zaman

4 PYD Lideri Salih Muslim, “Esad'sız çözüm 2 milyon Alevinin ölümü demek”, 25 Ekim 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=OILvTlgsE9E>.

dikta rejimlerinin oluşmasına fırsat sunar. Gerekli olan, demokratik bir dönüşümü başaracak ve yeniden kendi iktidarını kurmaya çalışanlara karşı çıkabilecek güçlü bir toplumsal mücadeleyleydi.

Bazı haber kaynakları Suriye Ulusal Uzlaşma Bakanı Ali Haydar'ın Cezîre Kantonu'nu ziyaret edip Suriye hükümetinin özerkliği müzakere etmeye hazır olduğunu yazdı (Now, 2015) fakat bu konuda somut bir adım atılmadı ya da atıldıysa da henüz buna dair bir açıklama yapılmadı. TEV-DEM üyesi Aldar Xelîl durumu şöyle açıklıyor:

Suriye hükümeti birlik, barış ve demokratik bir hükümet kurmak istiyorsa buraya gelip özerk yönetimi tanımalı. Bu kadar zarar gören ve Suriye'de kontrolü kaybeden bir rejimin, özerkliği tanımak zorunda olduğunu düşünüyorum. Bu konuda umutluyum (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Etnik çatışmalar ve bölgesel özerklikler üzerine aydınlatıcı çalışmaları olan Stefan Wolff (2005), işleyen bir özerklik ve çatışmaların engellenmesi için siyasi liderler arasında ortaklığın şart olduğunu belirtirken, şöyle bir öngöründe bulunur:

“Eğer siyasi liderler birbirleriyle iş birliği yapar ve bileşenlerinin çıkarlarını göz önünde bulundururlarsa, o zaman hem bölgesel hem de etnik temelli özerklikler iyi işleyebilir. Ve her şeyin ötesinde böylelikle, geçtiğimiz yüzyılda Avrupa'nın yarısından fazlasında tanık olduğumuz şiddetli etnik çatışmaların engellenmesine katkı sunabilirler.”

TEV-DEM'e göre, mevcut koşullarda buna benzer bir ortaklığa Rojava Demokratik Özerk Yönetimi hazırdır, fakat rejim hükümetinin ortak kabul edilmesi için özerk yönetimi tanınması ve reformlar yapması gerekir. Suriye'deki savaş devam ettikçe daha yıkıcı olmakta ve kısa vadede birlik ve

barışı temin edecek bir geleceği tahayyül etmek zorlaşmakta. Bu nedenle, olası bir tanınımada hangi yetkilerin Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde kalacağına dair tek ipucu, kanton yetkililerinin ve TEV-DEM'in öngörülerine ve halihazırda alanda mevcut pratiklere dayanmaktadır.

Benedikter, özerkliği, siyasi, kültürel ve yerel özerklik olarak üç kategoriye ayırır ve siyasi özerkliklerin olası yetkilerini açıklarken Avrupa'daki Etnik Grupların Özerklik Hakları isimli raporu referans gösterir (Benedikter, 2009: 52):

Dil hakları ve dil politikaları	Kamu hizmeti ve güvenlik
Etnik grubun ulusal amblemleri, isimleri ve yer isimleri kullanma	<i>Bölgesel ulaşım ve iletişim</i>
Muhtemel ikinci vatandaşlığa dair sorunları çözme	<i>Enerji üretimi</i>
Yüksek öğrenimi de içeren eğitim	Bankalar ve diğer finansal kurumlar
Kültürel kurumlar ve programlar	Bölgesel ve yerel polis
Radio, TV ve elektronik medya	<i>Bölgesel amaçlar için vergilendirme</i>
Meslekleri ve ticaretleri izinlendirme	<i>Çevresel koruma</i>
Doğal kaynakların kullanımı	<i>Şehir planlaması ve gelişim programları</i>
Sağlık hizmeti	<i>Bölgesel ekonomik politikalar, ekonomik alanlar için teşvikler</i>

Not: Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, yukarıdaki tabloda verilen birçok alanda tam olarak (**bold**) veya kısmen (*bold italik*) yetki ve yönetim hakkına sahip. Vatandaşlık ve bankalar hakkında henüz herhangi bir adım atılabilmiş değil (Mart 2016).

Özerk Yönetimler, çoğunlukla dışışleri, ulusal savunma ve hazine dışında, hükümet kurumlarının bütün yetkilerini yerelde elinde bulundurur. Talepler ve merkezî hükümetin yetkileri paylaşma konusunda istekliliği veya özerk bölgenin yetki elde etme mücadelesine bağlı olarak, bu alanlar da özerk hükümetlere devredilebilir. Neredeyse görüşülen bütün kanton yetkilileri, Rojava Demokratik Özerk Yö-

netimi'nin yetkilerinin Suriye hükümeti ile özerk yönetim arasında yapılacak bir antlaşma ile belirleneceğini ifade ediyordu. Fakat yine de bazı talepler veya öngörüler dile getirildi. Örneğin, Rojava'nın dış ilişkilerini kendisi mi belirleyeceği sorusuna Dış İşleri Konseyi Başkanı Salih Gedo şöyle yanıt veriyordu:

Bunu o zaman özerk yönetimde tartışırız. Benim şahsi görüşüm bu yetkinin özerk yönetimde kalacağına dairdir. Özerk yönetime dair ilişkileri biz yönetiriz ve bu yetkinin bizde kalacağına inanıyorum (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Gedo, Benedikter'in referans verdiği Avrupa'daki Etnik Grupların Özerklik Hakları taslağına bir madde daha eklemiş oluyor. Pratiklerine bakıldığı zaman, savaş koşullarından ve Rojava'nın acil diplomatik desteğe ihtiyacı olduğundan, bu yönde bazı adımların atıldığını görebiliriz. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi halihazırda birçok yere diplomatik ziyarette bulundu ve birçok yerden temsilci kabul etti. Türkiye, Irak, İran, Lübnan, Filistin, Mısır ve Avrupa Birliği devletlerine Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ni ve amaçlarını anlatmak ve destek verilmesi için ziyaretlerde bulunuldu. Son dönemlerde Batılı devletlerle daha ileri bir ilişki kurulabildi. Özellikle, IŞİD'in Kobani'yi işgali sırasında, Kürtlerin ve onları destekleyen tarafların uluslararası alanı da etkileyen protestoları ve baskıları sonucu, YPG ve YPJ güçlerine sunulan askerî destek bir süre sonra diplomatik kanalların açılmasını da beraberinde getirdi. Avrupa parlamentolarında yapılan konuşmalar, düzenlenen toplantılar ve başkanlık, cumhurbaşkanlığı ziyaretleri Rojava yönetiminin uluslararası alanda meşru bir taraf olarak kabul edildiğini gösteriyordu. Bununla beraber, birçok siyasetçi, yetkili, insan hakları savunucusu ve akademisyen Güney Kürdistan ile Rojava arasındaki sınırda yer alan Pêşxabûr-Sêmalka

sınır kapısından geçip Cezîre Kantonu'ndan yetkililerle görüşmeler yaptı ve özerk sistemi tanımaya çalıştı.

Bunun ileride de böyle olup olmayacağını henüz bilemiyoruz, fakat Gedo'nun ifadesiyle Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin dış ilişkilerde Suriye hükûmetine danışmayacağı bir durum söz konusu olabilir. Bunun en temel gerekçelerinden biri, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin Kürdistan'ın diğer bölgelerindeki Kürtlerle ilişkileri sağlama ve geliştirme düşüncesi de olabilir.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ile Kuzey, Güney ve Doğu Kürdistan arasındaki ilişkiler

Türkiye, Suriye ve İran devletleri Kürt halkını ulusal bir varlık olarak tanımıyor ve Kürtler bu ülkelerde herhangi bir statüye sahip değiller. Güney Kürdistan ise federal bir yönetime sahip olduğu için, hem ulusal hem de uluslararası alanda kendini temsil edebileceği bir mekanizmaya sahip. Son dönemlerde, Güney Kürdistan hükûmeti, AB ile Irak hükûmeti arasındaki görüşmelere katılma ve AB Parlamentosu'nda taleplerini ifade etme ve alınan kararlara kendileri adına itiraz etme hakkına sahip oldular (Rudaw, 2015). Kürtlerin kendi arasında siyasi ve diplomatik ilişkiler kurması ve birbirine askerî destek sunması hâlâ çok ciddi engellere takılmaktadır. Örneğin, Güney Kürdistan hükûmeti Kobani'ye Pêşmerge güçleri göndermek istediğinde Türkiye Devleti buna haftalarca engel oldu, çünkü gidilecek güzergâhta Türkiye'nin kontrolünde olan siyasi sınırlar ve yollar kullanılacaktı. Benzer şekilde, Rojavalı yetkililerin Kuzey Kürdistan'a geçebilmesi için hâlâ Türkiye Devleti'nin valilerinin veya İçişleri Bakanlığı'nın onayına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, Kuzey Kürdistan'ın Türkiye'de siyasi bir statüden yoksun olmasından kaynaklanmaktadır. Şayet Güney

Kürdistan gibi federal veya özerk bir statüsü olsaydı, muhtemelen bu tür engellerle karşı karşıya kalmazdı. PKK ile Türkiye Devleti arasında 2013'te başlayan görüşmeler tarafların uzlaşabileceği bir barışla son bulsaydı, adı geçen bütün aktörlerin birbirlerine yaklaşımında bazı değişimler görebilirdik. Örneğin muhtemel bir PKK-Türkiye Devleti uzlaşısı Türkiye'nin Rojava'ya yönelik tehdit odaklı yaklaşımını dönüştürebilirdi. Fakat 2015'in ortalarına doğru görüşmelerin son bulması ve akabinde yeniden şiddetlenen çatışmalı süreç bu yaklaşımın kısa vadede olumlu yöne evrilmeyeceğini gösteriyor. PKK'nin Şingal'deki varlığının devam etmesi, Güney Kürdistan hükümetinde en fazla temsil gücüne sahip PDK'nin açıktan Türkiye hükümetine destek vermesi ve Kuzey Kürdistan'da yeniden gelişen ve giderek iç savaşa evrilen çatışmalı süreç Kürtler arasında yeniden derin bir ikilem yaşandığını gösteriyor.⁵

Doğu Kürdistan halkı ne zaman ulusal kimlik, statü ve temel haklar için bir siyasi çalışma yapsa, tutuklama, işkence ve idam gibi İran rejiminin çok sert yaptırımlarıyla karşı karşıya kalıyor. Dolayısıyla, Doğu Kürdistan halkı Rojava'yla ve Kürdistan'ın diğer bölgeleriyle en zayıf diplomatik ilişkiye sahip olan bölgedir. Kürtlerin kendi aralarındaki ilişkiyi diplomasi olarak tanımlamayan Aldar Xelîl'e göre:

-
- 5 PDK, IŞİD'e ve Suriye rejimine karşı mücadelede Güney Kürdistan'da Peşmerge komutanlığı tarafından eğitilen *Pêşmergeyên Rojava* (Rojava Peşmergeleri) (Rûdaw, 2016) ile Rojava'nın savunma güçlerini desteklemek istediğini defalarca ifade ederken, PKK ile Türkiye Devleti arasındaki savaşta ise ya açıktan Türkiye hükümetine destek verdi ya da tarafları yeniden diyaloga davet etti. Örneğin PDK bir yandan PKK'yi kınayıp "PKK'nin Güney Kürdistan topraklarından çıkma" veya "PKK'nin savaşı Güney Kürdistan'a taşımama" mesajları yayınlarken diğer yandan PKK ve HDP'yi "gurura kapılmak" ve "Türkiye Devleti'nin attığı olumlu adımları heba etmekle" eleştiriyordu (Haber Türk, 2015). PDK'nin Rojava ve Kuzey Kürdistan Kürtlerine yönelik böylesine farklı bir yaklaşım içinde olmasında şüphesiz Türkiye Devleti'nin geliştirdiği askeri, ekonomik ve diplomatik iktisadların etkisi ve Suriye iç savaşında aldığı pozisyon belirleyici olmaktadır.

Bizim asıl istediğimiz, demokratik konfederalizm sistemini geliştirmek. Kürtler birdir ve tarihsel olarak, Kürdistan ve Mezopotamya'daki bütün halklar birdir ve bu iki komşu [devletin] ilişkisinden daha fazla bir anlam taşır. Ben Avrupalılarla veya Amerikalılarla diplomasi yaparım, fakat benim Kürt kardeşlerimle olan ilişkim diplomasi değildir. Bizim bir kader ilişkimiz var, bu ilişki kurulmalı. Bunun çözümü nedir? Eğer özgürlüğü garanti altına alan bir sistem kurulursa, Kuzey Kürdistan'da ve burada, Güney ve Doğu Kürdistan'da değişimler yaşanırsa, o zaman Kürdistan'ın diğer parçalarıyla demokratik konfederalizmi kurabiliriz (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Demokratik konfederalizmle, özerk veya federal Kürdistan bölgeleri arasında var olan fiziksel sınırlar “esnekleştirilerek”, yani gümrük ve sınır politikalarında değişimler yaparak, AB'de olduğu gibi daha rahat ulaşım ve ticaret hakkının tanınmasını sağlayarak, Kürtler arasında toplumsal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi sağlanabilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulması, imzalanan antlaşmalar ve çizilen sınırlarla birbirinden ayrılan ve toprakları sömürgeleştirilen tek halk Kürtler değil elbette. Ermeniler ve Süryaniler de benzer durumları yaşadılar. Dolayısıyla demokratik konfederalizm, aynı zamanda Kürtler dışında kalan bütün halklara, kendi aralarındaki ilişkileri geliştirme hakkı elde etme olanağı sağlar.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, PKK önderliği ile Türkiye Devleti arasındaki görüşmeleri her zaman destekledi ve muhtemel bir siyasi çözümün, Rojava ile Türkiye arasındaki ilişkileri de olumlu yönde etkileyeceğine dikkat çekti. Fakat Türkiye, Kürtlerin Rojava'da özyönetim kurmalarına hiçbir zaman olumlu yaklaşmadı ve buna asla izin vermediğini söyledi. Dönem dönem, Türkiye Devleti söylemin-

de YPG ve PYD terörist örgütler olarak telaffuz edildi. Buna rağmen, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, her zaman Türkiye Devleti ile siyasi ve diplomatik ilişkiler kurmaya çalıştı ve Türkiye toplumuna, Rojava'nın Türkiye Devleti'ne, toplumuna ve ulusal birliğine tehdit oluşturmadığı mesajını vermeye çalıştı.⁶ Bütün bu çabalar, Türkiye nezdinde olumlu bir yaklaşıma yol açmadı.

PYD Eş Başkanı Salih Müslim, Türkiye'ye "Kürt fobisinden" kurtulması ve 2000'lerin başında Güney Kürdistan hükümetine karşı yaptığı hataları yinelememesi çağrısında bulundu (Cemal, 2014). Bilindiği gibi Türkiye Güney Kürdistan hükümetini önce ulusal birliğe tehdit olarak algılamış ve yıllarca burada Kürtlere ait siyasi bir iradenin oluşmasına engel olaya çalışmıştı, fakat daha sonraki yıllarda bu yönetimi tanımış ve çok güçlü siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmişti. Salih Müslim, Türkiye'nin Rojava'da bir siyasi idare ve statü elde etmesini engellemektense, onu tanıyan ve ilişkileri geliştirmeye odaklı bir yaklaşım sergilenmesi çağrısında bulunuyordu.

6 Bu araştırma yapıldığı zaman Dış İşleri Konseyi Başkanı görevini yürüten Salih Gedo, Demokratik Özerk Yönetimin Türkiye ile barış ve karşılıklı birbirini tanıma temelinde ilişki geliştirmek istediğini ifade ederken, bu tür bir ilişkinin Türkiye'nin 'kendi Kürt Sorununu' çözmede de yardımcı olabileceğinin altını çiziyordu. Gedo'ya göre Türkiye'nin Rojava ile olumlu ilişki geliştirmesi, Kuzey Kürdistan halkının Türkiye Devleti'ne yaklaşımında ve sorunların çözülmesi yolunda olumlu bazı gelişmeleri beraberinde getirebilirdi (Qamişlo, 20 Ağustos 2014). Temmuz 2015'te yeniden başlayan yoğun çatışma süreci ve Türkiye-Rojava arasında Suriye iç savaşı ve Kürtlerin statü elde etme konuları üzerinden yaşanan gerilim, Gedo'nun bu beklentilerini de boşa çıkarmış oldu. 2015 yılı ise Rojava-Türkiye ilişkilerinin en fazla gerildiği, temasların tamamen kesildiği bir döneme tekabül etti. Haziran 2015'te Evrensel'e verdiği bir röportajda TEV-DEM yetkilileri Çınar Salih ve Abdulselam Ehmed Türkiye'nin tavrını ve Türkiye'nin IŞİD'e yaklaşımını şöyle değerlendiriyordu: "Türkiye Devleti bizi düşman olarak görüyor. Rojava'daki sistemi dize getirmek, boğmak istiyor. DAİŞ de bize düşman. Türkiye düşmanımın düşmanı benim dostumdur diyor ama Ama DAİŞ herkesin düşmanı. DAİŞ zamanı gelince Türkiye'ye de saldıracak. 'Türkler bizim dostumuzdu' demeyecek" (Erdal İmrek, "TEVDEM Yöneticileri: Türkiye'nin asıl niyeti Rojava'yı boğmak," Evrensel, 30 Haziran 2015. <http://www.evrensel.net/haber/254825/tevdem-yonetici-leri-turkiyenin-asil-niyeti-rojavayi-bogmak>).

Öte yandan, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ile Güney Kürdistan hükümeti arasındaki ideolojik farklılıklar, Rojava'da ve Güney Kürdistan'da toplumsal ve siyasi sistemi kendi lehlerine çevirme isteği, bu iki Kürt idaresi arasındaki sorunların temel kaynağını oluşturuyor. Rojava'daki Demokratik Özerk Yönetim, yerleştirilmiş ve kantonlara dayalı idari ve toplumsal bir örgütlenme kurmak isterken, Güney Kürdistan hükümetinde en güçlü parti olan ve Rojava ile sınırları olan bölgelerde geniş siyasi, toplumsal ve ekonomik hâkimiyeti olan PDK ise Güney Kürdistan'dakine benzer önce federal daha sonra bağımsızlık talep edecek bir idari yapı kurulmasına öncülük etmek istiyor. Ayrıca Demokratik Özerk Yönetime siyasi, ekonomik ve askeri/savunma alanında öncülük eden PKK, Kürdistan'daki bütün siyasi partiler gibi halkı kendi etrafında örgütlemeyi amaçlıyor ve toplumu demokratik özerklik ve demokratik konfederalizm temelinde bir araya getirmeyi hedefliyor. PKK'nin bunu Rojava'da gerçekleştirmesi çok zor olmadı çünkü zaten 1979'da Abdulah Öcalan'ın Suriye'ye geçmesinden bu yana halk PKK etrafında kenetlenmeye, PKK'nin gerilla saflarına katılmaya başlamıştı. PKK'nin Rojava'da güçlü bir halk desteği her zaman vardı. Kuzey Kürdistan'da da aynı durum söz konusu. Fakat Güney Kürdistan'da PKK'den daha güçlü partiler var ve PDK, PKK'nin Güney Kürdistan'da da destek bulmasını kesinlikle istemiyor, hatta PKK'yi 'Kürt halkına ve Kürdistan'ın çıkarlarına zarar veren örgüt' olarak niteliyor.⁷

7 PDK Başkanlık Üyesi Elî Ewnî katıldığı bir televizyon programında, PKK'nin Şingal'den çıkmak istememesi üzerine PKK'yi, PDK'nin politikalarını engellemek ve samimi olmamakla suçluyordu ve "madem PKK Kürdistan'ı tek parça olarak görüyor ve Kürt halkını korumayı istiyor, o halde neden Kuzey Kürdistan'da bunu yapmıyor? 'PKK, Türk askeri gibi, bulunduğum toprak benimdir' şeklinde hareket ediyor" diye eleştiriyordu (Rûdaw, "Çima PDK li dijî mayîna PKK ye li Şengalê?," http://rudaw.net/kurmanci/onair/tv/episodes/episode/2ali_10112015). PKK'nin bu konudaki yanıtı ise PDK'nin Şengal'i ve Êzidileri korumadığı gibi onları IŞİD'e kurban ettiği yönündeydi. Şingal şe-

YNK ve Gorran Hareketi, Güney Kürdistan'daki diğer güçlü iki parti konumundalar ve başından beri Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ne destek verdiler. YNK ve Gorran Hareketi, ayrıca Güney Kürdistan Parlamentosu'na, Rojava'yı resmî bir idare olarak tanımak ve her türlü desteği sunmak için defalarca teklif verdi, fakat PDK tarafından reddedildiler. PKK ve PYD, PDK'yi Türkiye Devleti'nin ajandasına göre hareket etmekle suçladılar, çünkü her ikisi de hem sınırda hendek kazıyor, hem ambargo uyguluyor, hem de siyaseten yalnızlaşması için özerk yönetimi meşru kabul etmiyordu (Rojava Report, 2014). Mesûd Barzanî'nin "özerklik geçicidir ve Kürtler Suriye'de hiçbir şey elde edemeyecekler" demesi, Kürtler açısından muhtemelen hayal kırıklığı yarattı, çünkü partiler arasında bazı çelişkiler olsa da, Barzanî ulusal bir lider olarak bütün Kürdistan'da saygı gören biriydi ve Rojava'nın özerk yönetimini tanıması ve yardım etmesi beklenirken böyle bir yaklaşım sergilemesi Kürtler adına büyük bir talihsizlikti. PYD ve PKK'nin desteklediği TEVDEM ile PDK'nin desteklediği ENKS arasında Güney Kürdistan'da birtakım görüşmeler yapıldı, ancak pratik anlamda her iki oluşumu bir araya getirecek ve belki de Rojava ile

hir merkezi IŞİD'den alındıktan sonra gerilla komutanı Egîd Civiyan Rûdaw'a şu açıklamayı yaptı: "[PDK ile yapılan] Görüşmelerimizde de söyledik, Güney'den koparacağımız bir bölge yok. Peşmerge gibi, 'Sadece biz varız' demiyoruz. Hep vardık. Ne zaman Güney Kürdistan toprağında IŞİD'in işgal tehlikesi olursa biz de burada olacağız. Dün KCK tavrımızı açıkladı. Bunun dışında ekleyecek birşey yok" (Rûdaw, "FLAŞ - PKK'den Rûdaw'a veryansın!," 13 Kasım 2015, <http://rudaw.net/mobile/turkish/kurdistan/1311201525#sthash.RWhA-7ijb.dpuf>). Şingal örneğinde de görüldüğü gibi hem PDK'nin hem de PKK'nin birbirini ve Kürdistan'ı değerlendirme açısından teorik, ideolojik ayrılıkların yanında ciddi pratik farklılıkları da var ve bu durum zaman zaman Kürdistan'ın diğer parçalarını da olumsuz yönde etkiliyor. Rojava'nın uzun bir süre Güney Kürdistan hükûmetinin desteğinden yoksun kalması, Güney Kürdistan ordusunun Kuzey Kürdistan'da PKK'ye destek vermemesi, PJAK (PKK'nin Doğu Kürdistan'da kurduğu gerilla hareketi) ile PDK-Iran (Doğu Kürdistan'da PDK ile yakın ilişkileri bulunan siyasi ve silahlı hareket) arasındaki gerilimlerin hepsi söz konusu ideolojik ve pratik farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Güney Kürdistan hükümeti arasındaki temel çelişkileri giderecek bir gelişme sağlanamadı. Bu anlamda, Şingal ve Kobani'ye yönelik saldırıların ardından, Kürt halkı ve silahlı güçleri arasında bir yakınlaşma yaşandıysa da siyasi gerilimler varlığını koruyor. PKK ve PDK yöneticileri, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ve ulusal kongrenin düzenlenmesi gibi bazı temel konuları görüşmek için birkaç defa toplantı yaptılar (Evrensel, 2013). Fakat bu toplantılardan da herhangi bir sonuç alınamadı ve Kürtler arasında birlik ve barış, kongre tarihiyle beraber ileri bir döneme ertelendi.

Doğu Kürdistan'a dair tartışmalar, Kuzey, Güney ve Batı Kürdistan'a nazaran daha az yapılıyor. Doğu Kürdistan'da İran rejimine karşı mücadele veren PJAK (Kürdistan Özgür Yaşam Partisi), 2011'de İran askerî güçleriyle yaşanan yoğun çatışmalardan sonra ateşkes ilan etti. İran Dışişleri Bakanlığı, Rojava ve Suriye'deki gelişmeleri yakından takip ediyordu ve PYD'yi davet edip cihatçı gruplara karşı askerî destek vermek istediğini belirtti. Yapılan görüşmeye dair PYD Eş Başkanı Salih Muslîm, 2013'te verdiği bir demeçte görüşmenin detaylarını şöyle anlatıyordu:

İran Dışişleri Bakanlığı'ndan davet geldi. Kürtleri tanımak istiyorlardı. Rojava'da Kürtler olmadan bir çözüm olmayacağı açık. Kürt gerçeğini anlatmaya çalıştık. İran, Suriye rejiminin yanında bir ülke... Kürtler de önemli bir güç. Kürtler ne istiyor, Suriye'yi parçalamak mı istiyor, bunu anlamak istediler. Herkesin üzerinden atlayabileceği bir duvar olmadığımız anlaşıldı. Rusya'nın, Avrupa'nın ve İran'ın görüşü değişti. Nusra ile savaşan tek güç Kürtler. Bunu gördüler. İran, "El Nusra konusunda nasıl destek verebiliriz" dedi. Bizden bir talepleri olmadı (T24, 2013).

İran, özellikle Esad yanlısı Arap Alevilerin olduğu bölgede, bütün imkânlarıyla Suriye rejimini savunuyor. Dinçer'e

(2012: 22) göre, İran'ın Suriye savaşına girmesinin birincil nedeni olarak, Şia bloğunu korumak istemesi ve bu mezhepsel bir birlik gerektirmese de siyasi ve güvenlik ihtiyaçları giderme çabası görülebilir. Ortadoğu'daki dengeleri kendi lehine tutması ya da kendisini en az etkileyecek şekilde manipüle etmesi, bütün bir coğrafya yanarken İran'ın en az zarar gören aktör olması, bunda ne kadar başarılı olduğunu gösteriyor. İran, bu açıdan Suriye savaşının en önemli taraflarından biri oldu ve uluslararası siyasi sistemin, İran olmadan Suriye iç savaşına bir çözüm bulması artık imkânsız. İran, güvenliğini ve Ortadoğu'daki pozisyonunu garantiye almadığı takdirde, Suriye'de uygulanması planlanan herhangi bir çözüm modelini kesinlikle kabul etmeyecektir.

Ayrıca, Türkiye gibi İran da, Rojava ile yakın ideolojik bağları olan PJAK'ın ve Doğu Kürdistan'da Rojava'ya benzer bir ayaklanmanın, kendisi için tehlikeli olacağını düşünüyor. İran'ın Rojava'ya yaklaşımı da buna göre şekilleniyor. İran'ın Kürtlere böyle bir destek sunması, Rojava'yı desteklediği anlamına gelmiyor, sadece cihatçı grupların varlığını ve gelişmesini kendi çıkarlarına bir tehdit olarak görüyor. Öyle olmasaydı, bir yandan Rojava'ya destek sunarken diğer yandan Rojava ile aynı ideolojik çizgideki PJAK üyelerini ve siyasi mahkûmları idam etmez ve Kürtlere yönelik siyasetinde tutarlı bir çizgi belirlerdi.

ROJAVA'DA TOPLUMSAL SORUNLARIN ÇÖZÜM YOLLARI

Çatışma çözümü, çatışma çalışmalarının önemli kavramlarından biridir. Farklı dinamikleri barındırır ve tarafların bazı adımlar atmasını gerekli kılar. Bu çalışmada, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde çatışma çözümüne yer verildiği için, bu kısımda anlatılanlar daha çok özerk yönetimin, geçmişten gelen ve özerk yönetimin kurulmasından sonra ortaya çıkan sorunlara nasıl çözüm bulduğuna dair olacaktır.

Çatışmaların karmaşık ve çok taraflı olduğu durumlarda, çatışmanın çözümü için interdisipliner bir yaklaşıma ihtiyaç duyulabilir. Uzun süren çatışmaların çözümü, çatışmanın yapısı, içeriği ve tarafların ihtiyaçlarına bağlı olarak genellikle zaman alır ve çok çaba gerektiren bir süreç haline gelir. Suriye iç savaşı hem oldukça karmaşık, hem de dört yıl gibi pek de kısa olmayan bir çatışma örneğidir. Bununla beraber, Rojava Kürtlerinin Suriye hükümetiyle yaşadığı sorunlar en az elli yıldır devam etmektedir. Bu sorunlar, eğitim ve kültür, siyaset ve temsiliyet, haklar ve tanınma gibi birbiriyle oldukça bağlantılıdır. Fakat, bu sorunların varlığı uzunca bir dönem yok sayıldı ve dolayısıyla bir çözüm geliştirilmedi.

Bu nedenle görüşmelerde, bugün yaşanan sorunların kaynağı olarak 1920, 1950 ve 1960'lar gibi tarihler verilmektedir.

Tanıma, yetki paylaşımı ve uzlaştırma

TEV-DEM, Rojava'da demokratik özerkliğin kurulmasına öncülük eden en örgütlü siyasi oluşumdur ve çok açık bir şekilde demokratik özerkliğin Kürtler için bir ulus-devlet kurma girişimi olmadığını duyurmuştur. Ayrıca, Rojava'da inşa edilen bu özerk idari sistemin toplumsal, siyasi ve ekonomik kurumları, Abdullah Öcalan'ın demokratik konfederalizm adını verdiği proje esas alınarak kurulmuştur. Öcalan'a göre:

Demokratik konfederalizm, demokratik siyasete dayanır. Ulus-devletin katı merkezli, düz çizgili, bürokratik yönetim ve idare anlayışına karşılık, tüm toplumsal gruplar ve kültürel kimlikler, kendilerini ifade eden siyasi oluşumlarla toplumun özyönetimini gerçekleştirirler. Çeşitli düzeylerde atamayla değil, seçimle başa gelen yöneticilerle işler görülür. Asıl olan meclisli, tartışmalı karar yeteneğidir. Başına buyruk yönetim geçersizdir. Genel merkezî koordinasyon kurulundan (meclis, komisyon, kongre) yerel kurullara kadar her grup ve kültürün bünyesine uygun, çok yapıllı, farklılıklar içinde birlik arayan kurullar denetimiyle, toplumsal işlerin demokratik yönetimi ve denetimi gerçekleştirilir (SBA, 2008: 14).

Özerk bölgeler ve yönetimler, demokratik konfederalizmin en temel siyasi yapılarıdır. TEV-DEM üyesi Aldar Xelîl'e göre:

[Ortadoğu'da] kurulan devletler, inşa edilen idari iktidar sistemleri, kendilerini ulus-devlet anlayışına dayandırır.

Ulus-devlet anlayışı, toplumların iradesini yok ediyor. Sadece bir ulus öne çıkıyor ve iktidar araçları o ulusun inisiyatifinde oluyor. Diğer uluslar iradesiz bırakılıyor, iradeleri kırılıyor. Biz Kürtler de bundan nasibimizi aldık, bunun acısını çektik. Demokratik kültür gerçeğini, ulusların birlikte, beraber yaşamalarında gördük. Devlet kurmadan, bu halklar birlikte bir demokratik ulus olurlar. Yani Kürt, Türk, Arap, Fars, Asuri, Süryani, Keldani birlikte demokratik kültür esasına göre yaşarlar. Biri, “Kürdistan Devleti kendini sadece Kürt ulusuna dayamalı ve diğer uluslar yok olsun” derse, biz bunu da kabul etmeyiz. Diyoruz ki, bütün uluslar birlikte, aralarına sınır girmeden, birlikte yaşasınlar. Demokratik olmanın gerçeği de budur (Dêrik, 24 Ağustos 2014).

Aldar Xelîl’in bu ifadeleri, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’nde demokratik bir kültür içerisinde, birlikte yaşamaya verilen önemi ortaya koyarken, çoğunluğu Kürt olsa da bütün ulusal kimliklerin, kültürlerin ve inançların birbirine eşit kabul edildiği yeni bir anlayışın savunulduğunu göstermektedir. Katırcıoğlu (2014: 350), farklı kimliklere sahip insanların veya grupların birbirlerini tanıdığı ve birbirine karşı baskı uygulamadığı demokratik sistemlerde, kimlik çatışmalarının çok nadir yaşandığını belirtir. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, farklılıkların eşitliği ve birlikteliğinin sağlandığı ve bütün ulusların demokratik ulusun bileşenleri olarak görüldüğü bir demokratik sistemi gerçekleştirmeye çalışıyor. Aldar Xelîl’in dikkat çektiği başka bir nokta, demokratik özerkliğin siyasi veya bölgesel sınırları belirlemediği ve halkları yüz yıl önce yapıldığı gibi birbirinden ayırma amacı gütmeyeceğidir. Bu nedenle, Rojava özerkliğinde Kürtleri Araplardan, Süryanilerden veya Çeçenlerden ayıran bir sınır veya harita çizilmedi şu ana kadar. Aksine, Rojava

Demokratik Özerk Yönetimi kendisini Suriye Devleti'nin bir parçası, Kürtleri de ülkenin diğer halklarıyla bir arada yaşamak isteyen vatandaşlar olarak tanımlamaktadır. Benedikter (2014: 98) bunu, sınırları değiştirmeden özyönetimi sağlama olarak tanımlamaktadır. Bu, ayrılmaya dair korkuları boşa çıkarırken, Suriye hükümetinin ve milliyetçi kesimlerin "Suriye'yi bölüp bağımsız Kürdistan kurmak istiyorlar" diye yıllarca Kürtleri hedef almasını da boşa çıkarıyor.

Demokratik özerklik farklı kimliklere sahip grupların taleplerini nasıl karşılayabilir? Bu soruya Cezîre Kantonu Eş Başkanı Hediye Yûsif şöyle cevap veriyor:

Bizim bölgemizde, Rojava'da, Araplar, Kürtler, Süryaniler, Asuriler ve Çeçenler birlikte yaşıyorlar. Suriye rejiminin Kürtlere ve bu uluslara yaptığı haksızlıklara yanıt vermek ve bu haksızlıkların gelecekte yeniden yaşanmasını engellemenin en mantıklı yolu demokratik özerkliktir. Demokratik özerklikte bütün uluslar, kendi kimlikleriyle ve Suriye kimliğiyle ortak bir toprakta yaşayabilirler. Başka bir deyişle, demokratik özerklik, Suriye'de uzun süren çatışmaların çözümüdür. Araplar, Süryaniler, Asuriler ve Kürtler başka türlü haklarını elde edemezler. Demokratik özerklik bu nedenle, bu toprakların zenginliğidir. Ulusların, toplumun ve yeraltının bu zenginliğini birlikte korumak için demokratik özerklik en makul çözümdür (Rimêlan, 28 Ağustos 2014).

Hem Xelîl hem de Yûsif'e göre, birlikte yaşam ve bütün kimlikleri tanımak, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin en önemli temellerinden biridir. Tanıma, birlikte yaşam için bir ön gerekliliktir, fakat tek başına yeterli olmayabilir. Birlikte yaşam ideali, aynı zamanda bu ulusların toplumsal zeminde de tanındığı, saygı duyulduğu ve eşit kabul edildiğini garanti altına almalıdır.

Aldar Xelil, Rojava'da bireysel ve kolektif hakların nasıl garanti altına alındığını açıklarken, önce kapitalizm ve reel sosyalizmin bireysel ve kolektif haklara yaklaşımını eleştiriyordu ve Rojava'nın ikisine de benzemediğinin altını çiziyordu:

Zaten, bu çok hassas bir konudur. Sosyalizmde de, kapitalist sistemde de bu meseleyi iyi bir ustalıkla ele almadıkları için çok kaybettiler. Örneğin reel sosyalizm ne yaptı? Kolektif hakların savunulması adı altında bireyi iradesizleştirdi. Bireyi boşa çıkardı. Diğer sistemde [kapitalist sistemde] ise bireyin iradesi öne çıkarılırken toplum yok edildi. Toplum yok edilince de ruh kalmadı, demokratikleşme de kalmadı. Biz ne yapıyoruz peki? Biz, hem toplumsallığı ve çoğulculuğu esas alıyoruz, hem de kurumsallaşmayla, komünlerle, meclislerle, onların [bireylerin] fikirlerini alarak, iradelerini açığa çıkararak onu [bireyi] geliştiriyoruz. Fakat bunun için, bireyin daha aktif olması için, onun onuru, varlığı ve fikirleri savunuluyor, aktif olup toplum içerisinde yerini alsın diye. Biz ne reel sosyalizm gibi birini bastırıp diğerini öne çıkarıyoruz, ne de diğer sistem gibi bunun tersini yapıyoruz. Fakat daha fazla önemsedığımız şey, toplumun kolektif haklarıdır. Toplumsallaşma daha önceliklidir. Fakat birey de, bu dengede savunuluyor (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Yetki paylaşımı olmadan ve temel haklar garanti altına alınmadan, birlikte yaşam bir söylemden öteye gitmez. Cezîre Kantonu Yürütme Meclisi Başkanı Ekrem Huso, birlikte yaşamın Rojava'da nasıl hayat bulduğunu siyasete katılım üzerinden açıklamaktadır:

Rojava'daki bütün bileşenler [uluslar ve inançlar] demokratik ulus esasına göre eşittir ve herkesin hakları koruma

altındadır. Bu bölgedeki insanların hakları ve bireyler Cezîre Kantonu Demokratik Özerk Yönetimi tarafından korunmaktadır. Burada eşitlik var ve yönetimde herkes temsil edilmektedir. Herkesin bu yönetime katılma hakkı vardır. Bireysel ve kolektif yaşam bir aradadır. Bireysel ve kolektif haklara dair bütün sorunları bu yönetimde çözüme kavuşturduk. Süryaniler, Çeçenler, Araplar, Êzidîler, bütün bileşenler bu yönetime katıldılar. Süryaniler ve Araplar, partilerinin temsilcileri olarak katıldılar. Hepsinin hakları, özerk yönetim tarafından koruma altına alınmıştır (Amüdê, 26 Ağustos 2014).

Rojava'da TEV-DEM içerisinde yer alan siyasi parti veya sivil toplum örgütü üyeleri Rojava'nın her üç kantonunda da yönetime farklı düzeylerde katılma hakkına sahiptir. Kanton yönetimi oluşturulurken, TEV-DEM içerisinde uzlaşma esas alınmıştı. Görevlere atanan kişiler, seçim oluncaya kadar, yetkilerini altı ay sonra bir başkasına devretmek zorundaydı. Bu uygulama devam ediyor, fakat seçimler yapılabacağı zaman Rojava Toplumsal Sözleşmesi'nde yer alan Siyasi Parti ve Seçim Yasası esas alınacak. Şu ana kadar, seçim yapılamamasının nedeni olarak da özellikle Kobanî ve Cezîre kantonları üzerinde devam eden saldırılar ve savaş hali gösterildi. TEV-DEM içerisinde yer almayanlar (örneğin ENKS), zaten özerk yönetimi tanımıyorlar veya özerk yönetimde yer alma konusunda ciddi endişeler yaşıyorlar. Rojava'nın bu tür sorunlarla nasıl başa çıkmaya çalıştığına dair detaylar son kısımda yer almaktadır.

Katılımcı yönetim, özellikle çatışmalı bölgelerde barışın inşası için önemli bir rol oynayabilir, çünkü bu tarz yönetimlerde farklı gruplar karar alma süreçlerine katılırlar ve oluşturulan yönetim, bütün grupların sesinin duyulmasına izin verirken taleplerin karşılanmasını da sağlamaya çalışır.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin, bütün etnik ve dinî gruplarla yetki paylaşımına açık olması, özerk yönetim altında temsiliyetin sağlanması ve temel hak ve özgürlüklerin korunması anlamına gelmektedir. Yetki veya iktidar (güç) paylaşımı, literatürde genellikle merkezî bir hükümetle yerel bir idare arasında gerçekleşen bir durumdur. Fakat Rojava'da böyle bu henüz gerçekleşmedi çünkü Suriye hükümeti Rojava'nın özerk statüsünü henüz tanımamıştır. Bu nedenle, bu çalışmada yetki paylaşımı, daha çok Rojava'da yer alan siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve etnik ve dinî grupların temsilcileri arasında, uzlaşma esasına dayanan bir paylaşımı ifade etmektedir.

McBride (2007: 596) yetki paylaşımının, çoğunluğun azınlık üzerine tahakküm kurmasına engel olması açısından önemli olduğunu belirtir. Rojava'da her etnik grup, yasama meclisinde % 10 oranında temsil kotası hakkına sahiptir. Bu, Kürtlerin, Arapların ve Süryanilerin mecliste en az % 10 oranında temsil edildiği anlamına gelmektedir. TEV-DEM üyesi Aldar Xelîl'e göre, Rojava'daki kota sistemi, McBride'ın ifade ettiği gibi, herhangi bir etnik grubun meclisteki bütün temsil hakkını elinde toplamasına, diğerleri üzerinde tahakküm kurmasına engel oluyor:

Her biri için % 10'luk kotayı çıkardığın zaman, geriye kalan sandalyeler en fazla oy alan partilere veriliyor. Bunu neden yapıyoruz? Çünkü bazı bölgelerde Süryaniler, diğer gruplara nazaran sayıca azdır ve eğer biz [kota sistemi olmadan] seçim yaparsak Süryaniler parlamentoda temsil edilemezler. Kürtlerin ve Arapların sayısı daha fazladır. Bu nedenle % 10 kota olmalı diyoruz. Öncelikle % 10 kota belirlenir, daha sonra bu kotayı dolduracak isimler listelenir ve seçim yapılır. Geriye kalan kısım ise, bu seçimle doldurulur (Dêrik, 24 Ağustos 2014).

Çok uluslu bağlamlarda ortaklaşmacı demokrasi ve farklı temsiliyet biçimleri üzerine çalışmalar yapan Arend Lijphart'a göre:

Toplumsal homojenlik ve siyasi mutabakat istikrarlı demokrasiye yol açan veya istikrarlı demokrasi için bir ön koşuldur. Bunun tam tersine, çoğulcu toplumlardaki derin toplumsal bölünmeler ve siyasi farklılıklar, demokrasilerde istikrarsızlığın ve çökmenin sebepleri olarak ele alınırlar (1977: 1).

Rojava Özerk Yönetimi'nin, çok uluslu bir bölgede, toplumsal heterojenliğe rağmen toplumsal barış ve siyasi mutabakatı sağlaması ve istikrarlı bir demokrasiyi temin etmesi, uzun vadede özerk sistemin ayakta kalmasının ve gelişmesinin en önemli ayaklarından biri olur. Bütün etnik gruplardan katılımın sağlanması ve % 10 kotanın olması ki, Lijphart bunu oransal temsiliyet olarak tanımlıyor, heterojen bir bağlamda farklı kimliklerin birlikte yaşamı adına atılan somut adımlardandır.

Cezîre Kantonu Demokratik Özerk Yönetimi'nde yirmi iki konsey bulunmaktadır ve bunlardan on dördüne Kürt, dördüne Arap ve dördüne de Süryaniler tarafından başkanlık edilmektedir. Çeçen halkından bir temsilci de Konsey Başkanlığı görevindedir.¹ Her konsey başkanının bir kadın ve bir erkek yardımcısı bulunmaktadır. Başkanların ve yardımcılarının farklı etnik gruplardan olmasına dikkat ediliyor ve her ne kadar hiyerarşik bir yapılanma gibi dursa da, aslında

1 Alan çalışması yapıldığı dönemde, Kürtlerden, Araplardan, Süryanilerden ve Çeçenlerden özerk yönetimde yer alanlar vardı. Rojava'da ayrıca Türkmenler ve Ermeniler de yaşıyor, fakat siyasi temsiliyet alanında henüz Kürtler, Araplar ve Süryaniler kadar etkin değiller. Ayrıca, altı ayda bir yeniden görevlendirme olduğu için bu araştırma yapıldığında görevde olan bazı yöneticilerin yerine başkaları görevlendirildi (örneğin Dış İşleri Konseyi ve Kültür Konseyi'ndeki başkanlar görevlerini başka isimlere devrettiler).

başkan ve yardımcıları alınan kararlarda birbirine eşit oranda etkiye sahip ve karar verme süreci ortak iradenin bir yansıması şeklinde gerçekleşiyor. Kürtlerin Araplar, Süryaniler ve Çeçenlere göre sayıca daha fazla konseye başkanlık ediyor olmasının birkaç sebebi var. Diğer halklara göre Kürt nüfusunun fazla olması ve Kürt toplumunda eskiden beri siyasi hareketlerin ve partilerin daha fazla olması bunun en temel sebeplerinden biridir. İç İşleri Konseyi Başkanı Kenan Berekat'a göre, Araplarda hâlâ Suriye rejiminin döneceği ve Kürtlerle özerklik çalışmalarına katılanların rejim tarafından cezalandırılacağı korkusu oldukça hâkim ve bu nedenle, beklenen düzeyde bir katılım sağlamıyorlar (Amûdê, 26 Ağustos 2014). Serêkaniyê Halk Evi ve Barış ve Uzlaşma Komitesi üyesi Tariqê Brahîmê Êzîdî, Araplara yaklaşım hakkında özel bir hassasiyet olduğunu ifade ediyor:

Araplara kimse yanlış bir yaklaşım gösteremez. Bu, özerk yönetimin kırmızı çizgisini ihlal etmek olur. Bizi destekleyen ve desteklemeyen Araplar var. Bizi desteklemek istemedikleri için değil, IŞİD çetelerinden korktukları için. Çetelerin buraya tekrar gelebileceğini ve topraklarına el koyacaklarını düşünüyorlar. Arapların çoğunluğu bizimle değil ve özerkliğin devam edeceğine inanmıyorlar. Bizimle ortak çalışanlar var, fakat çoğunluk bizimle çalışmaktan kaçınıyor (Serêkaniyê, 24 Ağustos 2014).

Tarım Konseyi Başkanı Salih El-Zebba'ya göre, Arapların korkuları olduğuna dair görüş doğrudu, fakat bu korku başta Kürtlerde de vardı ve bazı Kürtler özerk yönetime bir süre uzak durdular. El-Zebba'ya göre, Araplar özerk yönetimin ayrılıkçı olmadığını gördükçe daha fazla katılım sağlıyorlar (Dirbêsiyê, 25 Ağustos 2014). Bu anlatılanlardan ortaya çıkan iki önemli nokta var. Birincisi, Araplarda gerek rejimin gerekse de cihatçı grupların tekrar Rojava'da hâki-

miyet kuracağı endişesi hâkim. Rejimle ilgili olan endişeleri, muhtemelen bütün halklar en sert şekliyle yıllarca yaşadı veya tanık oldu. Yüzbinlerce insanı, “muhaliflerle savaş” adı altında katleden bir rejimin, Rojava’da da böyle bir katliam yapmayacağını, özerk yönetim dahil kimse garanti edemezdi. Bu nedenle, rejime dair korku ve endişelerinde kesinlikle haklıydılar. İkincisi ise, cihatçı grupların Rojava’yı işgal etmesinden duyulan endişeydi. Muhtemelen bu endişeyi en çok Serêkaniyê halkı yaşıyordu, çünkü El-Nusra’nın 2013’te bir süre işgal ettiği bu kentte ve çevresindeki köylerde yaşayan halk, El-Nusra’nın vahşetine birebir tanık olmuş ve çok çekmişti. YPG’nin aylarca süren direnişi sonrası Serêkaniyê El-Nusra’dan alınmıştı, ancak bütün halk çatışmaların yaşandığı o kentte bu vahşetin izini hâlâ görebiliyordu. Dolayısıyla, Kürtlerle ortak hareket etme konusunda Arapların çekinceli davranması normaldi.

Ahmad Mohammad Casim, Serêkaniyê’de yaşayan Araplardan biriydi ve özerk yönetim kurulduktan sonra Serêkaniyê Halk Meclisi’nde çalışmaya başlamıştı. Mohammad Casim’a göre:

Biz Arapların, devrimden önce de Kürtlerle iyi ilişkileri vardı. Bütün halklarla iyi ilişkilerimiz vardı. Bir ülkenin uluslarıydık. Kürtler, Araplar veya diğer halklar arasında bir fark yok. Bu ülke hepimiz içindi. Hiçbir zaman böyle bir korkum olmadı. Kürtler ve Araplar rejim buradayken de birlikteydiler. Birlikte yaşıyorduk, korku yoktu. Şimdi de korkmuyoruz (Serêkaniyê, 24 Ağustos 2014).

Görüşmecilerin Arapların katılımı hakkında farklı algıları varsa da, gerçek şu ki Kürtler dışında kalan grupların özerk yönetime katılımı henüz istenen düzeyde başarılabilmiş değil. Süryaniler ve onların silahlı güçleri örneğin iki gruba ayrılmış durumda. Bunlardan biri (Sutoro) demokratik özerk

yönetimi desteklerken, diğeri rejimi destekliyor. Rejimi destekleyen kesim, tıpkı rejim gibi çok kısıtlı bir alanda savunma yapabiliyor. Hangi tarafı destekledikleri bir kenara, Süryaniler toplumsal, askerî ve siyasi açıdan Araplara göre çok daha aktifler. Belki de bu durum Süryanilerin sayılarının az olması, geçmişte çok defa katliam ve sürgünle karşı karşıya kalmış olmaları ve bu nedenle korunma ihtiyacını daha derinden hissetmelerinden kaynaklanıyordur. Çeçenler, Cezîre Kantonu'nda nüfus bakımından en az ve toplumsal ve siyasi açıdan en zayıf hareketliliğe sahip halk gruplarından biri. Bu nedenle, çok da aktif değiller.

İç İşleri Konseyi Başkanı Kenan Berekat, Cezîre Bölgesi'nin çok kültürlü bir yapısı olduğunu ve TEV-DEM'in bütün uluslardan toplumsal ve siyasi katılım sağlanması için çok çaba sarf ettiğini belirtiyor:

Biz, Cezîre Kantonu Yönetimi olarak, TEV-DEM ile ortaklaşa, Arap bölgelerinde ve köylerinde çok sayıda meclis kurduk. "Arapların da katılabileceği ortak meclisler kurmalıyız. [Bu meclislere] herkes katılır ve [böylece] Kanton'da demokratik bir sistem kurabiliriz" dedik. Cezîre Kantonu, güzel ve renkli bir bölgedir. Kürtlerle, Süryanilerle, Araplarla, Asurilerle ve Çeçenlerle renkli bir bahçedir. Biz de, böyle renkli ve güzel bir yönetim kurmak istiyoruz (Amüdê, 26 Ağustos 2014).

Kenan Berekat'ın ifade ettiği gibi, TEV-DEM, Rojava'nın en küçük yerleşim birimlerinden bütün şehirlere kadar her yerde ortak yerel meclisler kurdu. Bunlardan ikisi Süryaniler, Araplar ve Kürtlerin bir arada yaşadığı Hesekê ve Serêkaniyê'de (Cezîre Kantonu), diğeri de Efrîn Kantonu'nda kuruldu. Bu ortak meclislerle, halklar arası dayanışma ağını yaratarak kendi sorunlarıyla başa çıkabilecekleri bir mekanizma kurulması amaçlanıyor. Ayrıca özerk yönetimin poli-

tikalari ve silahlı gruplara karşı Rojava'nın savunulması, yine bu meclislerde düzenlenen toplantılarla halka anlatılıyor ve katılım talep ediliyor. Örneğin, Rojava'da 2015 yılında onaylanan Öz Savunma Yasası'yla beraber 18-30 yaş arası herkes, altı aylık süren zorunlu öz savunmaya katılıyor. Rojava'nın düzenli ordusu olarak tanımlanabilecek öz savunma güçlerine kadınların da katılıyor olması ve görev süresinin altı ayla sınırlı olması, Ortadoğu'da savaş altında olan bir bölgenin, savunmayı cinsiyetçi bir perspektifle ele almadığını ve toplumu uzun süreli zorunlu militarizme tabi tutmadığını göstermektedir. Cezîre Kantonu'nda bulunan Girkê Legê'de eğitim gören 500 Kürt, Arap, Süryani ve Ermeni genci, bu şekilde Cezîre halkının ve özerk yönetimin savunulmasına katkı sunuyor (ANHA, 2015). Bu meclisler, ayrıca halkların birbirini daha yakından tanımasına, toplumsal barışın inşasına ve kendi iradeleri ve imkânları çerçevesinde sorunlara çözüm bulmasına olanak sağlıyor. Benedikter, özerkliklerin, yerel toplulukların siyasete katılımı, siyasi elitleri denetleme ve özerk bölgelerin toplumsal ve siyasal gelişimine katkı sunmaları konusunda daha iyi şartlar sağladığını belirtir (Benedikter, 2014: 100) ve Rojava'da uygulanan haliyle demokratik özerklik, buna önemli bir imkân sunmaktadır.

Cezîre Kantonu Yasama Eş Başkanı Hakem Xelo, meclisin bütün kimlikleri barındırdığını şu ifadelerle anlatıyordu:

[Mecliste] on iki parti ve otuzdan fazla sivil toplum örgütü var. Ayrıca bağımsız insanlar ve örgütler de yer almaktadır. Süryani partileri ve Heye El-Wetaniya El-Arabiya da meclise katıldı. Araplar, Süryaniler ve Çeçenler bizimle [Kürtlerle] bu mecliste yer alıyorlar. Bütün dinlerin temsilcileri, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Êzidiler de bu meclisteler. Bütün toplumsal bileşenler bu yönetimde zaten yer alıyorlar (Amüdê, 30 Ağustos 2014).

Yasama meclisinde bu kadar farklı kimliklerin bulunması, daha geniş bir kesim adına yasa çıkarabilmek için önemli bir avantajdır ve bir meşruiyet kaynağıdır. Dış İlişkiler Konseyi Başkan Yardımcısı Shamiram Shamoun, Süryanilerin özerk yönetimde temsil edildiğini, kendisinin bir Süryani olarak, hem Süryani halkı için hem de kadın hakları için mücadele verdiğini belirtiyordu. Shamoun, daha geniş bir kesim için yasa hazırlama sürecine dair önemli bir noktayı hatırlatıp, özerk yönetimde veto hakkının olduğunun altını çiziyordu:

Eğer bir teklifimiz veya alınan kararlara bir itirazımız varsa, bunu mecliste dile getiriyoruz ve tartışıyoruz. Bizim istediğimiz, alınan kararların bütün bileşenlerin yararına olmasıdır. Herhangi birini kayırmamız veya dışlamamız söz konusu olamaz. Şahsi kararlar alıp dayatmıyoruz. Bizim toplumuza uygun olmadığını düşündüğümüz bir karar alındığı zaman, bu kararı mecliste gözden geçirip bizim de kabul edeceğimiz şekilde yeniden düzenlenmesini sağlıyoruz (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Kelleher, “bir azınlığın, çıkarlarını etkileyen yasalar veya kararlar üzerinde veto hakkına sahip olması, bu çıkarların çoğunluk oyları tarafından çiğnenmemesi için, azınlığa güçlü bir garanti sunar” der (Kelleher, 2015). Shamoun’un ifade ettiği bu durum, Kelleher’in azınlık vetosuyla bire bir örtüşen bir örnektir ve Süryanileri veya herhangi bir bileşeni muhtemel bir etnik veya dinî çoğunluğa karşı korumaktadır.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’nde parti, örgüt ve topluluk delegeleri bir yasa tasarısının onaylanıp onaylanmamasına birlikte karar verirler. Resmî birimlerle sivil toplum örgütleri arasında böylesine bağlayıcı bir ilişkinin olması, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’nin, yürütmeden bağımsız ve tarafsız bir yasama mekanizmasına sahip olması, sivil toplum örgütleri ve bağımsız kişilerin katılımıyla top-

lumsal bir özellik taşıması, partilerin ve toplulukların yasama süreçlerinde ve düzenlemelerde hak sahibi olması demokratik bir sistem için son derece önemlidir.

Süryani Birlik Partisi Başkanı ve Asuri, Süryani, Keldani Meclisi Üyesi Ashui Gawrieh, bir demecinde Süryanilerin özerk yönetime neden katıldığını şöyle anlatıyor:

Halklar ilk defa böyle bir yönetim kuruyorlar. Bundan öncesinde, bir ulus iktidarı ele geçirir ve bunu diğer bütün halklara dayatmaya çalışırdı. Ortadoğu'daki bütün sorunlar bundan kaynaklanıyor. Demokratik özerklik, bu yaklaşımı reddediyor. Aynı zamanda ulus-devleti de reddediyor. Bu nedenle, Süryaniler bu yönetime katıldılar (Adanmış, 2015).

Yasama meclisinde farklı kesimlerin nasıl uzlaştırıldığına ilişkin Yasama Meclisi Eş Başkanı Hakem Xelo şu noktaları ifade ediyor:

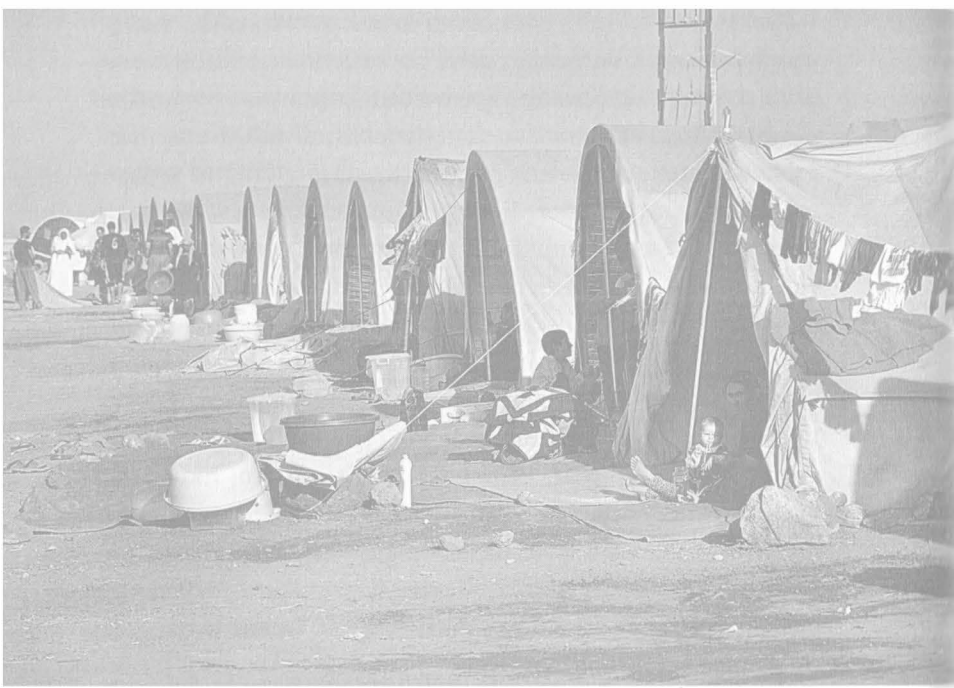
Bir yasa üzerinde çalıştığımız zaman, bütün dinlere ve uluslara yasa yapmanın bir parçası olma hakkını tanıyoruz. Herkes eşittir. Bu ortak bir yaşamdır. Yasaları işbirliği ve görev esasına göre hazırlıyoruz. Bütün dinlerin, mezheplerin ve ulusların hakları Toplumsal Sözleşme'de korunmaktadır. Bu nedenle, bütün sorunlar çözülüyor ve çatışma kalmıyor. Peki eskiden çatışmalar neden kaynaklanıyordu? Kürtler önceden anadilinde konuşma hakkına sahip değildi. Hiçbir ulusal hakları yoktu ve tanınmıyorlardı. Süryanilerin de aynı problemleri vardı. Biz burada bütün ulusların, dinlerin ve mezheplerin sorunlarını kolektif bir şekilde çözmek istedik. İnsanlar kendi sorunlarını çözüyor, kendi haklarını savunuyor ve kendilerini Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin bir parçası olarak görüyorlar. Bu yönetime katılıp onu savunuyorlar (Amüdê, 30 Ağustos 2014).

Park'a (2003: 315) göre, demokratik vatandaşlık ve işleyen demokratik kurumlar, yerel bir yönetimin kalitesini artıran önemli faktörlerdir. Rojava'nın Toplumsal Sözleşmesi ve eşitlikçi, katılımcı ve denetlenebilir siyasi sistemi, demokratik yurttaşlık adına önemli bir adım atıldığını göstermektedir. Xelo'ya göre, Suriye'de ortaya çıkan sorunların kaynağında farklı kimliklerin tanınmaması yatıyordu ve bu sorunu aşma iddiasında olan Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde, sorumluluklar bütün bileşenler tarafından paylaşıyor. Bu sorumluluklar, esasında sosyal, siyasi, ekonomik, eğitim ve askerî alanların tamamını kapsıyor. Süryani savunma örgütü Sutoro'nun YPG'ye katılıp Rojava'yı savunması veya Araplar, Ermeniler ve Çeçenlerin, Ekonomi-yi Geliştirme Merkezi'nin kurduğu kooperatiflerde çalışması bu sorumlulukların nasıl paylaşıldığına dair birer örnektir.

Cezîre Kantonu Yürütme Meclisi Başkan Yardımcısı Hussein Azam'ın annesi Kürt, babası Arap ve hem Kürtçe hem de Arapça konuşabiliyor. Kendisini hangi etnik grup kimliğiyle tanımladığı sorusuna Azam şöyle yanıt veriyordu:

Kendimi her ikisine de ait hissediyorum. Newroz Kampı'na [Cezîre Kantonu'nda bulunan ve Êzidîlerin yerleştiği Dêrik'teki kamp] çalışmaya gittiğimde orada Avrupalı gazeteciler ve parlamenterler de vardı. Bir parlamenter bana "Sen Arap'sın, neden Kürtlere bu kadar yardım ediyorsun?" diye sordu. Ben de "Hepimiz eşitiz ve biriz" dedim. Demokratik özerk yönetim derken, bütün uluslara referans veriyoruz. Araplar, Kürtler, Çeçenler... Bütün uluslar var (Amûdê, 26 Ağustos 2014).

Azam'ın kamptaki bu kişisel deneyimi, bir insanlık trajedisinden sonra farklı kimlikten insanların birbirine yakınlaşması ve dayanışmasından öte, Rojava'da birçok insanın deneyimlediği bir toplumsal ve tarihi gerçekliğe işaret edi-

İŞ İD saldırıları sonrası YPG ve YPJ'nin kurtardığı Şingal'den gelen Êzîdîlerin kaldığı Newroz Kampı (Dêrik, Ağustos 2014).

yor. Serêkaniyê Halk Meclisi üyesi Ahmad Muhammed Casim, Kürtler ve Araplar arasındaki deneyimleri şöyle aktarıyordu:

Birlikte yaşıyorduk. Geçmişte bazı Araplar Kürtlere kötü davrandı. Kürtlerin farklı bir ulus olduğunu düşünmeyenler vardı. Fakat Rojava Demokratik Özerk Yönetimi kurulduktan sonra, bunların % 50-60'ı bu fikrini değiştirdi. Gerçeği anladılar. Rojava Devrimi'nden sonra YPG ve Asayîş'in sadece Kürtleri değil, bütün ulusları koruduğunu gördüler (Serêkaniyê, 24 Ağustos 2014).

Rojava bileşenleri arasındaki dayanışma, ortak örgütlenmeler veya meclislerle sağlanıyor ve bu onların birbirlerini daha yakından tanınmasına, ihtiyaçlarını daha iyi bilmelerine olanak tanıyor. Sosyal psikoloji araştırmaları, farklı gruplar arasında gelişen önyargıların ve dışlanmaların, bu gruplar arasında bir iletişim sağlandığında ve ilişki geliştirildiğinde azaldığını ortaya çıkarmıştır (Paker, 2013: 48). Toplumsal iletişim önyargılar, dışlama ve gruplar arası çatışma ile başa çıkınada en önemli araçlardan biridir (Çuhadar, 2013: 264). Suriye hükümetinin politikaları ve onun toplumsal yansımaları nedeniyle dışlanan, önyargılarıyla hareket eden ve birbirinden uzaklaşan insanlar, Rojava’da farklı yollardan yeniden bir araya geliyorlar. Rojava’daki insanlar, şimdi yeni ve özerk bir yönetimin bileşeni oldular. Azam ve Casim’ın da dediğı gibi, bu savaşta hayatta kalabilmeleri için birbirlerine ihtiyaçları var.

Dış İşleri Konseyi Başkanı Salih Gedo, insanlar arasında kurulan bu yeni ilişkiye dair şunları ifade ediyor:

Böylesine tarihi bir dönemde birbirimizi kabul etmek zorundayız. Kürt olmayan bütün bileşenleri de kabul etmeliyiz. Onlarla yetki paylaşmalı ve ilişki kurmalıyız ki siyaseti başarılar elde edip, bunu toplumda uygulayabilelim. Bu, özellikle uluslararası ilişkiler açısından önemli. Herkes bilmeli ki bu yönetim, tek bir partiye ait değildir. Bu yönetim bütün bileşenlerin yönetimidir. Birlikte hareket eden 57 parti ve örgüt var. Bazı insanların dediğinin aksine, bu yönetim PYD ve TEV-DEM’e ait değil. Bu doğru değil. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi’nde 57 parti ve örgüt yer almaktadır (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Salih Gedo, Suriye Kürt Sol Partisi’nin (PÇKS) Genel Sekreteri’ydi ve PÇKS, önceden ENKS’ye üye bir partiydi, fakat daha sonra özerk yönetime katılma kararı aldı. Gedo’nun da

belirttiği gibi, PYD Rojava'daki en güçlü parti olsa da, özerk yönetimi kuran ve yöneten onlarca parti ve örgüt bulunmaktadır. Neredeyse bütün dünya medyası YPG'yi, PYD'nin silahlı bir gücü olarak tanıttı. PYD'nin PKK ile olan ideolojik bağı ve PKK'nin Rojava'da demokratik özerkliğin inşasında ve savunulmasında üstlendiği rol bu tanımlamada etkili olsa da, YPG ve PYD arasında doğrudan askeri ve bağımlı bir bağ kurmak indirgemeci bir yaklaşımdı. YPG'ye başta, Süryani parti ve örgütlerinden olmak üzere, farklı birçok kesimden insan katıldı. Herhangi bir partiye üye olmayan Araplar ve Çeçenler de YPG içerisinde yer aldılar. Yine, PYD dışındaki kalan Kürt partilerinin üyeleri de YPG içerisinde cihatçı gruplara ve rejime karşı oluştural cephelere ve savunma hatlarına katıldılar. YPG kurulduğunda, YPG'ye ilk katılanların PYD üyeleri veya PYD'ye destek verenlerden olması, YPG'yi PYD'nin silahlı bir gücü yapmıyor. Rojava'da şu an farklı etnik, dinî ve siyasi gruplardan on binlerce YPG üyesi var. Bu algı, esasında Türk Devleti'nin ve medyasının, PYD ve YPG'yi PKK üzerinden uluslararası alanda 'illegal' yapılar olarak sunmak istemesiyle başladı. Fakat bu başarılı olmadı. PYD ve YPG, hem bölgesel olarak, hem de uluslararası alanda siyasi ve askerî meşru aktörler olarak kabul edildi. YPG, Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da (4 Nisan 2016), Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ise Moskova (10 Şubat 2016), Stokholm (18 Nisan 2016), Berlin (6 Mayıs 2016) ve Paris'te (24 Mayıs 2016) temsilcilik açtı. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi temsilcileri Kopenhag ve Washington'da da temsilcilik açmayı planladıklarını ve Avrupa'ya Rojava'daki özerk sistemi tanıtmak, Avrupa ülkeleriyle askerî, diplomatik ve ekonomik ilişkileri geliştirmek, Suriye iç savaşı ve mülteci krizine çözüm bulmak istediklerini ifade ediyordu (Evrensel, 2016).

Cezîre Kantonu Yasama Meclisi Eş Başkanı Nazira Gawri-

eh, bir demecinde Süryanilerin, şimdiye kadar birçok sorunla karşı karşıya kaldığını, fakat Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde daha önce hiç olmadığı kadar aktif olduğunu not ediyordu:

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ve onun Toplumsal Sözleşmesi bütün toplulukların haklarını koruyor. Hepsi, kendi kimliklerinde ve kültürlerinde yaşamakta özgürdür. Bu, Ortadoğu'da ilk kez oluyor. Biz Süryani halkı, ilk defa bölgenin yönetimine aktif bir şekilde katılıyoruz (Ebdo ve Stalin, 2014).

Gawrieh'in, Rojava'da uygulanan sistemin ilk olduğuna dair görüşleri, başkaları tarafından da dile getirilmişti. Mart 2015'te Cezîre Kantonu'na giden Cambridge Üniversitesi'nden Miley ve Riha'ya (2015) göre:

Rojava'nın demokratik katılım, cinsiyet özgürlüğü ve çok kültürlü, çok dinli, çok etnikli ve hatta çok uluslu sistem üzerine olan devrimci projesi, Ortadoğu'da adil ve uzun süreli barış için üçüncü –belki de tek yolu– temsil etmektedir.

Maxime Azadî (2014), son yirmi yıldır yaşanan en yıkıcı insanlık krizinin ortasında toplumsal bir devrimi gerçekleştirme potansiyeline sahip olduğu için Rojava'nın, Ortadoğu'nun geleceği için umut verici olduğunu ifade eder. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin, Ortadoğu'daki siyasi sistem ve yapılarla kıyaslanması ve toplumsal barış ve istikrarı sağlayabilme potansiyeline sahip olması, kimilerine göre Rojava'nın Ortadoğu'daki klasik iktidar ve hükümet anlayışlarını yıktığını göstermektedir. Bektaş (2014), Rojava'yı, savaşta kolonyal güçler tarafından mezhepçilik adı altında kışkırtılan halkların, dayanışma ile bir araya geldiği yer olarak tanımlar ve Rojava'daki devrimin farklı bir Ortadoğu için tek umut olduğunu ifade eder.

Rojava'da kültürel farklılıkların varlığı ve bazı dillerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gerçeği, Cezîre Kantonu yönetiminin kültür politikalarında daha fazla çaba harcamasını gerektiriyor. Benedikter (2009: 46), özerklik tanınan bir bölgede azınlık dilinin resmî veya ikinci resmî dil olarak kabul edilmesi ve yönetimin bütün kademelerinde kullanılması gerektiğini belirtir. Rojava'nın Toplumsal Sözleşmesi Kürtçe, Arapça ve Süryaniceyi Rojava'nın resmî dilleri olarak tanımlar ve bölgede konuşulan diğer bütün dillerin de öğrenilmesi ve eğitim dili olmasını teşvik eder. Kültür Konseyi Başkanı Nehwend Mihemed, özerklikten sonra Kürtçe ve Süryanice kültürel çalışmaların yapılmasının önündeki engellerin kalktığını ve eskiden bu dillerde çalışmaların korku ile yapıldığını ama özerklikten sonra her şeyin kolaylaştığını ifade ediyordu (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Dilsel, kültürel ve etnik azınlıklar korunmaya muhtaç varlıkların prototipidir ve kültürlerini, dillerini ve dinlerini korumak için kendi okullarını ve kültürel kurumlarını kurmak isterler (Benedikter, 2009: 24). Rojava'da Kürtler 2011'den sonra Kürt Dil Kurumu'nu kurdular. Özerk yönetim kurulmadan önce Süryaniler kendi özel okullarında kendi dilleri Süryaniceyi öğrenebiliyorlardı. Kürtler, Çeçenler, Türkmenler ve Ermenilerin ise böyle bir hakları yoktu. Şimdi Rojava'da bütün etnik gruplar kendi anadillerini öğrenme ve anadilinde eğitim görme hakkına sahiptir. Anadilinde eğitim, bir dilin yok olmasını veya asimile olmasını önemli ölçüde engellediği gibi, gelişmesine de olanak sağlar. Eğitim Konseyi Başkanı Mihemed Salih Ebdo, Rojava'nın anadile yaklaşımını şöyle özetliyordu:

Arapça [ders materyalleri] zaten vardı. Kürtçe ve Süryanice ders materyalleriyle ilgili bir sorun vardı. Süryani arkadaşlarımız Süryanice ders materyallerini kendilerinin hazırla-

yacaklarını söylediler ve konsey bu materyalleri basacak. Süryaniler, bizden [konseyden] talep ettiklerinde, Kürtlerle çalıştığımız gibi onlara da çalışırız. Biz milliyetçi değiliz ve milliyetçi olmadığımız için bu işi yapmakla görevlendirildik (Dirbêsiyê, 24 Ağustos 2014).

Ebdo'nun Süryanilere yönelik iyi niyet beyanının belki de en uygun pratik adımı, bütün dillerde çalışma ve araştırma yapmak, yayın çıkarmak, eğitim müfredatı ve ders materyali hazırlamak için ortak bir dil merkezi kurmak olabilir. Böylece, ilkokul öğrencileri kendi ana dillerinde eğitim almak için farklı okullara giderken, yetişkinler de böyle bir dil merkezinde kendisiyle aynı toplumsal alanı paylaşan insanların dilini öğrenme imkanı da bulabilir. Böyle bir merkez Cezîre Kantonu'nun iç resmi dili olan Kürtçe, Arapça ve Süryanice ile birlikte Ermenice, Türkçe ve Çeçence için de bir var olma ve gelişme alanı yaratabilir. Böylece Toplumsal Sözleşme'de yer alan 'her halkın kendi anadilinde eğitim yapma hakkı vardır' maddesinin gerçek anlamda uygulanabilmesinin önü açılmış olur. Ayrıca, Rojava'nın genelinde Kürtler çoğunlukta olsa da, o bölgenin sadece bir ulusun 'egemenliğinde' olmadığı, aksine bütün ulusları ve dilleri içinde barındırabilecek ve onların kültürel gelişimlerine imkan tanıyacak bir yapıya kavuşmasına da fırsat sunabilir. Bu vesileyle herhangi bir ulusun nüfus bakımından kendisinden az olan başka bir ulusa yönelik 'milliyetçi ve üsttenci' yaklaşım geliştirmesine de engel olabilir.

Hannum'a (1996: 461) göre, özerkliklerde yerel halk, kendi tarih, gelenek ve kültürüne göre eğitim müfredatını oluşturma hakkına sahip olmalı. Cezîre Kantonu'nda Kürtler ve Süryaniler, eğitim materyallerini kendileri hazırlıyor. Eğitim Konseyi'nin, Süryanicenin Kürtçe ve Arapçadan geri kalmaması için Süryanilerle bu anlamda çalışmaya açık

olduğunu görüyoruz. Benedikter bunu “azınlıkların kültürel özerklik hakkı” olarak tanımlar ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi bu hakkı bütün bileşen halklara tanıyor.

Suriye rejiminin asimilasyon politikaları önemli ölçüde etkili olmuştu, çünkü önemli sayıda Çeçen, Süryani, Asuri ve Keldani anadillerini konuşmayı unutmuş ve kendi aralarında sadece Arapça konuşabiliyorlardı. Dêrik'teki Sutoro üyesi, kültürel varlık ile öz savunma gücü arasındaki bağı şöyle anlatıyordu:

Suriye rejimi faşisttir ve bizi Arap kimliğine asimile etmek istiyordu. Bizi farklı bir kimlik olarak kabul etmek istemedi. Bize asimilasyonu dayattı. Suriye ve Rojava'da siyasi hareketlenme başlayınca, PYD ve Süryani Birlik Partisi, Abdullah Öcalan'ın kardeşlik yaklaşımında bir araya geldiler. Süryaniler olarak biz, kardeşlik çağrısına yanıt verdik ve katıldık. Özerklik sayesinde özgürlüğümüzü, renklerimizi, bayrağımızı ve sembolümüzü geri kazandık. Suriye rejimi altında bunlara sahip değildik. Sadece tek dil, tek bayrak ve tek toprak politikasını dayatan Baas Rejimi vardı. Sutoro kurulduğunda sadece Rojava'da değil, bütün Mezopotamya ve Avrupa'da “şimdi Süryanileri, onların kültürünü, dilini ve dinini koruyacak bir askerî güç var” inancı oluştu. Bütün bunlar demokratik özerklikle mümkün oldu (Dêrik, 28 Ağustos 2014).

Sutoro üyesi, Süryanilerin neden özerk yönetime katıldıklarına dair önemli tespitlerde bulunuyordu. Suriye hükümetinin izlediği asimilasyoncu politikalara karşın Rojava'nın bütün uluslar için eşitliği ve dayanışmayı teşvik etmesi en önemli sebeplerden biri. Özerkliğin, insanları Kürt kültürüne adapte olmaya zorlamaması, herkesi olduğu gibi kendi kimlikleriyle kabul etmesi de bu katılımı sağlayan faktörlerden. Ayrıca, kültür, dil ve dinin korunması için silah-

lı bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulması, Süryaniler arasında –ya da en azından görüşmeye katılan Sutoro üyesi açısından– politik katılım ve toplumsal örgütlenmeye ek olarak, silahlı savunmanın da en temel ihtiyaçlardan biri olduğunu göstermektedir. Sutoro üyesinin Süryanilerin varlığı konusundaki endişelerinin yerinde olduğu, IŞİD’in Til Temir’de Süryani halkına saldırmasıyla ortaya çıkmıştı. IŞİD, Cezîre Kantonu’nda yer alan Til Temir’de yüzlerce Süryani’yi kaçırmış ve Suriye’deki en eski kiliselerden birini havaya uçurmuştu (ANF, 2015b). Bu saldırı sonrası onlarca insan hayatını kaybederken, kültürel bir miras daha yok edilmişti. İnsanları katletmek, göçe zorlamak ve ardında bıraktıkları her şeyi yok etmek, asimile etmenin veya kültürel yaşamı veya hafızayı ortadan kaldırmanın başka bir yoluydu. Eğer Süryanilere ait silahlı bir örgütlenme olmasaydı, bu saldırının sonuçları çok daha vahim olabilirdi. Êzidîler, 3 Ağustos 2014’te benzer ama çok daha kapsamlı bir saldırı dalgasıyla karşı karşıya kaldılar. IŞİD’e karşı kendini savunacak güçten yoksun oldukları için binlerce Êzidî kadını kaçırıldı, binlerce Êzidî erkek ve çocuk katledildi. Bu trajedinin yaşanmasından kısa bir süre sonra Êzidîler, Şingal Direniş Birlikleri’nin kurulduğunu duyurdular ve çok kısa bir süre sonra yüzlerce Êzidî, Şingal’i IŞİD’den geri almak için bu birliklere katılmaya başladı. Bu iki gerçek örnek, Ortadoğu’da etnik ve dinî azınlıklar için öz savunma güçlerinin ne kadar hayati olduğunu göstermektedir.

Özerk bölgelerde yerel halkın kendi güvenlik güçlerini oluşturması, özellikle merkezî hükümetle uzun süren şiddetli çatışmalar sonrası, yerel halkta güven ve huzurun tesis edilmesine yardımcı olabilir (Benedikter, 2009: 43). Rojava’da oluşturulan YPG, YPJ, Asayîş (Polis), HAT (Özel Asayîş Güçleri), Sutoro ve Öz Savunma Ordusu, özerk yönetimin yerel güvenlik güçleridir. Arapların ve Çeçenlerin de

Süryaniler ve Kürtler gibi kendi savunma birliklerini oluşturmalarına imkân tanınıp tanınmadığı sorusuna Öz Savunma Konseyi Başkanı Ebdulkerîm Saroxan şöyle yanıt veriyordu:

Rojava Toplumsal Sözleşmesi'ne göre hareket etmek koşuluyla, hepsi [Rojava'daki bütün uluslar] kendi savunma güçlerini kurabilirler. Kendi silahlı güçlerini kurmak isteyen herhangi bir topluluk, Toplumsal Sözleşme'ye göre hareket etmeli ve YPG veya Asayîş'in bir parçası olmalı (Qamişlo, 21 Ağustos 2014).

Böyle bir hakkın tanınmaması, Kürtlerle Rojava'daki diğer etnik gruplar arasında bir çatışmaya yol açabilirdi. Ghai (2003: 23), özerkliğin, korunması gereken azınlık gruplarına "grup özerkliği" tanıyarak, bu tür çatışmaların ortaya çıkmasını engelleyebileceğini belirtir. Cezîre Kantonu'ndaki Süryaniler aslında tam olarak Ghai'nin sözünü ettiği grup özerkliğine sahipler. Saroxan'a göre, Rojava'daki halklar kendi kendilerini korumalı ve öz savunmalarını geliştirmeliler, aksi takdirde savunma konusunda yaşanacak herhangi bir açık, özerk yönetime olan güven ve inancı sarsacaktır (Oso, 2014). Bütün bunlar, genel olarak özerk yönetimlerde, özelde ise Rojava'da güvenlik ve öz savunma kavramlarının son derece önemli olduğunu ve savaş devam ettikçe de yeni biçimler altında gelişmeye açık olduğunu göstermektedir.

Rojava'da, YPG içerisinde örgütlü olan ve cephe savunması ve operasyonlar yapan YPJ (Kadın Savunma Güçleri) ile genel Asayîş güçleri içerisinde örgütlü olan ve kadınlara karşı işlenen suçlara bakan Asayîşa Jinê (Kadın Asayîşi) bulunmaktadır. Kadın Asayîşi, kadınları korumanın yanında Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi (Kadın Evi) ile koordineli çalışarak, kadınlara toplumsal destek de sunmaktadır.

lar (Keskin, 2014). Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi, kadınları koruyarak ve onlara eğitim programları sunarak demokratik bir aile sisteminin yaratılmasını amaçlamaktadır (Botan, 2014a). Rojava'da kadınlar arasındaki bütün bu toplumsal örgütler ve hareketlenmeler, özerkliğin, başta savunma, siyaset ve eğitim olmak üzere, kadınların bütün alanlara katılımına olanak sağladığını gösteriyor. Yıllarca, rejim politikalarının her türlü baskısına maruz kalan kadınların, demokratik özerklikle bu olanaklara sahip olması, bazen kendilerinin bile tahmin edemeyeceği kadar söz ve irade sahibi olmasının önünü açıyor.

Kadın Konseyi Başkanı Emîna Umer, kadınların karşı karşıya kaldığı sorunların çözüm sürecini şöyle anlatmaktadır:

Qamişlo'daki bir yürüyüşte güvenliği sağlayan Kadın Asayiş üyesi.

Şiddete maruz kalan kadınlar Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi'ne gidiyorlar önce ve orada şikâyetle bulunuyorlar. Kadın Eğitim ve Bilim Merkezi, sorunu araştırıyor, çözerse kadın evine dönüyor ve sorun kalmıyor. Eğer çözemezse, sorun mahkemeye taşınıyor. Eğer mahkeme çözerse, kadın aileye geri dönüyor; fakat çözemezse kadın bize gelip sorunlarını ifade ediyor. Bu tür durumlarda gidip onu ziyaret ediyoruz, durumunu değerlendiriyoruz. Gerekli olduğu takdirde, onu konseyin Kadın Savunma Evi'ne alıyoruz (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, yerel örgütleri ve birimleri, sorunları, özerk yönetimin mahkemelerine gitmeden çözme konusunda teşvik etmektedir. Bu mahkemeler bu tür sorunları çözemediği veya çözmek istemediği için değil, en temel ayaklarına kadar toplumda özerkliğin yayılmasını istediği ve insanların irade sahibi olmalarını istediği içindir. Fakat elbette gerekli olduğu takdirde, tıpkı Kadın Konseyi'nin şiddet gören bir kadını Kadın Savunma Evi'ne aldığı gibi, konsey sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapıp, kadının muhtemel saldırılardan korunmasını ve talep ediliyorsa bu sorunun mahkemede çözülmesini sağlayabilir. Emîna Umer, ayrıca Kadın Konseyi ile Toplumsal İşler Konseyi'nin, özellikle kadınlar için yürütülen bazı ekonomi projelerinde ortak çalıştığını da ifade etmektedir:

Bütün kadın örgütleriyle görüştük ve onların düşüncelerini sorduk. Ekonomi projeleri için bize gelebileceklerini söyledik. Kadınların çalışabilecekleri bir iş birimi açmayı düşünüyoruz. Bu iş projesine bütün kadın örgütleri dâhil oldu. Kadınların ürettiklerini kadınlar için satıyoruz. Gelirler, ekonomik desteğe ihtiyacı olan kadınlara verilecek (Qamişlo, 20 Ağustos 2014).

Kısa bir süre sonra Qamişlo'da İhtar ismiyle küçük bir mağaza açıldı ve burada kadınların ürettiği ürünler satılmaya başlandı. Konsey, buna benzer toplumsal ve ekonomik projelerin yanında, kadınların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sorunlarının çözülmesi ve toplumun eşit ve özgür bireyleri olmaları için Yasama Meclisi'ne otuz yasa teklifi sundu. Yasa önerileri hazırlanırken, Kadın Konseyi ile kadın örgütleri arasında ortak toplantıların yapılması, "aşağıdan yukarıya" siyaset üretmenin en somut örneklerinden biri ve bu sivil toplum örgütlerinin, kendilerini ilgilendiren konularda, verilen kararlarda ve çıkarılan yasalarda söz sahibi olduğunun göstergesidir.

Şiddet, taciz, ekonomik sorunlar, (erken yaşta) zorla evlendirilme gibi sorunların yanında, kadınların yaşadığı zorluklar kimi zaman dinî öğretilerle daha da içinden çıkılmaz hale gelmektedir. Suriye Kadınları İnisiyatifi üyesi Mizgîn Zêdan'ın dile getirdiği gibi, Ortadoğu'da dinî gelenekler, erkeklerin kadın karşısındaki ayrıcalıklarını meşrulaştırırlar (Waeber, 2012: 273). Bu nedenle, haklarını elde etmeleri ve toplumun özgür üyeleri olmaları için, kadınların mücadele etmesi gereken birden fazla cephe var. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin seküler bir yapıda olması, kadınlara kendilerini var edebilecekleri, çalışma yürütecekleri ve kendilerini savunacakları alanlar sunması, kadınların hem özerk sisteme adapte olmalarına, hem de yüksek bir motivasyonla çalışmalara katılmasına olanak sağlıyor.

Ortadoğu'daki dinî ve mezhepsel çatışmalar, dinî toplumlar ile sekülerler ve ateistler arasındaki çekişmeler göz önüne alındığında, Cezîre Kantonu'ndaki dinî farklılıklar veya ateistlerin varlığı ciddi bir sorun yaratabilirdi. Fakat Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Suriye'nin diğer bölgeleriyle kıyaslandığında bu tür farklılıklardan doğabilecek çatışmaların yaşanmasına engel olabildi. Rojava Demokratik

Özerk Yönetimi'nin dinî kimliklere ve farklılıklara nasıl yaklaştığı sorusuna, Din İşleri Konseyi Başkanı Mihemed El-Qadiri şöyle yanıt veriyor:

Allah'ın izniyle, yönetimdeki bütün insanların gerçekliği ve kardeşliği, halkımıza ve inananlara davamızın hak ve meşru olduğunu gösterdi. Halkımızı destekledik ve onlar için çok şey yaptık. Inananlara da inanmayanlara da amacımızın insanlık ve yolumuzun doğru olduğunu gösterdik. Çalışmalarımızdaki dürüstlüğümüz, bizi sevmeyenlerin ve bizi düşman görenlerin bize yaklaşmasına vesile oldu. Biz onlara sarıldık, onlar da bize sarıldılar. Kararlarımızı insanlık ve merhamet esaslarına göre veriyoruz. Benim için ilk referans Kur'an'dır, Hz. Muhammed'in sünnetidir. Yardımcılarının da kutsal kitapları var. Hristiyanların İncil'i, Êzidîlerin kendi kutsal kitabı ve kuralları var. Onlar da görüşlerini ve kararlarını paylaşıyorlar. Daha sonra kararlarımızı toplumla alıyoruz, yalnızca ben karar vermiyorum. Müslüman Dindarlar Birliği'nde bir konuşma yaptım, bir fetva verdim ve ben bu fetvadan sorumluyum. "Êzidîlerin kutsal bir kitapları var ve dinlerini yaşamaya hakları var. Aynı hak, Hristiyanlar ve Yahudiler için de geçerlidir. Yahudiler olsaydı burada, Tevrat da burada kutsal kabul edilirdi. Herkes kendi kitabına ve inancına göre yaşar" dedim. Bizim bir kırmızı çizgimiz var ve bu insanlık ve merhamettir. Karar alırken bunu temel alıp, bütün yönleriyle göz önünde bulundurmalıyız (Amûdê, 26 Ağustos 2014).

Öyle görünüyor ki, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nde dinî farklılıklardan kaynaklanan olası çatışmaları önlemek için daha hümanist bir yaklaşım sergilenerek, Ortadoğu'da hep çatışma ve savaşla anımsanan dinlerin birbirine eşit olduğu, hepsinin kutsal ve yaşam hakkına sahip olduğu anlayışı hâkim kılınmaya çalışılıyor. Bu, sayıca fazla ol-

sa da Müslümanların, Hıristiyanları, Êzidîleri veya ateistleri tahakküm altına alma, dışlama ve yaşam hakkına müdahale etmesine izin vermiyor. Toplumsal Sözleşme’de eşitliğe yapılan vurgu, farklılıklara yaklaşımın ana eksenidir, fakat günlük yaşamda bunun ne kadar hayata geçirilebildiği, toplumun farklılıkları ne kadar eşit gördüğünü göstermektedir. Din İşleri Konseyi’nin Êzidîliği bir din olarak tanıması, toplumun Êzidîler hakkındaki görüşlerini dönüştürmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Kürdistan’ın birçok yerinde Êzidîler, inançları sebebiyle saygı görmezlerdi ve dışlanırlardı. Tanık olduğum kadarıyla Êzidîler, Güney Kürdistan’ın büyük bir kesiminde hâlâ “şeytana tapan ve bu yüzden yemekleri yenmeyen (helal olmayan)” topluluk olarak algılanıyor ve bu yüzden dışlanıyorlar. Fakat Mihemed El-Qadirî Rojava halkının, özellikle de Cezîre Bölgesi’nde, birbirlerinin inançlarına saygı duyduğu ve şimdiye kadar dinî farklılıktan kaynaklanan sorunlar yaşamadığını belirtiyor (Amûdê, 26 Ağustos 2014). Êzidîlerin kutsal bayramı olan ve her yıl Nisan ayının üçüncü çarşamba gününde kutlanan Çarşema Sor (Kızıl Çarşamba), Cezîre Kantonu tarafından resmî tatil olarak ilan edildi. Farklılıkların tanınması, insanların birbirlerine saygı duyması ve sahip çıkması, aynı zamanda dinî topluluklar arasında daha sağlıklı ve güçlü ilişkilerin kurulmasına imkân tanıyor.

ROJAVA'DA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE MUHTEMEL SORUNLAR

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, devam eden savaş, saldırılar, siyasi yalnızlaştırma ve sınırlı uluslararası desteğe rağmen, ilan edildiği günden bu yana toplumsal, siyasi, askerî ve ekonomik birçok alanda kurumsallaşmasını devam ettirdi. Bütün bunlar ve içeride karşılaşılan bazı zorluklar ve sorunlar, Rojava'nın işleyen bir özerklik modeli olabilmesinin önünde duran en büyük engellerdir. Sonu gelmeyen cihatçı saldırılar ve güvenlik sorunu, Araplar ve Çeçenler arasında toplumsal ve siyasal katılımın az olması, genel seçimlerin henüz yapılmamış olması, ambargonun devam etmesi, etnik gruplar arası muhtemel çatışma ihtimali ve PKK'nin Rojava'daki demokratik özerkliğin arkasındaki en temel toplumsal ve askerî güç olması, yaşanan veya yaşanacak zorluklara ve muhtemel sorunlara örnek olarak verilebilir. Bunları engellemek veya çözmek elbette Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin izlediği siyasetle yakından ilgilidir, fakat özellikle cihatçı saldırılar ve ambargonun devam etmesi, özerk yönetimin denetiminin dışında kalan durumlardır. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin varlığının ve ge-

lişmesinin önündeki en büyük tehlikelerden biri, ardı arkası kesilmeyen cihatçı saldırılardır. Önce El-Nusra çatısı altında bir araya gelen bazı radikal İslâmcı grupların saldırısı varken, daha sonra bütün bunların bileşenlerinden ortaya çıkan Irak Şam İslâm Devleti'nin (İŞİD veya daha sonraki ismiyle İslâm Devleti) Suriye'de en çok savaştığı silahlı gruplardan biri, Rojava'nın savunma güçleri oldu. Irak'ta Musul'u ele geçirmesi, İŞİD'e muazzam bir ekonomik ve askerî kaynağın yanında, kendisi için savaşıacak binlerce insana ulaşma imkânı tanıdı. Musul'un İŞİD tarafından ele geçirilmesinin ardından bazı haber kaynakları, bir hafta içinde İŞİD'e Musul ve civarından on bine yakın insanın katıldığını, İŞİD'in Musul bankalarında 425 milyon dolara ve askerî merkezlerden önemli sayıda ağır silah ve araca el koyduğunu ve İŞİD'in her gün seksen bin varil petrol satıp yaklaşık üç milyon dolar kazandığını ifade ediyordu. Şüphesiz bu kaynaklar, İŞİD'in hem Suriye'de hem de Irak'ta güçlenmesine ve yeni saldırılar gerçekleştirebilmesine izin veren askerî olanakları da elde etmesi anlamına geliyordu.

Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'nin (SAMER) 2015 yılında yayınladığı bir rapor İŞİD'in Kürtleri ve Rojava'yı neden hedef aldığına dair şu tespitlerde bulunuyordu:

- Rojava'da inşa edilen modelin İŞİD'in kendine yönelik tehdit olarak algıladığı bir model olması,
- İŞİD ve onu destekleyen güçlerin, PKK öncülüğünde Ortadoğu'da toplumsallaşan bir siyasi iradeye izin vermek istememesi,
- İŞİD'in, Kuzey Kürdistan sınırı boyunca uzanan bütün bölgeleri kontrolü altına almak istemesi,
- İŞİD'in kendisi dışında herhangi bir siyasi-askerî oluşuma yaşam hakkı tanımaması ve elinden geldiği kadar sınırlarını geniş tutmak istemesi,

- Özellikle Cezîre ve Kobanî kantonlarında büyük çaba harcamasına rağmen bu bölgeleri ele geçirememesi ve yaşadığı askerî yenilgileri hazinedememesi (Ebrari, 2015).

IŞİD karşısında ÖSO'nun, El-Nusra'nın ve Suriye ve Irak ordularının yeterince direnememesi ve ellerindeki birçok bölgeyi IŞİD'e kaptırması, IŞİD'in Rojava'ya yönelmesini cesaretlendirdi. Fakat Rojava savunma güçlerinin, ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonun da verdiği destekle Kobanî'yi geri alması ve IŞİD'i Girê Spî ve Hesekê gibi iki önemli bölgeden çıkarması, IŞİD'i en fazla zorlayan hamleler oldu. Kobanî'de aylarca sürdürdüğü saldırılarda binlerce üyesini kaybetmesine ek olarak, Türkiye üzerinden elde ettiği mühimmat ve petrol gelirleri "kapısı" kapanmış, Hesekê'yi Raqqa için tampon bölge olarak kullanması da son bulmuştu. IŞİD gibi, varlığının en önemli nedenlerinden biri olan intikam duygusunu bu kadar canlı tutan bir örgüt, bütün bu kayıpların intikamını almak için hız kesmeden Rojava'ya saldırı düzenlemeye devam ediyor ve muhtemelen yakın gelecekte bu saldırılar devam edecek.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ise, bir yandan IŞİD'e karşı uluslararası destek alırken, bir yandan da yeni kurduğu bazı savunma güçleriyle hem içeride hem de dışarıda IŞİD'e karşı kendini savunmaya çalışıyor. Fakat IŞİD'in Hesekê'deki Newroz kutlamalarına (20 Mart 2015), Qamişlo'daki Asayiş binasına (21 Haziran 2015) ve YPG üniformaları giyerek Kobanî'ye (25 Haziran 2015) gerçekleştirdiği saldırılar, hâlâ ciddi güvenlik açığı olduğunu gösteriyor. Bu tür saldırıları tamamen engellemek ise henüz bölgenin tamamı kontrol altına alınmadığı ve savaş hali devam ettiği için oldukça zor.

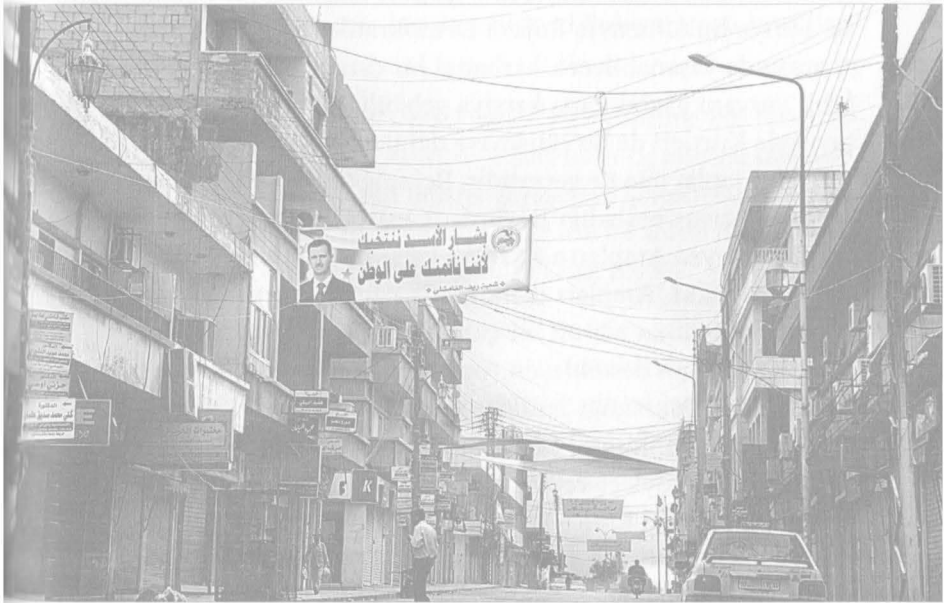
Farklı etnik ve dinî grupların siyasete, yönetime ve karar alma süreçlerine dâhil olması demokratik bir sistem için ge-

rekli dir. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, bunu Toplumsal Sözleşme ve yerelde toplumsal örgütlenmeyle kısmen sağlayabildi. Fakat Çeçen ve Arap toplulukları arasından katılım, henüz Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin istediği seviyeye ulaşabilmiş değil. Çeçenler, nüfus bakımından Rojava'daki en küçük etnik grup ve Çeçen toplumunda, diğer etnik gruplara nazaran daha az siyasi çalışma yapılıyor. Buna sebep olan faktörlerden biri, özellikle Cezîre Kantonu'nda yaşayan Çeçenlerin çoğunun savaşın başında ülkeyi terk etmiş olmaları. Kalanların bir kısmı, TEV-DEM'in oluşturduğu yerel meclislerde örgütlenirken, bir kısmı da ya siyasete ilgi duymadığından ya da siyasi çalışmalara katılmaktan korktuğu için, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ne katılıp destek vermiyorlar.¹

Araplar arasındaki siyasi ve toplumsal örgütlenme, Süryani ve Çeçenlere göre daha fazla nüfusa sahip olmalarına rağmen, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin öngördüğü düzeyde değil. Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi, Arapların katılımı önündeki en büyük engel kendi gelecekleri hakkında duydukları endişedir. Kendisi de Arap olan Tarım Konseyi Başkanı Dr. Salih El-Zebba, Arapların, hâlâ Suriye hükümetinden korktuğunu ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin bu sistemi devam ettirmede başarılı olamayacağına inandığını ve bu nedenle endişeli olduğunu ifade ediyordu (Dirbêsiyê, 25 Ağustos 2014). Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi öğretmenlerinden Baran Baran, Arapların ve Süryanilerin, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ne katılma konusunda çekinmeli olmalarını, geçmişte Kürtlerle Suriye hükümeti arasında yaşanan çatışmaların yeniden yaşanabileceği ve özellik-

1 Rojava'daki Çeçenlerin çoğunluğu Serêkaniyê'de yaşıyor. Bunlar arasında Rojava'da kalan Çeçenler 2014'te YPG içerisinde 200 kişilik bir tabur kurdular (Taştekin, 2014).

le Süryanilerin yüz yıl önce katledilmesinde, Kürtlerin payı olduğunu düşünmeleri ve psikolojik olarak etkilenmeleriyle açıklıyordu. Baran'a göre, ayrıca bazı Araplar, Kürtlere hâlâ güvenmiyor ve Kürtlerin Suriye hükümetinin intikamını Araplardan alacağına inanıyor (Qamişlo, 18 Ocak 2015). Bu korkuları gidermenin en iyi yöntemlerinden biri, halklar arasında tekrar güven inşa edebilmeyi sağlayacak çalışmalar yapmaktır. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, paradigma-sı itibariyle daha kapsayıcı ve demokratik bir siyaset ve idare geliştirmek, farklı etnik gruplarla yetki paylaşmak, ortak meclisler, komünler ve örgütlenmeler kurmak gibi önemli birtakım adımlar atıyor. Fakat daha önce de belirtildiği gibi, eğer bunların toplumsal yansıması eksik kalırsa, yani yapılan bütün bu çalışmalar halklar arasında düşüncede ve duyguda bir birlik ve dayanışmaya dönüşmezse, güven eksikliği

Qamişlo'da Esad yanlılarının seçimde astığı bu pankartta "Beşar El-Esad, vatani savunduğun için seni seçiyoruz" diye yazıyor.

her zaman var olacaktır. Uzun yıllar boyunca baskı, şiddet ve ayrımcılıkla şekillenen algılar, bu tür korkuların yaşanmasına sebep oluyor ve bu korkularla baş edebilmek, özellikle savaşın devam etmesinden dolayı, belki de çok uzun bir zaman alacak.

TEV-DEM'in öncülüğünde gelişen Barış ve Uzlaşma Komiteleri'nin (BUK), artık mahalle meclisleri ve komünlerde de kurulması, Rojava'da hem etnik ve dinî gruplar, hem de bireyler arasında sorunların nispeten kolayca çözülmesine olanak sağlıyor. Rojava'da etnik veya dinî bir çatışmanın yaşanması ihtimali düşük olsa da, sürekli değişen dinamikler nedeniyle, her zaman böyle bir risk mevcuttur. Örneğin, daha önce de ifade edildiği gibi, Cezîre Kantonu'nda Süryaniler iki gruba ayrılmış durumdadır ve bunlardan biri YPG ve Asayiş içerisinde yer alıp özerk yönetimi desteklerken, diğeri Suriye hükümetinin silahlı güçleri arasında yer almaktadır. Suriye hükümetiyle Rojava Demokratik Özerk hükümeti arasında yaşanabilecek herhangi bir çatışmada, her iki silahlı Süryani grubu karşı karşıya gelebilir ve bu, YPG'yi dolayısıyla Kürtleri de bu çatışmaya dâhil edecektir. Benzer bir durum Araplar için de geçerlidir. Rejimle özerk yönetim arasında bir savaş başladığı takdirde, Cezîre Kantonu'nda rejimi destekleyen Arapların Kürtlere karşı savaşabilme ihtimali var. TEV-DEM, Arapları demokratik özerk yönetim altında örgütlemek adına büyük bir çaba sarf ediyor olsa da, Cezîre'de hâlâ rejimi destekleyen Araplar var ve kendisine yönelik bir saldırı olmadığı müddetçe özerk yönetim, silahlı bir çözümdense, toplumsal örgütlenme yoluyla Araplardan destek almayı ve böylece rejimi zayıflatmayı tercih ediyor.

Benzer şekilde ENKS içerisinde milliyetçi Kürt partilerinin olması ve özerk yönetimde görev alan bazı yetkililerin milliyetçi bir söyleme sahip olması, etnik gruplar arasında bir çatışmayı tetikleyebilir. Suriye Kürt İlerici Demokrat

Partisi, kısa adıyla İlerici Parti Genel Sekreteri Ehmed Suleyman, TEV-DEM'i, Arapları, Süryanileri ve Çeçenleri kurucu olarak gören ve Kürt olmayan bir yönetim kurmakla eleştiriyordu. Ehmed Suleyman'a göre:

Suriye Kürtleri için Kürtlere ait bir proje yok. Demokratik özerklik Araplar, Süryaniler ve Çeçenlerle kuruldu. Kürt sorununu bu yolla çözemeyiz. Halkımızın [Kürtlerin], kurdukları bu şeyin Kürtlere ait olmayacağını bilmeleri gerekir (Qamişlo, 30 Ocak 2015).

Ehmed Suleyman'a göre Rojava'da kurulan demokratik özerklik, Kürtler dışında başka uluslarla kurulduğu için, Kürtlere ait olmayan veya Kürdî özellikler taşımayan bir yönetim şeklidir. TEV-DEM'in, demokratik özerkliğin bu haliyle, Kürt sorununa hatta Suriye'deki bütün sorunlara çözüm olacağı iddiası, Ehmed Suleyman için ikna edici değildir. Bununla beraber Ehmed Suleyman şu tespitlerde bulunur:

Araplar, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi bizi temsil etmiyor diyorlar. Asuriler ve Süryaniler de aynısını söylüyorlar. İstersen seni onlarla görüşmeye gönderebilirim. Sana anlatsınlar. Bu yönetimin onlar için bir anlam ifade etmediğini söylüyorlar (Qamişlo, 30 Ocak 2015).

Kürtler de dahil, bütün etnik gruplar arasında, Cezîre Kantonu'nu destekleyenler de var desteklemeyenler de. Fakat Ehmed Suleyman'a göre, Kürtler ulusal bir mücadele vererek ya bağımsızlık ilan etmeli ya da bağımsızlığa gidecek bir idare kurmalıydı (Qamişlo, 30 Ocak 2015). Kürtler, şayet bağımsız bir ulus-devlet kurma yolunda hareket etseydiler, bu muhtemelen Araplar ve Kürtler arasında bir etnik çatışmaya dönüşebilirdi. Yıllarca rejimin milliyetçilikle yönettiği ve bu anlamda ondan çok da farklı bir ajandası olmayan

SUK ve ÖSO çatısı altında örgütlenen binlerce Arap vatan-
daşın, Serêkaniyê'de ve zaman zaman Halep'in Şêxmeqsûd
mahallesinde olduğu gibi, Kürtleri hedef almayacağını kim-
se garanti edemezdi. Bağımsız bir ulus-devlet kurma ama-
cı gütmeyen, Rojava'daki halklarla bir arada ortak bir yaşa-
mın ve siyasi yönetimin öncülüğünü yapmaya çalışan özerk
yönetimin, bu noktadan sonra yeniden milliyetçi bir söylem
geliştirmesi, Kürtler ve Araplar arasında kurulmaya çalışılan
toplumsal barış ve güven duygularına da zarar verebilir. Ro-
java'daki milliyetçi Kürt partilerinin, insanlar arasındaki et-
nik farklılıklara vurgu yapmaya ve bunun üzerinden kendi-
lerine siyasi alan yaratmaya devam etmesi halinde bazı böl-
gelerde etnik çatışmaların yaşanması kaçınılmaz olacaktır.
Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Ağustos 2015'te, "Ro-
java bileşenlerini birbirine karşı kışkırtmaya ve halk arasın-
da çatışma yaratmaya dönük habercilik yaptığı" gerekçesi-
yle, Güney Kürdistan merkezli Rûdaw Medya Grubu'nun Ro-
java'da çalışmasını yasakladı (ANF, 2015c). ENKS'deki par-
tilerin ideolojik çizgisinde yayın yaptığına inanılan Rûdaw
Medya Grubu, bu yasağa itirazda bulunduysa da Rojava'da
olumlu bir sonuç elde edemedi.

Öte yandan, Cezîre Kantonu Yürütme Meclisi Başkanı Ek-
rem Huso, Rojava'ya dair siyasi ve coğrafi algısını şöyle ifa-
de ediyordu:

Rojava'da demokratik ulusun bileşenleri eşittir ve hepsinin
hakları tanınmıştır. Fakat Rojava Kürdî'dir. Rojava hem Su-
riye'nin, hem de Kürdistan'ın bir parçasıdır. Umuyoruz ki,
Rojava ve Suriye'deki sorunlar çözülür ve Rojava Kürdis-
tanî bir bölge olur (Amûdê, 26 Ağustos 2014).

Ekrem Huso'ya göre, Rojava hem Suriye'ye hem de Kür-
distan'a aittir, fakat Kürtlere ait özelliklere sahiptir ve bu
durum ileride de devam etmelidir. Rojava kelimesi Kürtçe-

dir ve batı anlamına gelmektedir ve Kürtler için Rojava, Batı Kürdistan'dır. Kürdistan ismi veya Batı Kürdistan (Rojava), bölgedeki bütün halkları temsil eden, onlara aidiyet hissettiren bir kullanım olmayabilir. Bunda ısrar etmek ve başka uluslara Kürtçe olmayan, kendilerini tanımlayabilecekleri başka isimler kullanılmasına izin vermemek, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin en başta karşı karşıya kaldığı problemlerden biriydi, fakat bu sorun uzlaşıyla çözüme kavuşturuldu. Bütün bölge için Rojava ifadesini kullanmak, Kürtler açısından bir sorun teşkil etmese de, Kürt olmayanlar için sorun yaratabilirdi ve Cezîre Bölgesi bu sorunun karşılaşıldığı ama çözüldüğü yerlerden biri oldu. Bütün bir bölgeye Rojava, yani Batı Kürdistan, denmesi yerine, her bölgenin kendi adıyla anılmasına imkân tanındı. Örneğin Cezîre Bölgesi, bütün uluslar için ve tarihi olarak da Cezîre'dir. Herhangi bir etnik grubu dışarıda bırakan bir anlam taşımamaktadır. Elbette Kürdistan da tarihseldir, fakat kendini Kürdistan ismiyle tanımlamayan ve coğrafi ve tarihsel olarak Kürdistan içerisinde yer almayan bölgelerde yaşayan insanlara bu ismi dayatmak, milliyetçi reflekslere ve çatışmalara yol açabilir.

Türkiye'nin Türkmenlere dair politikaları, Rojava ismi üzerinden böyle bir çatışma yaşanmasına sebep olabilir. Gerçekte, Kürtlerle Türkmenler arasında iç savaştan önce de sonra da herhangi bir çatışma yaşanmadı, fakat Türkiye'nin Efrîn-Kobanî arasında kendi denetim ve komutasında olan bir Türkmen ordusu kurması, Rojava savunma güçleriyle Türkmen ordusunu karşı karşıya getirebilir. Türkiye'nin amaçlarından biri, PKK paradigmasına göre şekillenen ve gelişen Rojava'yı engellemek olduğu için, Efrîn-Kobanî arasında kalan bölgeleri birleştirmek ihtiyacında olan YPG ile buna karşı koymak isteyebilecek Türkmen ordusu arasında bir çatışma riski oldukça yüksek. Efrîn-Kobanî ara-

sında kalan bölgenin hepsi, Kürdistan'a dâhil olan bir bölge olmamakla birlikte, tamamı Türkmenlere de ait değil. Rojava savunma güçlerinin Araplar, Kürtler ve Türkmenlerin birlikte yaşadığı bu bölgeyi IŞİD ve El-Nusra'dan alması, özerk yönetimin daha güçlü savunulması ve demokratik özerklik sisteminin daha fazla kesime ulaşmasını sağlayabilir. Fakat bunu Kürdistan adıyla yapmak, en çok da halklar arasında bir çatışmayı Suriye iç savaşında kendi poizyonunu güçlendirmek isteyen tarafların çıkarına olur. Girê Spî'de (Tal Abyad) bunun provası ve propagandası çok açık bir şekilde yapıldı. Özellikle Türkiye hükümeti ve hükümete yakın haber kaynakları² tarafından, YPG'nin Girê Spî'yi aldıktan sonra etnik temizlik yaptığı veya bölge demografisini değiştirdiği iddia edildi, ama orada yaşayan halk "Girê Spî Forumu" ismini verdiği bir sivil oluşumla toplumsal yaşamını yeniden inşa etmeye çalışıyor.³

Semboller, isimler ve kültürel ve ulusal öğeler, etnik kimliğin temsili için çoğu zaman çok önemlidir. Baas Rejimi, iktidarı boyunca Kürtlerin etnik kimliğine dair her türlü baskı ve yasağı uygulamaktan geri durmadı. Örneğin, Kürtlerin yerleşim yerlerinin ismi Arapça isimlerle değiştirildi. Fakat özerklikten sonra, Kürtçe isimlerin yeniden kullanılmasına karar verildi. Suriye hükümetinin asimilasyon politikalarına karşı geliştirilen bu uygulama meşru bir haktır.

Kürt Dil Kurumu SZK, özerk yönetimde yer alan okulla-

2 Hükümete yakınlığıyla bilinen ve kamuoyunda "havuz medyası" olarak anılan birçok gazete ve haber sitesi YPG ve PYD'nin Tal Abyad'da etnik temizlik uyguladığını iddia etti. Sabah gazetesi, Suriyeli bir aktiviste dayandığı haberinde PYD'nin sistematik etnik temizlik yaptığını yazıyordu (Sabah, 2015).

3 Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International, AI), 13 Ekim 2015'te birebir görüşmeler yaptığı insanların anlatımıyla "YPG'nin Girê Spî'den halkı zorla çıkardığı ve evlerini yıktığını" yazdığı bir rapor yayınladı (Amnesty International, 2015). YPG, bu rapordan iki hafta sonra yayınladığı bir metinde, Uluslararası Af Örgütü'nü yalanlayarak, "can güvenliklerini sağlamak adına çok az sayıda sivilin bölgeden uzaklaştırıldığını açıkladı" (Evrensel, 2015).

rın –ki bunlar genellikle Baas Rejimi için önemli kabul edilen ve dolayısıyla onu destekleyenler için de önemli sayılabilecek kişilerin veya olayların isimlerini taşıyordu– isimlerini yaşamını yitiren YPG, YPJ ve Asayîş üyelerinin isimleriyle değiştirme kararı aldı ve bunu birçok yerde gerçekleştirdi.⁴ Bu durum, hâlâ rejimi destekleyen Arap toplumu içerisinde bir rahatsızlığa ve öfkeye neden olabilir, çünkü rejimi bu bölgelerden çıkaran, bir yönüyle bu insanların desteklediği siyasi iktidara son veren ve bu iktidarın yeniden gelmesine engel olan YPG, YPJ ve Asayîş güçleriydi. Rejimin yarattığı tarih ve toplum algısı, rejimin baskı altına aldığı Kürtler tarafından yok edilirken, rejimin yarattığı tarihin izlerini bu şekilde yok etmek, varlığını ve algılarını hâlâ koruyan rejim yanlısı kesimlerde nefret veya öfke yaratabilir. Bu durum, şimdi olmasa bile ileride milliyetçi reflekslere dönüşebilir. Kişilerin isimlerinin, Kürtlerin yaşadığı zulme ortak olup olmadığı veya bizzat bu zulmün uygulayıcısı olup olmadığı sorgulanmadan silinmesi, nasıl bu isimlerin Kürtler arasında nefret ve öfke uyandırması sebebiyle gerçekleştirildiyse, aynı nefret ve öfke, rejimi destekleyen Araplar arasında da görülebilir. Bunun yerine, “demokratik özerklik ve demokratik ulus” fikrinin içini doldurabilecek bir yaklaşımla, bu tür kurumlara halkların üzerinde uzlaşabileceği veya en azından olumsuz algılamayacağı isimler verilebilir. Bu şekilde bir yandan hem Kürtlerde hem de Araplarda milliyetçi, üsttenci tutumun önü alınabilir ve böylece ‘halklar arası birliktelik’ söylemi gerçekten karşılığını bulmuş olur.

Başka bir konu ise, tarihsel olarak Kürtlerin ‘ulusal bayrak renkleri’ olarak bilinen sarı-kırmızı-yeşil renklerde olan TEV-DEM’in kullandığı bayrağa dairdir. Bu bayrak, Roja-

4 Bu kararın neden SZK tarafından alındığı sorusu gündeme gelebilir. SZK, Demokratik Özerk Yönetim henüz ilan edilmeden önce kurulmuştu ve dil çalışmaları ekseninde böyle bir değişim yapmaya çoktan başlamıştı.

va'nın her üç kantonunda da hemen hemen her sokakta, caddede ve alanda bulunuyor. Suriye bayrağı sadece hâlâ rejimin elinde olan birkaç yerde görülüyor ve bunlar genellikle hizmet vermeye devam eden resmî kurumlardır. Süryaniler kendi bayraklarına sahipler ve istedikleri yerde bunu kullanabiliyorlar. Örneğin, parti ve kurum binalarında, Asayiş merkezlerinde ve okullarında bu bayrağı kullanıyorlar. Mezopotamya Sosyal Bilimler Akademisi'ndeki bir öğretim görevlisinin ifade ettiği gibi, okullara savaşta yaşamını yitiren insanların isimlerinin verilmesi ve her yerde bayrak bulundurulması, ulus-devlet inşasının yaygın pratiklerindendir. Öğretim görevlisi, halkın TEV-DEM'e bu konuda baskı yapmasının ve sadece bütün bileşen halkları temsil eden Cezîre Kantonu yönetiminin bayrağının kullanılması- nın daha doğru olacağına inanıyor. TEV-DEM, hem Kürtlerden, hem de diğer etnik gruplardan gelen onlarca siyasi parti ve sivil toplum örgütünden oluşuyor. Çoğunluk Kürt olsa da, başka ulusların varlığı, TEV-DEM'in bütün ulusları göz önünde bulundurmasını gerekli kılmaktadır. Ulusal kimlikle yakından ilişkili olan değerler, semboller ve renkler, çok uluslu yapılarda çatışmalara sebep olabiliyor ve Cezîre Kantonu, şayet var olan bütün kültürel ve ulusal değerleri, sembolleri ve renkleri barındırmazsa veya kullanılmasına izin vermezse, böylesi bir çatışma ile karşı karşıya kalabilir. TEV-DEM, 1 Nisan 2015'te bütün meclis üyelerini eğitime tabi tutma kararı aldığı bir genel toplantıda, "araçlara asılan, yapıştırılan tüm şehit posterleri ve Kürdi sembollerin kaldırılmasına" (ANHA, 2015) karar verdi, fakat toplumun bu karara ne ölçüde uyacağını kestirmek biraz zor; çünkü halkta hem duygusal açıdan yaşamını yitirenlere bir yakınlık hissi var, hem de uzun süren baskı rejiminin yıkılmasıyla halkın kendini kendi renkleriyle ifade etme özlemi çok güçlü.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin her üç kantonu da çok ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya. Güney Kürdistan'a açılan Sêmalka Sınır Kapısı'ndan sınırlı ticaret imkânına sahip olan Cezîre Kantonu'nun durumu Efrîn ve Kobanî'ye göre daha iyi olsa da, birçok konuda çok eksik yaşıyor. Savaş nedeniyle ve Türkiye'nin Rojava'ya yaklaşımı sebebiyle kapalı olan sınır kapıları, tarım ve ticaret ile geçimini sağlayan halkın ekonomik kaynaklardan yoksun kalmasına neden oluyor. Kobanî, Cezîre Kantonu ile birleştirildiği için bu tür sorunları kısa vadede bir miktar çözebilir, fakat Efrîn'de ambargonun etkisi daha fazla hissediliyor. Kurulan kooperatifler Rojava'nın ekonomik sorunlarını gidermek adına katkı sunabilir, fakat bu kadar geniş bir bölgeyi kapsayan ve üç milyonu bulan nüfusun ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla imkâna ihtiyaç var. Bu zorluğun farkında olan ve çözülmesi için girişimlerde bulunan kanton yönetimleri Güney Kürdistan hükûmetine ve Türkiye Devleti'ne sınırların ticarete açılması talebinde bulundu. Güney Kürdistan bunu kısmen gerçekleştirdi, fakat Türkiye'nin yaklaşımı değişmedi. Ancak, taraflar arasında gelişecek siyasi ve diplomatik ilişkiler buna bir çözüm getirebilir.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin er ya da geç çözmek zorunda kalacağı başka bir sorun da, Arap Kemeri nedeniyle toprakları ellerinden alınan Kürtler ile rejim tarafından zorla Kürt köylerine yerleştirilen Arapların, ileride nerede ve nasıl yaşayacağına dairdir. Her iki etnik grup için de farklı düzeylerde zorluklar ve sıkıntılar barındıran Arap Kemeri sorununun nasıl "çözüleceği" henüz net olarak cevaplanmamış değil. Toplumsal Sözleşme'de buna dair açık bir ifade verilmemiş olsa da, 40. ve 41. maddeler toprak ve özel mülkiyet hakkında şunları söylemektedir:

40. madde: Demokratik Özerk Yönetimlerdeki tüm emlak ve topraklar halkındır. Bunların kullanımı ve dağılımı ilgili yasalarca düzenlenir.

41. madde: Mülkiyet ve özel mülkiyet hakkı güvence altına alınır. Yasadışı olarak hiç kimse emlağını kullanım hakkından mahrum bırakılamaz. Hiç kimsenin toprağı ve mülkü elinden alınamaz. Kamu çıkarı için alınması gerekiyorsa da karşılığı ödenmelidir (Özgür Gündem, 2014).

Bu maddelerden, karşılığı verilmek üzere, Kürt köylerinin Araplardan yeniden alınabileceğı veya Kürtlerin başka yerlere yerleştirilebileceğı anlamını çıkarabiliriz. Bunu düzenleyecek yeni yasalarla da bu sorunlar çözüme kavuşturulabilir. Fakat, toplumsal ve her iki tarafı da memnun edecek bir çözüm sunulmadığı takdirde, hem özerk yönetimin hem de Kürtlerin, yarım yüzyıldan fazladır o bölgeye yerleşen ve üzerinde birkaç nesil yetişen bu topraklarda yeni çatışmalar yaşaması kaçınılmaz olur.

Kasım ayında Agos gazetesinde, “Suriye’deki Süryani ve Ermeni kurumları⁵ ortak bir bildiri yayınlarak, Kürt güçlerinin Suriye’nin Haseke ilinde özel mülkleri gasp ettiğini ileri sürdüler” manşetiyle bir haber yayınlandı (Agos, 2015). Ermeni ve Süryani kurumlarının ifadesine göre, Demokratik Özerk Yönetimi, Göçmen Mülkü Kanunu isimli bir düzenlemeyle Suriye’den göç eden insanların mallarına el koymayı yasalaştırıyor deniliyordu. Yapılan açıklamada direkt olarak PYD suçlandığı için, PYD Eş Başkanlığı iddialar üzerine ANF’ye verdiği bir röportajda böyle bir kanu-

5 Süryani Ortodoks Kilisesi, Ermeni Apostolik Kilisesi, Cezire ve Fırat Ermeni Kilisesi Önderliği, Qamişlo’daki Suriye Keldani Kilisesi, Süryani Doğu Kilisesi, Kadim Süryani Doğu Kilisesi, Süryani Katolik Kilisesi, Süryani Ortodoks Sivil Barış Komitesi, Ulusal Evanjelik Kilisesi, Süryani Demokratik Organizasyonu, Arami Özgür Partisi, Süryani Kırsal Tarım Arazileri Komitesi, Hristiyan Kent Birliği, Suriye Ana Gençlik Derneği, Ulusal Uzlaşma Gençlik Enstitüsü, Suriyeli Hristiyan Gençliği Merkezi.

nun var olmadığını ve iddiaların gerçeği yansıtmadığını ifade etti (ANF, 2015). Fakat, 3 Aralık 2015'te Cezîre Kantonu Eş Başkanlığı "Göçmenlerin Mülkünü Kullanma ve Koruma Kanunu'nu" imzalayarak yeni bir yasa geçirdi. Kanunun içeriğine dair net bilgiye yer verilmiyordu. Ermeni ve Süryani kurumlarının iddialarına bir yanıt da –kendisi de Süryani olan– Heseke Halkların Kardeşliği Meclisi Başkanlık Konseyi Üyesi Ishaq Aziz Bihe'den geldi. Bihe, söz konusu iddiaların doğru olmadığını söyleyip, göçmenlerin veya Ermeni ve Süryanilerin mülklerinin ve haklarının ihlali konusunda endişeleri olanları, bizzat gelip kendi gözleriyle durumu incelemeye çağırdı (ANHA, 2015). Bundan önce Uluslararası Af Örgütü (AI) de YPG'nin bazı sivil yerleşim yerlerini bombaladığına dair bir rapor yayınlamıştı (Amnesty International, 2015). YPG'nin AI'nın iddialarına cevaben yazdığı raporda, söz konusu iddiaların kaynağının ya belirsiz kişiler ya da IŞİD'e destek verenler olduğunu ve tarafsız heyetlerle yeniden bir gözlem yapılırsa gerçeklerin ortaya çıkacağını yazıyordu (ANHA, 2015). Demokratik Özerk Yönetimi'nin farklı etnik ve dinî gruplara yaklaşımı, gerek Toplumsal Sözleşme'de gerekse de pratik gündelik yaşamda sabit örnekleriyle önceki bölümlerde detaylıca anlatıldı. Fakat bu örnekler hak ihlallerinin yaşanmadığı veya yaşanmayacağı anlamına gelmiyor elbette. Burada belirleyici olan özerk yönetimin, gerçekten bağımsız bir soruşturma yürütülmesini sağlaması ve hak ihlallerinin yeniden yaşanmaması için gerekli her türlü toplumsal ve hukuki tedbirleri alıp almayacağıdır. Aksi takdirde bu tür uygulamalar, çokça eleştirilen ulus-devlet mantığından farklı sonuçlar doğurmayacaktır.

Rojava'da hak ihlallerinin yaşandığı en önemli olaylardan biri Nisan 2016'da Efrîn Kantonu'nda gerçekleşti. YPG ile ÖSO arasındaki çatışmalarda hayatını kaybeden 50'den fazla ÖSO üyesinin bedenleri bir TIR kamyonun arkasında di-

zilmiş şekilde Efrîn sokaklarında gezdirildi. Türkiye’de özellikle PKK gerillalarına yönelik yapılan ve sıkça tanık olduğumuz bu ‘teşhircilik’, Rojava Demokratik Özerk Yönetimin ilkelerine ve Toplumsal Sözleşmesi’ne kesin bir şekilde aykırıydı. Buna kimin karar verdiğine dair ne YPG’den ne de Efrîn Kantonu yönetiminden bir açıklama geldi. Fakat Aldar Xelîl, sokaklarda teşhir edilen cansız bedenlere dair şu ifadeleri kullandı:

“Biz, düşmanlarını böylesine utanç verici bir şekilde terö-
rize edenlerden değiliz. Bu tür uygulamalar daha çok IŞİD,
Baas Rejimi veya askerî bir diktatörlüğün geleneklerinde
vardır. Yapılan bu uygulamadan çok utanç duyuyoruz.”
(Van Wilgenburg, 2016)

Suriye Demokratik Güçleri komutanlarından Şervan Der-
wêş de Efrîn’de yapılan bu eyleme dair “değerlere ve pren-
siplere aykırı olduğunu ve bu tür bir davranış içine gireme-
yeceklerini” belirtiyordu (Van Wilgenburg, 2016). Efrîn’de
tanık olunan bu durum, çok açık bir şekilde insan hakları-
na ve evrensel değerlere aykırıdır. Rojava’da bazı pratikle-
rin Toplumsal Sözleşme veya belirlenen ilkelerin dışına çık-
tığına ve Rojava Demokratik Özerk Yönetimin ve YPG’nin
iddia ettiği ve savunduğu yönetime yeterince uyulmadığını
göstermektedir. Rojava’da savaşa rağmen barışın inşa edil-
diğine ve insan haklarının savunulduğuna dair iddiaları, Ef-
rîn’de yaşanan bu görsel ve psikolojik şiddet eylemi boşa çı-
karmaktadır. Burada TEV-DEM, YPG ve Suriye Demokra-
tik Güçlerinin yapması gereken belki de böylesi bir eyle-
min yaşanmasından duyulan üzüntü veya şokun ifade edil-
mesinden öte, bir daha yaşanmaması için başta özür dileme-
si, Toplumsal Sözleşme’de belirtildiği gibi buna sebep olan-
ları yargılayıp cezalandırması ve gerekli önemlerin alınma-
sını sağlamaktır.

Sonuç olarak, Rojava Demokratik zerk Yönetimi zerindeki saldırıların yanı sıra, yukarıda bahsedilen bütün bu dâhili, bölgesel ve uluslararası sorunlar, hâlâ Rojava'da demokratik özerkliğin önünde ciddi tehlikeler yaratmaktadır. Suriye iç savaşının birincil partileri ve onları destekleyen bölgesel ve uluslararası aktörler, şiddete son verip siyasi bir çözümde uzlaşırlarsa, Rojava Demokratik zerk Yönetimi'nin karşılaştığı zorlukların ve sorunların çözümü kısmen kolaylaşabilir. Rojava, iç savaşın hemen ardından hızlı bir geçiş dönemine girdi ve kaçınılmaz olarak birtakım toplumsal, siyasi, ekonomik ve idari sorunlarla karşı karşıya kalıyor. Bu sorunların demokratik ve katılımcı siyasi süreçlerle çözülmesi, bir yandan Demokratik zerk Yönetimin halk nezdinde meşruiyetini arttırırken, diğer yandan Suriye içinde geniş ittifak kitlelerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Bu yönde atılan en önemli adımlardan biri, Demokratik Suriye Glelerinin (QSD) ve Demokratik Suriye Meclisi'nin kurulmasıydı. QSD, YPG ve YPJ öncülüğünde ve Suriye Arap Koalisyonu, Devrimciler Ordusu, Burkan El-Fırat Ortak Operasyon Odası, El-Senadid Güçleri, Cezîre Tugayı Birliği, Süryani Askerî Meclisi, YPG ve YPJ'nin katılımıyla 12 Ekim 2015'te kuruldu (ANHA, 2015). QSD'yi temsil edecek siyasi bir yapıya duyulan ihtiyaç temelinde de 10 Aralık 2015'te Drik'te yapılan Demokratik Suriye Kongresi sonucunda Demokratik Suriye Meclisi kuruldu (ANHA, 2015). 42 kişilik Meclis Demokratik zerk Yönetimi'nden on üç, Arap ve Kürt aşiretlerden birer kişi, Siyasi Danışma Kurulu Siyasi Partiler Grubu'ndan , Buğday Dalgası Hareketi'nden (Teyar El-Qemih) iki, Onur ve Haklar Antlaşması Grubu'ndan bir, Suriye Demokratik Ulusal Koalisyonu'ndan bir, şehba Bölgesi Meclisi'nden bir, Türkmen, Asuri, Arap, Süryani halklarından ve zdilerden birer, gençlikten bir, Suriye Demokratik Modernite Partisi'nden bir, Sosyalist Demokratik Baas Par-

tisi'nden bir, Cebel Arap'tan bir, Suriye Ulusal Kütlesi'nden bir ve bağımsızlardan beş (bunları kendileri belirleyecek) kişiden oluşuyor. Bu meclisin kurulduğu gün Riyad'da, Türkiye ve Suudi Arabistan'ın öncülük ettiği ve SUK'a bağlı askerî ve siyasi örgütler de bir toplantı gerçekleştiriyordu. Suudi yetkililer, Riyad toplantısının amacının 1. Cenevre Bildirisi doğrultusunda ortak bir bildiri yayımlamak ve Viyana-2 toplantısında takvimlendirilen siyasi süreç için müzakereci heyeti belirlemek olduğunu açıkladı (CNN Türk, 2015). Önümüzdeki süreçte, Suriye halklarının temsilciliğini Demokratik Suriye Meclisi'nin mi yoksa Riyad toplantısına katılanların mı yapacağını zaman gösterecek. Fakat mevcut şartlar göz önünde bulundurulduğunda, 2011'den bu yana hiçbir olumlu adım atamayan, Cenevre I ve II Kongrelerinde başarısız olan, askerî olarak birçok yerde cihatçı gruplara yenilen ve zaman içinde hem siyasi hem de askerî olarak birçok parçaya bölünen SUK ve ÖSO'nun ve bunlara destek veren güçlerin kendi çıkarlarını göz önünde bulundurmaya devam ediyor olması, Riyad toplantılarına katılanların çözüme dair umut vaat etmediğini göstermektedir. Demokratik Suriye Meclisi'nin karşısına ne tür zorluklar çıkacağını tahmin etmek zor, fakat Demokratik Özerk Yönetimi'nin siyasi ve askerî tecrübesi ve kazanımları, uzlaşmacı yaklaşımı ve farklılıkları bir arada yaşatma çabası, halkın temsiliyetini yapma konusunda daha güçlü bir potansiyele sahip olduğunu gösteriyor ve bu Demokratik Suriye Meclisi'ne demokratik bir muhalefet olma konusunda önemli bir tecrübe kaynağı olabilir.

Çok uluslu ve çok taraflı çatışmalarda, bölgesel olarak güçlü olan veya çatışma sırasında güçlenen taraflar hükümet kurabilir veya kendi kaderini yönetecek oluşumlara gidebilirler. Bunu engelleyecek tarafların zayıf olması veya bu bölgelere öncelik vermemesi, bu tür gelişmelere ve oluşumlara olanak sunabilir. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, tam olarak böyle bir durumu ifade ediyor. Suriye rejimi ile ÖSO arasında devam eden savaşta, TEV-DEM altında birleşen partiler ve örgütler bir araya gelip, savunma başta olmak üzere, en temel kurumları inşa edip, halkı özerk bir yönetim kurmak için örgütlemeye başladılar. Bu, Rojava'nın bu savaşı kendi lehine çevirip, hem özerk yönetim kurmasına hem de kendi alanları içerisinde yaşayan insanların güvenliğini sağlama-sına imkân tanıdı. İç savaş devam ederken, Suriye rejimi ve ÖSO tarafından Rojava'ya dönük ciddi bir saldırı olmaması, özerkliğin temel kurumlarının hızla inşa edilmesine fırsat tanıdı ve böylece Ocak 2014'te özyönetim ilan edildi. Başta herhangi ciddi bir tehditle karşılaşmayan Rojava Demokratik Özerk Yönetimi daha sonra cihatçı grupların çok yoğun

saldırısı altında kaldı. Suriye ve Irak'ın birçok kentinde olduğu gibi, cihatçı grupların saldırılarına maruz kalan ama direniş gösterilen bölgelerde çok ciddi yıkım yaşandı. Rojava'nın Baas Rejimi'nden alınan ilk bölgesi olan ve bu nedenle Rojava Devrimi'nin başlangıç yeri olan Kobanî Kantonu, cihatçı saldırılarla yerle bir oldu.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Suriye'nin savaş alanına dönen başka bölgelerine kıyasla ve Kobanî'de yaşanan savaş hariç, savaşı, sivil alanlardan uzak tutmayı büyük oranda başardı. İç savaş başladıktan sonra milyonlarca insan ülkeyi terk etti ve yüz binlercesi Rojava'nın bu güvenli bölgelerine gelip yerleştiler. Kimileri Rojava'daki akrabalarının yanına yerleşirken, kimileri özerk yönetimin kurduğu kamplarda veya Baas Rejimi'nden alıp onlara verdiği resmî kurumlarda kaldılar. Bu durum, bir yandan gelen insanların ihtiyacını karşılayabilmek adına Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'ne ayrı bir sorumluluk yüklerken, bir yandan da Rojava'nın ihtiyaç duyduğu toplumsal güce, kurumların inşasına ve orada çalıştırılacak insanların bulunmasına da destek sunuyordu. Rojava'da güvenlik sağlanmamış olsaydı, hiçbir sivil toplum örgütü çalışma alanı bulamazdı. Bu örgütler, özerk yönetim altında kendilerini örgütleme, yönetme ve dayanışma ağı geliştirilmesine olanak sağladı. 2012 yılında çatışmalardan dolayı Halep'ten Dêrik kentine taşınan ve Dêrik Halk Evi'nde gönüllü olarak çalışan Naîf Salih Ebbas'ın dediği gibi, Rojava'daki halk evleri, özerk yönetimin inşa edilmesine büyük destek sundu, çünkü bu evler toplum tarafından sorunların çözüldüğü bir merkez olarak algılandı (Dêrik, 28 Ağustos 2014). İnsanlar güçlü bir toplumsal destek sunuyor ve özerk yönetimin kurumlarında çalışıyorlar. Bütün bunlar Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin gelişmesine imkân tanırken, tabandaki örgütlülüğü de artırıyor.

Fakat savaş dolayısıyla yaşanan zorunlu gte, özerk yönetim bazı toplumsal sorunlarla da karşı karşıya kaldı. Toplumsal İşler Konseyi Başkanı Dijwar Ehmed, gle gelenlere dair karşılaşılan bir sorunu şöyle anlatıyordu: “Biz bölge-mize Halep, şam ve Hums’tan gelenlere kamp kurmak için bir yer belirledik, fakat bu yer bir Süryani köyüne yakındı. Aldığımız karar, Süryanilerle Araplar arasında sorun çıkabilir gerekçesiyle reddedildi. Biz de başka bir kamp alanı bulduk.” çatışmalı ilişkiler ve etnik veya dinî gruplar arasında güven eksikliğinden kaynaklanan toplumsal sorunlar, gle gelen insanların bazı sorunlarla karşılaşmasına sebep olduysa da, Rojava Demokratik zerk Yönetimi sorunlar büyümeden ve çatışmaya neden olmadan bunları farklı yollarla önlemeyi başardı.

Kürt savunma güçlerinin birbirine destek amacıyla bölgeler ve sınırlar arası hareket edebiliyor olması, Rojava Demokratik zerk Yönetimi için daha büyük destek sunabilirdi, fakat bölge güçlerinin buna izin vermemesi veya engellemeye çalışması böylesi bir desteğin gitmesine imkân tanımadı. PKK ve PKK’yı destekleyen bütün taraflar, kitleler ve bireyler hem Kürdistan genelinde, hem de diasporada Rojava’ya önemli bir destek verdiler. Rojavalı Kürtlerle güçlü bir duygusal bağ kurup Rojava’da yaşayan insanların ve özerk yönetimin savunulması için, hem insani hem de askerî yardım sundular. Fakat Kürtler arasında Rojava’da ve Güney Kürdistan’da özellikle TEV-DEM-ENKS ve PKK-PDK arasındaki çelişkiler ve sorunlar, Rojava Demokratik zerk Yönetimi’ni birçok konuda olumsuz etkiledi. ENKS yesi Ehmed Suleyman dışındaki görüşmeciler, Kürt rgtleri arasındaki çelişkilere fazla değinmediler, fakat bu çelişkiler olmasaydı Rojava kesinlikle Güney Kürdistan’dan daha fazla diplomatik, ekonomik ve askerî destek alabilirdi.

Güney Kürdistan, IŞID'e karşı oluşturulan uluslararası koalisyonun ve YPG, YPJ, PKK'nin sunduğu destekle kendini savunabilirken, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi Kobani'nin IŞID'den geri alınabilmesi için PKK, Pêşmerge ve uluslararası koalisyonun yardımına ihtiyaç duydu. Kürt silahlı güçlerinin bölgelerarası hareketliliği, Demokratik Özerk Yönetimin daha aktif olması için olumlu yönde değerlendirilebilirdi.

Rojava'nın çok uluslu ve çok dinli doğası ve kimliklerin baskı ve asimilasyona maruz kalmadan –önceki bölümlerde ele aldığımız Süryanilerin ve Ermenilerin Hesekê'de yaşadığı sorunların dışında– bir arada var olabilmesi nedeniyle, Rojava'nın 'renkli bir bahçeye' benzetildiğini görüyoruz. Bu, özellikle özerk yönetimin meşruiyeti açısından olumlu bir durum. Baas Rejimi döneminde dışlanan ve birbirine düşmanlaştırılanlar için, özerk yönetim altında, Toplumsal Sözleşme'de belirtildiği gibi, birlikte yaşamı destekleme ve birbirine saygı temelinde yaklaşma, toplumsal bir norm olarak kabul ediliyor artık. Toplumsal Sözleşme'yi ihlal eden çok fazla olay yaşanmıyorsa da bazı kesimler, gruplar ve insanlar sözleşmenin ilkelerini yeterince benimsememiş ve farklı kimliklere ve onların haklarına saygı duymayabiliyor. Mezopotamya Toplumsal Adalet ve Hukuk Akademisi öğretim üyesi Baran Baran, Cezîre Kantonu'nda hâlâ bazı etnik veya dinî gruplardan insanların, başka grupları dürüst, samimi ve güvenilir bulmadığını ve bu gruplara karşı kalıp yargılar taşıdığını ifade ediyordu (Qamişlo, 18 Ocak 2015). Bu durum, gruplar arası ilişkileri olumsuz etkileme ve Rojava'da toplumsal barışa zarar verme potansiyeline sahip. Özerk yönetim, şimdiye kadar uzun süren çatışmaları çözme, etnik ve dinî gruplar arasında güçlü ve güvenilir ilişkiler kurulması konusunda başarılı bir yöntem izlediyse de, toplumsal psikoloji manipüle edilmeye açık ve riskler devam ediyor.

Kobani'nin IŞİD'den geri alınmasını kutlayan kitle Qamişlo'da halaya dururken
(27 Ocak 2015).

ENKS üyesi¹ Ehmed Suleyman'ın beklediği üzere, milliyetçi Kürtler diğer etnik gruplarla yönetici düzeyinde yetki paylaşımını istemezken, Rojava'nın ulusal bir federal bölge olmasını talep ediyorlar. Bu, Rojava'da küçük bir Güney Kürdistan hükümeti kurulmasına tekabül etmektedir. Ehmed Suleyman, görüşmede şu ilginç tespiti yapıyordu: Kürtler ancak uluslararası sistem fiziksel olarak müdahale eder ve Suriye'nin haritasını değiştirirse kendi haklarını ve topraklarını elde eder (Qamişlo, 30 Ocak 2015). Bu beklenti,

1 Röportaj yapıldığı zaman PDPKS, ENKS'ye üyeydi, fakat PDPKS 25 Kasım 2015'te düzenlediği 14. kongresinde Genel Başkanı Hemîdê Hecî Derwêş, partisinin ENKS'deki çalışmalarından çekildiğini açıkladı.

aslında ENKS'nin enerjisini toplumsal bir örgütlenme geliştirmek için kullanmak yerine, SUK'un ve onu destekleyenlerin ajandasına göre hareket etmek için kullanmasına ve bu yüzden güçlü bir toplumsal tabandan yoksun olmasına neden oluyor. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi ise tam tersini düşünüyor ve Suriye iç savaşının, Suriye'nin tamamında, toplumsal barış ve siyasi çözümden yana olan güçlü bir toplumsal örgütlenme ve yetki paylaşımıyla son bulacağına inanıyor. Bu nedenle, aynı talepleri taşıyan bütün taraflarla görüşme ve ortak hareket etmeye hazır bir noktada duruyor. Toplum da bu konuda daha çok TEV-DEM'i ve demokratik özerkliği destekleme eğiliminde.

Rojava Demokratik Özerk Yönetimi oldukça yeni bir deneyim, fakat ulus-devlet pratiklerini reddederek demokrasi, cinsiyet eşitliği, farklılıkları tanıma, toplumsal dayanışma ve yetki paylaşımını öne çıkararak, Suriye ve Ortadoğu'da çatışma çözümü ve barış adına gerçek bir örnek sunuyor. Duncan (2007: 711), yerelleşmenin, hükümetin, yerel halkın bölgesel kaynaklar üzerinde daha fazla kontrol sağlama ihtiyacını gidererek, yerel halka daha fazla hesap verebilir olmasına ve merkezî hükümetin de böylece istikrarı devam ettirmesine imkân tanıdığını belirtir. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, toplumdan aldığı destekle meşruiyetini sağlarken, yerelleşme ve farklı gruplara sağladığı grup özerkliği sayesinde de özerk yönetimin istikrarını devam ettirebiliyor.

Kimilerine göre, Rojava'da yaşanan gelişmeler farklı dünya deneyimleriyle benzerlik gösteriyor. Sardar Saadi'ye (2014) göre, Rojava'daki özerk yönetim Zapatista deneyimiyle benzer özellikler taşıyor:

Özerk hükümet yaratma arayışı, halk meclislerinin ortaya çıkması, cinsiyet eşitliğine verilen önem ve kadınları top-

lumsal ve siyasi yaşamın her düzeyinde güçlendirme, anti-empyralist ve anti-otoriter ideoloji, ekolojik korumaya yapılan vurgu ve bütün canlılara saygı, öz savunma, ve daha birçok yönüyle Rojava devrimi, Güney Meksika'daki Zapatistaların direnişine benziyor.

Araştırmacı Will Grant (2015), Zapatistaların Meksika'daki kazanımları tartışmalı olsa da, merkezî hükümetle yerel Chiapas halkı arasındaki ilişkinin ciddi bir şekilde değiştiğini belirtir. Rojava'daki deneyimin ciddi bir kazanım getirip getirmeyeceğini ve Suriye hükümeti ile Rojava halkları arasındaki ilişkileri değiştirip değiştirmeyeceğini ancak önümüzdeki yıllarda göreceğiz. Cezîre Kantonu yetkilileri ve sivil toplum örgütleri, Rojava Demokratik Özerk Yönetimi'nin karşılaştığı sorunların farkındalar, fakat yine de geleceğe dair umutlular ve Suriye halkının uyandığını, özellikle de Kürtlerin Baas Rejimi'nin iktidarını bu haliyle kabul etmeyeceğini ifade ediyorlar. PYD Eş Başkanı Asya Abdullah, buna dair düşüncelerini şöyle anlatıyor:

[Suriye'de] aynı merkezîyetçi sistemi uygulamak artık mümkün değil. dinî veya ulusal olsun fark etmez, ama tek bir kimlik üzerine inşa edilen bir sistem artık burada var olmayacaktır. En iyisi, bütün kimliklerin kendini temsil edebildiği bir demokratik sistemdir (Qamişlo, 19 Ağustos 2014).

Önümüzdeki süreç, savaş son bulduğu takdirde tarafların milliyetçi olmayan ve seküler bir Suriye Devleti kurup kuramayacağını gösterecektir. Asya Abdullah'a göre demokratik bir sistem, iç self-determinasyon hakkını tanıır ve Benedikter (2014: 43), iç self-determinasyonun ancak özerklikle mümkün olacağını belirtiyor. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, projesini bir yandan iç self determinasyon üzerine kur-

gularken, diğ er yandan Suriye Devleti'nin bir parçası olma-ya devam ederek, Kürtlerle de demokratik konfederalizm temelinde ilişkilerini sürdürmeyi amaçlıyor. Sınırların değ iş- mesinden ziyade, yerelleş me temelinde yetki paylaşımı talep ediyor ve henüz tanınmamış olsa da, bunu Ocak 2014'ten bu yana başarılı bir şekilde uyguluyor.

2011-2014 yılları arasında uluslararası kamuoyu tarafından görmezden geline n Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Ko- banî'de IŞ ID'e karşı verilen mücadele ile dünya kamuoyunda daha fazla dikkat ç ekerken, ABD ve Rusya'nın hem diploma- tik hem de askerî desteğini alarak IŞ ID'e karşı askerî alanda ve Demokratik Özerk Yönetime karşı olan ülkeler ve siyasi ak- törlere karşı da diplomasi alanında önemli bir mesafe kat etti. Bununla beraber Kürtler, Araplar, Süryaniler, Ç eçenler, Türk- menler ve Ermenilerden oluş an Demokratik Suriye Meclisi ve Demokratik Suriye Güçleri, bundan sonraki dönemde hem Suriye'de hem de uluslararası alanda Demokratik Özerk Yö- netimin temsilci rolünü üstlenmeye hazırlanıyor. Ayrıca De- mokratik Özerk Yönetimin, Avrupa ülkelerinde temsilcilikler açması, Rojava'dan siyasi ve askerî delegasyonların Avrupa ül- kelerinde hükümet başkanlığı, parlamento ve ordu düzeyinde görüşmeler yapması, Demokratik Özerk Yönetimin birkaç yıl içerisinde veya Suriye savaşı sona erdikten kısa bir süre sonra resmen tanınacağı ihtimalini güçlendirmektedir.

Bu çalış mada birebir tanıklıklar ve aktörler üzerinden an- latıldığı gibi, Rojava'da demokratik özerklik deneyeminin toplumsal, siyasi, askeri/savunma, ekonomik ve eğitim gi- bi en temel alanlarda hızlı bir dönüş üm yarattığını söyle- mek mümkün. Bu değ iş imin hem olumlu hem de olum- suz yanlarından bahsedildi. Fakat alan araştırması sırasında ve sonrasında 'Acaba Rojava da tıpkı Güney Kürdistan gibi bir ulus-devlet inşa sürecine mi gidecek?' sorusu zihnimi en çok meş gul eden sorulardan biriydi. Özerklik literatürünün

de ifade ettiği gibi, birçok özerk bölgede zamanla milliyetçi akımlar daha da güçlenerek kendi ulusunun bağımsız devletini kurmak istediği bir sürece evrilebiliyor. Irak'ta Güney Kürdistan Kürtlerinin ve İspanya'da Baskların ve Katalanların bağımsızlık referandumu yapmak istemesi, özerklik-bağımsızlık tartışmalarında Türkiye kamuoyunun belki yakından bildiği en güncel örnekler. Rojava'nın benzer bir yol mu izleyeceği, yoksa Suriye sınırları içerisinde federal bir bölge olarak mı kalacağı henüz kestirilememekle birlikte, Demokratik Suriye Meclisi Eş Başkanı İlham Ehmed çok yakın bir tarihte verdiği bir demeçte Demokratik Özerk Yönetimin Suriye içerisinde federal bir bölge olması yönünde güçlü bir talep olduğunu dile getiriyor:

“Uluslararası güçlerin içinde olduğu görüşmelerde yapılan tartışmalarda ortaya çıkangözlemler Suriye'nin üç federal bölgeden oluşacak bir yapıya sahip olması gerektiği yönde. Suriye halklarının ve Suriye'de siyasi çözüm isteyen devletlerin, partilerin ve grupların isteği bu yöndedir. Amerika ve Rusya da bu şekilde düşünüyor.” (Yeni Özgür Politika, 2016)

Ehmed'in açıklamasından da anlaşıldığı gibi, Suriye'de yeniden oluşacak siyasi sistemde ABD ve Rusya'nın müdahale si kaçınılmaz görünüyor. Kürtler, Demokratik Özerk Yönetimin kurulmasına öncülük ederken, izledikleri politikaları “Üçüncü Yol” olarak nitelediler. “Üçüncü Yol”, rejime ve Suriye muhalefetine katılmayı redderken, özerklik temelinde alternatif bir siyaset yapmayı öngörüyordu. Bu yaklaşım Demokratik Özerk Yönetimi şimdiye kadar “ayakta tutabildi” ve hem rejimi destekleyen Rusya'dan hem de muhalefeti destekleyen ABD'den askeri ve diplomatik destek alabildi. Pek i Suriye savaşı bittikten sonra Demokraik Özerk Yönetim, hem ABD hem Rusya ile ilişkilerini devam ettirebilecek mi?

Üçüncü Yol nasıl bir süreçten ve dönüşümden geçecek? Öyle görünüyor ki bu soruların cevabı kısmen Demokratik Suriye Meclisi'nin Suriye'de hem IŞİD'e hem de Suriye rejimine karşı mücadele eden tarafları, siyasi partileri, silahlı örgütleri, halkları ne ölçüde kendine dahil edebildiğine, kısmen de ileride Suriye'de kurulacak geçici hükümette ve sonrasında ABD'nin mi yoksa Rusya'nın mı daha etkili olacağına bağlı. Suriye muhalefeti ile kıyaslandığında, özellikle Rusya'nın Suriye savaşında daha aktif rol almasından sonra, Demokratik Özerk Yönetimin hem askerî hem de yerelde halkı kendi projesi etrafında bir araya getirme konusunda daha başarılı olduğunu söylemek mümkün ve bu nedenle ABD ile daha olumlu ilişkiler geliştirebilecekken, rejime karşı savaşmadığı ve rejim karşıtı El-Nusra ve Ahrar El-Şam gibi dinî örgütlerle mücadele ettiği için de Rusya'yla ilişkilerini geliştirebilir. Dolayısıyla ileride Suriye muhalefetinin tamamen dağılması ve cihatçı örgütlerin zayıflatılması durumunda da Demokratik Suriye Meclisi'nin Suriye'nin genel siyasetinde daha ön plana çıktığını görmek mümkün. Türkiye'nin 2015'in sonlarından itibaren Demokratik Özerk Yönetimin bölgelerine "terörle mücadele" çıkışıyla birçok defa ağır silahlarla saldırması (ANHA, 2016), şüphesiz bu yönetimin hem Suriye'de hem de uluslararası alanda elde ettiği kazanımları açık bir şekilde hedef aldığını ve PKK'yle ilişkilendirerek dünya kamuoyunda "gayri meşru" kılmaya çalıştığını göstermektedir.

Rojava'da yaşayan insanların ne kadarının Demokratik Özerk Yönetimin ilkelerini benimseyip bu yönetime destek verdiğine dair elimizde bir araştırma yok. Savaş koşullarında geniş kapsamlı bir araştırma yapmak zor olabilir fakat belki Demokratik Özerk Yönetimin kurumlarına, komün ve kooperatiflere, halk meclislerine ve Rojava savunma güçlerine katılan insanların oranları temel alınarak bir sonuca varılabilir. Elde edilecek sonuç Rojava'da yaşayan insanların genel

iradesini ve Demokratik Özerk Yönetime bakış açısını yansıtmasa da, en azından Demokratik Özerk Yönetimin ne ölçüde desteklendiği ve kabul gördüğü konusunda bir fikir verebilirdi. Demokratik Özerk Yönetimi desteklemeyenlerin olduğu, hatta bu nedenle Rojava'yı terk eden veya terk etmek isteyen insanların olduğu da bir gerçek. Aynı şekilde bu insanların sayısının da ne kadar olduğunu bilmek çok zor. Araştırma sırasında kaldığım süre sınırları içinde yaptığım gözlemlere dayanarak, Rojava'da kalmayı tercih edip özerk yönetime destek verenlerin Demokratik Özerk Yönetimin amacına ulaşması için ciddi bir çaba sarf ettiğini söylemek mümkün. Bu gözlem elbette yine 'kurumlara ve örgütlere katılım ve bu katılımın neden yapıldığına ve ne anlama geldiği' konusunda yapılan ve kayda alınmayan kısa diyaloglar veya görüşmeler üzerinden ifade edilmektedir. Aynı şekilde Rojava'da kalıp Demokratik Özerk Yönetime destek vermeyen veya katılmayan bazı insanlarla yaptığım görüşmelere veya ikincil kaynaklardan edindiğim ifadelerle dayanarak bu grupta olan insanların 'Demokratik Özerk Yönetimin kendisini temsil etmediği, bu yönetimin PYD'nin yönetimi olduğu ve dolayısıyla PYD'ye hizmet etmek istemediği, bu yönetimin Kürtlere dair bir proje olmadığı fakat Esad'ın işine yaradığı' eleştirileri üzerinden Demokratik Özerk Yönetime katılmadıklarını alan araştırması sırasında yapılan gözlemlere dayandırılabilir.

Rojava'daki gelişmeler, bir yandan Suriye'deki aktörleri ve Suriye ile ilişkili olan bütün uluslararası güçleri yakından ilgilendirmeye başlarken diğer yandan Türkiye'de 2013 Ocak 2015 Mart arasında hükümet ve Milli İstihbarat Teşkilatı (MIT) yetkilileri ile PKK lideri Abdullah Öcalan ve Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) İmralı Heyeti arasında gerçekleşen görüşmelerde hem tarafların Türkiye'de 'çözüm sürecine' hem de Rojava Kürtlerinin Suriye iç savaşına yaklaşımı açısından önemli bir tartışma maddesi olmuştu. Hatta

23 Şubat 2013'te Öcalan kendisini ziyaret eden HDP'li heyette Rojava'ya dair "Suriye'de Kürtler iki tarafla da görüşsünler, kim haklarını verirse onunla çalışsınlar. Suriye Demokratik Kurtuluş Cephesi olsun. Kürt, Arap, Türk, Türkmen hepsi... Suudi, Selefiler çok tehlikeli, Esad yönetimi ise küçük burjuva diktatörlüğüdür. Kürtler (Suriye'deki Kürtleri kast ederek) Barzanî'nin emrine giremez. Onun çizgisi farklı. Kürtler mutlaka bir öz savunma gücü oluşturmali" (Öcalan, 2015: 28) diyerek, Demokratik Özerk Yönetime açık bir perspektif sunmuştu. Bu mesajın ardından üç yıldan fazla bir zaman geçti ve Öcalan'ın bahsettiği isimle olmasa da, Demokratik Özerk Yönetim Rojava'daki bütün etnik grupları Demokratik Suriye Meclisi ve Demokratik Suriye Güçleri çatısı altında bir araya getirmeyi başarmıştı.

PKK ile Türkiye Devleti yetkilileri arasında iki buçuk yıl süren görüşmeler boyunca Suriye ve Rojava'daki duruma dair HDP de zaman zaman hem Türkiye Devleti yetkilileri ile hem de Rojava Demokratik Özerk Yönetimin yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirdiler. HDP'nin AKP yönetimiyle yaptığı birçok görüşmede Türkiye Devleti'nin Rojava'ya yaklaşımında bir değişime gitmesinin 'çözüm sürecine' olumlu etki edeceği ve dolayısıyla hem 'Kürt Sorununun' çözümüne hem de Suriye iç savaşının son bulmasına önemli bir katkısı olacağı inancı sürekli canlı tutulmaya çalışıldı. Hatta HDP'li milletvekilleri çoğu zaman Rojava'daki kanton modelinin ve demokratik özerk sistemin Türkiye'ye bir örnek olabileceği fikrini de dile getirdiler² fakat bu konuda Türkiye Devleti'nin ciddi bir karşı duruşu her zaman hakim oldu. Bu anlamda

2 Örneğin Demokratik Toplum Kongresi Eş Başkanı ve HDP Hakkâri milletvekili Selma İrmak Kürt sorununun Türkiye sınırları ile sınırlı olmadığını, artık bölgesel bir çözüme ihtiyaç duyduğunu ifade ederek, HDP ve DTK'nin Kuzey Kürdistan'da Kürtler için Rojava'dakine benzer bir statünün/özerk yönetimin kurulmasını önerdiğini çünkü ancak böyle bir yapının çok uluslu ve çok dinli bir toplumun ihtiyaçlarını karşılayabileceğinin altını çiziyordu (DIHA, 2014).

Türkiye'nin Suriye iç savaşında ve Rojava'lı Kürtlere karşı izlediği politikalara bakıldığı zaman HDP'nin 'Türkiye Devleti nezdinde' yapacakları belki çok kısıtlıydı çünkü Türkiye'de demokratik özerklik kavramının kendisi bile devlet tarafından 'terörize' ediliyordu. Ayrıca Kuzey Kürdistan halkı için de demokratik özerkliğin ne olduğu hâlâ net olarak anlaşılabilmiş değil.³ Dolayısıyla HDP'nin Rojava-Türkiye görüşmelerine bir dönem yardımcı olması, kitlesini Rojava için seferber etmesi, Rojava'ya yardım göndermesi, IŞİD saldırıları sonucu Kobanî ve Şingal'den gelen insanların barınması için sınır hattında ve belirli yerlerde belediyeler aracılığıyla destek sunması kendi kitlesinin Rojava deneyimiyle tanışmasına kısmen olanak sağladıysa da, bu durum demokratik özerk sistemin HDP aracılığıyla daha aktif bir şekilde Türkiye toplumunun ve siyasetinin gündemine gelmesinde yetersiz kaldı. HDP'nin en son aktif olarak rol aldığı iki önemli ve akılda kalan dönemlerden biri olan 6-8 Ekim'de Kobanî için yapılan eylemler, diğeri de IŞİD'in Süleyman Şah Türbesi'ne saldırması girişimine karşılık, YPG ile Türkiye Devleti arasında

3 Cuma Çiçek'in (2015) *Ulus, Din, Sınıf: Türkiye'de Kürt Mutabakatının İnşası* isimli çalışmasında Kuzey Kürdistan'da geniş yelpazede yapılan kişisel görüşmelerde HDP, DBP (Demokratik Bölgeler Partisi), DTK ve bu partilerle yakın ilişki içerisinde olan sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin de demokratik özerkliğin ne olduğuna dair ortak bir tanım veya çerçevenin olmadığı çok net bir şekilde anlaşıyor. Rojava'nın aksine, Kuzey Kürdistan'da demokratik özerkliğin içeriğinin ve pratiğinin ne olduğuna dair bir belirsizlik ve muğlaklık hakim. Bu durum sadece Türkiye Devleti'nin demokratik özerkliğe yaklaşımından veya özgürce tartışılmasına, müzakere edilmesine olanak sağlamamasından değil, demokratik özerkliği talep eden Kürt siyasi hareketinin kendisinin de bu konuda netleş(e)mediği ve kararlaşma sürecine gidemediğini göstermektedir. 2015'te Şîrnex (Şîrnak), Nisêbîn (Nusaybin), Cizîra Botan (Cizre), Silopiya (Silopi), Colemêrg (Hakkâri), Geve (Yüksekova) ve Sêrt (Siirt) gibi belli başlı yerlerin belediyeleri ve Halk Meclisleri 'öz yönetim' ilan ederken Amed (Diyarbakır), Wan (Van), Mêrdîn (Mardin), Êlih (Batman) ve Dêrsim gibi bölgelerin belediyelerinin ve Halk Meclislerinin 'öz yönetim' ilan etmemesi, "netleşme" ve "kararlaşma" süreçlerinde ciddi sıkıntılar yaşandığını göstermektedir. Bu, aynı zamanda belediyelerin, partilerin ve örgütlerin özerklikte aktif bir rol oynayamadığını ve muhtemelen önümüzdeki süreçte de yetersiz kalacağını göstermektedir.

temas sağlanmasına yardımcı olmasıydı. İlki, elliden fazla insan yaşamını yitirdiği için devlet tarafından ölümlerin baş sorumlusu olarak HDP eş başkanları gösterilirken (hatta HDP içinden de eleştiriler yükselmişti), diğeri de Türkiye Devleti'nin inkarcı geleneğini devam ettirmesinden dolayı önemsiz ve hemen üstü kapanan bir iddia olmaktan öteye geçmedi. Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde şunu söylemek mümkün: HDP Türkiye Devleti'nin Rojava'ya ve 'çözüm sürecine' olumsuz yaklaşımı, zamanla Türkiye-Rojava ilişkilerinin gerilmesi, Türkiye ve Kuzey Kürdistan'da yeniden başlayan savaş ve bu savaş politikasına HDP'nin çözüm bulamaması, alternatif geliştirememesi nedeniyle içerisinde barındırdığı önemli bir potansiyeli kullanamamış ve hem Türkiye'de hem de Kuzey Kürdistan'da etkisini yitirmiş ve 'terörize edilmiş' bir siyasi partiye dönüştü.

Sonuç olarak, özerkliğe dair literatür, Suriye iç savaşına, geçmişte Suriye'de yaşanan çatışmalara ve son dört yıldır Rojava'da, Türkiye'de ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelere dair incelenen kaynaklar ve yapılan birebir görüşmeler ışığında, bu çalışma aşağıdaki tespitlerde bulunmaktadır. Suriye iç savaşındaki belirsizliğin devam etmesi ve çatışmanın yarattığı karmaşa, bu savaşın son bulmasını ve barışçıl bir çözümü sürekli olarak ertelemektedir. Suriye iç savaşında dâhili, bölgesel ve uluslararası taraflar için hem zorluklar hem de olanaklar yarattı ve Kürtler Rojava'da özyönetim kurarak Suriye'deki kaotik ortamdan en fazla kazanım elde eden gruptan biri oldu. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, demokrasi ve eşitliği geliştirerek, siyasi ve toplumsal katılımı teşvik ederek, toplumsal barışı ve birlikte yaşamı destekleyerek, toplumdan güçlü bir destek alarak, Rojava bölgelerini ulusal, bölgesel ve uluslararası savaş taraflarından koruyarak, geçmişten gelen sosyo-politik, etnik ve dinî çatışmaların çözümünde ve yeni çatışmaların patlak vermesinin en-

gellenmesinde önemli bir noktaya ulaştı. Ayrıca Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, Suriye genelinde demokrasi, eşitlik ve adalet için verilen mücadeleyi Rojava'da verilen mücadeleden ayrı görmeyerek, tanınma, yerelleşme ve yetki paylaşımı ile bütün bileşenlerin temsil edileceği yeni bir Suriye Devleti içerisinde yer almayı talep etmektedir. Rojava Demokratik Özerk Yönetimi, birbirinden ayrılmış veya ayrıştırılmış topluluklar arasında ilişkileri yeniden iyileştirme, çatışmalı grupları uzlaştırma ve toplumsal barışı sağlama konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Rojava deneyimi, demokratik bir temelde uygulandığı takdirde, özerkliğin inşası adına, Kürdistan'ın diğer bölgelerine ve Ortadoğu'da yaşanan etnik dinî sorunlara çözüm olabileceğini açıkça göstermektedir. Kürt siyasi hareketi, Rojava üzerinden demokratik özerklik talebine ve pratiğine hem Suriye'de hem de uluslararası alanda bir meşruiyet kazandırabilmişse de, özellikle Kuzey Kürdistan'da yaşanan savaş ve Rojava'ya destek veren ülkelerin Rojava'yı Kuzey Kürdistan'dan ayırması, bu kazanımın daha geniş bir alana yayılması ve Kürt Sonunun çözümünde model olması önünde ciddi bir engel oluşturuyor. Kürt liderler, örgütler ve partiler arasındaki ideolojik ve pratik farklılıklar, çelişkiler ve çatışmalar, kısa vadede Kürtlerin ortak bir siyasi projede uzlaşmasını imkansız kılıyor. Kürt halkı Kuzey Kürdistan'da Türkiye Devleti'nin politikalarına son vermek ve öz yönetimi inşa etmek amacıyla başlayan yeni mücadele ve savaş döneminde ciddi bir yıkım ve vahşetle karşılaşırken, Rojava'da demokratik özerkliğin hızla inşa edilmesinde birebir rol oynuyor. 2011'den bugüne yaşanan gelişmelere bakıldığında, önümüzdeki süreçte Kürdistan halkının kaderini belirleyici olanın Rojava olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz.

EK

Rojava Toplumsal Sözleşmesi¹

Giriş

Din, dil, ırk, inanç, mezhep ve cinsiyet ayrımının olmadığı, eşit ve ekolojik bir toplumda adalet, özgürlük ve demokrasinin tesisi için. Demokratik toplum bileşenlerinin siyasi-ahlâki yapısıyla birlikte çoğulcu, özgün ve ortak yaşam değerlerine kavuşması için. Kadın haklarına saygı ve çocuk ile kadınların haklarının kökleşmesi için. Savunma, öz savunma, inançlara özgürlük ve saygı için. Bizler demokratik özerk bölgelerin halkları; Kürtler, Araplar, Süryaniler (Asuri, Keldani ve Arami), Türkmenler ve Çeçenler olarak bu sözleşmeyi kabul ediyoruz.

Demokratik Özerk Bölge Yönetimleri; ulus-devleti, askerî ve dinî devlet anlayışını, aynı zamanda merkezî yönetimi ve iktidarı kabul etmez.

Demokratik Özerk Bölge Yönetimleri; bütün etnik, toplumsal, kültürel ve ulusal oluşumların kendilerini kurumları aracılığıyla ifade etmeleri için toplumsal mutabakata, demokrasiye ve çoğulculuğa

1 Rojava Toplumsal Sözleşmesi'nin eki, Ersin Çaksu'nun 6-7 Ocak 2014'te Özgür Gündem'de yayınladığı Türkçe çevirisinin tam metnidir. Çeviri metnindeki Bakanlık ifadesi Konsey ile değiştirilmiştir.

açıktır. Demokratik Özerk Bölge Yönetimleri; ulusal ve uluslararası barışa, Suriye'nin sınırlarına ve insan haklarına saygılıdır.

Toplumsal Sözleşme'nin oluşması, demokratik toplumun inşasının aracı ve toplumsal adaletin güvencesi olan Demokratik Özerkliğin tesisi ve bilimsel bir toplumun inşası için; Demokratik Özerk Yönetimlerdeki Kürtlerin, Arapların, Süryanilerin, Ermenilerin ve Çeçenlerin istemleri ile Suriye'nin diğer halklarının istemleri demokratik bir Suriye ve Demokratik Özerk Yönetimlerin siyasi-toplumsal bir sistem olmasında birleşti. Bu amaçlar ve böyle bir yönetim için bu sözleşme kabul edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Temel Unsurlar:

1. Madde: Bu sözleşmenin adı, Demokratik Özerk Kanton Yönetimleri'nin (Cezîre, Kobanî ve Efrîn) Toplumsal Sözleşmesi'dir. Demokratik Özerk Yönetimlerin Toplumsal Sözleşmesi'nin işlemesi ve ilerlemesi bu sözleşmenin bir parçasıdır ve ondan ayrılamaz.

2. Madde:

a) İktidarların kaynağı halktır, halk iktidarın sahibidir, seçimle belirlediği kurumları ve meclisleri aracılığıyla yönetimini sağlar. Demokratik Özerk Yönetimlerin Toplumsal Sözleşmesi'nin dışında kalan yönetimlerin hiçbirisi meşru değildir.

b) Demokrasi temeli üzerinde kurulmuş olan meclis ve yürütme kurullarının kaynağı halktır. Bunların tek elde veya zümrede toplanması kabul edilemez.

3. Madde:

a) Suriye özgür, demokratik ve bağımsız bir devlettir. Suriye, parlamenter, federal, çoğulcu ve demokratik bir sisteme sahiptir.

b) Demokratik Özerk Kanton Yönetimleri (Cezîre, Kobanî ve Efrîn) Suriye topraklarının bir parçasıdır ve Qamişlo kenti de Demokratik Özerk Cezîre Kantonu'nun merkezidir [Kobanî, Kobanî Kantonu'nun, Efrîn de Efrîn Kantonu'nun merkezidir].

c) Cezîre Kantonu ortak kantondur ve içerisinde Kürtler, Araplar, Süryaniler, Ermeniler ve Çeçenler ile İslâm, Hristiyan ve Êzi-

dî inançları birlikte yaşarlar. Bu da kardeşlik ve ortak yaşam temelinde gerçekleşir.

d) Bu sözleşme Demokratik Özerk Kantonların Yönetimleri için temel teşkil ediyor ve Geçici Yasama Meclisi tüm kantonların temsilciliğini yapar.

4. Madde: Kantonlarda Demokratik Özerk Yönetim sistemi

a- Yasama Meclisi,

b- Yürütme Meclisi,

c- Yüksek Seçim Komiserliği,

d- Yüksek Anayasa Meclisi,

e- Bölge Meclisleri'den oluşur.

5. Madde: Qamişlo kenti Cezîre kantonunun merkezidir ve yönetimidir.

6. Madde: Demokratik Özerk Yönetimlerde her şahıs ve oluşum erk ve haklar bakımından yasalar önünde eşittir.

7. Madde: Toplumsal Sözleşme'yi kabul eden Suriye'deki bütün kentler ve bölgeler, Demokratik Özerk Yönetimlerin kantonlarına dahil olma hakkına sahiptir.

8. Madde: Demokratik Özerk Yönetimlerin tüm kantonları; her türlü bölgesel faaliyetlerini yürütme, özgür iradeleriyle yönetim ve meclislerini kurma ve Toplumsal Sözleşme'ye aykırı olmayan her türlü hakkı kullanma hakkına sahiptir.

9. Madde: Cezîre kantonunun resmî dilleri Kürtçe, Arapça ve Süryanice'dir. Aynı zamanda diğer tüm oluşumların anadillerini kullanma ve anadillerinde eğitim görme hakkı vardır.

10. Madde: Demokratik Özerk Kanton Yönetimleri hiçbir devletin içişlerine karışmaz, komşuluk haklarını savunur ve sorunları da barış yoluyla çözmeyi esas alır.

11. Madde: Demokratik Özerk Kantonlar bayrak, amblem ve marşlarını belirleme hakkına sahiptir. Bunlar ilgili yasalarla düzenlenir.

12. Madde: Demokratik Özerk Yönetim, siyasi merkeziyetçi olmayan gelecek Suriyesi'nin bir parçası ve örneğidir. Suriye için federal sistem en uygun sistem olduğundan dolayı özerk yönetim ile merkez (merkezî devlet) arasındaki ilişkiler bu temel üzerine kurulur.

İKİNCİ BÖLÜM

Temel Unsurlar:

13. Madde: Bu sözleşmede yasama, hukuk ve yönetim erkleri birbirinden ayrıdır. (Güçler ayrılığı ilkesi)

14. Madde: Özerk yönetim; günün adalet ölçülerine göre, rejimin daha önce bölge halkına karşı geliştirmiş olduğu tüm ırkçı projelerini kaldırarak, zarar gören yurttaşların zararlarını telafi eder.

15. Madde:

a- Halk Savunma Birlikleri (YPG) ulusal bir kurum olarak her üç kantonun güvenliğinden ve toprak savunmasından sorumludur. Halkın çıkarlarına hizmet eder ve halkın güvenliği ile çıkarlarını korur. YPG özsavunma ilkesine göre hareket eder, merkezî ordu ile ilişkilerini Yasama Meclisi'nin çıkardığı yasalar belirler. İç güvenliğe ve merkezî sisteme yönelik tehditlere karşı da sivil yönetimleri destekler. Emirlerini de Halk Savunma Birlikleri'nden (YPG) alır.

b- Asayiş Güçleri İçişleri Konseyi'ne bağlıdır.

16. Madde: Yönetimleri gözetmeyen, dışarıda bırakan ve adalet ölçülerini aşan yasaların çıkarılması yasaktır.

17. Madde: Toplumsal Sözleşme, tüm yasalarda gençlerin siyasete ve yönetime güçlü bir şekilde katılımlarını güvence altına alır.

18. Madde: Suçlar ve cezalar ilgili yasalarla düzenlenir.

19. Madde: Vergi ve vergilendirme ilgili yasalarla düzenlenir.

20. Madde: İnsan Haklarına dair uluslararası tüm anlaşma ve sözleşmeler Toplumsal Sözleşme'de bir iç hukuk normu olarak geçerlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hak ve Özgürlükler:

21. Madde: Yönetimler, uluslararası anlaşma ve sözleşmelere göre insan haklarını ve değerlerini güvence altına alır. Yönetimlerde en değerli şey kişi ve grupların özgürlüğüdür.

22. Madde: Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin sivil, siyasi,

kültürel, toplumsal, ekonomik maddeleri ve ilgili tüm bildiriler bu Toplumsal Sözleşme'nin bir parçasıdır.

23. Madde:

a) Herkes etnik, dil, cinsiyet, dini, mezhebi ve kültürel kimliğini yaşama hakkına sahiptir.

b) Herkes ekolojik toplum esaslarına göre yaşama hakkına sahiptir.

24. Madde: Her kişi ve grup; düşünce, inanç, karar ve görüşlerinde özgürdür. Alınan kararların toplumsal barışa, ahlâka aykırı olmaması ve diktatörlüğü savunmaması koşuluyla.

25. Madde:

a) Birey özgürlüğü esastır ve korunur, hiç kimse yasadışı olarak gözaltına alınamaz.

b) İnsan onuru esastır ve korunur, hiç kimseye fiziki ve psikolojik işkence yapılamaz. İşkence yapan kişi cezalandırılır.

c) Tutuklu ve hükümlüler için insani yaşam alanı azami şekilde düzenlenir ve cezaevleri, cezalandırma yerleri değil eğitim ve rehabilite yerleri olarak düzenlenir.

26. Madde: Toplumsal Sözleşme'de siyasi hayat (görüş) hakkı güvence altındadır ve idam cezası kaldırılır (yoktur).

27. Madde: Kadınların siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel ve her türlü yaşam hakkı vardır (güvence altına alınır).

28. Madde: Kadınlar, özsavunma ve her türlü cinsiyet ayrımını kaldırma, reddetme hakkına sahiptir.

29. Madde: Toplumsal Sözleşme, çocuk haklarını güvence altına alır, çocukların çalıştırılması, çocuklara fiziki ve psikolojik işkence yapılması ve çocukların küçük yaşta evlendirilmesini yasaklar.

30. Madde: Toplumsal Sözleşme'de her yurttaşın şu hakları vardır:

a) Güvenlik, huzur ve istikrar hakkı

b) Temel [ve zorunlu] eğitim hakkı

c) İş, ev, sosyal sigorta ve sağlık hakkı

d) Anne ve çocukların korunması ve beslenmesi hakkı

e) Yaşlıların ve engellilerin sağlık, korunma ve sosyal hayat hakları güvence altındadır.

31. Madde: dinî inançların yaşanması hakkı güvence altındadır,

dinin siyasete alet edilmesi, din üzerinden karşıtlık ve ayrımcılık yaratılması kabul edilemez.

32. Madde:

a) Toplumsal Sözleşme’de parti, dernek, sendika ile sivil toplum örgütü kurma hakkı ve bunların yönetime katılımı yasalarca güvence altına alınır.

b) Toplumsal Sözleşme’de bölgelerdeki toplumun çok renkliliği, zenginleşmesi, kültürel gelişimi, siyasi özgürlüğü ve ekonomik edimlerini güvence altına alınır.

c) Êzidîlik inancı ayrı bir inançtır. Êzidîler her türlü toplumsal ve dinî inançlarını yaşama hakkına sahiptir.

33. Madde: Toplumsal Sözleşme’de basın özgürlüğü, iletişim, yayıncılık ve gazetecilik faaliyetleri güvence altına alınmıştır ve düzenlemesi ilgili yasalarla yapılır.

34. Madde: Yurttaşlar görüşlerini ifade etme, grev ve barışçıl eylemler yapma hakkına sahiptir. Bu hak ilgili yasal düzenlemelerle belirlenir.

35. Madde: Herkes bilgi edinme, bilimsel faaliyet yürütme, kültürel ve sanatsal faaliyet yürütme hakkına sahiptir.

36. Madde: Herkesin seçimlerde bütün kurumlara aday olma hakkı vardır. Bu hak ilgili yasal düzenlemelerle belirlenir.

37. Madde: Herkesin siyasi göç (sığınma) hakkı vardır. Siyasi sığınma isteyen hiç kimse isteği dışında geri çevrilemez.

38. Madde: Toplumsal Sözleşme herkese fırsat eşitliği tanır ve güvence altına alır.

39. Madde: Yeraltı ve yerüstü tüm zenginlikler bütün toplumundur. Bunların kullanımı, harcanması ve işletilmesi ilgili yasalarca düzenlenir.

40. Madde: Demokratik Özerk Yönetimler’deki tüm emlak ve topraklar halkındır. Bunların kullanımı ve dağılımı ilgili yasalarca düzenlenir.

41. Madde: Mülkiyet ve özel mülkiyet hakkı güvence altına alınır. Yasadışı olarak hiç kimse emlaklarını kullanım hakkından mahrum bırakılamaz. Hiç kimsenin toprağı ve mülkü elinden alınamaz. Kamu çıkarı için alınması gerekiyorsa da karşılığı ödenmelidir.

42. Madde: Demokratik Özerk Yönetimler'deki ekonomik sistem; toplumsal gelişim, adalet ve üretimin devamı üzerine kuruludur ve bilimsel-teknolojik imkânlara dayanır. Üretimin geliştirilmesi ve ekonomik icraatların amacı insan ihtiyaçlarını karşılamak ve onurlu bir yaşamı tesis etmektir. Demokratik Özerk Yönetimler "Herkes çalışmasına göre kazanacak" esasına göre ortak bir ekonomi ve meşru bir yarış kabul eder, tek elde toplamayı (stoklama) yasaklar ve toplumsal adaleti tesis eder. Ulusal üretim araçlarının mülkiyeti tesis edilir, yurttaş, işçi ve doğa hakları korunur ve ulusal egemenlik güçlendirilir.

43. Madde: Her yurttaşın seyahat, yer ve ikamet değiştirme hakkı vardır.

44. Madde: Toplumsal Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlükler kişiye ve menfaatlere göre yorumlanamaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yasama Meclisi

45. Madde: Yasama Meclisi, Demokratik Özerk Kanton Yönetimleri'nin yüksek meclisidir. Halk tarafından 4 yılda bir seçimlerle belirlenir.

46. Madde: Yüksek Seçim Komiserliği seçim sonuçlarını açıkladıktan 16 gün sonra, meclisin birinci oturumu gerçekleşir. Oturum çağrısını, Yürütme Meclisi Başkanı yapar. Eğer bazı olağanüstü durumlardan dolayı gerçekleşmezse, Yürütme Meclisi Başkanı 15 gün içerisinde meclisin salt çoğunluğunu (50+ 1) sağlayarak meclisi toplar. İlk oturuma en yaşlı üye başkanlık yapar. İlk oturumda Meclis Eşbaşkanı ve divanı seçilir. Olağan durumlarda (meclis içtüzüğüne göre) açık oturum yapılır.

47. Madde: Demokratik Özerk Yönetimlerin üye sayısı kentlerin ve bölgelerin nüfusa sayısına (oranına) göre belirlenir ve cinsiyet kotası yüzde 40'tan (% 40) az olamaz. Aynı zamanda seçim yasasına göre; Süryani ve gençlik temsiliyeti kotası da özel olarak belirlenir.

48. Madde:

a) Meclis üyeleri (milletvekili, parlamenter) iki defadan fazla meclis üyesi olamaz.

b) Olağanüstü durumlarda; meclisin süresi, meclis üye tam sayısının dörtte birinin (1/4) isteği ya da meclis divanının üye tam sayısının üçte ikisinin (2/3) oylamasıyla altı (6) ay uzatılabilir.

49. Madde: Seçme (seçmen) yaşının 18'den, seçilme (parlamentar seçilme) yaşının da 22'den küçük olmaması gerekir. Seçme, seçilme ve seçim koşulları ilgili yasalarca düzenlenir.

50. Madde: Meclis üyeleri parlamenterlik süresi boyunca, yüz kırtarıcı suçlar dışında, düşüncelerinden dolayı yargılanamaz. Meclis onayı dışında yargılanamaz.

51. Madde: Meclis üyesi, meclis işleri dışında herhangi bir iş yapamaz, meslek icra edemez. Mecliste yemin ettikten sonra o kişinin diğer işleri ve vazifeleri dondurulur. Meclis üyeliği öncesindeki tüm erkleri ve hakları saklıdır, meclis üyeliği sonlandığında eski haklarını ve erklerini kullanabilir.

52. Madde: Demokratik Özerk Kanton Yönetimleri'nin her bölgesi, bölge meclisi temsilcilerini seçim yoluyla belirler.

53. Madde: Yasama Meclisi'nin erkleri: o Meclisin tüzüğünü, işlerini ve sistemini hazırlar. Bölge komiteleri ve meclisleri tarafından sunulan yasaları düzenler. Yürütme kurullarının işlerini gözetler ve soruşturmalarını yürütür. Uluslararası anlaşma ve sözleşmeleri onaylar. Yürütme Meclisi'ne ya da bir meclis üyesine yürütme (kabine kurma) yetkisi verebilir. Savaş ve barışa karar verir. Yüksek Anayasa Mahkemesi'nin üyelerini belirler. Genel bütçe kararı verir. Genel siyaset ve ekonomik gelişim planlamasını belirler. Genel af kararı verir. Yürütme Meclisi'nin ilanını (tebligat) yapar. Demokratik Özerk Bölgeleri belirler ve onların merkez (merkezî hükümet) ile olan ilişkilerini ilgili yasa ile belirler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

54. Madde: Kanton Yöneticisi:

a) Kanton Yöneticisi ve Demokratik Özerklik Yönetimi'nin Yürütme Meclisi Yöneticisi, Toplumsal Sözleşme'de belirlenen ölçülere (yasalara) göre halk adına yürütme görevini yerine getirir.

b) Kanton Yöneticiliği'ne aday olacak kişinin;

1- 35 yaşını geçmiş olması gerekir.

2- Suriye yurttaşı olması ve aday olduğu kantonun içerisinde yaşaması gerekir.

3- Herhangi bir yüz kızartıcı suç ile yargılanmamış olması gerekir. İtibarı iade edilmiş olsa bile.

c) Kanton yöneticisi adaylığı şu şekilde gerçekleşir:

1- Meclisin birinci oturumunun ardından 30 gün içerisinde, Yasama Meclisi Başkanı kanton yöneticisinin seçilmesi çağrısı yapar.

2- Adaylık dilekçeleri Yüksek Mahkeme'ye yapılır, mahkeme de 15 günlük soruşturma süresinin sonunda dilekçeleri ya onaylar ya da reddeder.

3- Kanton yöneticisini Yasama Meclisi seçer. Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyunu (50+1) alan aday kanton yöneticisi olur.

4- Hiçbir aday yeterli oyu alamazsa en çok oy alan adayların katıldığı ikinci oylamada meclis üyelerinin en çok oyunu alan aday kanton yöneticisi olur.

5- Kanton yöneticiliği süresi 4 yıldır ve yeminden sonra başlar.

6- Kanton yöneticisi göreve başlamadan önce Yasama Meclisi önünde yemin eder.

7- Kanton yöneticisi vekilini veya vekillerini ve görevlerini belirler. Vekil veya vekiller Yasama Meclisi'nin onayını da aldıktan sonra kanton yöneticisinin önünde yemin eder.

8- Kanton yöneticisinin görevlerini yürütemediği durumlarda vekillerden biri onun yerine bakar.

d) Kanton yöneticisinin görev ve yetkileri

1- Kanton yöneticisi, Toplumsal Sözleşme'ye saygılıdır, yönetim bölgelerinin işlerini yürütür, ulusal birlik ve egemenliği savunur.

2- Kanton yöneticisi, Yürütme Meclisi'nin başkanını belirler.

3- Kanton yöneticisi, Yasama Meclisi'nin kararlarını onaylar, yasalara göre karar verir.

4- Kanton yöneticisi, seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından Yasama Meclisi'nin toplanması çağrısını yapar.

5- Kanton yöneticisi, hediye ve nişanların verilmesine karar verir.

6- Kanton yöneticisi, Yürütme Meclisi'nin önerisi doğrultusunda

genel af kararı alır.

e) Kanton yöneticisi, halkın Yasama Meclisi'ndeki temsilcilerinin aracılığıyla halka karşı sorumludur. İhanet, yolsuzluk ve yüz kı-zartıcı suçlarda, halk onu Yüksek Anayasa Mahkemesi'nde yargı-layabilir.

Yürütme Meclisi (Hükümet)

Yürütme Meclisi, kantonda yönetme ve yürütme sistemidir, Ya-sama Meclisi'ne karşı sorumludur ve Yasama Meclisi ile adalet ku-rumlarının kanunlarını uygular. Yürütme kurumları arasında çalış-maları koordine eder.

55. Madde: Yürütme Meclisi; başkan, Yasama Meclisi'nin belir-lenen üyeleri ve konseylerden oluşur.

56. Madde: Yasama Meclisi'nde çoğunluğu sağlayan parti ya da grup, bir ay içerisinde Yürütme Meclisi'ni hazırlamakla görevlen-dirilir. Yürütme Meclisi, Yasama Meclisi'nin üye tam sayısının salt çoğunluğu (50+1) tarafından görevlendirilir.

57. Madde: Yürütme Meclisi başkanlığının görev süresi 4 yıldır ve Yürütme Meclisi başkanı iki defadan fazla başkan olamaz.

58. Madde: Yürütme Meclisi Başkanı, Yasama Meclisi'nin bazı üyelerini kendisine danışman olarak belirleyebilir.

59. Madde: Danışmanlar aynı zamanda yürütme konseylerinden birinin başıdır.

60. Madde: Yönetim ve yönetim ile diğer kurumlar arasındaki ilişkiler ilgili yasalarca düzenlenir.

61. Madde: Yürütme Meclisi kurulduktan ve onaylandıktan son-ra bir bildiri ile programını (hükümet programı) açıklar. Hükümet programı Yasama Meclisi tarafından onaylandıktan sonra, yürütme meclisi zamanında programını uygulamaya koymalıdır.

62. Madde: Özel görevlendirmeler, konsey vekilleri ve Demokra-tik Özerklik Yönetimi; seçim yoluyla ve Yürütme Meclisi ile Yasama Meclisi'nin onayı ile gerçekleşir.

Bölge Meclisleri Yönetimi

1- Demokratik Özerk Kanton Yönetimleri de yönetim birliğinden oluşur, yönetim onları korur ve ihtiyaçlara göre değiştirir.

2- Yönetim Birliği merkezi olmadan görev ve sorumluluklarını yerine getirir. Buna ilişkin düzenlemeler ilgili yasalarca yapılır.

3- Bölgesel Yönetim Birlikleri meclislerini oluşturur. Meclis, gizli genel oylama ve doğrudan seçimle kurulur.

Adalet Meclisi

63. Madde: Bağımsız yargı adaletin temelidir, o halkın vicdanının ve ahlâkının temsiliyetini yapar. Yargılama hızlı ve özel mahkemeler yoluyla yapılır.

64. Madde: Suçlanan kişinin cezası onaylanmadığı sürece o kişi masumdur (masumiyet karinesi).

65. Madde: Mahkemelerdeki temsiliyette de yüzde 40 (% 40) cinsiyet kotası uygulanır.

66. Madde: Soruşturma ve yargılamaların tüm aşamalarında savunma hakkı kutsaldır ve güvence altına alınmıştır.

67. Madde: Adalet Divanı'nın kararı olmaksızın hiçbir yargıç görevden alıkonulamaz.

68. Madde: Mahkeme kararları halk adına alınır.

69. Madde: Mahkeme kararlarının uygulanması veya engellenmesi suçtur ve yasalarca belirlenen cezai müeyyide (yaptırım) gerektir.

70. Madde: Sivil insanlar askerî mahkemelerde yargılanamaz, özel mahkeme ve olağanüstü hal mahkemeleri kurulamaz.

71. Madde: Konut ve özel mekânların dokunulmazlığı vardır, bu çiğnenemez ve mahkeme kararı olmaksızın arama veya kontrol yapılamaz.

72. Madde: Herkes açık ve adil bir şekilde yargılanma hakkına sahiptir.

73. Madde: Kişinin özgürlüğünden alıkonulması haklı gerekçeler dışında suçtur ve ilgili yasalarca cezalandırılır.

74. Madde: Yönetici ve hukukçuların yanlışlık ve dikkatsizliğinden ötürü zarar gören herkes ilgili mahkemelerde zararının karşılanmasını isteyebilir.

75. Madde: Adalet Meclisi ilgili yasa ile kurulur.

ALTINCI BÖLÜM

Yüksek Seçim Komiserliği

76. Madde: Bağımsız bir kurumdur ve genel seçim işlerini yürütür. Her kantondan belirlenen üyelerle 18 üyeden oluşur. Üyeler Yasama Meclisi tarafından belirlenir.

1- Komiserliğin kararları 11 üyenin oyuyla alınır.

2- Komiserliğin üyeleri Yasama Meclisi'nin üyesi olamaz.

3- Yüksek Seçim Komiserliği, seçim tarihlerini belirler, tarihleri karara bağlar ve adaylık dilekçelerini kabul eder.

4- Toplumsal Sözleşme'nin 51'inci maddesinde belirlendiği şekliyle Yüksek Seçim Komiserliği adayların dilekçelerini inceler. Aynı zamanda seçimler hakkındaki suç duyurusu ve davalara bakar.

5- Yüksek Seçim Komiserliği'nin çalışmaları; mahkemeler, sivil toplum örgütleri ve Birleşmiş Milletler'in gözetimine açıktır.

6- Yüksek Seçim Komiserliği, Adalet Divanı'nın yardımıyla belirlendiği bir tarihte bir toplantı düzenleyerek, adaylıkları Yasama Meclisi tarafından onanan bütün bölge ve ilçe adaylarını açıklar.

YEDİNCİ BÖLÜM

Yüksek Anayasa Mahkemesi

77. Madde:

a- 7 üyeden oluşur ve bunlardan biri başkandır. Üyeler Yasama Meclisi Başkanı tarafından önerilir. Üyeler yargıç, avukat ve dürüst ve uzman akademisyenlerden seçilir. Uzmanlık süreleri 15 yıldan aşağı olmamalıdır.

b- Yüksek Anayasa Mahkemesi üyesi, aynı zamanda başka bir görevde bulunamaz, Yasama Meclisi'nin üyesi olamaz. Bunlar ilgili yasayla düzenlenir.

c- Yüksek Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresi dört yıldır, yalnızca bir defaya mahsus olmak kaydıyla uzatılabilir.

Yüksek Anayasa Mahkemesi'nin görevleri:

1- Anayasa'yı yorumlar.

2- Yasama Meclisi'nden çıkarılan yasaların anayasaya uygunluğunu inceler, karara bağlar.

3- Yürütme Meclisleri, Yasama Meclisleri ve kurumlar arasındaki anayasal sorunlara bakar.

4- Kanton yöneticisi, Yasama Meclisi üye ve yöneticilerinin Toplumsal Sözleşme'ye aykırı fiillerinin olması durumunda yargılama yapar.

5- Kararlarını oy çokluğuyla alır.

78. Madde: Yolsuzluk ve ilgili suçlar dışında Yüksek Anayasa Mahkemesi üyeleri görevlerinden uzaklaştırılamaz. İşleri kendi iç tüzüğüne göre yürütülür.

79. Madde: Yüksek Anayasa Mahkemesi, anayasaya aykırı yasal düzenlemeleri şu şekilde belirler:

1) Anayasaya aykırı yasalar hakkında kararların alınması:

a- Bir yasa çıkarılmadan önce eğer Yasama Meclisi'nin üyelerinin yüzde 20'si o yasaya karşı çıkarsa, Yüksek Anayasa Mahkemesi 15 gün içerisinde söz konusu yasa hakkında kararını vermelidir. Eğer yasa aciliyet arz ediyorsa bu süre 7 gündür.

b- Kararname (yasa teklifi) Yasama Meclisi'ne sunulup okunduktan sonraki 15 gün içerisinde eğer meclis üyelerinin yüzde 20'si karşı ise, mahkeme 15 gün içerisinde bunu da karara bağlamak zorundadır.

c- Yüksek Anayasa Mahkemesi, yasanın tamamının ya da bazı bendlerinin (fıkralarının) anayasaya aykırı olduğuna karar veriyse; anayasaya aykırı olan tüm maddeleri reddedilir/geri çevrilir.

2) Anayasaya aykırı olan yasalarda aykırılık tespit edildikten sonra şu şekilde karar verilir:

a- Bir davada taraflardan biri savunmasında herhangi bir yasanın anayasaya aykırı olduğunu belirtirse Yüksek Anayasa Mahkemesi bunu hemen görmeli ve bunun hakkında kararını vermelidir. O mahkeme de davayı durdurup dosyayı Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne havale etmelidir.

b- Yüksek Anayasa Mahkemesi bu savunma hakkında 30 gün içerisinde karar vermelidir.

Genel Kararlar

80. Madde: Bu Toplumsal Sözleşme Demokratik Özerklik Yönetimi'nde geçerlidir. Yasama Meclisi'nin üçte ikisinin (2/3) oylarıyla değiştirilebilir.

81. Madde: Bu sözleşme Yasama Meclisi'nin değerlendirilmesi ve kabul edilmesi için sunulur.

82. Madde: Suriye kimliği dışında herhangi bir kimliğe sahip olanlar; kanton yöneticiliği, meclis başkanlığı, danışmanlık ve Yüksek Anayasa Meclisi üyeliği yapamaz.

83. Madde: Bu sözleşme bir yasayla kararlarını ve olağandışı yasaları düzenler.

84. Madde: Bu sözleşme, Yasama Meclisi tarafından onaylandıktan 4 ay sonra, Yasama Meclisi bu sözleşmenin gözetiminde/güvencesinde ilk seçimlerini de yapar. Şu anda görev gören Geçici Yasama Meclisi şartlara göre bu tarihi uzatabilir.

85. Madde: Demokratik Özerklik Yönetimi'nin hukuki yemini: Tanrı (Allah) adına yemin ederim ki bu Toplumsal Sözleşme'ye ve onun yasalarına saygı duyacağım. Ben halkın özgürlüğü ve çıkarlarını savunacağım. Demokratik Özerklik Yönetimi bölgelerinin güvenliğini, öz savunmasını ve demokrasisini koruyacağım. Demokratik ulusa olan inancımla toplumsal adalet için mücadele edeceğim.

86. Madde: Kadın temsil oranı tüm kurum, yönetim ve kurullarda yüzde 40'tan az olmamalıdır.

87. Madde: Suriye'nin var olan ve toplumsal sözleşmeye aykırı olmayan yasaları (idari ve ceza) kullanılır.

88. Madde: Özerk Yönetim ile merkezî yönetim yasaları arasında uyuşmazlık çıktığı durumlarda konu Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne havale edilir.

89. Madde: Bu sözleşme yurttaşların da yardımıyla doğa haklarını savunur ve doğanın korunmasını ahlâki, ulusal ve erdemli bir görev olarak görür.

90. Madde: Eğitim yöntemleri ve müfredatında da siyasetten uzaklaştırma, ırkçı ve şoven kavramları kaldırılır. Bunların yerine toplumsal çok renklilik ve çok kültürlülüğü koyar.

a- Yeni eğitim müfredatında özerk bölgelerin tarihi, kültürleri, halkları, coğrafyaları ve zenginlikleri tanıtılır.

b- Eğitim yöntemleri; iletişim araçlarını, bilimsel kurumları, insan hakları kültürünü ve demokratik, bilimsel kültürü esas alır.

91. Madde:

a- Din ve devleti işleri birbirinden ayırır.

b- İnanç özgürlüğüne sınır tanınmaz. Yönetimler tüm din, inanç ve mezheplere saygılıdır. Yönetimler ibadet özgürlüğünü savunur.

92. Madde: Kültürel, toplumsal ve ekonomik düzeni sağlamak ve ileriye götürmek yönetimlerin birincil görevidir.

93. Madde: Olağanüstü durumlar: Kanton Yöneticisi'nin belirlendiği Yürütme Meclisi toplantısında üyelerin üçte iki (2/3) oyuyla olağanüstü hal belirlenebilir veya kaldırılabilir. Fakat kararın Yasama Meclisi'nin ilk oturumunda sunulması gerekir ve özel hükümleri de bir yasa ile belirlenir.

94. Madde: Yürütme Meclisi Konseyleri

1. Dışişleri Konseyi
2. Meşru Savunma Konseyi
3. İçişleri Konseyi
4. Adalet Konseyi
5. Yerel Yönetimler ve Belediyeler Konseyi
6. Maliye Konseyi
7. Çalışma ve İşçi Yerleştirme Konseyi (Toplumsal İşler Konseyi)
8. Eğitim ve Öğretim Konseyi
9. Tarım Konseyi
10. Elektrik, Sanayi ve Yeraltı Kaynakları Konseyi (Enerji Konseyi)
11. Sağlık Konseyi
12. Ticaret ve Ekonomi Konseyi
13. Şehit Aileleri Konseyi (Şehitler Konseyi)
14. Aydınlanma ve İletişim Konseyi
15. Ulaştırma Konseyi
16. Gençlik ve Spor Konseyi
17. Turizm ve Arkeoloji Konseyi

18. Din İşleri Konseyi
19. Kadın Konseyi
20. İnsan Hakları Konseyi

KITAPLAR

- Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi, *Demokratik Özerklik*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2008.
- Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi, *Komün ve Meclisler*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2014.
- Abdullah Öcalan Sosyal Bilimler Akademisi, *Özgür Eş Yaşam*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2014.
- Al-Haj, Majid ve Mielke, Rosemarie (der.), *Cultural Diversity and the Empowerment of Minorities*, New York & Oxford: Berghahn Books, 2007.
- Aras, Bülent ve Toktaş, Şule. *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan*, İstanbul: SETA Yayınları, 2008.
- Bedreddin, Selah, *Kürt Ulusal Özgürlük Mücadelesi: Jeopolitik Yapısı, Sosyoekonomik Durumu, Başarı Yolunda Stratejiler*, çev. Umîd Demîrhan, İstanbul: Hivda Yayınları, 2014.
- Benedikter, Thomas, *Modern Özerklik Sistemleri Dünya Özerklik Örnekleri*, Ankara: Nika Yayınevi, 2014.
- Benedikter, Thomas, *The World's Modern Autonomy Systems: Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy*, Bolzano: EURAC, 2009.
- Binder, Leonard, *Ethnic Conflict and International Politics in the Middle East*, University Press of Florida, 1999.
- Bingöl, Nevzat, *Suriye'nin Kimliksizleri Kürtler*, İstanbul: Do Yayınları, 2013.
- Bookchin, Murray, *Toplumsal Ekoloji ve Komünalizm*, İstanbul: Sümer Yayıncılık, 2013.

- Bozarslan, Hamit, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan El-Kaide'ye Ortadoğu'da Bir Şiddet Tarihi*, İstanbul: İletişim, 2011.
- Çuhadar, Esra, "Toplumsal Temas: Önyargı ve Ayrımcılığı Önlemek İçin Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir Mi?", *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde*, yay. haz. Kenan Çayır ve Müge Ayhan Ceyhan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 255-265.
- Dinştein, Yôrâm, *Models of Autonomy*, New Jersey: Transaction Publishers, 1981.
- Dwyer, Arienne M., *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, Washington: East-West Center Washington, 2005.
- Ghai, Yash, *Autonomy and Ethnicity: Negotiating Competing Claims in Multi-ethnic States*, Cambriedge: Campriadge University Press, 2000.
- Hannum, Hurst, *Autonomy, Sovereignty and Self-determination - The Accommodation of Conflicting Rights*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996.
- Katircioğlu, Erol, "Kültürel Kimlikler, Sınıflar ve Kutuplaşma", *Çatışma Çözümleri ve Barış içinde*, der. Murat Aktaş, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 345-356.
- Kıran, Abdullah, "Suriye, Kürtler ve Barış", *Çatışma Çözümleri ve Barış içinde*, der. Murat Aktaş, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, s. 81-127.
- Lapidoth, Ruth, *Autonomy: Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*, Washington: United States Institute of Peace Press, 1997.
- Lijphart, Arend, *Democracy in Plural Societies A Comperative Exploration*, New Haven and London: Yale University Press, 1997.
- McGarry, John, and O'Leary, Brendan (der.), *The Politics of Ethnic Conflict Regulation*, London: Routledge, 1993.
- Nalbant, Atilla, *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, İstanbul: XII Levha Yayınları, 2012.
- Öcalan, Abdullah, *Demokratik Kurtuluş ve Özgür Yaşamı İnşa (İmralı Notları)*, Neuss (Dusseldorf): Mezopotamya Yayınları, 2015.
- Paker, Murat, "Psikolojik Açıdan Önyargı ve Ayrımcılık", *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde*, der. Kenan Çarık and Müge Ayhan Ceyhan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 42-52.
- Schmidinger, Thomas, *Suriye Kürdistanı'nda Savaş ve Devrim*, İstanbul: Yordam Kitap, 2015.
- Sorens, Jason, *Secessionism: Identity, Interest, and Strategy*, Montreal: McGill-Queen's University Press, 2012.
- Waever, Ole, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe içinde*, yay. haz. Mustafa Aydın, Hans Günter Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring ve Necati Polat, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 259-279.
- Weller, Marc and Wolff, Stefan, "Self-determination and autonomy: A conceptual Introduction", *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution: Innovative approaches to institutional design in divided societies içinde*, yay. haz. Marc Weller and Stefan Wolff, London and New York: Routledge, 2005, s. 1-26.

- Wolff, Stefan, "Territorial Approaches to Conflict Resolution in Divided Societies", *Conflict Resolution: Theories and Practice* içinde, yay. haz. Stefan Wolff and Christalla Yakinthou, London: Routledge, 2011.
- Yıldırım, Kadri, *Kürt Tarihi ve Coğrafyası Rojava-I*, İstanbul: Şemal Yayınları, 2015.
- Yıldız, Kerim, *The Kurds in Syria: The Forgotten People*, London: Pluto Press, 2005.
- Yusuf, Ahmet, "Rojava Devrimi Bağlamında Sosyal Ekonomiyi Düşünmek: Temeller ve İlkeler", *Isyandan İnşaya Kürt Özgürlük Hareketi* içinde, yay. haz. Joost Jongerden, Ahmet Hamdi Akkaya ve Bahar Şimşek, Ankara: Dipnot Yayınları, 2015, s. 261-289.
- Zirig, Serdar, *101 Soruda Demokratik Özerklik*, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2014.

MAKALELER

- Anderson, L. M. 2004. "Exploring the paradox of autonomy: federalism and secession in North America", *Regional & Federal Studies*, 14:1, s. 89-112.
- Bermeo, N. G. 2002. "A New Look at Federalism: The Import of Institutions", *Journal of Democracy*, 13:2, s. 96-110.
- Blomgren, R. 2012. "Autonomy or democratic cultural policy: that is the question", *International Journal of Cultural Policy*, 18:5, s. 519-529.
- Boles, Imad. 2001. "Egypt - Persecution Disappearing Christians of the Middle East", *The Middle East Quarterly*, 8:1, <http://www.meforum.org/23/egypt-persecution>, s. 23-29.
- Casanova, P. G. 2005. "The Zapatista 'caracoles': Networks of resistance and autonomy", *Socialism and Democracy*, 19:3, s. 79-92.
- Decker, D. C. 2007 "The Use of Cultural Autonomy to Prevent Conflict and Meet the Copenhagen Criteria: The Case of Romania", *Ethnopolitics*, 6:3, s. 437-450.
- Duncan, C. R. 2007 "Mixed Outcomes: The Impact of Regional Autonomy and Decentralization on Indigenous Ethnic Minorities in Indonesia", *Development and Change*, 38:4, s. 711-733.
- Elder, B. 2012. "Aboriginal Self-Government in Nunavut", *Public Policy and Governance Review*, 3:2, s. 21-33.
- Fildis, Ayse Tekdal. 2012. "Roots of Alawite-Sunni Rivalry in Syria", *Middle East Policy*, 19:2, s. 148-156.
- Galtung, Johan. 2000. *Conflict Transformation by Peaceful Means (The Transcend Method)*. The UN. https://www.transcend.org/pctrcluj2004/TRANSCEND_manual.pdf.
- Lauglo, J. 1995. "Forms of Decentralisation and Their Implications for Education", *Comparative Education*, 31:1, s. 5-29.
- Legaré, A. and Suksi, M. 2008. "Rethinking the Forms of Autonomy at the Dawn of the 21th Century", *International Journal on Minority and Group Rights*, sayı 2, s. 143-155.

- Lijphart, A. 2004. "Constitutional Design for Divided Societies", *Journal of Democracy*, 15:2, s. 96-109.
- McBride, C. 2007 "Identity, Unity, and the Limits of Democracy", *Irish Political Studies*, 22:4, s. 585-607.
- Öcalan, A. 2014. "Ortadoğu Toplumunda Bazı Güncel Sorunlar ve Olası Çözüm Yolları", *Demokratik Modernite*, sayı 8, s. 6-16.
- Palmer, M. 1966. "The United Arab Republic: An Assessment of Its Failure", *Middle East Journal*, 20:1, s. 50-67
- Park, C. 2003. "Quality of Local Government and Democratic Citizenship", *Social Indicators Research*, sayı 63, s. 291-319.
- Prina, F. 2013. "Introduction - National Cultural Autonomy in Theory and Practice", *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 12:1, s. 1-6.
- Rashid, A. 2005. "The Politics of Administrative Decentralization in Bangladesh", *Canadian Journal of Development Studies*, 26:4, s. 781-798.
- Rong, MA. 2009. "The development of minority education and the practice of bilingual education in Xinjiang Uyghur Autonomous Region", *Frontiers of Education in China*, 4:2, s. 188-251.
- Ryan, R. M. and Deci, E. L. 2006. "Self-Regulation and the Problem of Human Autonomy: Does Psychology Need Choice, Self-Determination, and Will?", *Journal of Personality*, 74:6, s. 1557-1586.
- Salamey, I. and Payne, R. 2008. "Parliamentary Consociationalism in Lebanon: Equal Citizenry vs. Quotated Confessionalism", *Journal of Legislative Studies*, 14:4, s. 451-473.
- Senese, S. 1989. "External and Internal Self-Determination", *Social Justice*, 16:1, s. 19-25.
- Singh, M. A. 2008. "Ethnic Diversity, Autonomy, and Territoriality in Northeast India: A Case of Tribal Autonomy in Assam", *Strategic Analysis*, 32:6, s. 1101-1114.

WEB SİTELERİ

- Abouzeid, Rania, 2011, "Arab Spring: Is a Revolution Starting Up in Syria?", *Time*, 20 Mart, <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2060398,00.html>.
- Adanmış, Rizgar, 2015, "Rêveberiya Xweser xeyala Suryaniyan bû ji", *ANHA*, 1 Nisan, <http://ku.hawarnews.com/reveberiyaxweserxeyalasuryaniyanbuji/>.
- Ahmad, Rozh, 2014, "Western 'comrades' join Kurds, Arabs, secularists, Yezidis, and Syriac Christians against Islamic State", *Your Middle East*, 29 Ekim.
- AINA, "The Assyrians", <http://www.aina.org/articles/assyrians.htm>.
- Al-Abed, Tariq, 2013, "The Impending Battle Between FSA, Islamic State of Iraq and Syria", *Al Monitor*, 31 Temmuz, <http://www.al-monitor.com/pulse/security/2013/07/syria-possible-battlefsa-islamic-state-iraq-syria.html#>.
- Alfredson, Tanya, and Cungu, Azeta, 2008, "Negotiation Theory and Practice: A Review of the Literature", *the FAO*, http://www.fao.org/docs/up/easy-pol/550/4-5_negotiation_background_paper_179en.pdf.

- Altay, Weysî, 2014, "Rojava'da Savaş ve Devrim", *Guernica TV*, <http://guernica.tv/rojavadasavas-ve-devrim/>.
- Amnesty International, 2015, "Syria: Us Ally's Razing of Villages Amounts to War Crimes", 13 Ekim, <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2015/10/syria-us-allys-razing-of-villages-amounts-to-war-crimes/>.
- Amnesty International, 2015, "Syria: 'We had Nowhere to Go' - Forced Displacement and Demolitions in Northern Syria", 13 Ekim, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde24/2503/2015/en/>.
- Amûdê, 2004, "Beşar el-Esed: 'Kurd beşek bingeîn ji dîroka Suryayê ne", 2 Mayıs, http://www.amude.net/kurdi/ersiv_05_04.html.
- ANF, 2015, "Syriacs to protest 1914-1915 genocide for the first time", 19 Nisan, <http://anfenglish.com/news/syriacs-to-protest-1914-1915-genocide-for-the-first-time>.
- ANF, 2015a, "Eğitim alanındaki adımlar devrimi kalıcılaştıracak", 30 Eylül, <http://anfturkce.net/kurdistan/egitim-alanindaki-adimlar-devrimi-kalicilastiracak>.
- ANF, 2015b, "ISIS blows up part of Assyrian church", 5 Nisan, <http://en.firatajans.com/news/isis-blows-up-part-of-assyrian-church>.
- ANF, 2015c, "YRD: Rudaw TV kara propaganda ve yalan haberlerine devam ediyor", 1 Eylül, <http://anfturkce.net/kurdistan/yrd-rudaw-tv-kara-propoganda-ve-yalan-haberlerine-devam-ediyor>.
- ANF, 2016, "Jineoloji Dergisi 8 Mart'tan itibaren raflarda olacak", 2 Mart, <http://anfturkce.net/kadin/jineoloji-dergisi-8-mart-tan-ibaren-raflarda-olacak>.
- ANHA, "Qanûna komînan hat erêkirin", 14 Aralık.
- ANHA, 2014, "Hundreds of Arabs and Kurds joined YPG", 28 Mart.
- ANHA, 2015, "6'emîn dewreya erka xweparastinê bi dawî bû", 19 Mart, <http://ku.hawarnews.com/6min-dewreya-erka-xweparsastine-bi-dawi-bu/>.
- ANHA, 2015, "Democratic Syrian Assembly established", 10 Aralık, <http://en.hawarnews.com/democratic-syrian-assembly-established/>.
- ANHA, 2015, "Demokratik Suriye Güçleri kuruldu", 12 Ekim, <http://tr.hawarnews.com/demokratik-suriye-gucleri-kuruldu/>.
- ANHA, 2015, "Êla Umêrat a Efrînê kujerên komkujiya Hesekê şermezar kir", 23 Mart, <http://ku.hawarnews.com/ela-umerat-a-efrine-kujeren-komkujiya-hesek-fermezar-kir/>.
- ANHA, 2015, "Endamên Erebb ên komîn Serêkaniyê dewreya xwe bidawî kirin", 16 Şubat, <http://ku.hawarnews.com/endamen-ereb-en-komin-serekaniye-dewreya-xwe-bidawi-kirin/>.
- ANHA, 2015, "Gavên ber bi aboriya xweser ve", 20 Ekim, <http://ku.hawarnews.com/gaven-ber-bi-aboriya-xweser-ve/>.
- ANHA, 2015, "Ji Kongreya Aboriya Demokratîk biryarên giring", 9 Ekim, <http://ku.hawarnews.com/ji-kongreya-aboriya-demokratik-biryaren-giring/>.
- ANHA, 2015, "Jinên Girê Spî komîna yekemîn ava kirin", 3 Aralık, <http://ku.hawarnews.com/jinen-gire-spi-komina-yekemin-ava-kirin/>.

- ANHA, 2015, "Komîna şehîd Dilşad minaka biratiya pêkhateyan e", 8 Mayıs, <http://ku.hawarnews.com/komina-sehid-dilsad-minaka-biratiya-pekhateyan-e/>.
- ANHA, 2015, "Komîngeh têne vekirin", 25 Nisan, <http://ku.hawarnews.com/komingehe-tenevekirin/>.
- ANHA, 2015, "Koperatîfa herî mezin a Kantona Cizîrê tê vekirin", 26 Kasım, <http://ku.hawarnews.com/koperatifa-heri-mezin-a-kantona-cizire-te-vekirin/>.
- ANHA, 2015, "Li Cindirêşê 3 komîngeh hatin avakirin", 23 Nisan, <http://ku.hawarnews.com/li-cindirese-3-komingehe-hatin-avakirin/>.
- ANHA, 2015, "Li Efrînê Yekîtiya Kar û Barê Olan hate damezirandin", 6 Ekim, <http://ku.hawarnews.com/li-efrine-yekitiya-kar-u-bare-olan-hate-damezirandin/>.
- ANHA, 2015, "Meclîsa Biratî û Jiyana Hevbeş a Serêkaniyê hat avakirin", 10 Nisan, <http://ku.hawarnews.com/meclisabiratiujiyanahebesaserekaniyehateavakirin/>.
- ANHA, 2015, "Pişesazan yekîtiya xwe kirin komîn", 7 Kasım, <http://ku.hawarnews.com/pisesazan-yekitiya-xwe-kirin-komin/>.
- ANHA, 2015, "Sê sal ji Şoreşa 19'ê Tîrmehê-1", 12 Temmuz, <http://ku.hawarnews.com/se-sal-ji-soresa-19e-tirmehe-1/>.
- ANHA, 2015, "Sedan kes çûn sersaxiya malbata şervanê Ereb", 15 Mayıs, <http://ku.hawarnews.com/sedan-kes-cun-sersaxiya-malbata-servane-ereb/>.
- ANHA, 2015, "TEV-DEM Arap yurttaşları ziyaret etti", 29 Mayıs, <http://tr.hawarnews.com/tev-dem-arap-yurttaslari-ziyaret-etti/>.
- ANHA, 2015, "TEV-DEM Arap yurttaşlarla bir araya geldi", 20 Mayıs, <http://tr.hawarnews.com/tev-dem-arap-yurttaslarla-bir-araya-geldi/>.
- ANHA, 2015, "TEV-DEM tüm Meclis üyelerini eğitecek", 1 Nisan, <http://tr.hawarnews.com/tev-dem-tum-meclis-uyelerini-egitecek/>.
- ANHA, 2015, "YPG responds to Amnesty International report: It is contradictory", 21 Ekim, <http://en.hawarnews.com/ypg-responds-to-amnesty-international-report-it-is-contradictory/>.
- ANHA, 2015, "Ciwanên Kelasê komîna xwe ava kir", 21 Nisan, <http://ku.hawarnews.com/ciwanen-kelase-komina-xwe-ava-kir/>.
- ANHA, 2016, "Komîn jinûve têne sererastkirin", 10 Mayıs, <http://ku.hawarnews.com/komin-jinuve-tene-sererastkirin/>.
- ANHA, 2016, "ROJAVA-3", 20 Şubat, <http://ku.hawarnews.com/rojava-3/>.
- Asseburg, M. and Wimmen, H., "Civil War in Syria: External Actors and Interests as Drivers of Conflict", *German Institute for International and Security Affairs*, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2012C43_ass_wmm.pdf.
- Ataş, R. Serdar, 2015, "Halid Hoca Al Jazeera Türk'e konuştu", *Al Jazeera Türk*, 5 Şubat, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/halid-hoca-al-jazeera-turke-konustu>.
- Aydın, Derya, 2014, "Rojava'da Eğitim: 'Üniversite' değil, 'Akademi'; Tekçi Değil Çoğulcu!-Dorşin Akif ile Söyleşi", *Zan Enstitüsü*, <http://zanenstitu.org/rojavadagitim-universite-degilakademi-tekci-degil-cogulcu-derya-aydin/>.

- Azadî, Maxime, 2014, "Kürdistan'da Sosyal Devrim", *Kürdistan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 21 Ekim, http://lekolin.org/author_article_detail.php?article_id=1068.
- Azadiya Welat, 2014, "Saziya Malbatên Şehîdan çû serdana eniyên şer", 14 Aralık, <http://azadiyawelat.biz/saziya-malbaten-sehidan-cu-serdana-eniyen-ser/>.
- BBC, 2012, "Syria's Bashar al-Assad blames 'foreign conspiracy'", 10 Ocak, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-16483548>.
- BBC, 2014, "What is the Geneva II conference on Syria?", 22 Ocak, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24628442>.
- Bektaş, Ali, 2015, "Rojava: a struggle against borders and for autonomy", ROARMAG, 24 Temmuz, <http://roarmag.org/2014/07/kurdistan-rojava-syria-autonomy/>.
- Berekat, Ekrem, 2016, "AKP'nin Rojava karnesi: Saldırı, cinayet, katliam, tecavüz", ANHA, 9 Mart, <http://tr.hawarnews.com/akpnin-rojava-karnesi-saldiri-cinayet-katliam-tecavuz/>.
- Biehl, Janet, 2014, "The Embargo Against Rojava", Ecology or Catastrophy, 22 Kasım, <http://www.biehlonbookchin.com/embargo-against-rojava/>.
- Botan, Nergis, 2014a, "Halkın Çözüm Adresi: Mala Gel", ANF, 13 Mayıs.
- Botan, Nergis, 2014b, "Rojava'daki Kadın Kurumları", *Kürdistan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 17 Eylül, <http://www.lekolin.net/haber-4240-ROJAVADAKI-KADINKURUMLARI.html>.
- Brahm, Eric, 2003, "Conflict Stages", *Beyond Intractability*, <http://www.beyondintractability.org/essay/conflict-stages>.
- Carnegie Endowment for International Peace, 2012, "Members of the Syrian National Coalition for Revolutionary and Opposition Forces", 21 Kasım, <http://carnegiemec.org/publications/?fa=50104>.
- Carnegie Endowment for International Peace, 2015, "Syria in Crisis", <http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=50628>.
- Cemal, Hasan, 2014, "PYD lideri: Kürt fobisinden kurtulsa bütün Ortadoğu Türkiye'nin olur!", T24, 23 Nisan, <http://t24.com.tr/yazarlar/hasan-cemal/pyd-lideri-kurt-fobisinden-kurtulsabutun-ortadogu-turkiyenin-olur,9089>.
- CNN Türk, 2015, "Riyad'da katılımcıları tartışmalı Suriye toplantısında hedef: New York'ta tek ses", 8 Aralık, <http://www.cnnturk.com/dunya/riyadda-katilimcilari-tartismali-suriye-toplantisinda-hedef-new-yorkta-tek-ses>.
- CNN, 2015, "Kurdish People Fast Facts", 1 Mayıs, <http://edition.cnn.com/2014/08/18/world/kurdish-people-fast-facts/>.
- Council on Foreign Relations, 2016, "Civil War in Syria", 1 Mart, <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/conflict/civil-war-in-syria>.
- Country Studies, "Syria: Coups and Countercoups, 1961-70", <http://countrystudies.us/syria/15.htm>.
- Çaksu, Ersin, 2014, "Toplumların Sözleşmesi-I", *Özgür Gündem*, 6 Ocak, <http://www.ozgur-gundem.com/haber/95213/toplumlarin-sozlesmesi-i>.

- Çaksu, Ersin, 2014, "Toplumların Sözleşmesi-II," *Özgür Gündem*, 7 Ocak, <http://www.ozgur-gundem.com/haber/95213/toplumların-sözleşmesi-ii>.
- Çamlıbel, Cansu, 2014, "'Kurds were tortured while you were dining with al-Assad', PYD leader tells Ankara", *Hurriyet Daily News*, 13 Ekim, <http://www.hurriyetdailynews.com/kurds-were-tortured-while-you-were-dining-with-alassad-pyd-leader-tells-ankara.aspx?pageID=238&rnID=72880&NewsCatID=352>.
- DIHA, 2014, "İrmak: Türkiye'de Rojava kanton modeli örnek alınabilir", 22 Kasım, <http://www.diclehaber.com/tr/news/content/view/431463?from=2408205505>.
- DIHA, 2015, "Ereb, Tirkmen û Kurd: Em ê çeteyan ji gundên xwe derxin", 4 Aralık, <http://www.diclehaber.com/news/content/view/486537?from=1510667103>.
- Dinçer, Osman Bahadır, 2012, "Kapıdaki Kriz Suriye: Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Öneriler", *USAK*, http://usak.org.tr/images_upload/files/rapor12-02-SYR.pdf.
- Ebdo, Hogir ve Oso, Stalin, 2014, "Gewriyê: Rêveberiya Xweser riya tekane ya Suryaniyan e", *ANHA*, 30 Aralık.
- Entous, A., Lubold, G. ve Nissenbaum, Dion, 2015, "U.S. Urges Turkey to Seal Border", *The Wall Street Journal*, 27 Kasım, <http://www.wsj.com/articles/u-s-urges-turkey-to-seal-syria-border-1448674401>.
- Evrensel, 2013, "PKK ile KDP dört başlıkta mutabakata vardı", 20 Aralık, <http://www.evrensel.net/haber/74614/pkk-ile-kdp-dort-baslikta-mutabakata-vardi>.
- Evrensel, 2015, "YPG: Uluslararası Af Örgütü'nün iddiaları gerçek dışı", 15 Ekim, <http://www.evrensel.net/haber/262881/ypg-uluslararası-af-orgutunun-iddialari-gercek-disi>.
- Evrensel, 2016, "Almanya'nın başkenti Berlin'de de Rojava Demokratik Özerk Yönetimi tarafından temsilcilik açıldı", 7 Mayıs, <http://www.evrensel.net/haber/279449/berlinde-rojava-temsilciligi-acildi>.
- Forum of Federations, 2014, "Federalism by country", 20 Aralık, <http://www.forumfed.org/en/federalism/federalismbycountry.php>.
- Gambil, Gary C., 2006, "The Kurdish Reawakening in Syria", http://www.yasa-online.org/reports/The_Kurdish_reawakening%20in_Syria.pdf.
- Ghai, Yash, 2003, "Public Participation and Minorities", *Minority Rights Group International*, <http://www.minorityrights.org/download.php?id=112>.
- Grant, Will, 2015, "Zapatista ayaklanması ne değiştirdi?", *BBC*, 2 Ocak, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/01/140102_zapatista_meksika.
- Haber Türk, 2015, "Mesut Barzani: Barış ve diyalogdan yana tavır almalıyız", 27 Temmuz, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1107703-mesut-barzani-baris-ve-diyalogdan-yana-tavir-almaliyiz>.
- Hamsici, Mahmut, 2014, "Esad yönetimi ve Kürtler birbirine nasıl bakıyor?", *BBC*, 31 Ekim, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/10/141029_suriye_esad_kurtler.
- Haninke, Auigin K., 2013, "The Assyrians and Kurdish Autonomy in Syria", 19 Ağustos, <http://www.aina.org/releases/20130819193827.htm>.

- Hassan, Ahmad, 2013, "Kurds of Damascus: Trapped Between Secession and Integration", *Al-Akhbar*, 30 Kasım, <http://english.al-akhbar.com/node/17762>.
- Hawar Net, 2014, "Qanûna Erka Xweparastinê ne leşkeriya bi zorê ye, armanc fêr kirina xweparastinê ye", 13 Kasım, <http://nuce.hawarnet.org/2014/11/erka-xweparastine-ne-leskeriya-bi-zore.html>.
- Hisên, Henîfe, 2015, "Xeta sêyemîn û şûrê Demoklasê", 19 Ekim, <http://www.yeni-ozgurpolitika.org/index.php?rupel=nivis&id=9090>.
- Human Rights Watch, 2009, "Group Denial: Repression of Kurdish Political and Cultural Rights in Syria", http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria1109webwcover_0.pdf.
- Human Rights Watch, 2014, "Syria: Abuses in Kurdish-run Enclaves", 18 Haziran, <https://www.hrw.org/report/2014/06/19/under-kurdish-rule/abuses-pyd-run-enclaves-syria>.
- Human Rights Watch, 2014, "Syria: Extremists Restricting Women's Rights", 13 Ocak, <http://www.hrw.org/news/2014/01/13/syria-extremists-restricting-women-s-rights>.
- Isaac, Mardean, 2015, "The Assyrians of Syria: History and Prospects", 21 Aralık, <http://www.aina.org/news/20151221023437.htm>.
- JINHA, 2015, "Özerk Girê Spî'de ilk komün kuruldu", 24 Kasım, <http://jinha.com.tr/TUM-HABERLER/content/view/36917>.
- Jihad Watch, 2015, "Report: Turkey collaborating with the Islamic State", 27 Kasım, <http://www.jihadwatch.org/2015/11/report-turkey-collaborating-with-the-islamic-state>.
- Kelleher, Shane, 2015, "Minority Veto Rights in Power Sharing Systems: Lessons from Macedonia, Northern Ireland and Belgium", *Adalah*, sayı 13, Mayıs, <http://www.adalah.org/uploads/oldfiles/newsletter/eng/may05/ar2.pdf>.
- Kenner, David, 2011, "Massacre City", *Foreign Policy*, 5 Ağustos, <http://foreignpolicy.com/2011/08/05/massacre-city-2/>.
- Keskin, İsmail, 2014, "Li Kobanê Asayîşa Jin[an]", *Kurdistan24*, 21 Temmuz, <http://www.kurdistan24.org/2014/07/li-kobane-asayisa-jin/#.VTOYyCG8PGc>.
- Khoury, Ernest, 2014, "Kurdish Activists Seek Assurances to Fully Join Revolt", 21 Ekim, <http://english.al-akhbar.com/node/1116>.
- KONDA, 2011, "Kürt Meselesi'nde Algı ve Beklentiler", http://www.konda.com.tr/raporlar/2011_06_KONDA_Kitap_Basin_Bulteni.pdf.
- Kurdish Question, 2015, "TEV-DEM announces project for a democratic Syria", 18 Mart, <http://kurdishquestion.com/index.php/kurdistan/west-kurdistan/tev-dem-announces-project-for-a-democratic-syria/733-tev-dem-announces-project-for-a-democratic-syria.html>.
- Kurdistan Tribune, 2014, "Ahead of Geneva II, a new step to Rojava autonomy", 22 Ocak, <http://kurdistantribune.com/2014/ahead-of-geneva-ii-step-rojava-autonomy/>.

- Middle East Monitor*, 2014, "Al-Nusra and ISIS fight over border city", 29 Haziran, <https://www.middleeastmonitor.com/news/middle-east/12437-al-nusra-and-isis-fight-overborder-city>.
- Miley, Jeff ve Riha, Johanna, 2015, "Rojava: only chance for a just peace in the Middle East?", *ROARMAG*, 3 Mart, <http://roarmag.org/2015/03/rojava-kurdish-revolutionacademic-delegation/>.
- Nêrîna Azad*, 2014, "ENKS Zorunlu Askerlik Yasasına Karşı", 12 Temmuz, <http://www.nerinaazad.com/news/kurdistan/rojava/enks-zorunlu-askerlik-yasasina-karsi>.
- Now, 2015, "Syrian National Reconciliation Minister Ali Haydar", 20 Nisan, <https://now.mmedia.me/lb/en/NewsReports/565148-damascus-ready-to-accept-kurdishautonomy>.
- O Sırada Rojava'da*, 2015, "Rojava Toplumsal Sözleşmesi", 6 Ocak, <https://osirada-rojavada.wordpress.com/2015/01/06/rojava-toplumsal-sozlesmesi/>.
- O'Bagy, Elisabeth, 2013, "The Free Syrian Army", *Institute for the Study of War*, <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/The-Free-Syrian-Army-24MAR.pdf>.
- Oso, Stalîn, 2014, "Rojava'da Öz Savunma", *Yeni Özgür Politika*, 11 Kasım, <http://yeniozgurpolitika.eu/index.php?rupel=nuce&id=36052>.
- Ozan, Têkoşîn, 2015, "Rojava'da kadının değişim öyküsü", *Yeni Özgür Politika*, 5 Mart, <http://yeniozgurpolitika.info/index.php?rupel=nuce&id=39766>.
- Peace in Kurdistan*, 2014, "PYD responds to Human Rights Watch report", 3 Temmuz, <http://peaceinkurdistancampaign.com/2014/07/03/pyd-responds-to-human-rights-watch-report/>.
- Phillips, C., 2011, "Syria's Bloody Spring. IDEAS Reports", *London School of Economics*, http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR011/FINAL_1.SE_IDEAS__SyriasBloodyArabSpring_Phillips.pdf.
- Pierret, Thomas, 2013, "The Reluctant Sectarianism of Foreign States in the Syrian Conflict", *USIP*, 8 Kasım, <http://www.usip.org/sites/default/files/PB162.pdf>.
- Radikal*, 2016, "Salih Müslim: PKK Türkiye'nin iç meselesidir", 6 Mart, <http://www.radikal.com.tr/dunya/salih-muslim-pkk-turkiyenin-ic-meselesidir-1523276/>.
- Rojava Report*, 2014, "KCK Releases Statement on KDP's Rojava Policy", 11 Nisan, <https://rojavareport.wordpress.com/2014/04/12/kck-releases-statement-on-kdps-rojavapolicy/>.
- Rojava Report*, 2014, "Rojava Remembers the Young Victims of the Amûdê Cinema", 13 Kasım, <https://rojavareport.wordpress.com/2013/11/15/rojava-remembers-the-youngvictims-of-the-amude-cinema/>.
- Rûdaw*, 2014, "Elewiyên Efrînê", 28 Eylül, <http://rudaw.net/kurmanci/kurdistan/2808201416>.
- Rûdaw*, 2015a, "ENKS: Em amade ne tevltî xweseriyê bibin lê...", 19 Ekim, <http://rudaw.net/kurmanci/kurdistan/191020151>.
- Rûdaw*, 2015b, "Iraq's Kurds win own seat in future talks at European Union", 1 Mayıs, <http://rudaw.net/english/kurdistan/010520152>.

- Rûdaw, 2015c, "Sistema perwerdeya Rojava hat rexnekirin", 12 Ekim, <http://rudaw.net/kurmanci/kurdistan/1210201515>.
- Rûdaw, 2016, "VIDEO - Rojavalı peşmergelere yeni birlik", 11 Şubat, <http://rudaw.net/turkish/kurdistan/1102201610?keyword=rojava%20pe%C5%9Fmerge>.
- Saadi, Sardar, 2014, "Rojava revolution: building autonomy in the Middle East", ROARMAG, 25 Temmuz, <http://roarmag.org/2014/07/rojava-autonomy-syrian-kurds/>.
- Sabah, 2015, "PYD sistematik etnik temizlik uyguluyor", 15 Temmuz, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/07/15/pyd-sistematik-etnik-temizlik-uyguluyor>.
- SAMER, 2015, "(İŞ)İD Çerçeve Metni", 1 Eylül, http://www.ssamer.com/Rapor_Detay-Samer_I%C5%9F%C4%B0d_Raporu-1013-3.html.
- Sanchez, R., Lister, T., Bixler, M., O'Key, S., Hogenmiller, M. ve Tawfeeq, M., 2016, "ISIS goes global: Over 70 attacks in 20 countries", CNN, 18 Şubat, <http://edition.cnn.com/2015/12/17/world/mapping-isis-attacks-around-the-world/>.
- Schenk, Christopher, 2012, "Unions in a Democratic Society: A Response to the Consultation Paper on the Renewal of Labour Legislation in Saskatchewan", *Canadian Center for Policy Alternatives*, <https://www.policyalternatives.ca/publications/reports/unionsdemocratic-society>.
- SETA ve POLLMARK, 2009, "Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı", <http://arsiv.setav.org/Ups/dosya/8523.pdf>.
- Shoiche, Catherine E., 2013, "Syria's rebels: 20 things you need to know", CNN, 6 Eylül, <http://edition.cnn.com/2013/09/06/world/meast/syria-rebels/>.
- Silêman, Lûqman, 2010, "Taxa Zor Ava li Şamê: Xaleka I", *Welatê Me*, 5 Ocak, <http://www.welateme.info/kurdi/modules.php?name=News&file=print&sid=2156>.
- Sur, Sedat, 2015, "PYD Eş Başkanlık Danışmanlığı: Demokratik Özerklik sistemi özellikle hedefleniyor", ANF, 7 Kasım, <http://anf.turkce.net/guncel/pyd-es-baskanlik-danismanligi-demokratik-ozerklik-sitemi-ozellikle-hedefleniyor>.
- Syrian Economic Forum, 2014, "High Unemployment Rates in The Syrian Crisis", 19 Haziran, <http://www.syrianef.org/En/?p=3594>.
- Syrian Observatory for Human Rights, 2015, "More than 400 fighters from Australia, America and Europe join YPG", 11 Haziran, <http://www.syriahr.com/en/?p=19983>.
- Syrian Women Network, 2013, "Grave and ongoing violations of women's rights in the context of the conflict in Syria", 29 Haziran, http://sn4hr.org/public_html/wpcontent/pdf/english/Grave%20and%20persistent%20violations%20of%20women%E2%80%99s.pdf.
- T24, 2013, "Salih Müslim: İran El Nusra konusunda bize destek sunmak istedi", 16 Ağustos, <http://t24.com.tr/haber/kurtler-herkesin-uzerinden-atlayabilecegi-bir-duvar-degil,237058>.
- T24, 2014, "Erdogan: IŞİD de terörist PYD de", 23 Ekim, <http://t24.com.tr/haber/erdoganisid-de-terorist-pyde,274835>.

Taştekin, Fehim, 2014, "Öcalan kantonu", *Hürriyet*, 8 Ekim, <http://www.hurriyet.com.tr/ocalan-kantonu-27345835>.

The World Factbook, 2015, "Syria", 21 Mayıs, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>.

Umar, Ramazan, 2012, "İnsanlığa beşiklik eden Rojava, halkların baharına öncülük ediyor", *Yeni Özgür Politika*, 6 Aralık, <http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&id=15946>.

UNICEF, 2011, Syria - "Gender Equability Profile", <http://www.unicef.org/gender/files/Syria-Gender-Eqaulity-Profile-2011.pdf>.

Van Wilgenburg, Wladimir, 2016, "Kurdish leaders condemn display of rebel bodies in Afrin by SDF fighters", *ARA NEWS*, 29 Eylül, <http://aranews.net/2016/04/kurdish-leaders-condemn-display-rebel-bodies-afrin-sdf-fighters/>.

Vastêr, Mîrza, 2015, "Li Koçeratê 300 pîrsgîrêk hatin çareserkirin", *ANHA*, 23 Ocak, erişim: 4 Şubat 2015, <http://ku.hawarnewsagency.com/li-kocerate-300-pirsgirek-hatin-careserkirin/>.

Wolff, Stefan, 2005, "Ethnic Minorities and Territorial Autonomy", *BBC World Service*, 21 Ocak, <http://www.stefanwolff.com/media/ethnic-minorities-and-territorial-autonomy>.

Xebat Nûçe, 2014, "ENKS Başkanı: TEV-DEM ile her konuda anlaştık", 12 Aralık, <http://www.xebatnuce.org/kurdistan/enk-ba-kani-tev-dem-ile-her-konuda-anla-tikh8049.html>.

Yeni Özgür Politika, 2012, "Rojava'da kadınlar da özerk örgütleniyor," 6 Eylül, <http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&id=12797>.

Yeni Özgür Politika, 2015, "Zewacên dibin pîrsgîrêk," 9 Ocak. <http://www.yeniozgurpolitika.eu/index.php?rupel=nuce&id=37924>.

Yeni Özgür Politika, 2016, "Federal Suriye projesi masada," 23 Şubat, <http://www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&id=51946>.

TEZ

Cornell, Svante E., 2002, "Autonomy and Conflict: Ethnoterritoriality and Separatism in the South Caucasus - Cases in Georgia," doktora tezi, University of Uppsala.

VIDEO

Ahmad, Rozh, 2015, ""Sutoro": Christian Autonomist Fighters of Syria", YouTube, 1 Temmuz. <http://www.youtube.com/watch?v=DLYd8yLuQlk>.

Orient News, 2014, "Ilham Ehmed Girtiyên ji Azadî û El-partî ne siyasî ne", 4 Ocak, <https://www.youtube.com/watch?v=OmawfrawX6g>.

Rojava, medyada ve gündelik siyasette hep jeopolitik satranç tahtasında bir taş veya bir kare gibi anılıyor. Elinizdeki kitap, Rojava'nın iç dünyasını ve toplumsal gerçekliğini anlama niyetiyle yapılmış bir çalışmaya dayanıyor. Suriye'de Efrîn, Kobanî ve Cezîre kantonlarında uygulanan özerk yönetimler sosyo-politik, etnik ve dinî çatışmalara ne tür çözümler öneriyor? Yasin Duman, bu soruyu yanıtlamaya çalışıyor.

Rojava'daki özerklik uygulamaları, müzakere ve uzlaşısı esasına dayalı veya çatışma sonrası kurulan özerk yönetimlerden farklılar. *Rojava, Bir Demokratik Özerklik Deneyimi*, milliyetçilik, kimlik politikaları, asimilasyon, politik mücadele ve teslimiyet, demokrasi, adalet ve özgürlük bağlamında, Rojava'da yaşanan sorunları ve bunlar için geliştirilen çözüm arayışlarını inceliyor.

Bir iç savaş ortamında, bağımsızlık ilan etmek veya ulus-devlet kurmak amacı gütmekten yürütülen bir deneyimi, tanıklıklar eşliğinde, içinden anlatan bir kitap.

